

**KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

MİMARLIK ANABİLİM DALI

**MİMARLIK-İDEOLOJİ İLİŞKİSİ
VE
DİNİ YAPILARDAKİ FORM ANALİZİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Gökhan YADİGAROĞLU

**HAZİRAN 2021
TRABZON**

**KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

MİMARLIK ANABİLİM DALI

**MİMARLIK-İDEOLOJİ İLİŞKİSİ
VE
DİNİ YAPILARDAKİ FORM ANALİZİ**

Gökhan YADİGAROĞLU

**Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsünde
"YÜKSEK MİMAR"
Unvanı Verilmesi İçin Kabul Edilen Tezdir.**

**Tezin Enstitüye Verildiği Tarih : 31 / 05 / 2021
Tezin Savunma Tarihi : 23 / 06 / 2021**

Tez Danışmanı : Doç. Dr. Cengiz TAVŞAN

Trabzon 2021

ÖNSÖZ

“Mimarlık-İdeoloji İlişkisi ve Dini Yapılardaki Form Analizi” isimli tez çalışması Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi olarak hazırlanmıştır.

Tez çalışmam boyunca beni yönlendiren ve her türlü desteğini hissettiğim danışmanım Cengiz TAVŞAN’a,

Eğitim öğretim hayatım boyunca bende emeği geçen ve destekçim olan tüm hocalarıma ve KTÜ Mimarlık ailesine,

Tüm hayatım boyunca desteklerini ve varlıklarını hep hissettiğim aileme, bana inançlarını eksik etmeyen annem Figen YADİGAROĞLU, babam Sabit YADİGAROĞLU ve abim Gökberk YADİGAROĞLU’na,

Destekleri ve varlıklarıyla yanımda olan arkadaşlarıma,

Sonsuz teşekkür ve saygılarımla...

Gökhan YADİGAROĞLU

Trabzon,2021

TEZ ETİK BEYANNAMESİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Mimarlık-İdeoloji İlişkisi ve Dini Yapılardaki Form Analizi” başlıklı bu çalışmayı baştan sona kadar danışmanım Doç. Dr. Cengiz TAVŞAN’ın sorumluluğunda tamamladığımı, verileri/örnekleri kendim topladığımı, deneyleri/analizleri ilgili laboratuvarlarda yaptığımı/yaptırdığımı, başka kaynaklardan aldığım bilgileri metinde ve kaynakçada eksiksiz olarak gösterdiğimi, çalışma sürecinde bilimsel araştırma ve etik kurallara uygun olarak davrandığımı ve aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul ettiğimi beyan ederim. 23/06/2021

Gökhan YADİGAROĞLU

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa No</u>
ÖNSÖZ	III
TEZ ETİK BEYANNAMESİ	IV
İÇİNDEKİLER	V
ÖZET	VII
SUMMARY	VIII
ŞEKİL DİZİNİ	IX
TABLolar (ÇİZELGELER) DİZİNİ	XI
1. GENEL BİLGİLER	1
1.1. Giriş	1
1.1.1. Problemin Tanıtılması	3
1.1.2. Çalışmanın Amacı ve Kapsamı	4
1.2. İdeoloji	5
1.2.1. İdeolojinin Tanımı	5
1.2.2. İdeolojinin Oluşum Kaynakları	8
1.2.3. İdeolojinin Türleri	9
1.2.4. Günümüzde İdeoloji	11
1.2.5. Din ve İnançta İdeoloji	13
1.3. Dini Mimari	15
1.4. Mimarlık ve İdeoloji	19
1.4.1. Mimarlık ve İdeoloji İlişkisi	19
1.4.2. Mimarlıkta Genel Türlerine Göre İdeoloji	22
1.4.2.1. Mimarlıkta Tutucu Fikir (Muhafazakârlık) İdeolojisi	22
1.4.2.2. Mimarlıkta Düzeltimci (Reformist) İdeolojisi	27
1.4.2.3. Mimarlıkta İhtilalci İdeolojisi	32
1.4.2.4. Mimarlıkta Karşıt İdeolojisi	37
1.5. Mimarlıkta İdeolojinin Yansıması: Form	42
1.5.1. Form Tasarımında İdeolojik Kriterler	47
1.5.2. Form Tasarımında Kavramsal Kriterler	48

1.5.3.	Form Tasarımında Biçimsel Kriterler	49
2.	YAPILAN ÇALIŞMALAR	53
2.1.	Araştırma Yöntem ve Teknikleri	53
2.1.1.	Analiz Tablosu Kriterlerinin Tanıtılması	55
2.1.2.	Analiz Tablosunun Oluşturulması	64
2.1.3.	Örneklem Belirlenmesi	67
2.1.3.1.	Tutucu Fikir (Muhafazakârlık) İdeolojisi Örnekleri	68
2.1.3.2.	Düzeltilimci (Reformist) İdeolojisi Örnekleri	73
2.1.3.3.	İhtilalci İdeolojisi Örnekleri	78
2.1.3.4.	Karşıt İdeolojisi Örnekleri	83
3.	BULGULAR	88
4.	İRDELEME	153
4.1.	İdeolojik Kriterler ile İlgili İrdelemeler	153
4.2.	Kavramsal Kriterler ile İlgili İrdelemeler	159
4.3.	Biçimsel Kriterler ile İlgili İrdelemeler	161
5.	SONUÇLAR VE ÖNERİLER	166
6.	KAYNAKLAR	171
7.	EKLER	178
ÖZGEÇMİŞ		

ÖZET

MİMARLIK-İDEOLOJİ İLİŞKİSİ VE DİNİ YAPILARDAKİ FORM ANALİZİ

Gökhan YADİGAROĞLU

Karadeniz Teknik Üniversitesi

Fen Bilimleri Enstitüsü

Mimarlık Anabilim Dalı

Danışman: Doç. Dr. Cengiz TAVŞAN

2021, 180 Sayfa, 2 Sayfa Ek

Günümüz yaşantısının gelişimi ve değişiminin oluşum kaynağı bireyin sahip olduğu düşünsel boyutlarının artması ve bu yönde fikir üretimi oluşturmasıyla sağlanmaktadır. Bireyin düşünsel boyutlarıyla meydana gelen ideoloji kavramı, günlük yaşantımızda her alanda kendini gösterebildiği gibi mimarlık alanında da görülmektedir. Bu çalışma kapsamında; mimarlık ve ideoloji olgularının birbiriyle etkileşimi dini yapılar üzerinden incelenmiştir. Bu yöndeki dini yapılar üzerinden çalışma tercihinin sebebi ideolojinin toplum için olmasından kaynaklı olarak, belirli bir düşünceyi yapıyla ifade etmekte olan dini yapıların da benzer amacı göstermesinden kaynaklanmaktadır. Tezdeki amaç ise, Mimarlık-İdeoloji ilişkisinin dini yapılar üzerinden gösterildiği bu tez çalışmasında bilgilendirme sağlamak amacıyla belirlenmiş olan Tutucu fikir, Düzeltimci, İhtilalci ve Karşıt genel ideolojileri bazında 8'er örnekle incelenerek toplamda 32 yapı örneğinin form analizi ve değerlendirmesi karşılaştırmalı olarak yapılmıştır.

Çalışma beş bölümden oluşup Genel Bilgiler bölümünde Mimarlık ve İdeoloji kavramıyla ilişkili olarak bilgilendirme sağlanmıştır. Yapılan Çalışmalar bölümünde örneklem grubu belirlenip, bu yapıların analizinde kullanılacak kriterler hakkında bilgilendirme sağlanmış ve analiz tablosu oluşturulmuştur. Bulgular bölümünde dört genel ideoloji başlığında gruplandırılan örneklerin analizi yapılmıştır. İrdelemeler bölümünde analizler sonucu elde edilen veriler derlenerek, örneklem grupları karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiştir. Son olarak Sonuçlar ve Öneriler bölümünde analiz ve değerlendirmelere ait bilgi aktarımı vurgulanmış ve çalışmayla ilişki olarak öneriler aktarılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Mimarlık, İdeoloji, Dini Mimari, Tasarım, Form

Master Thesis

SUMMARY

ARCHITECTURE-IDEOLOGY RELATIONSHIP AND ANALYSIS OF FORM IN RELIGIOUS BUILDINGS

Gökhan YADİGAROĞLU

Karadeniz Technival University

Graduate School of Natural and Applied Sciences

Architectural Graduate Program

Supervisor: Doç. Dr. Cengiz TAVŞAN

2021, 180 Pages, 2 Pages Appendix

The source of the development and change of today's life is provided by the increase in the intellectual dimensions of the individual and the generation of ideas in this direction. The concept of ideology, which occurs with the intellectual dimensions of the individual, can be seen in every field in our daily life as well as in the field of architecture. This scope of work; The interaction of architecture and ideology phenomena with each other has been studied through religious structures. The reason for choosing to work on religious structures in this direction is that the ideology is for the society, and the religious structures that express a certain idea with the structure also show a similar purpose. The purpose of the thesis is that in this thesis, in which the relationship between Architecture and Ideology is shown over religious structures, the Conservative idea, which was determined to provide information, was examined with 8 examples on the basis of Corrective, Revolutionary and Contrasting general ideologies, and the form analysis and evaluation of a total of 32 building samples were made comparatively.

The study consists of five chapters and information is provided in the General Information section regarding the concept of Architecture and Ideology. In the section of the Studies conducted, the sample group was determined, information was provided about the criteria to be used in the analysis of these structures, and an analysis table was created. In the findings section, the samples grouped under four general ideology headings were analyzed. In the Discussions section, the data obtained as a result of the analysis were compiled and the sample groups were evaluated comparatively. Finally, in the Results and Recommendations section, the transfer of information about the analysis and evaluations was emphasized and suggestions related to the study were given.

Keywords: Architecture, Ideology, Religious Architecture, Design, Form

ŞEKİLLER DİZİNİ

	<u>Sayfa No</u>
Şekil 1. Akshardam Tapınağı, Delhi	25
Şekil 2. Geleneksel Hint Mimarisine ait geleneksel biçimlendirme	25
Şekil 3. Lotus Tapınağı	25
Şekil 4. Lotus Çiçeğini simgeleyen bir çizim	25
Şekil 5. Kutsal Aile Bazilikası	26
Şekil 6. Gotik ve Art Nouveau Mimarisi Etkileri	26
Şekil 7. Las Lajas Tapınağı	26
Şekil 8. Las Lajas Tapınağındaki Neo-Gotik etkiler	26
Şekil 9. Faysal Camii	30
Şekil 10. Camii Kubbesinin getirdiği farklı kurgu	30
Şekil 11. Yaşam Işığı Kilisesi	30
Şekil 12. Kilisedeki geleneksel ve modern malzeme ilişkisi	30
Şekil 13. Işık Kilisesi	31
Şekil 14. Kilise Formundaki Haç Biçimindeki Boşluk	31
Şekil 15. Muhammed Hanif Jame Camii	31
Şekil 16. Camideki Doğal Aydınlatma ve Havalandırma Tasarımı	31
Şekil 17. Ayasofya Camii	35
Şekil 18. Eski kiliseye minare eklenmesiyle oluşan kurgu	35
Şekil 19. Kutsal Meryem Ana Kilisesi	35
Şekil 20. Kilisenin dış duvarları ve sekizgen kubbesi	35
Şekil 21. Grundtvig Kilisesi	36
Şekil 22. Kilisenin Anıtsal Formu	36
Şekil 23. Maringa Katedrali	36
Şekil 24. Katedral Formunun Anıtsal Tasarımı	36
Şekil 25. Bosjes Şapeli	40
Şekil 26. Şapel formunun su ile sağladığı sembolizm etkisi	40
Şekil 27. Gün batımı Şapeli	40
Şekil 28. Şapelin doğal çevredeki kurgusu	40
Şekil 29. San Josemaría Escrivá Kilisesi	41

Şekil 30. Kilisenin Anıtsal Formu	41
Şekil 31. Kurdele Şapeli	41
Şekil 32. Şapel formunda hayat birleşiminin sembolize edimi	41

TABLÖLAR DİZİNİ

	<u>Sayfa No</u>
Tablo 1. Araştırma Modeli.....	54
Tablo 2. Örneklem Grubunun Analiz Tablosu.....	66
Tablo 3. Tutucu Fikir (Muhafazakârlık) İdeolojisine Ait Dini Yapı Örnekleri Tasarım Bilgileri.....	69
Tablo 4. Düzeltimci (Reformist) İdeolojisine Ait Dini Yapı Örnekleri Tasarım Bilgileri.....	74
Tablo 5. İhtilalci İdeolojisine Ait Dini Yapı Örnekleri Tasarım Bilgileri.....	79
Tablo 6. Karşıt İdeolojisine Ait Dini Yapı Örnekleri Tasarım Bilgileri.....	84
Tablo 7. Las Lajas Tapınağı Analiz Tablosu.....	89
Tablo 8. Kristal Katedrali Analiz Tablosu.....	91
Tablo 9. Thorncrown Şapeli Analiz Tablosu.....	93
Tablo 10. Lotus Tapınağı Analiz Tablosu.....	95
Tablo 11. Akshardam Tapınağı Analiz Tablosu.....	97
Tablo 12. Sancaklar Camii Analiz Tablosu.....	99
Tablo 13. Taş ve Işık Tapnağı Analiz Tablosu.....	101
Tablo 14. La Sagrada Familia Bazilikası Analiz Tablosu.....	103
Tablo 15. Brasilia Katedrali Analiz Tablosu.....	105
Tablo 16. Faysal Camii Analiz Tablosu.....	107
Tablo 17. San Giovanni Battista Kilisesi Analiz Tablosu.....	109
Tablo 18. Işık Kilisesi Analiz Tablosu.....	111
Tablo 19. Yeşil Vadi Camii Analiz Tablosu.....	113
Tablo 20. Yaşam Işığı Kilisesi Analiz Tablosu.....	115
Tablo 21. Marmara İlahiyat Camii Analiz Tablosu.....	117
Tablo 22. Muhammed Hanif Jame Camii Analiz Tablosu.....	119
Tablo 23. Ayasofya Camii Analiz Tablosu.....	121
Tablo 24. Kurtuba Katedrali Analiz Tablosu.....	123
Tablo 25. Kutsal Meryem Ana Kilisesi Analiz Tablosu.....	125
Tablo 26. Uzuncaova Kilisesi Analiz Tablosu.....	127
Tablo 27. Grundtvig Kilisesi Analiz Tablosu.....	129
Tablo 28. Liverpool Metropolitan Katedrali Analiz Tablosu.....	131

Tablo 29. Maringá Katedrali Analiz Tablosu.....	133
Tablo 30. Hallgrimur Kilisesi Analiz Tablosu.....	135
Tablo 31. Ronchamp Şapeli Analiz Tablosu.....	137
Tablo 32. Hava Kuvvetleri Akademisi Şapeli Analiz Tablosu.....	139
Tablo 33. Wotruba Kilisesi Analiz Tablosu.....	141
Tablo 34. San Josemaría Escrivá Kilisesi Analiz Tablosu.....	143
Tablo 35. Gün batımı Şapeli Analiz Tablosu.....	145
Tablo 36. Kurdele Şapeli Analiz Tablosu.....	147
Tablo 37. Kuzey Işıkları Katedrali Analiz Tablosu.....	149
Tablo 38. Bosjes Şapeli Analiz Tablosu.....	151
Tablo 39. Alt İdeolojik Kriterleri İrdeleme Tablosu.....	157
Tablo 40. Kavramsal Kriterleri İrdeleme Tablosu.....	160
Tablo 41. Biçimsel Kriterleri İrdeleme Tablosu.....	161

1. GENEL BİLGİLER

1.1.Giriş

İnsanoğlu varoluşsal süreci boyunca türlü ihtiyaçları doğrultusunda gelişim göstermiştir. İnsanın ihtiyaçlarının değişmesi ve artışı ile insanın kendi düşünsel boyutları da doğru orantılı olarak artma göstermiştir. Bu ihtiyaçların giderimi için yapılan yeni arayışı ve aranan çözümler insanoğlunun düşünme sürecinden geliştirilerek bir sonuç elde edilmesini sağlamıştır. Buradaki düşünme süreci insanoğlunun daha sonra ideoloji olarak adlandırdığı bir çıkış noktası ile gerçekleşmiştir.

İdeoloji, belirli şekilde düşünmeyi ve davranışı doğru göstermeyi veya mevcutta olan ve mutlak doğru olarak kabul görebilen düşünce ve davranışı etkilemek için bireysel inanç, tutum ve düşüncedir. Buradaki başlangıçtaki bireysel tutum, düşünce çoğunluğunda hüküm birliği sağlanması ile genel bir ideoloji olarak da kabul görebilmektedir. Düşünce kavramıyla yakın oluşundan ötürü ideoloji genellikle felsefecilerin ilgi odağı olmuştur ve bu konuda birçok çalışmada bulunulmuştur. Ancak ideoloji kavramının asıl vermek istediği, kavramın herhangi bir kimseye veya gruba ait olmayıp herkese ait olduğunu belirtmektir. Çünkü yapılan en ufak bir çalışma ya da uygulama insanın düşünsel boyutlarında gelişim göstererek bir sonuç elde edilmesiyle sağlanmaktadır.

İnsanın geçmişten günümüze en önemli ihtiyaçlarından biri barınma ihtiyacı olmuştur. Bu doğrultuda başlangıçta yaşam alanları ile başlayan süreç günümüze kadar birçok bina türünün oluşmasıyla gelişim göstermiştir. Bu gelişim sürecinde mimarlık kavramı da oluşmuştur. Zamansal süreçte ideolojilerle toplu yenilik ve gelişmeler olduğu gibi mimari yapılar da gelişim göstermiştir.

İdeoloji ve mimarlık ilişkisi, tasarlanan mimari üründe ideoloji kavramıyla sağlanan bir düşünce ya da fikrin mimar tarafından oluşturulmasıyla ya da mimarın önceki bir çalışmayı bireysel olarak yorumlamasıyla mimari ürünü elde etmesiyle sağlanmaktadır. Buradaki belirleyici -idea- düşünce, tasarımın hangi yönde gelişeceğine ya da hangi yönde değişim sağlayacağını belirtmesiyle gerçekleşir. Mimarın düşünce yönünde gelişimi, onun bu zamana kadar yapmış olduğu çalışmalara ve yakın zamanda almış olduğu veya benimsemiş olduğu yeni kararlar doğrultusunda bir mimari ürün oluşturmasını sağlamaktadır.

Mimarlık, kendine ait bir düşünce tutumuna sahip olmasına rağmen, bulunduğu toplumun mevcut ideolojilerinden (siyasal, kültürel, inançsal, ...) şekillenen ve bulunduğu ortamın hâkim düşüncelerinden etkilenerek mimari üründe yansıtmaktadır. Tarihten bu yana insan toplumunun sahip olduğu birçok ideolojiyi kanıtlama isteği mimari eserler ile yansıtılmaya çalışılmıştır. Bu doğrultuda bulunulan zamanda ve ortamda geçerli etken ideoloji, mimari ürünün tasarlanmasında etkin rol oynamaktadır. Mimari eserler üzerinden bunun gösterilme sebebi ise yazılı ifadeye göre daha güçlü olan görsel imgenin sağladığı avantajı en iyi gösteren disiplinlerden birinin mimarlık olmasıdır. Ayrıca yazılı ifadenin sağlayacağı etkileşimin başkalarına ulaşması, görsel ifade ile sağlanan etkileşimin ulaşmasından daha zor olduğu için bir görsel ifade aracı olarak mimari eserler ideolojiyi aktarma da öncü olmuşlardır.

Zaman içerisinde gelişen teknoloji insan elinden çıkmış olmasına rağmen, insanın düşünsel boyutlarını arttırmayı sağlamıştır. Birçok alanda yeni arayışı günümüzdeki çevreyi oluşturmuştur. Mimari alanda artan düşüncelerin ve ortaya çıkan yeni fikirlerin, teknoloji ve türevleri ile etkileşimi mimarın tasarladığı mimari üründe kullanılan ideolojiyi yansıtmayı sağlamıştır. Bir amaçla yapılan herhangi bir uygulamanın belirli bir ideoloji ile oluşturulduğunu söylemek mümkündür. Mimarlıkta önemli bir yeri olan form-işlev ikilisi arasındaki ilişki, mimarın benimsediği ideolojiyi yansıtmayı ile belirgin hale gelmektedir. Bu doğrultuda ideolojiyi mimarın yaklaşımı olarak da değerlendirmek mümkündür. Neden ve niçin sorularına cevap verecek yaklaşımlar, mimari üründe yapılan uygulamalarla kendini göstermektedir.

Mimar ve mimarın tasarladığı mimari ürün konuyla ilgili olarak ideolojiyi yansıtan birincil sebeplerdir. Mimar, insanlık gereği herhangi bir konuya karşı ilgi gösterebilir, göstermeyebilir ve hatta olumsuz da görebilir. Bu doğrultuda egemen düşünce çevresinden etkilenen mimarın, mimari tasarım süreci boyunca sahip olduğu ideolojiler (kültürel, siyasi, inanç, etik, ...), mimari ürünün oluşmasını sağlamaktadır.

Mimarlık ve ideoloji arası ilişkiyi gösterecek en belirgin yapı örnek gruplarından biri dini mimari ile yapılan örneklerdir. Çalışma bu yapı grubunda mimarın tasarladığı projedeki form oluşumunu çözümlemek ve hangi amaçla yapıldığını analiz etmekle gerçekleşecektir. Bu sayede mimari tasarım süreci boyunca mimarın karakteristiğinin ve düşünsel tercihlerinin, yapılan tasarımdaki etkisi gözlemlenecektir. Ayrıca bu sayede mimari tasarımda yapılan herhangi bir uygulama veya tercih mimar hakkında bilgi verdiği gibi, onun bulunduğu toplumun düşünceleri hakkında da bilgi sahibi etmektedir.

1.1.1. Problemin Tanıtılması

Geçmişten günümüze zaman geçtikçe gelişen dünya ve insan pek çok değişikliğe uğramıştır. Değişikliğe uğrayan dünya-insan ilişkisi birbirini doğru orantıda etkilemektedir. Herhangi bir alanda yapılan yenilik genel olarak insan odaklı olduğu için etkisini dünya da gözlemlemektedir. Gün geçtikçe gelişen insanın düşünsel boyutları, insanın türlü ideolojilere sahip olmasına, yeni ideolojiler üretmesine veya yenisini benimsemeye yöneltmektedir. Bu sayede ideolojiler, herhangi bir alanda yapılan bir çalışmada etkisini göstermektedir.

İdeoloji varlığı gereği kendini hatırlatmak, göstermek ve geliştirmek isteğindedir. Yazılı olarak gösterilmesi ve karşı tarafa aktarılması zor olan ideolojiler, geçmişten bu yana anıtlar, müzeler, kültür yapıları, dini yapılar vb. gibi binalar ile binanın yapıldığı çevreye aktarılmıştır. Buradaki mimari eser kullanılması tercihinin sebebi, mimari eserlerin görsel anlatım oluşturabilmesi ve bulunduğu çevredeki insanlara aktarılacak istenen ideolojiyi daha kolay iletmesidir. Bu sebeple mimarlık ve ideoloji birbiriyle ilişkili olarak beraber mimari tasarımlarda kullanılmaktadır.

İdeoloji ve mimarlık ilişkisi için mimarlık disiplinin ötesinde, toplumun tamamında etki gösteren ideolojiler, mimari eserde kendini göstermiştir. Mimarlık alanı kendi içerisinde rolünü ve yöntemlerini her zaman sorgulamıştır. Mimarlık alanı süresi boyunca farklı ideolojik yaklaşımlarla ilişkili olmuş, bazı ideolojiler etkisi göstermeye devam etmiş diğerleri ise çabuk unutulmuştur. Yapısı gereği mimarlık alanı sosyal konular ve sanatla önemli bir ilişki içerisindedir. Bu yönde hayata yön veren, şekillendiren ve değiştirebilen bir potansiyele sahiptir.

Zaman içerisinde gelişen teknoloji ve gelişen mimarlık, günümüzde yapılan mimari eserlerde etkilerini göstermektedir. Günümüz mimarisinde genel olarak tasarım bir amaçla ve bir işlev sağlayacak tutumla tasarlanmaktadır. Bunlar işlevsellik (kullanışlılık), estetiksel (güzellik) gibi mimari tasarım kaygıları ve belirleyicileridir. Eskiye nazaran mimarın bu tutumlara dair bilinçlenmesi onun tasarımında sebep-sonuç ilişkisine yönlendirmiştir. Bu sayede yapılan mimari tasarımlardaki uygulamalar, mimarın benimsediği ideolojinin oluşturduğu amaçla elde edilen mimari ürünü elde ettirmektedir. Bu yönde çalışma için belirlenen problem, ideolojiyi yansıtan dini yapı grubunu kapsayıp, mimari ürünün formunu analiz ederek, binanın hangi ideolojiler ve düşünceler etkisinde tasarlandığını bilgilendirme amaçlanmıştır. Bu sayede etken ideolojik değerlerin ve düşüncelerin nasıl vurgulandığı ve aktarıldığı bu problemle gösterilmek istenmiştir.

1.1.2. Çalışmanın Amacı ve Kapsamı

Mimarlık disipliniyle yapılan uygulamalardaki mimari ürünün hangi amaçlar doğrultusunda yapıldığının konuşulması ve tartışılması geçmişten günümüze etkisini devam ettirmektedir. Bu yönde mimari ürünlerdeki yapılan uygulamaların ve başvuru tercihlerinin neden, niçin sorularına cevap vermesi istenmektedir. Aynı doğrultuda bugün yapılan bir mimari eser, günümüz teknolojisinin sağladığı kolaylıklarla herkes tarafından görülebilmekte ve konunun üzerine konuşulabilmektedir. Günümüzdeki mimarlık gelişimini ve varlığını, mimarlıkta felsefi düşünmenin hiçbir zaman bitmemesine ve bu çerçevede düşünsel boyutları yüksek olan mimarların rehberlik etmesiyle mimarlık disiplinini hayatta tutmaktadır.

Bugüne kadar yapılan tez çalışmaları ideolojiyi siyasal bir anlam üzerinden mimarlıkla ilişkisini göstermektedir. Bu çalışmada ise ideoloji din ve inanç kavramlarıyla etkileşimde tutulup, mimarlıkta dini yapı grubunda ideolojinin nasıl yansıtıldığı gösterilmek istenmiştir. Bununla birlikte ideolojinin genel türlerinin dini yapı grubunda ne gibi çalışmalarla aktarıldığı ortaya koyulacaktır.

Çalışmanın amacı, ideoloji kavramını tanıtmak, ideoloji ve mimarlık ilişkisini göstermek, dini yapı grubundaki mimari eserlerdeki ideolojinin izlerini göstermek, farklı ideolojiler hakkında bilgi sahibi etmek, hangi amaçların veya düşüncelerin tasarımda etkili olduğunu ve mimarın benimsediği ideolojinin formda yansımaları göstermektir. Güncel bir tartışma sorunu olan mimarlık ve ideoloji ilişkisinin yapılan tespitler üzerinde biçimsel kriterler ve algısal değerlendirme üzerinde etkileşimini aktarmak amaçlanmıştır.

Çalışmanın amacı maddeler halinde özetlenirse;

- İdeolojinin genel bilgilerini, ortaya çıkışını belirtmek ve literatür araştırmasının aktarılması,
- İdeoloji ve mimarlık ilişkisini göstermek ve türlerine göre mimarlıkta etkili olan genel ideolojiler hakkında bilginin aktarılması,
- Mimarlık alanında dini yapılarda ideoloji ve düşünsel boyutları etkilerini aktarmak ve bu yönde gelişen tasarım sürecini aktarmak,
- Araştırma sürecinde belirlenen mimari dini eserlerin aktardığı ideolojileri belirtmek ve belirlenen mimari eserlerin tasarımında yapılan uygulamaların hangi ideoloji ve hangi sebeple yapıldığını aktarmak,
- Yapılan form tasarımında ideolojik, kavramsal ve biçimsel kriterlerin aktararak, yapılan uygulamalar hakkında bilgilendirmek amaçlanmıştır.

Çalışmanın kapsamı; belirlenen dini yapı grubundaki mimari eserlerin formlarını görselleri ve bilgileri yönünde analiz ederek algısal sorgulamayla mimari eserdeki uygulamalardaki tercih edilen düşünceleri ve ideolojileri belirtmektir. Bu kapsamda mimari eser etkili olduğu gibi mimari eserin mimarı, ideolojiler ile birincil derecede ilişki de olduğu için mimara veya yürütücüsüne dair de bilgilendirme yapılmaktadır. Forma yönelik değerlendirme biçim-tasarım kriterleri ve algısal değerlendirme üzerinden oluşmaktadır.

1.2. İdeoloji

1.2.1. İdeolojinin Tanımı

Etimolojik olarak ideoloji kavramı Antik Grekçe dilindeki düşünce anlamındaki idea ve bilim anlamındaki logos kelimelerinden türeyerek düşünce bilimi olarak tanımlanmıştır. İdeoloji kavramı birçok farklı disiplinle ilişkilidir ve bu disiplinlerde farklı anlamlar kazanmaktadır. Burada ideoloji kavramının anlamı zamana, ortama, toplumsal etkiler vb. gibi etkenlere değişkenlik göstermektedir. Kavramın uzun geçmişi, ideoloji kavramı hakkında çatışmalara ve karışıklıklara sürüklemektedir. Kavram, olumlu-olumsuz gibi tezat tutumlar arasında sürekli kararsızlık halinde kalmıştır. Bu değişkenlikten ötürü konuyla ilgili araştırmacılar fikir ayrılığına sahiptirler.

İdeoloji terimi, öncesinde bir düşünce sistemi olarak varlığını gösterse de ilk olarak asıl varlığını Fransız Devrimi sonrası yazılan Fransızca metinlerde kendini göstermiştir. Bu dönemki yaşanan devrime ait eğitsel ve toplumsal yeniliklerin yayılması için Fransız felsefeci ve düşünürler kendi idealarını yansıtmak için ideoloji terimini kullanmaya başlamışlardır. Bu sayede filozoflar önceki düşünce bilimini, ideoloji terimi ile aktarmaya başlamıştır. Türk sosyolog Mardin'e göre endişeye cevap aramaktır (Mardin, 2007).

Marksist akımlara yakınlığı ile bilinen Eagleton'a göre; bugüne kadar ideolojinin tek ve yeterli yapılamadığını belirterek, bunun nedeninin bilim adamları ve filozofların yetersizliğinin değil, ideoloji teriminin kullanışlı fakat birbiriyle bağdaşmaz nitelikte birçok anlamı olmasından kaynaklandığını belirtir (Eagleton, 2005).

İdeoloji kavramının tanımı insan ve toplumun geliştirdiği, insanı ve çevresini etkileyen bilişsel ve ahlaksal düşünceleri sistemidir. Bir diğer deyişle ideoloji, belirli bir düşünce veya fikri haklı çıkarmak ya da düşünce ve fikre etki etmek amaçlı tutum ve düşünce sistemi olarak tanımlanmaktadır. Burada dikkat edilmesi gereken düşünce ve düşünce yönünde gerçekleşen yönlendirmedir.

İdeoloji, ait olduğu toplum ve çevrenin yaşadığı gerçekleri algılaması yönünde oluşmaktadır. Bu yönde, belirtilen gerçek öznel, bireysel bir yorumla oluşturulur. Kısacası ideoloji, toplumsal koşulların etkisinde toplumdaki bireyin yaşam koşulları ve subjektif tutumuna göre şekillenir. Bu doğrultuda ideolojinin hatırlatma ve tanıtmaya özellikleri sayesinde, eski ve günümüz toplumunun düşünsel boyutları hakkında bilgi edinme ve onların dünyaya olan bakış açıları hakkında fikir sahibi olmamız sağlanmaktadır.

Eagleton'a göre; İdeoloji, hiçbir zaman kolaylıkla 'öte dünya işlerine dalma', ya da bu dünya ile ilişkisini kesmiş bir şey olarak nitelendirilemez, tam tersine, ideolojiyi insani özneleri kendi yaşanan deneyimlerinin temellerinden başlayarak şekillendiren ve onları özgül toplumsal görevlerle ve toplumsal düzenin genel-yeniden-üretimiyle ilgili değer ve inanç biçimleriyle donatan, organize edici toplumsal güç olarak düşünmek zorundayız. (Eagleton, 1998)

İdeoloji kavramının hayatımızdaki birçok alanla olan ilişkisinden ötürü birbiriyle bağdaşmayan tanımlara sahiptir. Eagleton bu yönde anlam çeşitliliğini şu şekilde sınıflandırmıştır.

- a) Toplumsal yaşamda anlam, gösterge ve değerlerin süreci
- b) Belirli bir toplumsal grup veya sınıfa ait fikirler kümesi
- c) Bir egemen siyasi iktidarı meşrulaştırmaya yarayan fikirler
- d) Bir egemen siyasi iktidarı meşrulaştırmaya hizmet eden yanlış fikirler
- e) Sistematik şekilde çarpıtılan iletişim
- f) Özneye belirli bir konum sunan şey
- g) Toplumsal çıkarlar tarafından güdülenen düşünme biçimi
- h) Özdeşlik düşüncesi
- i) Toplumsal olarak zorunlu yanılsama
- j) Söylem ve iktidar konjonktürü
- k) Bilinçli toplumsal aktörlerin kendi dünyalarına anlam verdikleri ortam
- l) Eylem amaçlı inançlar kümesi
- m) Dilsel ve olgusal gerçekliğin birbirine karıştırılması
- n) Anlamsal (Semiotic) kapanım
- o) İçinde, bireylerin, toplumsal yapıyla olan ilişkilerini yaşadıkları vazgeçilmez ortam
- p) Toplumsal yaşamın doğal gerçekliğe dönüştürüldüğü süreç (Eagleton, 2005).

Karakteri gereği ideolojide, düşünce ve inançların ideolojik olarak tanımlanması, bu düşünce ve inançların doğru-yanlış olmasından etkilenmemektedir. Burada ideolojiyi oluşturan fikir veya düşünce doğru olsa bile, bir toplum tarafından kabul görüp benimsenmediği sürece ideoloji olarak kabul görmez. Kısacası ideolojiyi ideoloji yapan düşünce ve inançların doğruluğu-yanlışlığı değil, düşünce ve inancın belirli bir toplum tarafından benimsenmesi veya uygulanması ile topluma hizmet etmesiyle ideoloji olarak kabul görmektedir.

İdeoloji terimi farklı olgularla etkileşimli olarak kabul görmektedir. Sosyolojik bir olgu olarak ideoloji; ideolojinin benimsenmesi ve etkili düşüncenin belirtilmesi duygusallıkla yüklüdür. Düşünceyi benimseyenlerin düşünce ve inanç sistemine tam bir bağlılık göstermesi beklenerek sosyolojik toplumsal bir birlik oluşturulur. Tarihsel bir olgu olarak ideoloji; herhangi bir düşünce ve inanç kendinden önce gelen düşüncelerle etkileşimi olmadan oluşmamaktadır. Bu yönde düşünceyle oluşan ideoloji yoktan var olamaz. İdeoloji etkili olduğu çevrenin ve buradaki yaşayanların mirası üzerine oluşmaktadır. Kültürel bir olgu olarak ideoloji; tarihsel olguya benzer olarak bulunan çevredeki topluma ait bireylerin sahip olduğu kültürel değerlerle etkileşime girerek bir düşünce sistemi, ideoloji oluşmaktadır. Kültürel değerler belirginlik ve kesinlik gösterir ve bu yönde gelişen ideolojiler de gizli anlam taşımaz. Son olarak psikolojik bir olgu olarak ideoloji; toplumsal yaşamın karmaşıklığından birey etkilendiği gibi onun düşüncesi ve bu yönde gelişen ideolojisi de etkilenmektedir. Bireyler ve toplumsal gruplar algılarına göre düşünce ve inançtan etkilenme göstermektedir. Bu anlamda ideoloji bireyin psikolojik özelliklerine göre değişim gösterebilir veya bir yenisi oluşturulabilir.

Son olarak ideoloji terimi, din, kültür, tarih gibi geniş bir inanç ve düşünce sistemini bireye aktarmak ve belirtmek için kullanılabileceği gibi, daha küçük bir alan için de etkili olabilecek düşünceleri aktarabilmekte ve belirtebilmektedir. Bu nedenle ideoloji için genel ve tikel ideoloji farklılığından söz edilebilir. Genel ideolojinin işlevi; bireyin varlığının temeli olan düşünce ve inanç sistemine ait özellikleri aktararak veya belirterek bulunduğu çevrede toplumsal birliği sağlamaktır. Ayrıca bu sayede oluşan toplumsal birlikle düşünce birliği de oluşturmaktır. Tikel ideolojinin işlevi ise genel ideoloji ile etkileşimli olarak gelişen düşüncelerden oluşarak yeni ideolojilerin oluşumunu sağlamak ve toplumda etkili olan birliği devam ettirerek, bu sistemin devamlılığını sağlamak ve sistemi denetlemektir.

1.2.2. İdeolojinin Oluşum Kaynakları

İdeolojiler, herhangi bir kavramda da olduğu gibi yoktan var olamayan düşünce sistemleridir. Toplumsal doyumsuzluk hissi, toplumda huzur sağlama isteği, ortak algıda buluşturma gibi değerler ideolojinin oluşum kaynaklarındandır.

Toplumsal doyumsuzluk, toplumsal olarak aktarılabileceği gibi toplumu oluşturan birey tarafından da aktarılabilir. Toplumun yerleşik sisteminin ve değerlerinin yetersizliği üzerine birey ve toplum grupları var olan sisteme karşı tepki gösterebilir ve ortak bir ideoloji oluşturabilmektedir. Toplumsal farklılıklar, algılama farklılığı ve yeni çıkar isteği de ideoloji oluşumunda etkilidir. Toplumdaki birey ve grupların algıları, kendi yaşadıkları ve bulundukları çevreye göre şekillenmektedir ve bu sebeple farklılık göstermektedir. Algıların farklılığı çeşitli düşünceler doğurduğu gibi farklı ideolojiler de oluşturmaktadır. Aynı şekilde algı farklılığı kişinin yeni çıkarları yönünde düşünce üretmesine de sebep olup yeni ideolojiler oluşturabilmektedir. Fakat bu durum her zaman çıkar sağlama amaçlı yenisini üretme amacı gütmeyerek, eskisini destekleme ve geliştirmeye de yeni ideoloji oluşturulmaktadır. Toplumsal değişme genel olarak olumlu karşılanırsa da yeniye karşı duyulan tedirginlik sonucu, değişim getirdiği ideolojiye karşıt ideoloji oluşturulmasıyla da yeni ideoloji oluşmaktadır. Buna ek ve benzer olarak topluma ait kalıpları ve değerleri savunan veya karşıt düşünce sistemi ile de ideoloji oluşturulmaktadır. Burada belirtilen topluma ve bireye ait tutumlar, kaygılar ve onlara ait farklı algısal boyutlar düşünce sistemini etkileyerek ideoloji oluşumunu sağlayan kaynaklar olarak kabul görmektedir.

Doğu Ergil'in 'İdeoloji Üzerine Düşünceler' adlı yazısında şöyle belirtilmektedir.

İdeolojilerin oluşumunu sağlayan ve hazırlayan çeşitli faktörler vardır. Bunların başlıcaları şöyle sıralanabilir:

1. Toplumsal ve ekonomik doyumsuzluk (tatminsizlik) ve bunlardan doğan olumsuz duygular.
2. Toplumsal katmanlaşmadan kaynaklanan sınırlı ve yanlı görüş ve değerlendirmeler.
3. a) Yerleşik ve b) umulan (beklenen) çıkarlar.
4. Toplumsal değişme karşısında duyulan tedirginlik ve yitilik duygusu.
5. Geleneksel kümelerin varlıklarına bağlı ya da onlardan bağımsız olarak süregelen eski gelenekler, çağ dışı inanç ve düşünce kalıpları. (Ergil, 1983).

1.2.3. İdeolojinin Türleri

Tarihi süreçler boyunca ideoloji; etkili olmuş ya da olamamış, uzun ya da kısa süre etkili olmuş ve insanlara istenen düşünceyi aktarabilmiş ya da aktaramamıştır. Bu süreç boyunca ideoloji toplum içerisinde birleştirici bir görev üstlenmiştir. İdeoloji üzerine çalışma yapan düşünürler en az dört ideoloji türünün, ideolojiyi genel olarak sınıflandırmada anlamlı olacağını belirtmektedir (Parsons, 1959)

Bu yönde ideoloji türleri şu şekildedir:

1. Tutucu Fikir (Muhafazakâr) İdeolojiler
2. Düzeltimci (Reformist) İdeolojiler
3. İhtilalci İdeolojiler
4. Karşıt İdeolojiler

1. Tutucu Fikir (Muhafazakâr) İdeolojiler

Tutucu kavramı, anlamından anlaşılabilceği gibi bir konu veya düşünce sisteminde sabit fikirli kalma olarak değerlendirilmektedir. Muhafazakârlık kavramı ile anlamsal olarak yakındır. Tutucu ideolojiler, değişen topluma ve değişen bireyin düşünsel boyutlarına karşı var olan düzeni ve kendi düşünsel sistemini savunan ideolojilerdir. Bu ideolojiyi savunan bireye göre insan, yaratılışı veya doğası gereği sınırlı bir varlıktır ve insan mükemmel olmayan ve de hiçbir zaman da olamayacak olarak kabul görmektedir. Bu yönde tutucu ideolojiler, insanın aydınlanmasına karşı bir tepkiyi ifade etmektedir.

2. Düzeltimci (Reformist) İdeolojiler

Kelime anlamıyla reform kavramı, bir şeye yeniden şekil verme, yeniden kullanma ve düzeltme anlamındadır. Düzeltimci (Reformist) ideolojiler, değişen ve gelişen toplum ile bireyin, yeni gereksinimleri ve dönemin koşulları karşısında, var olan düzende düzeltmeler ve geliştirmeler yapılmasıdır. Bu yönde yapılan ideolojide, eski düzene karşı gösterilen tutum olumsuz değildir. Aksine yapılan ideoloji eski düzenin yeni koşullarla şekillenmesi sağlanmaktadır. Bu yönde herhangi bir karşıt tutumla kökten değişim yaptırılmamaktadır. Ayrıca bu yönüyle hümaniter bir görüş açısıyla eski düzene ait düşünsel boyutlar, yeni koşullara uygun olarak geliştirilmektedir.

3. İhtilalci İdeolojiler

İhtilal kelime anlamıyla, kökten veya tümünden değişim anlamına gelmektedir. İhtilalci İdeolojiler, düzeltimci ideolojilerin aksine eski düzenin savunduğu sistemi ve onun haklı gördüğü toplumsal yapıyı yok sayarak yeni sistemin ve düzenin gelmesi gerektiğini, eski düzenin kökten değişmesini ve dönüşmesini savunmaktadır. Bu ideolojilerin tutumu, eski düzene karşı hümanist bir davranış sergilemeyen bir tutumdur. Bunun nedeni, insanın ve onun beraberindeki toplumun hür iradesiyle savunduğu ve hayatında benimsediği fikrini, düşüncesini yok saymaktadır. Buna ek olarak ihtilalci ideolojiyi aktaran ihtilalciler, karşısındaki insanın düşünme ve fikir özgürlüğüne engel olarak kendi savundukları ideolojiyi yaşatmak istemektedirler. İhtilalci ideolojiler, tutucu ideolojiye benzer olarak sabit fikirlilik, fikir ve düşüncüyü savunma tutumu benzerlik göstermektedir. Bununla birlikte karşıt ideoloji gibi aykırı bir fikir ve düşünce aktarılacak istenmektedir. Fakat ihtilalci ideoloji, bir diğer tür olan düzeltimci ideoloji ile genel olarak zıt özellikler göstermektedir.

4. Karşıt İdeolojiler

Karşıt kelime anlamıyla, iki olgu arasında aykırı olan ve birbirlerine her yönden tümüyle aykırı olan, zıt, kontrast demektir. Karşıt ideolojiler, yerleşik düzende var olan değerleri ve sistemi inceleyerek yapılan uygulamalardaki çelişkileri vurgulamaktadır. Sonrasında ise kendi haklı gördükleri ve benimsedikleri tutumu ve düşüncüyü insanlara aktarmaya çalışmakla kendi ideolojileri yaşatırlar. Buna ek olarak karşıt ideolojiler, düzeltimci ve ihtilalci ideolojilerin bazı özelliklerine sahip olarak oluşturulmaktadır. Düzeltimci ideolojide olduğu gibi kendi düşüncelerini hümaniter bir algıyla yansıtmayı tercih ederler fakat ihtilalci ideolojide olduğu gibi eski düzene aykırı bir tutum sergileyerek yeni ideoloji oluşturulmakta ve topluma aktarılmaktadır. Karşıt ideoloji, genel olarak aktarılmaya çalışıldığında toplum için aykırı gözükmekten ötürü, karşıt ideolojiyi oluşturan kişiler büyük bir çaba ve uğraşla benimsedikleri ve aktarmak istedikleri düşüncüyü belirtmektedirler. Bu yönde ihtilalci ideoloji ile tamamen zıt düşülmektedir. Bunun sebebi ihtilalci tutumda zorla yapılan ve köklü bir değişim söz konusudur. Ancak karşıt ideoloji, aykırı fikirlerinin aktarımını yaparken karşı tarafa olumsuz bir tutum ve davranış sergilememektedir.

1.2.4. Günümüzde İdeoloji

Günlük yaşantımızda anlamını bilerek ya da bilmeyerek kullandığımız ideoloji kavramı sosyal bilimlerin belirsiz kavramlarından biridir. Kavram belirsizliğinin yanında tartışmalı bir kavramdır. Çünkü her birey kavrama kendi tarihsel geçmişine ve inancına göre farklı tanımlar getirmekte ve kavram bireyin temel fikirlerinin dayanaklarını ve geçerliliklerini sorgulamaktadır (Freeden, 2006).

Günümüze gelene kadar ideoloji iki yüzyıllık bir geçmişe sahiptir. Bu süreç boyunca ideoloji, toplumsal yaşamın içinde var olan gelenek, görenek, din, kültür vb. gibi toplumla etkileşimli olarak ortaya çıkmıştır. Toplumsal yaşamla sağlanan ilişkiyle ideoloji, insanı belirli bir sistem ve düzende bulundurur. Bu sebeple, ideoloji asla son bulmaz ve varlığını devam ettirir. Postmodernizm döneminde ideolojinin yok olacağını belirten tezleri çürüten de budur. Çünkü ideoloji bireyin varlığı ve düşünsel boyutlarının sağladığı ile hep var olacaktır. ‘Toplumsal yaşamın yarın da bugünkü gibi olmasının en önemli güvencesi ideolojidir. Aslında ideolojisiz toplum yoktur ve ideoloji kendini hep yeniden üreterek her toplumsal sistemin temel öğelerinden birini oluşturmaktadır’ (Kazancı, 2003).

İdeolojinin etken olduğu toplum kavramı için fiziki ve sosyal incelemeler yapılmıştır. Toplum kavramının ideoloji için değeri, ideolojinin belirli bir kitleye veya gruba etki ederek benimsenmesi ile var olmasından kaynaklanmaktadır. Yapılan çalışmalar ve analizler sonucu toplum için iki tanım belirlenmiştir. İlk tanım; geleneksel hakimiyet ve muhafazakârlığın olduğu, grupsal davranışların geçerli olduğu, gruptaki bireyin duygularıyla hareket edebildiği, grubun oluşturduğu kültürde her bir bireyin etkili olduğu, karşılıklı bireysel etkileşimlerde hiyerarşinin var olduğu ve son olarak sosyal çevrede belirli bir düzenin olduğu toplum tanımıdır. Bir diğer tanım ise; bireysel düşünce ve fikir egemenliğinin olduğu, bireyin benimsediği tavır veya tutumla yönlendirme sağlayabildiği, sosyal yaşamında iş ve ticaret bağımsızlığının var olduğu, kişisel düşünce ve mantığın bireyselliğinin var olduğu ve son olarak tarihi geçmişiyile birey için yerel ve bilindik olanın zamanla ilişkilerinde azalmanın olduğu toplum tanımıdır.

Günümüz toplumu yukarıda belirtilen iki toplum tanımı arasında ikinci topluma gün geçtikçe daha benzemektedir. Ancak ilk tanımda toplum kavramının varlığı boyunca etkili olan tanım olarak kabul görmektedir. Günümüz düşünsel boyutlarının hemen hemen sınırsızlığı günümüz toplumunu ve bu sayede düşünce ve inanç sistemini belirten ideolojileri de etkilemektedir.

İdeolojinin varlığı günümüzde de olduğu gibi insanlık tarihi ile etkileşimdedir. İdeoloji insanla var olur ve onu var eden insandır. Düşünce ve fikir insanın varoluşu gereği, hayatımızın her yerinde vardır ve toplumsal yaşamın her alanında mutlaka etken bir ideoloji var olmaktadır. Bu nedenle bir düşünce sistemi olan ideoloji, toplumsal yaşam var olduğu sürece son bulmayacaktır. Günümüzde de etkisi çokça görülen teknolojik gelişmelerin oluşturduğu veya sebep olduğu durumlara paralel olarak ideolojiler, toplumsal yaşamımız ve insanlar için gelişecek veya dönüşecektir.

Tarihsel süreçte incelendiğinde ideoloji kavramı, zorlu dönemler geçirse de tarihin, kültürün ve en etkilisi insanın olduğu her yerde varlığını sürdürmektedir. Toplum yaşantımızda sıkça duyduğumuz Liberalizm, Konstrüktivizm, Feminizm, İslamcılık, Globalizm, Marksizm vb. gibi birçok alan ve disiplinle ilgili ideolojiler günümüzde varlığını göstermektedir. Bu ideolojinin insan hayatındaki varlığının hemen hemen her konuda veya her disiplinde var olduğunu göstermektedir. Bu ideolojiler, çalışmanın öncesinde belirtildiği gibi genel ve tikel ideolojiler olarak kapsamlı ve az kapsamlı olarak günümüzde varlığını göstermektedir. Bu nedenle ufak bir kitleye de kendini benimseten düşünce ideoloji olarak günümüzde kabul görmektedir. Ayrıca buna ek olarak genel ve tikel ideoloji, dönemin koşulları ve sağladıkları sonucu etkili olduğu kitle artış veya düşüş gösterebilmektedir. Bunun sonucu olarak önceden az kitleye hitap eden tikel ideoloji, toplumda etkisinin artması ile genel ideoloji olarak kabul görebilmektedir. Kısacası ideoloji varlığını topluma göre göstermektedir.

İdeolojiler, insanın düşünsel boyutlarının gelişmesi, gereksinimlerinin artması ve yaşam koşullarının değişmesi ile gün geçtikçe farklı isimlerle farklı toplum gruplarının, kitlelerin ve bireylerin üzerinde etkisini göstererek devam ettirmektedir. Buna örnek olarak İslamcılık, Feminizm gibi ideolojiler dün olduğu gibi bugün de etkisini aynı şekilde devam ettirmektedir. Fakat buna ek olarak döneminin etkisiyle yapısı tamamen yok olmuş ya da değişime uğramış ideolojiler de mevcuttur.

Son olarak günümüzde etkili olan ve daha çok günlük yaşantımızda duyduğumuz ideolojiler genel olarak siyasi ve dini ideolojilerdir. Bunun nedeni ise hitap ettikleri toplumların fazla olması, diğer ideolojilere göre etkilerinin fazla olması ve günlük yaşamımızda birçok konu ve disiplinle etkileşiminin fazla olmasıdır. Bunlara örnek olarak; Liberalizm, Hümanizm, Muhafazakârlık, Merkantilizm, Kapitalizm, Sosyalizm, İslamcılık, Yahudilik, Bahailik gibi örnekler verilebilir.

1.2.5. Din ve İnançta İdeoloji

İdeoloji tanımı öncesinde de belirtildiği üzere belirli bir toplum tarafından benimsenen düşünce ve inanç sistemi bütünü olarak kabul görmektedir. İdeolojinin tanımından yola çıkılırsa din ve inanç olgularıyla ideolojinin var olan etkileşimi yadsınamaz bir gerçek olarak kabul görmektedir. Bunun sebebi din ve ideoloji kavramlarının benzer çıkış yollarıyla etkisini toplum üzerinde göstermesidir.

İdeolojinin amacı benimsenen düşünceyi farklı toplumlara aktarmak ve etkin olduğu alanı arttırmaya çalışmaktadır. Bu sebeple ideoloji, insanlara yön veren bir olgu olarak kabul görmektedir. Din alanında ideoloji ele alındığında da benzer tutumla aktarım sağlamak amaçtır. Bu sayede toplumun benimsediği inanç olgusu farklı toplumları etkilemeye ve onları bulundukları topluma kazandırmaya çalışmaktadır.

Din, tarihin her döneminde bireyle birlikte toplumun etkileşimde bulunduğu ve hayatında vazgeçilmez bir değer olarak kabul görülen tek olgudur. Tarih boyunca din ve inanç olgularıyla etkileşim gösteremeyen ve ilgisiz kalan toplum olmamış olarak kabul görmektedir. Bu sebeple insanlık gereği inanç güdüsü, insan var olduğu sürece dinin toplumlarda etkisi devamlılık gösterecektir. İnsanlık tarihi boyunca bulunduğu çevrede ve toplumda olumlu ya da olumsuz durumlarla karşılaşmış ve bunun sonucu olarak da teşekkür duygusunda veya bir çıkış yolu arama duygusunda bulunmuştur. Her iki durumda da insanlık gereği inanma güdüsü etkili olmuş ve inanç toplumlarda etkisini göstermiştir. Bu süreç boyunca oluşan yeni dinler ve onların sağladığı ideolojiler zamanın koşulları ve toplumun etkisinde varlık göstermiş ve benimsenmiştir.

Din ve inanç olgusu köklü bir geçmişe ve geleneğe sahip olup, ideolojiler tarihi ise bu kavramlara göre daha yenidir. İdeolojilerin sağladığı sistemsel düşünce kurgusu dini alanda da etkisini göstermiş ve sonuç olarak dinlere ait dini ideolojileri oluşturmuştur. Hemen hemen her dini ideolojinin ortak noktası ahlak ilkesidir. Bu yönde dini öğreti ve ideolojiler ahlak ilkesini esas alarak, insanlığa doğru yolu göstermeyi hedef edinmiştir. Genel olarak dinlerin ideolojileri kin, nefret gibi olumsuz tutumları reddeder ve buna karşılık sevgi, saygı gibi olumlu tutumlara yönlendirmeyi sağlamaktadır. Bununla birlikte dini ideolojiler, insanı hayatın kökeni ve anlamı gibi varoluşsal olgular üzerine düşünmeye iter ve insanın dünyevi hayattaki sebep ve amaç konulu olgularla ilgili bilgilendirmektedir. Din ideolojileri, benimsenen olgularla dolaylı olarak ilahî prensipleri aktaran ve toplumda belirli bir düzen oluşturmayı sağlayan düşünce sistemidir.

Din olgusunun insanın hayatında yerini belirten Erikson'a göre: "Yeni doğmuş çocukta beliren güveni destekleyen ana baba inancı, tarih boyunca kurumsal teminatını (bazen de en büyük düşmanını) örgütlenmiş dinde bulmuştur. Korumanın sonucu olan güven, herhangi bir dinin gerçekliğinin mihenk taşıdır. Bütün dinlerde ortak olan şeyler şunlardır: dünya nimetleri gibi, manevi sağlık dağıtan yaratana ya da yaratanlara zaman zaman çocuksu teslim oluş; insanın önemsizliğini belli eden bir küçülme ya da alçak gönüllü davranış; dua ve şarkı yoluyla kötü davranış, kötü düşünce ve niyetlerin itiraf edilmesi ve tanrısal rehberlik sayesinde iç huzuru için içten gelen yakarış; son olarak, bireysel güvenin ortak bir inan, bireysel güvensizliğin ortak olarak kavramlaştırılmış bir kötülük olması gereği. Öte yandan, bireyin kendine gelmesinin kaynağını çoğunluğun katıldığı ayinlerde bulması ve cemaate güvenin bir işareti haline gelmesi de bu ortak noktalardandır." şeklinde belirtmiştir (Erikson, 1950).

Din ve inanç unsuruyla oluşan ideolojiler genel olarak topluma aktarıldığı ilk aşamada etkili olmaktadır. Bir diğer deyişle diğer ideolojilerde de yaşandığı gibi başarıları kısa ömürlüdür. Bunun sebebi dinlerin doğası gereği kendini savunması ve kendisinin diğer var olanları reddetmesinden kaynaklanmaktadır. Bu sebeple genel olarak dinler kendi ideolojilerini ve öğretilerini benimsemeyenlere ötekileştirme uygulamaktadır. Ancak bu ifade yeni mensuplara kapıyı kapatmak değildir. Genel olarak din ve inançla gelişen ideolojiler toplumla aktarımını sağladığı için ötekileştirdiği bireyleri yok saymamaktadır. Bu durumun zorunlu olma sebebi ise, her din kendi varlık ve anlamını aktarma amacıyla olduğu için, diğer öğretilere tutumu bu şekilde gerçekleşmektedir. Aksi durum söz önünde olduğu sürece din ve inanç ideolojileri kendini inkar etmekte olarak var sayılmaktadır.

İdeolojilerin önceki yazılarda toplumun varlığını ne benliğini yansıttığı belirtilmektedir. Durkheim ise bu konuda: "Din, toplumun minyatürleştirilmiş modelini veren bir kurumdur. Dini "ayinler" ise, o toplum içinde yaşayan insanların, zaman zaman kendi yapılarının sosyal "anayasa" sını hatırlamalarını mümkün kılan bir "toplum değerleri doğrulama"sıdır." şeklinde belirtmiştir (Durkheim, 1964).

Sonuç olarak din ve inanç olgularıyla etkileşimde olan ideoloji, bu olgularla da benzerlik göstermektedir. Geçmişten günümüze din olgusunun toplumdaki sarsılmaz etkisi insanın benliğine dayanmakta ve bu sebeple üzerine düşünsel boyutlarda çalışmalar yapılmaktadır. Bu çalışmalar sonucu dini ideolojiler ile öğretiler geçen zamansal süreçte oluşturulmakta ve bu ideolojilerin benimsediklerini toplumda aktarımı devam ettirilmeye çalışılmaktadır.

1.3. Dini Mimari

Din kelimesi Arapça kökenli olup inanç, töre, gelenek anlamına gelmektedir. Din'in tanımı ise: İnsanın, kaderini bağlı gördüğü üstün bir güç veya ilkeye inancı; bu inancın sonucu olan ve bir yaşama kuralı yaratabilecek zihni ve ahlaki tutum olarak nitelendirilmektedir.

Din kavramı bir temsiller sistemini, bir örgütü veya toplumu ve ritüelleri bir araya getirmektedir. Buradaki temsiller sistemi belirli inançlar, mitler, dogmalar vb. olgulardır. Belirtilen örgüt ise oluşturulan tarikatlar, mensubu olunan mezhepler vb. örnek verilebilir (Dumortier, 2007). Son olarak ritüeller ise benimsenen inancın yapılmasını belirttiği olgulardan oluşmaktadır. Bu yönde din olgusu, bireyin yaşam şeklini ve ibadet etme şeklini belirlemektedir. Bununla birlikte din kavramı tanrı, peygamber, inanç, ahlak, kutsal kitap gibi kavramlarla etkileşim içerisinde. Bulunulan toplumun inanç skalasına göre, bu kavramlarda farklılıklar görülebilmektedir. Kısacası her toplumun farklı inançları olacağı gibi inançlarını uygulamada da farklılıklar görülmektedir.

Tarihsel süreç boyunca etkili olan toplumdaki bireyin inanma güdüsü, bireyi yaratıcıya inanma ve tapınma ihtiyacını oluşturmuştur. Bireyle beraber oluşum gösteren toplumlar geçmişten günümüze inandıkları dinin yaratıcısına hitaben ve bağlılığını göstermek amacıyla ibadetlerini gerçekleştirebilecekleri ibadethaneler veya tapınaklar inşa etmişlerdir. Bu dönemin öncesinde insan örnek olarak mağara, su kenarı, dağ tepesi gibi doğal oluşumları tapınma amaçlı kullanmışken, insanın yerleşik düzene geçtiği dönemde kapalı mekânların yapılmasıyla tapınma ihtiyaçlarını gidermişlerdir. Bu yönde yapılan ilk örnekler mimarlık tarihinin de başlangıç örneklerinden olmuştur. Bu sebeple geçmiş zamandan bu yana etkileşimi bulunan din ve mimari olguları sayesinde birçok yapı inşa edilmiştir. Ayrıca toplumun benimsediği dine göre farklılıklar mimaride de görülmektedir. Bu yönde yapılan mimari tasarım farklılıkları, yapıda dini algılatmayı sağlamaktadır.

Mimarlık tarihinde dini mimari etkisinde yapılan eserler, diğer yapı türlerinin yaptırdığı eserlere göre daha etken bir rol göstermektedir. Bunun sebebi insanın benliği gereği inanma güdüsü ve geçmişe ait kültürlerin genelinde din olgusunun sahip olduğu evrensel ve yüceltilen terimidir. Bu yönde yapılan mimariyle ibadethaneler ve tapınaklar bulunulan herhangi bir toplumda en etken ve kalıcı yapılar haline gelmiştir. Bu sebeple mimarlık tarihi araştırmalarında etken rolü dini mimari etkisinde yapılan ibadethaneler ve tapınaklar göstermektedir.

Dini mimariye ait formlar genel olarak simgesel kökenlidir ve din olgusunu benimseyen toplumlara ait kültürlerde etken simgelerle meydana gelmektedir. Bu yönde dini mimaride etken Eski Mısır, Yunan, Hint, Hristiyan, İslam mimarilerindeki yapılan tasarımın kurgusu bulundukları toplumun kültürlerinde etken ve dinlerine özgü simgeleri benimseyerek yapıldığını göstermektedir. Bu yönde ele alındığında din, birey ve ortaya çıkarılan mimarinin etkileşimi görülmektedir.

Dini mimarinin kendine ait tek bir tipolojisi yoktur. Her din farklı özelliklere sahip olduğu gibi farklı mimari tasarım olguları da oluşturmaktadır. Bunun sebebi topluma ait kültürel kalıpların farklılıkları ve değişkenlik gösteren inanç türlerinin etkisinden kaynaklanmaktadır.

İlk bilinen dini mimari eserlerden biri Ziggurat yapısıdır. Bu yapılar üst üste yerleştirilmiş, her bölümde teraslar oluşturan ve yukarıya doğru yükselen bir yapı kurgusuna sahiptir. Gösteriş ve ihtişam tutumu yapıdaki hiyerarşik kurguyla da yansıtılmıştır. Yapı tasarımı beraberinde zeminden en üst bölüme kadar merdiven de yapılmıştır. Buradaki amaç ise inanılan tanrıların buradan gelip yeryüzüne inmelerini sağlamaktır. Bu sebeple yapılan tapınaklar gök ve yeri birleştiren bir kurgu olarak yapılmıştır.

Bir diğer eski bilinen örnek Eski Mısır'daki tanrıyla eş değer tutulan firavunların mezarları olan piramitlerdir. Başlangıçta kademeli olarak yapılmış ve daha sonrasında kenar bölümleri kesiksiz bir eğim oluşturarak piramit formunu oluşturmuştur. Hiyerarşik olgu bu dönemde de etkisini göstermiştir ve boyutsal olarak yüksek yapılar oluşturulmuştur. Piramitler, sağlam formları ile ebediliğin sembolü olarak kabul görmüştür (Schulz, 1983). Matematik bir titizlik ölçülerinin muazzamlığı ve formların kapalılığı ile insanın yüceliğine ve ölmezliğine inandıran eserlerdir (Turani, 1992). Bununla birlikte açık hava tapınakları da dönemdeki dini mimari eserlerdendir.

Bu dönemlerden sonra etken ve önemli dini eserlerin bulunduğu dönem Eski Yunan Mimarisi dönemidir. Bu dönemdeki çok tanrıcılık sonucu birçok farklı atıfta bulunulan tapınaklar yapılmıştır. Yapılan tapınaklar tanrı heykelini içinde bulunduran genellikle tek odalı ve çevresi yüksek sütunlarla çevrilen biçimde yapılarıdır (İnceoğlu, 1996). Bununla birlikte yapı örtüsünü kırmızı balçık veya mermer kullanımıyla oluşturmuşlardır. Dönem mimarisinde etkili olan ölçek ve denge olgusu mimari eserlerin oluşumunda kullanılmıştır. Yapılan tapınağın kullanım biçimi ise halkı yapı içerisine almayan kurallara sahiptir (Mutlu, 2001). Dönemin insanı tapınmasını sütun arkasındaki heykellerini seyrederek yapmaktadır. Dönemin en bilindik tapınağı Parthenon'dur (Roth, 2000).

Yunan dönemi sonrasında dini mimaride çalışmalar veren dönem Roma dönemi olmuştur. Başlangıçta animistik inançlara sahip toplum Yunanlılarla temasından sonra Yunan tanrılarını da kendi tanrıları arası katmışlardır (Roth, 2000). En bilindik dönemin dini yapısı Yunanlıların Parthenon'undan etkilenecek şekilde yapılan Panteon'dur. Yapı tüm tanrılara ithaf edecek şekilde yapılan bir dini mimari örneğidir. Bununla birlikte dönemde kare, dikdörtgen, yuvarlak ve kubbeli şeklinde dört tip Roma tapınakları yapılmıştır.

Bir diğer dönem Amerika'nın keşif döneminde fark edilen Aztek, İnka, Maya uygarlıklarına ait dini yapılarıdır. Gök ve tarımla ilişkili tanrılara inandıkları bilinmektedir. Yapılan dini eserler biçim olarak basamaklı piramit biçimindedir. Piramit'in en tepesinde de dörtgen planlı bir tapınakla yapı son halini bulmaktadır (Monnier, 2006).

Hinduizm, benliğinde birçok tanrıya sahip olup ibadet şeklinde, kabul edilen tanrıda ve hiyerarşik bir olguya sahip olmayan bir dindir. Hinduizm'in sağladığı dini yapılar, genelde tek bir tanrı odak tutulup ona ithaf edilecek şekilde tasarlanmasıyla meydana gelmektedir. Birçok tanrının var olması sebebiyle, inancı benimseyen ülkelerde de birçok farklı örneği bulunmaktadır. Bu sebeple mimaride de tek bir tipoloji bulunmamaktadır.

Budizm, dünyadaki sıkıntıları giderici sekiz kollu yol olgusuna inanmaktadır (Tümer vd, 1997). Stupalar, inanca ait dini yapılarıdır. Geçmişte kubbeli biçim kurgusu yıllar geçtikçe kule biçiminde uzayan yapılara dönüşmüştür. Yapı planı bazen yuvarlak olup, genelde dörtgen biçiminde kurgulanmaktadır.

Caynizm, ruhani özgürlüğü ve dünyada eşitliği amaçlamaktadır. Caynizm'e ait ibadet yerleri yüksek platform üzerinde etrafı duvarlarla çevrili biçimde yapılmaktadır. Yapı içerisinde bulunan heykeller ibadet yapılan yerlerdir. Tanrılarına ithafen çeşitli sunumlar heykellerin önlerine konularak ibadet yapılmaktadır.

Sihizm, Guru'yu izlemeye ve onu benimsemeye dayalı bir dindir. Altın Tapınak Sih inancının en önemli tapınağıdır. Tek bir tapıntan öte olarak bu yapı, ruhani olguların bulunduğu ve yaşanmış dini olaylara dair izleri aktaran bir yapı kompleksidir. Hoşgörü ve açıklığı savunan dinin mimari izleri de tapınakta görülmektedir.

Konfüçyüşçülük, insanın doğasını tanımaya dayalı bir dindir. Düzen ve hiyerarşiyi benimsemektedir. Çin imparatorunu tanrı'nın oğlu olarak göstermektedir. Yapılan tapınak kurgusu, belirli geleneksel mimariye uygun olarak yapılmaktadır. Yapılan tapınaklar herhangi bir farklılık göstermemektedir. Bunun sebebi dindeki düzen olgusunun etkisinden kaynaklanmaktadır. Bu sebeple üzerinden ne kadar zamanda geçse de benzer mimari etkiler görülmektedir (Melvin, 2009).

Bahailik, diğer belirtilen din gruplarına göre daha yeni olup İslam ve Hinduizm dinlerine ait bazı olguları içerisinde bulunduran bir dindir. Din, bireyin karakterini düzeltmesinin gerekliliğini savunmakta ve aksi tutuma karşı durmaktadır. Bahailik dininin ulusal tapınakları dünyada bilindik mimari eserlerdir. Bunun sebebi her tapınak belirli tipolojilere ve kurallara bağlı olarak yapılmaktadır fakat mimari kurgularda bazı farklılıklar aynı yapı görüntüsünü oluşturmamaktadır. Bu yönüyle genel kanıyla ilgi çekici yapılardır.

Yahudilik, Tevrat kitabının getirdiği kurallara uyulması talep eden tek tanrılı bir dindir. İbadethanelerinin adı Sinagog'dur. Bu yapılar dini aktivite sağladığı gibi bunun yanında farklı işlevlere de sahip olarak kompleks bir kurguyla inşa edilmektedir. İslam ve Hristiyanlık gibi tek tanrılı dinlere göre belirli bir mimariyle sağlanan yapı tipolojisine sahip değildir. Sinagoglarda heykeller ve resimler yer almamaktadır. Bununla birlikte İslam'daki Kabe'ye yönelme kurgusunun benzeri Yahudilikte de vardır. Ancak buradaki yönelme Kudüs'e değil, yön olarak doğuya bakmayla sağlanmaktadır.

Hristiyanlık, İncil kitabını öneren ve tescil inancına (Baba, Oğul ve Kutsal Ruh) sahip tek tanrılı bir dindir. Kiliseler, şapeller, bazilikalar, katedraller bu dine özgü yapılardır. Bu yapılardaki çoğu tipolojiler benzerlik göstermektedir fakat oran ve ölçek kurgusu farklılığı değişik isimlendirmeye sebep olmuştur. Yapı içerisinde süslemelere ve resme izin verilmektedir. Bu şekilde anlatılması istenen şey görsel biçimde aktarılmaktadır. Genel olarak bu yapılarda matematiksel kurguyla sağlanmak istenen etki ön plandadır. Bununla birlikte vitray kullanımıyla ruhani etki sağlama da bu yapılara özgüdür. Tescil inancının getirisi olarak genel olarak üç nefli şekilde planlamaya sahiptir (Bammat, 1987).

İslam, hoşgörü ve barışı savunan, beraberliği isteyen ve kutsal kitabı Kuran olan tek tanrılı bir dindir. Cami, bu dine ait yapıdır. Kubbeleriyle, minareleriyle, oluşturulan avlularla ve geometrik birçok çözümün sağladığı etkiyle meydana gelmektedir. Mekke'yi kible olarak kabul eden din, mimaride buraya yönelmeyle etkisini göstermektedir. Tevhid inancının sebebi olarak, cami içerisinde Allah'a bir koşulacak resim ve heykel yapımına yer verilmemektedir (Bammat, 1987). Yapı içerisinde ayetlerdeki kelimeler ve Allah'ın ismine yer verilmektedir. Camilerin mimarisi, önceki yapılan örneklerle ait minare, kubbe gibi çözümlerin zengin bir biçim de kullanımıyla ve devamını sağlamakla yapılmaktadır.

Dini mimari, yukarıda belirtildiği üzere birçok yapının oluşumuna ve topluma ait dini etkilerle oluşum göstermeyi sağlamıştır. Bu yönüyle dini mimari topluma ait olanın yansımaları belirtmektedir. Tez konusunda yer verilme sebebi toplum, din ve ideoloji ilişkilerini göstermesinden kaynaklanmaktadır.

1.4. Mimarlık ve İdeoloji

1.4.1. Mimarlık ve İdeoloji İlişkisi

İdeoloji hayatımızdaki birçok disiplinle etkileşimde olduğu gibi mimarlık alanı ile de ilişki göstermektedir. Bu ilişki insanın ilk bina girişiminde bulunduğu zamanda bile görülmektedir. Bu ilk ilişkiyi açıklayacak olursak, eski dönemdeki insanın var oluşunu devam ettirmesi için barınacak ve kendini koruyacak bir bina ihtiyacı vardı. Bu ihtiyaç o dönem insanının düşünsel boyutlarında bir bina geliştirmesi ve inşa etmesiyle sağlanmıştır. Burada belirtilmesi gereken bir diğer durum ise; insanın yaşadığı çevre ve koşullarına bağlı olarak bir ideoloji üretmesiyle kendisine barınak oluşturmaktır. Ancak önceki bölümde de belirtildiği gibi Fransız Devrimi yaşandığı dönemde ideoloji ismi kullanılmaya başlamıştır. Bundan önceki zamanda ideoloji ismi, düşünce veya inanç sistemi olarak adlandırılmış ve yaşantımızda etkili olmuştur.

Mimarlığın insan ve insanının oluşturduğu toplumla ilişkisi diğer alanlara göre daha fazla etki göstermektedir. Yapılan mimarinin üçüncü boyutla aktarılması ve mimarinin toplum çevresinde yer almasıyla toplumla etkileşim sağlaması ideolojinin belirtilmesinde kolaylık sağlamaktadır. Bu sayede toplum belleğine aktarılması istenen düşünce veya inanç sistemi ile benimsenen ideoloji, toplum çevresinde tasarlanıp inşa edilen mimari ürünlerle aktarılmaktadır.

Mimarlık, toplumun yaşam biçimini, yaşam koşullarını, dini-kültürel-siyasi gibi konular hakkında tutumları dışarıdan bakan kişilere aktarmaktadır. Bu aktarma özelliği ideoloji kavramını da ilişkilendirmektedir (Therborn, 2008). İdeoloji, kavram gereği kendisi benimsettiği ve kendi düşünce sistemini aktardığı bir topluma, kitleye veya gruba ihtiyaç duymaktadır. Bu ihtiyaç duyulan toplumu sağlayan veya sağlatma aracı olan kimlik kazandırma özelliği ile mimarlıktır (Knoll, 1933).

Mimarlığın bir disiplin olarak kabul görmesi Batı kaynaklarına göre Rönesans döneminde gerçekleşmiştir. Bu dönemin öncesi ele alındığında yapılan yapı üretimi belirli loncalar veya zanaat grupları tarafından yapılmaktaydı. Dönemin düşünsel boyutlarının değişmesi aynı zamanda dönemin yapılarında ve yapıcısında da farklılık oluşturmuştur. Sonuç olarak günümüze kadar gelen mimarlık kavramı oluşmuştur. Burada belirtmek istenen Rönesans'ın düşünce sisteminin günümüz mimarlık kavramını ve mesleğini oluşturmasıdır.

İdeoloji kavramı öncesi mimarlık ve düşünsel boyutları anlamlandıran mimari üslup için Tanyeli: “.... ideoloji öncesi toplumda üslubun daha farklı bir anlamı, çok daha keskin bir bağlayıcılığı vardır. Böyle bir toplumda üslup kişisel farklılaşmalara çok daha az olanak verecek bir kesinlik gösterir. Bunu hemen art arda gelen iki dönemi, Gotik’le Rönesans’ı, karşılaştırarak anlamak kolaydır. Gotik’te aynı üslubun içindeki tutum farklılaşmaları kişisel olmaktan çok zamana ve mekâna bağımlıdır. Yani yapının Güney Almanya’da, İngiltere’de ya da Fransa’da konumlanması ve 1250’de, 1300’de ya da 1350’de yapılmış oluşu, üslup açısından kimin tarafından tasarlandığından çok daha belirleyicidir.” (Tanyeli, 1989). Burada açıklanmak istenen ideolojinin zamansal ve mekânsal farklılıklara göre şekillendiğini ve mimari üslubunun da bu etkiler sonucu farklılık gösterdiğidir.

Genel olarak ideoloji kavramı günümüzde insanlar tarafından siyasi bilimlerle düşünülmektedir. Bunun sebebi ise günümüze gelene kadar olan süreçte ideolojinin siyasi alanlarda etken bir şekilde kullanılmasındadır. Ancak, belirli bir toplumsal gruba hitap eden ve düşünce sistemine sahip olan ideoloji için siyasi ideolojilerin yanı sıra birçok alanla ilişkili ideolojiden söz etmek mümkündür. Konuyla ilişkili olarak mimari ideoloji de bu ideolojilerden biridir. Burada mimari ideolojiyi kullanan grup mimarlık meslek grubuna mensup kişilerdir. İdeoloji, mimarlığa hem farklı koşullarda mimarın mimarlık mesleğine uygun tavır ve tutumu almasını, hem de mimarın başka bir mimari ürünü kendi düşünsel boyutlarında değerlendirmesini sağlamaktadır. Bu sayede ideoloji, mimarın mimari geçmişi açıklamasına ve günümüz mimarisini yönlendirmesini sağlamaktadır (Eyüce, 1996).

İdeolojinin mimarlıktaki etkisi mimari ideolojiler, mimari ürün üzerine durmaktadırlar. Tasarlanıp üretilen biçim veya formların ideoloji çerçevesinde kavramsal anlamları ve mimari ürünün üretim teknikleri, mimari ideolojinin içeriğini oluşturmaktadır. Mimari ideolojiler doğrudan pratiğe yöneliktir. Çoğu ideolojinin gelişimi gibi farklı deneyimler sonucu olarak ortak ideoloji oluşmaktadır. Mimari ideolojilerin bu yönde gelişimi mimari üründe yapılan farklı tasarım ve farklı düşüncelerle oluşturulmaktadır.

Mimari ideolojiler daha önceden de belirtildiği gibi mimarlık mesleğine mensup kişilere hitap etmekte ve mimarlar tarafından üretilmektedir. Mimari ideolojiler, ilk olarak varlığını metinsel ve görsel biçimde Vitruvius’un Mimarlık Üzerine On Kitabı’nda kendini göstermiştir. Ancak asıl etkisini Rönesans döneminde hissettirmiştir. Dönemin eskiye öykünme tercihi Vitruvius’un dönem mimarlarını etkilemesine sebep olmuştur. Bununla birlikte sağlanan etkiyle Da Vinci, Alberti, Palladio gibi önemli isimler dönemin mimarisini ve ideolojisini yansıtan metinsel ve görsel çalışmalarda bulunmuşlardır.

Gün geçtikçe mimari ideolojiler devamlılığını manifesto ve bildirimlerle göstermiştir. Le Corbusier, Bruno Taut, Peter Eisenman, Frank Lloyd Wright gibi isimlerin hazırlamış olduğu ve aktarmak istediği metinler buna örnek olarak gösterilebilir. Genel olarak bu bildiriler, dönemin kalıpları ve yaşanan koşullara tepki ya da tepki olmadan kendi tutumunu aktarma ve yansıtma isteğiyle oluşturulmuştur.

20.yüzyıl başında Gropius, Le Corbusier, Wright gibi önderlerin, çizdikleri ve inşa ettikleri eserler, birer örnek çözüm nitelikleriyle mimarlığın o sırada değişen paradigmasını oluştururlar. Bu insanların paylaştıkları düşünce ve inanç sistemi söz konusudur. Bu dönemin mimarisi için Balamir: ‘20. yüzyıl mimarlık pratiğinin nasıl olması, tasarım ilkelerinin, yapım ve araştırma tekniklerinin neler olması gerektiği konularında aşağı yukarı benzer terimlerle dile getirilen yeni bir mimarlık söylemi’ (Balamir, 1985).

Mimari ideoloji, mimarın meslek hayatını ve sonuç olarak tasarladığı mimarlık ürünü önemli boyutta etkilemektedir. Fakat mimarlığın var olduğu dönemden bu yana her zaman veya her toplumda ideolojik biçimlenmenin olmaması ve ideolojinin getirdiği düzen sisteminin yoksunluğu mimarlık ideolojinin de olmamasını sağlamıştır. Bu zamanlar için mimarın etkin birey olmadığı dönemler olarak görülmektedir. Bu dönemki yapılan mimari çalışmalar genel olarak lonca veya grup sistemiyle çalışmakta olup, yapılan mimari ürün önceki tasarlama ve yapılanmaya öykünme şeklinde yapılmaktadır. Bu sebeple mimar kendisinden önce gelen kuşakların etkisinde kalmaktadır. Bir diğer deyişle mimari ideoloji hakkında yorum yapılması gerekirse, mimarın ideolojisi kendisinden soyut olup, kendisinden önceki kuşağın düşüncesi ve inanç sistemi mimarı yönlendiren düşünceyi oluşturmuştur.

Sonuç olarak herhangi bir düşüncenin veya kavramın toplumda var olabilmesi için ideolojiler etkili olmaktadır. Benzer etki mimari ideolojilerin topluma aktarılmasında da geçerlidir. Buna ek olarak mimari ideolojinin varlığı sayesinde topluma mimari ideoloji üzerine düşünme olanağı da sağlamaktadır. Yeni kalıplar veya yeni düşünce sistemi olarak belirtilen ideoloji, mimarlıkta da etkisini mimari sorunlara cevap bulmak, mimari tercihleri aktarmak ve mimari olarak farklı değerlendirme gerekliliğini savunarak göstermektedir. Bu yönde oluşturulan mimari ideolojiler için diğer ideolojilerin de sahip olduğu bir özellik etkili olmaktadır. Bu da ideolojinin doğruluğu-yanlışlığı olmayıp, bir diğer deyişle kişiden kişiye ya da toplumdan topluma farklı olarak oluşturulmasıdır. Bu yönde oluşturulan mimari ideolojiler dönemin koşulları gereğince veya mimarın serbest düşünce sistemi ile belirli bir yanıt olarak kullanılarak mimari üründe etkisini göstermektedir.

1.4.2. Mimarlıkta Genel Türlerine Göre İdeoloji

1.4.2.1. Mimarlıkta Tutucu Fikir (Muhafazakârlık) İdeolojisi

Genel olarak tüm ideolojilerde olduğu gibi tutucu fikircilik, tutuculuk ve muhafazakârlık düşünceleri de ele alındığında insan, toplum ve düzen kavramları ile etkileşim göstermektedir. Muhafazakârlık ideolojisinin asıl tanımı ise genel olarak var olan düzeni savunan ve varlığını devam ettirilmesi gereken olarak aktaran ideolojilerdir. Ancak bu ifade muhafazakârlık ideolojisinin değişime uğramadığı belirtmemektedir. Genel olarak bu yönde yapılan muhafazakârlık ideolojileri toplum için iyi ve düzeni sağlama istediğinde olup radikal ve çok belirgin değişiklikler göstermese de yenilikleri göz ardı etmemektedir. Muhafazakârlık, genel bir davranış veya düşünce tutumu ve tavır alışını ifade etmektedir. Hemen hemen toplumun ve bireyin etkisini gösterdiği her alanda görülebilir.

Michael Oakeshott'a göre, “Muhafazakâr olmak tanıdık olanı bilinmeyene tercih etmektir, denenmiş olanı denenmemiş olana, gerçeği gizleme, gerçek olanı mümkün olana, sınırlı olanı sınırsız olana, yakın olana tercih etmektir, aşırı bol için yeterli, mükemmele uygun, ütöpik mutluluğu mevcut kahrkahaya.” (Oakeshott, 1962).

Muhafazakârlık var olanı savunduğundan kavramın yapı taşı eskiye dayanan ve var olana ait olan her şey olarak kabul görmektedir. Gün geçtikçe değişen yaşam koşulları ve toplumun sahip olduğu düzen, zamanın gerektirdiği yeniliklere göre değişim gösterebilir ve varlığını ve devamlılığını sağlayabilmektedir. Muhafazakârlık ideolojisi de bununla paralel olarak zamanın gerektirdiği koşullara göre değişim göstermeyi sağlamaya çalışır, fakat bu değişimler küçük çaplıdır ve çok belirgin farklılıklar göstermemektedir. Değişimde yapılan tercihlerin az olmasının sebebi muhafazakârlığın yeniye karşı olan tutumun soğukluğundan kaynaklanmaktadır. Ek olarak eskiye olan bağımlılık ve yeninin bilinmezlik olarak düşünülmesi değişimi kısıtlı tutmaktadır. Değişimin olma sebebi ise her ideoloji de olduğu gibi toplum içerisinde süreklilik sağlayabilme amacıdır.

Muhafazakâr mizacın en önemli öğeleri şunlardır:

1. Adetlere bağlılık
2. Durağanlık ve istikrar arayışı
3. Beklenmeyen, olağandışı ve düzensiz olana karşı duyulan korku
4. Ait olduğu sosyal kümenin diğer üyelerine benzemek için aşırı çaba ya da onlardan ayrı düşmek endişesi (Ergil, 2015).

Muhafazakârlığın temel amacı, kavram gereği korumayı istediği durumu etkileyen sosyal, yasal, dini, siyasi ve kültürel olgulara karşı var olanı savunmaktır. Bu sebeple muhafazakârlık geleneksele, yapılmış olana ve bunun sebep olduğu sürekliliğe değer vermektedir. Muhafazakârlık ideolojileri toplum içerisinde etkisi çokça görülen din, kültür, ahlak, siyasi vb. genel sistemlerle etkileşim gösterir ve bu sebeple toplumda birçok alanla etkisini bizlere gösterir. Tezin konusu ile ilişkili olarak mimarlıkta muhafazakârlık kavramıyla ve ideolojisiyle ilişki göstermektedir. Bu ilişki muhafaza tutumunun yansıtıldığı yapıda etkisini göstererek topluma aktarılmaktadır. Genel olarak bu etki mimaride kendisini dini, kültürel, siyasal yapı gruplarında göstermektedir.

Muhafazakâr ideoloji sonucu yapılan mimarlık, mimarlığında oluşumu gereği geçmişle bağları ile etkileşimde olarak toplumun sahip olduğu kendi kimliğinden hareketle yapılan çalışmadır. Bulunduğu toplumun sosyal, kültürel, fiziksel vb. gibi etkenlerin farkında olarak topluma uygun, bilindiği devam ettirme sağlanmaktadır. Muhafazakâr düşüncenin getirdiği toplum için en iyiyi sağlama düşüncesi mimarlık alanında geçmişte alınan deneyimlerin günümüzde de hayat bulması ile sağlanır. Muhafazakâr ideoloji ile sağlanan mimarlık var olanı devam ettirici ve sürekliliğini sağlama tutumuyla toplumun benliğini de yansıtarak ideolojinin aktarımı sağlamaktadır. Ayrıca muhafazakâr tutumla yapılan mimarlıkta toplumun aydınlanması ve maddi-manevi gelişmesi amaç edinerek bu yönde projeler üretilmektedir.

Muhafazakâr kelime anlamı ile kısıtlama tabiri ile eş değer tutulduğu durumlar mevcuttur, fakat muhafazakâr ideoloji mimarlık gibi sanatla etkileşimde bulunduğu alanlarda bu tutumu tam olarak sergilememektedir. Bunun nedeni muhafazakâr tutumun özgürlük ve özgür çevrenin her sanatçı ve konuyla ilgili olarak mimar için önemli olduğunu kabul etmesindendir. Fakat bununla birlikte muhafazakâr ideoloji tutumunun getirdiği şart ise, verilen fazla özgürlükle yapılan bayağılığa ve kalitesizliğe yer verilmek istenmemesidir.

Muhafazakâr ideolojilerle yapılan mimarlık yeniyi tam olarak reddetmemektedir. Yapılan yapı üretimindeki metodoloji ve kurgulamalar dikkate alınarak değerlendirilir ve yeni düşüncenin muhafaza edilen tutuma etki etmemesi dikkate alınarak yapı üretiminde kullanılır. Bunun bir sebebi de önceden de belirtilen toplum için iyiyi seçme ve zamanın koşullarına uygun olarak süreklilik sağlayabilme amaçlarından kaynaklanmaktadır. Muhafazakârlık kavramı ve mimari disiplin geçmişten günümüze sürekliliklerini bu şekilde sağlamışlardır.

Muhafazakâr ideolojiyle yapılan çalışmaların toplumun kimliğini ve toplumda var olanı devam ettirerek yapıldığı belirtilmiştir. Bu durumdaki var olanı devam ettirme düşüncesi taklit ile karıştırılmamalıdır. Bu durum sürecinde muhafazakâr tutum taklitten kaçınarak var olan benliği ve kimliği ideolojiyi aktaran kişi kendisi üretmektedir. Bir diğer deyişle muhafazakâr ideolojilerin tutumu, klasik olarak tabir edilebilen var olanın her zaman yoruma açık olması düşüncesinden yola çıkarak var olan anlayış, kültür vb. gibi kalıpları taklit etmek yerine, yorumlayıp yeniyi üretme zihniyetiyle sağlanmaktadır. Mimarlıkta da bu etki ise mimarın öykünme yaparak kendi çıkış yolunu sağlamasıyla başlamaktadır. Fakat muhafazakâr tutumun şartı ile taklitten kaçınılarak son mimari ürün oluşturulur. Bunun sonucu olarak da mimari ürünle var olan ideolojinin aktarımı sağlanmaktadır.

Tarihsel süreç içerisinde toplum yaşamını ele aldığımızda toplum varlığının bir düzenle günümüze kadar varlığını sürdürebildiği düşünülmektedir. Bu durumla ilişki olarak muhafazakâr tutuma sahip olan bireyler, bu sürdürülebilirliği sağlayan gelenekler ve adetler olduğuna inanmaktadır. Bunun nedeni sağlanan devamlılığın kuşaktan kuşağa geleneklerle aktarıldığının düşüncesidir. Bu yöndeki muhafazakâr ideolojiyle yapılan mimari de geleneklerden ve önceden deneyim edilmiş olandan yola çıkarak yapılmaktadır. Yapılan çalışma boyunca mimar, geleneği sorgulayarak ve kendi yorumunu da katarak çağdaş bir ürün ortaya koymaktadır. Çalışma süreci boyunca mimar, eskinin ve yeninin sağladığı bütün imkân ve tekniklerden faydalanarak aldığı bilgi ve sağlanan üretim malzemeleriyle mimari ürünü oluşturur. Bununla birlikte mimar, muhafazakâr tutumu gereği yapıyı kendi geçmişinin ve var olanın etkisiyle oluşturmaktadır.

Muhafazakârlık ideolojileri mimarlık disiplininin oluşturduğu dini, siyasi, kültürel vb. toplum içerisinde varlık gösteren yapı gruplarında kendini göstermektedir. Buradaki muhafazakâr tutumla gelişen ideolojiler belirli bir toplumu ilgilendiren dini, ahlaki, sosyal, siyasal, kültürel vb. konular üzerine olan düşüncelerle oluşturulmuş alt ideolojiler ile gösterilmektedir. Örnek vermek gerekirse İslamcılık alt ideolojisi muhafazakâr tutuma sahip olarak kendini yansıtmaktadır. Buna ek olarak İslamcılık gibi diğer din konulu alt ideolojilerde buna benzer tutumla topluma yansıtılmaktadır. Buradaki yansıtma ve aktarma işlevini sağlayan mimarlık ise muhafazakâr tutumla beraber önceden deneyimlediği dini yapıları dönemin kurgularıyla ilişkilendirerek sağlamaktadır. Fakat yapılan çalışmalar genel olarak belirli kurallara bağlılık gösterdiğinden benzer şekilde tasarlanmaktadır. Bunun sebebi ise yeniliğin düşünceden sapmayı oluşturduğunun düşüncesidir.

Muhafazakâr tutumla sağlanan ideoloji ve mimarlık arasındaki etkileşimi tez konusuyla ilişkili olarak dini yapı örnekleri verilmiştir. Bu konuyla ilgili ilk örnek olarak Akshardam Tapınağı (Şekil 1) örnek verilebilir. Yapı bulunduğu coğrafyadaki Hindu halkının kültürünün analizi sonucu tasarlanmıştır. Yapının mimarı halkın tarihçesine, bulunduğu çevreye ve onların inançlarına özgün bir yapı tasarlama amacıyla eski Hindu mimarisinin geleneksel biçimlerinden (Şekil 2) faydalanarak tasarımını yapmıştır. Tamamen geleneksel kurguya saygılı olarak formda benzerlik sağlamıştır. Bununla birlikte geleneksellikle sağlanan muhafazakâr tutuma ek olarak önceden kullanılan geleneksel yapı malzemeleriyle modern malzeme beraber kullanılarak tapınak mimarisinde eski ve yeniye bir araya getirmiştir.

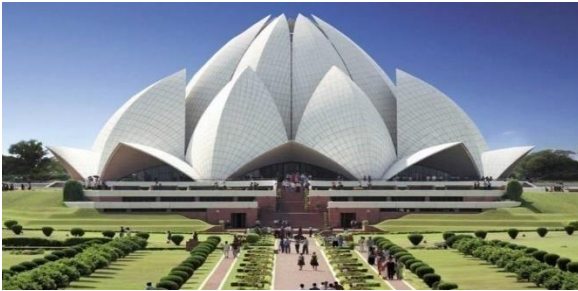

Şekil 1. Akshardam Tapınağı, Delhi (URL-1)

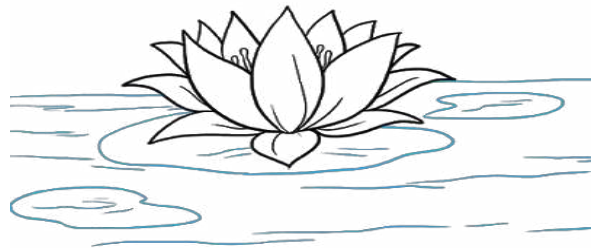

Şekil 2. Geleneksel Hint Mimarisine ait geleneksel biçimlendirme (URL-2)

Hindistan Delhi’ de yapılmış olan Lotus Tapınağı (Şekil 3) da muhafazakâr ideolojiyle tasarlanarak inşa edilmiştir. Fariborz Sahba tarafından tasarlanan yapı Bahailik dininin ulusal tapınaklarından biridir ve Bahai dininin düşüncelerini ve aktarmak istediklerini yansıtmaktadır. Form olarak Lotus (Nilüfer) çiçeğine (Şekil 4) benzetilme sebebi bulunduğu toplumun değerlerinden yola çıkarak hareket edilmesidir. Bunun nedeni bulunduğu çevredeki Hindu geleneğinde lotus çiçeğinin saflığı ve sadeliği sembolize etmesidir. Mimarın bu tercihi toplum değerlerini ve kültürünü muhafaza etmekten ve devam ettirmekten kaynaklanmaktadır. Ayrıca Bahailik dininin ve ideolojisinin gerektirdiği şartlara göre yapı tasarımı oluşturulmuştur.

Şekil 3. Lotus Tapınağı (URL-3)

Şekil 4. Lotus Çiçeğini simgeleyen bir çizim (URL-4)

Muhafazakâr tutumun etken olduğu mimari projelerden bir diğeri de Antoni Gaudi'nin başlattığı ve hâlâ daha farklı yerel mimarlar tarafından yapımı ve denetimi devam edip aktif kullanım gösteren Kutsal Aile Bazilikasıdır. (Şekil 5) Yapının sağladığı muhafazakârlık ise gün geçtikçe modernleşen dünyanın aksine eski mimarının etkilerini bize göstermesiyle sağlanmaktadır. Bir diğeri sağlanan muhafazakârlık ise tanımla eşleşen koruma amacının yapıda sağlanmasıdır. Bu sayede toplumun bulunduğu fiziksel ve sosyal çevreye ait bireyler için tarihi ve kültürü yansıtan ve de onun devamlılığını gösteren bir yapı olarak kabul görmektedir. Mimaride de bu etki yapı tasarımında muhafazakâr tutum gereği olarak İspanyol Gotik Mimarisinin ve Art Nouveau Mimarisinin (Şekil 6) etkilerini göstermesi ve aktarılmasıyla sağlanmaktadır.

Şekil 5. Kutsal Aile Bazilikası (URL-5)

Şekil 6. Gotik ve Art Nouveau Mimarisi Etkileri (URL-6)

Muhafazakâr tutumun etken olduğu bu bölümdeki son örnek ise Kolombiyadaki Las Lajas Tapınağıdır. (Şekil 7) Yapının mimarideki gösterdiği muhafazakâr tutum eski ve önceden var olanı günümüz koşullarına göre sağlamasıyla gerçekleştirilmiştir. Bu sebeple tapınağın tasarımı Gotik Mimarisinin ve Geleneksel Mimarinin etkisinde yapılmıştır. Tapınağın sağladığı muhafazakârlık ise yapının bulunduğu çevre toplumunun geçmişten günümüze mucizelerle andığı tapınak içerisindeki doğal kaya ile etkileşimdeki apsitle sağlanmaktadır. Bir diğeri deyişle yapının yapıldığı yer toplumca değerli kabul görülüp, bu sebeple inşası burada yapılmıştır. Tapınağın Mimarisi revival (Şekil 8) etkiler göstermekte ve eski var olan mimari olguların aktarımı sağlanmaktadır.

Şekil 7. Las Lajas Tapınağı (URL-7)

Şekil 8. Las Lajas Tapınağındaki Neo-Gotik etkiler (URL-8)

1.4.2.2. Mimarlıkta Düzeltimci (Reformist) İdeolojisi

Günümüz toplumunun gün geçtikçe değişimi ve gelişimi sonucu farklı fikir, düşünce ve inançlar ortaya çıkmaktadır. Reformist ideolojilerin oluşturduğu tutumda dönemin değişen fiziksel çevre ve sosyal çevresi için uygun çalışmalar oluşturma çabasıyla oluşturulmaktadır. Reformist ideolojinin asıl tanımı ise bulunulan toplumun zamansal süreçte uğradığı değişime karşı uygun düzeltimci ve yenilikçi arayışı oluşturan ideolojileridir. Buradan anlaşılabileceği üzere zaman ve değişim kavramları bu ideolojinin şekillenmesinde etkili rol oynamaktadır. Reformist ideoloji yeniyi bulma arayışı ile oluşturulmaktadır. Bunun sebebi de önceden de belirtildiği gibi zamanın getirdiği yeni koşullara karşı toplumun sürekliliğini sağlama amaçlı oluşturulan ideolojilerdir.

Reformist ideoloji, muhafazakâr ideolojinin aksine yeni arayışındadır. Eski tutumlara bağlılığı muhafazakârlığa göre daha zayıftır. Fakat her ideolojide olduğu gibi toplum için iyisi isteme tutumu kimi zaman var olanı korumaya yöneltebilmektedir. Reformist ideoloji çağın gereklerine ve oluşturduğu yaşam koşullarına bağlı olarak, dönemin gereksinimlerine cevap vermeyeni düzeltmeyle ya da yenisini yapmayla sağlanmaktadır. Zorlayıcı bir tutuma sahip olmayıp, toplumdaki düzeni ve sistemi iyileştirmeyi amaç edinerek oluşturulmaktadır.

Her değişim talebi, reform kavramının anlamından dolayı, bir reform talebi olarak değerlendirilmektedir. Reformist ideolojiler ilericidir ve bu sebeple yeniliği getirme amacıyla düzeltme sağlamaktadır. Reformizm kavramı revizyonizm kavramı ile benzer nitelikler göstermektedir. Her ikisi de anlamsal olarak ele alındığında düzeltme anlamıyla tanımlanmaktadır. İdeolojik olarak ele alındığında toplumda var olan düşüncenin etkisini kaybettiği veya zamanın koşullarına uygun olmadığı düşünülmektedir. Bu sebepten ötürü toplum için iyiyi isteyen reformist ideoloji devreye girerek hümaniter bir algı ile değişimin gerekliliğini topluma aktarmaktadır.

Reformist ideolojiler çağdaş yaklaşımların birey veya toplum tarafından oluşturulmasıyla meydana gelmektedir. Yeniye aramanın sebebi geçmiş deneyimlerin ve düşüncelerin, mevcutta var olan tutumun, yöntemin ve tarzın olumlu bir sonucu garantilememesidir. Reformist tutum her zaman daha iyisinin olabileceğini ve yeninin varlığının toplumda etken olması gerektiğini savunmaktadır. Bunu yaparken her yeninin kabul ettirilmesinin zor olduğunu kabul eder fakat yeniye arayış tutumundan vazgeçmemektedir.

Yenilikçilik bilinenlerin dışına çıkmada risk almaktır. Diğer deyişle organizasyonların bir paradoksla değişim ve istikrarı aynı anda elde etme isteği, mücadele etme ihtiyacının duyulması anlamına gelmektedir (Demirel ve Seçkin, 2008).

Reformist ideolojilerin yeniyi ele alışı, aynı zamanda yaratıcılığın da oluşmasına sebep olmaktadır. Yaratıcılık belirli bir fikirle sağlanır ve yeniliğin sağladığı imkânları daha iyi metotlarla, uygulamalarla ve sonuç ürünle aktarımını sağlamaktadır.

Yaratıcılık ve yenilikçilik bireysel, çalışma ekibi, organizasyon düzeyinde veya bu seviyelerden birden fazlasında meydana gelebilir; ancak bu analiz düzeylerinden birinde veya birkaçında tanımlanabilir faydalar ortaya çıkar (Anderson, Potonik ve Zhou, 2014).

Reformist tutumun temel amacı, kavram gereği olarak var olanda düzeltmeyi sağlamak ve toplum için iyi olanı yenilik ile sağlamaktır. Bu sebeple reformist tutum yenilikçilik düşüncesiyle eskiden kopmayı veya eskiyi düzeltmeyi amaç edinmektedir. Mimarlık alanında da reformist tutum yenilik arayışını oluşturmaktadır. Mimarlık ve benzer sanat alanlarında reformist ideolojinin etkisi eski ile yeniyi mücadeleye sokarak meydana gelmektedir. Yeni üretim tarzı ve fikirlerin eski üretim tarzı ve fikirlerden meydana gelmesi, yeninin eskiyi aşması veya yeninin eskiyi düzeltmesiyle sağlanmaktadır. Kısacası yapılan yeni de eskiyle ilişkili olarak eskiden etkilenecek veya ondan koparak oluşturulmaktadır. Ancak reformist ideoloji, karşıt ideolojinin aksine eskiye zıtlık olarak ortaya çıkmaz. Savunulan ideoloji ılımlı ve hümaniter bir algıyla yansıtılmaya çalışılmaktadır.

Her ideoloji de olduğu gibi reformist ideoloji de toplum ile etkileşimdedir. Zamansal süreç boyunca toplumsal gelişmelerde olduğu gibi yapılan yeniliklerde de sadece olumlu ilerlemeler değil, olumsuz gerilemeler de meydana gelmektedir. Bunun sebebi ise her türlü yeniliğin olumlu bir sonuç doğurmayacağı gerçeğidir. Reformist ideolojiler ise bu ince çizgi üzerine uğraş göstererek yenilikçi fikirlerini toplumla paylaşmaktadır.

Reformist ideolojinin yenilikçi ve düzeltimci tutumu mimarlık ve sanat alanlarında uygulama yapan mimarları ve sanatçıları serbest bırakmaktadır. Buradaki bahsi geçen serbestlik kavramı mimar veya sanatçı bireyi özgür bırakır ve bunun sonucu olarak birey serbest fikirleriyle ve inançlarıyla çalışmalarını aktarmaktadır. Reformist ideoloji, muhafazakâr ideolojinin aksine kısıtlama oluşturmayıp her türlü olumlu yeniyi ve düzeltmeyi toplum için bu şekilde iyiyi sağlamayı savunmaktadır. Bununla birlikte muhafazakâr tutumun aksine yeniye karşı herhangi bir olumsuz tutumu reformist ideoloji benimsememektedir.

Reformist ideolojiler, öncesinde de belirtildiği gibi toplum için yeniye getirmeyi veya düzeltme yapmayı amaç edinmektedir. Tarihsel süreçte mimarlık alanı ele alındığında her dönemin farklı fikirlerinin ve farklı tarzlarının olduğu görülmektedir. Bu farklılık oluşumunun en önemli nedeni mimarının de sürekli bir yeniye arayışta olmasından kaynaklanmaktadır. Bu arayış fonksiyonel, estetiksel gibi mimari kaygılar göz önünde bulundurularak yapılmıştır. Bununla birlikte bu arayış reformist ideolojilerin etkisiyle oluşturulmaktadır. Reformist ideolojiler sonucu yapılan mimarlık fonksiyonel, estetiksel gibi mimari kaygıların toplum gereksinimine, toplumun algısına, zamansal koşullara karşılık verebilmesiyle kendini yeni olarak topluma göstermesiyle yapılmaktadır.

Reformist ideolojiler sonucu yapılan mimarlık yeniliği esas aldığı gibi bununla etkileşimli olarak yaratıcılığı da önemsemektedir. Yaratıcılık kavramının kattığı özgünlük ve sahiçilik anlamları reformist tutumda da değer bulmuştur. Bu sebeple reformist tutumla yapılan mimarlık yeniliği ve yaratıcılığı yansıtmaktadır. Buradaki yeni her ortaya konan şey değildir. Yenilik gelişim sağlayan ve gelişime yön veren olarak değerlendirilmektedir. Yaratıcılık ise yeniyle etkileşimde olarak bireyin kendi benliğinden ve özgünlüğünden ortaya çıkarak etkisini göstermektedir.

Reformist ideolojiler de olduğu gibi mimarlık alanında da eski ve yeni çekişmesi sürekli var olmuştur. Toplumsal gelişmedeki eski-yeni çekişmesi, sanatsal ve mimari alandaki eski-yeni çekişmesi ve var olan kültürel olgular ile yeni amaçların oluşturmak istediği değerler arasındaki çekişme bunlara örnek verilebilir. Reformist tutum, bu çekişme sürecinde varlığını yapılan mücadelelere borçludur. Bunun sebebi ise çekişme sürecinin ideolojiyi oluşturmaya itici bir sebep olarak görülmesidir. Burada belirtmek istenen her mücadeleye veya olumsuzluğa rağmen reformist tutumun mücadeleyi bırakmayacağıdır. Buna örnek olarak da mimari alandaki birçok yaklaşımın gelip geçici olabildiği, fakat yeni arayışının her zaman devam ettiği verilebilir.

Reformist ideolojileri mimarlık alanının meydana getirdiği kültürel, siyasi, dini vb. gibi toplumun bulunduğu fiziksel çevrede varlık gösteren yapı gruplarında etkisini göstermektedir. Bu etki ise toplumda belirleyici konularla ilgili oluşturulmuş alt ideolojilerle gösterilmektedir. Örnek olarak Atatürkçülük alt ideolojisi reformist bir tutumla meydana gelmiştir. Bu ideolojinin içinde barındırdığı İnkılapçılık ideolojisi de benzer tutumla etkisini göstermiştir. Mimari alanda ele alındığında İnkılapçılık ideolojisi dönemin koşullarına uygun olmayan, düzeltilmesi gereken veya yenisinin yapılmasını sağlayarak reformist tutumu yansıtmaktadır.

Reformist tutumla sağlanan ideoloji ve mimarlık arasındaki etkileşimi tez konusuyla ilişkili olarak dini yapı örnekleri verilmiştir. Bu konuyla ilgili ilk örnek olarak Vedat Okalay'ın tasarladığı Faysal Camii (Şekil 9) örnek verilebilir. Yapının reformist etkisi geçmiş cami örneklerinden benzerlik göstermesiyle ve yenilikçi olup çağdaş bir mimari tasarım yapılmasıyla sağlanmıştır. Moğol ve Osmanlı Cami mimarisinden izler taşıyan camiideki keskin form strüktürü, reformist bir tutumla tasarlanmıştır. Kubbe kurgusundaki piramit ve minarelerdeki farklı kurgu, klasik cami mimarisinden kendini ayırtırmaktadır. Bununla birlikte reformist tutumun sonucu olarak caminin kubbesi farklı aydınlatma ve havalandırma sisteminin (Şekil 10) yapımını sağlamıştır. Yapı mimarisinde eski ve yeni kurgularını bir araya getirmeyi sağlamıştır.

Şekil 9. Faysal Camii (URL-9)

Şekil 10. Cami Kubbesinin getirdiği farklı kurgu (URL-10)

Güney Kore’de yapılmış olan Yaşam Işığı Kilisesi (Şekil 11) de reformist ideolojiyle tasarlanarak inşa edilmiştir. Kilise planı ele alındığında merkezi planlı kilise kurgusu sağlanmıştır. Kilise de sağlanan reformist tutum ise geleneksel mimari ve çağdaş mimarinin etkileşimli olarak kurgulanıp harmanlanmasıyla sağlanmıştır. Bununla birlikte yenilikçiliğin sayesinde geleneksel malzeme ve modern malzemenin ilişkisi (Şekil 12) de yapı tasarımında kendini göstermektedir. Yapı tasarımı yapılırken düşünülen amaç da bu durumla ilişkilidir. Bir diğer deyişle reformist tutumla sağlanan yenilikçilik tercih edildiği gibi geleneksel kurgularla toplumun değerlerinden yola çıkarak kilise tasarımı yapılmıştır. Bunun sebebi toplum değerlerini devam ettirmek ve de zamana uygun tasarım sağlamaktır.

Şekil 11. Yaşam Işığı Kilisesi (URL-11)

Şekil 12. Kilisedeki geleneksel ve modern malzeme ilişkisi (URL-12)

Reformist tutumun etken olduğu mimari dini projelerden bir diğeri de Tadao Ando'nun imza eserlerinden biri olan Işık Kilisesidir (Şekil 13). Yapının sağladığı reformist tutum gün geçtikçe modernleşen dünyanın etkilerini bize göstermesiyle sağlanmaktadır. Modern mimarinin motifsiz, sade ve yalın kurgusunu benimseyen mimar kiliseyi de buna uygun bir tutumla tasarlamıştır. Sağlanan reformist tutumun bir diğeri de yapının minimalist bir kurguyla tasarlanmasıdır. Bu sayede klasik kiliselerin formlarındaki kalabalık görüntüden uzak durulmuştur. Kilisenin formundaki en belirgin düzeni ise yapı içerisine ruhani bir etki yaratan haç şeklindeki oluşturulan boşluktur (Şekil 14). Yapı tasarlanırken dini yapılarda ihtiyaç olan ruhani etki yaratma reformist bir tutumla minimal şekilde az ve sade malzemeyle sağlanmıştır.

Şekil 13. Işık Kilisesi (URL-13)

Şekil 14. Kilise Formundaki Haç Biçimindeki Boşluk (URL-14)

Reformist tutumun etken olduğu bu bölümdeki son örnek ise Bangladeş'deki Muhammed Hanif Jame Camiidir (Şekil 15). Yapının mimarideki gösterdiği reformist tutum eski ve önceden var olanı konseptte birleştirmesiyle sağlanmaktadır. Buna ek olarak cami tasarımı hem fiziksel hem de felsefi anlamda geleneksel camilerden ayrılmaktadır. Yapı formunun modern kurgusu, geleneksel cami kurgusunun aksine kültürel yapılara benzer kurgusuyla yenilikçiliğini göstermektedir. Yapıda kullanılan geleneksel ve modern malzemeler de reformist tutumu desteklemektedir. Ayrıca caminin form tasarımındaki modernliğin ve yenilikçiliğin getirisi olarak cami gibi dini yapılarda önemli olan doğal aydınlatma ve havalandırma yeterli konforu sağlayacak şekilde yapılmıştır (Şekil 16).

Şekil 15. Muhammed Hanif Jame Camii (URL-15)

Şekil 16. Camideki Doğal Aydınlatma ve Havalandırma Tasarımı (URL-16)

1.4.2.3. Mimarlıkta İhtilalci İdeolojisi

Tarihi süreç boyunca insanın değişimi ve gelişimi sonucu düşünce, fikir ve inançlarda farklılıklar gözlemlenmiştir. Bu yönde ortaya çıkan ihtilalci ideolojiler bulunduğu dönemin değişen fiziksel çevre ve sosyal çevresi için çalışmalarda bulunmuş ve benimsenen tutum gereği var olanın kökten değişmesi veya yenilenmesi gerektiğini savunmuştur. İhtilalci ideolojiler mevcut değerler sistemini kökten değiştirmeyi esas alan ve bu yönde baskıcı bir tutum sergileyen ideolojilerdir. Bu yönde toplumu değişime uğratan devrimci ve hümanist olmayan tutum bu ideolojilerin aktarım biçimidir. Buradan anlaşılacağı üzere farklı fikir ve düşünceye alınan tavır bu ideolojinin şekillenmesinde etkili rol oynamaktadır. İhtilalci ideolojiler sahiplendikleri ve benimsedikleri düşünce ve inancı aktarma isteğiyle oluşturulmaktadır. Bunun sebebi de kendi düşüncelerine olan bağlılıklarıyla beraber yeni toplumlara aktarım sağlayıp düşüncelerinin ve inançlarının sürekliliğini sağlama amaçlı oluşturulan ideolojilerdir.

İhtilalci ideoloji, reformist ideolojiye benzer olarak sistemde değişim ve yenilik istegindedir. Fakat reformist tutum var olana saygı gösterirken ve daha hümanist bir tutum gösterirken, ihtilalci ideolojiler baskıcı ve devrimci tutumlarıyla bu ideolojilerden ayrılmaktadır. Her ideolojinin sahip olduğu toplum için en iyisini isteme ve en iyi düşünce veya inanç sisteminin kendilerine ait olduğu düşüncesi ihtilalci ideolojilerde de etkilidir. Bu yönden ele alındığında muhafazakâr ideolojiyle de benzerlik göstermektedir. Fakat muhafazakâr ideoloji, ihtilalci ideolojinin aksine baskıcı bir tutuma sahip değildir. Sadece var olan olguların doğruluğunu savunurlar. İhtilalci ideoloji ise toplumu etkisinde bırakan yayılımcı ve etkisini hissettiren etkili ideolojilerdir.

İhtilalci ideoloji erk kavramı ile benzer anlam göstermektedir. Erk kavramı, öteki üzerinde otorite kurmayı ve kontrol sahibi olmayı tanımlamaktadır. Bu durum siyasal, dinsel, kültürel vb. herhangi erkin kaynağı olduğu durumlarda gerçekleşebilmektedir. Bu sayede erk kavramı topluma düzen sağlamak ve kontrolünü elde tutmak için her türlü toplumla etkileşimli konularla ilişki göstermektedir. Bu yönde ele alındığında ihtilalci ideolojiler mekânsal ortamlarda kontrol aracı sağlamak için mimarlığı kullanmaktadır.

Erk, toplumun tüm birimlerini ve bireylerini eşit ölçüde etkileyemeyeceğinden dolayı, toplumun homojen bir yapıda olduğu da düşünülemez. Kısacası erk kavramı; muktedir olma, bir işi yapabilme gücü, kudret, iktidar ve istediğini yaptırabilme anlamlarına gelmektedir (Cimcöz, 1996).

İhtilalci ideolojiler mimarlıktaki etkilerini mekân, yapı ve mimari ürün üretiminin iktidar ilişkileriyle göstermektedir. Bu yönde yapılan mimari ürün otoriteyi sağlayan ve düzene ait sistemi yönlendiren tarafından sağlanmaktadır. Bu sayede yapılan mimari ürün ihtilalci ideolojinin benimsediği düşünce ve inancı aktarma aracı olarak kullanılmaktadır. Bir diğer mimarinin kullanılma amacı ise mimari ürünün düşünce ve inancın devamlılığı sağlatabilme üzerindeki etken rolüdür.

İhtilalci ideolojiler öncesinde de belirtildiği üzere kökten değişim ve yeniliği savunmaktadır. Bu yönde mimarlık alanında ele alındığında ihtilalci ideolojiler var olan ve yapılmış mimari ürünlerin varlığını yok saymakta veya etkili bir değişim oluşturmayla sağlanmaktadır. Bu yönde ihtilalci ideolojiler yenilikçi olarak varsayılmaktadır. Ancak bu yenilik olgusunun topluma aktarımı baskıcı ve ezici olabilmektedir. Bu yönde ihtilalci ideolojiler etkisinde yapılan mimari ürünler de hümanist olmayan ve var olanın eski etkisi değiştiren ya da yok eden şekilde yapılmasıyla sağlanmaktadır.

İhtilalci ideolojiler yapısı gereği her ideolojide olduğu gibi olumlu veya olumsuz sonuçlar oluşturabilmektedir. Etkisinin fazla olma sebebi ise ideolojilerin toplum üzerindeki düşünce ve inanç faktörlerini etkilemesinin sonucudur. Bu yönde ihtilalci ideolojiler ile ilgili belirtilmesi gereken ana konu, ihtilalci tutumun her ne kadar yenilik getirme ve devrimci tutumları toplum yararına düşünülse de aynı zamanda bir yıkım da gerçekleştirmeleridir. Bu yönde konu ele alındığında kökten değişimi savunan tutum, var olanı yok saymakla baskıcı ve ezici bir role de bürünmektedir.

Foucault'a göre ihtilalci tutumla oluşan devrim şu şekilde yorumlanmaktadır. “Bugünkü hedef belki de ne olduğumuzu keşfetmek değil, olduğumuz şeyi reddetmektir. Modern iktidar yapılarının eş zamanlı olarak bireyselleştirmesi ve bütünselleştirmesi olan bu siyasi ikili kısıtlamadan (double bind) kurtulmak için ne olabileceğimizi tahayyül etmek ve bunu gerçekleştirmek zorundayız.” (Foucault, 2011)

İhtilalci ideolojiler etkisinde yapılan mimarlık ele alındığında, belirli otoriteyi yürüten kişilerin ve benimseyen kişilerin tasarımda etken rol üstlendiği görülmektedir. Bu yönde yapılan mimari çalışmalarda var olan tasarım değerlerini kökten değiştirmeyi ve bir daha kullanılmaması gerektiğini savunmaktadır. Tarihi süreç boyunca mimari çalışmalar gözlemlendiğinde, ihtilalci tutumun varlığından söz etmek mümkün olmaktadır. Buna örnek olarak Rönesans öncesi dönem, Gotik mimarisi yapıları ve bu örneklerin revival çalışmaları ile yapılan yapılar verilebilir. Bu dönem örneklerinin ihtilalci etkiyi gösterme sebebi ise hümanist algıyı hiçe sayan bir tutumla yüksek ve ezici form kurguları tercih etmeleridir.

İhtilalci ideoloji mimarlık alanında etkisini, yapının eski etkisini veya eski etken durumunu değiştirmesiyle de sağlanmaktadır. Bunların en belirgin örneği eski işlevi yerine yeni işlev getirilen yapılardır. Daha detaylı örnek verilecek olursa tezin konusuyla da ilişkili olarak dini yapıların değişimine uğratılması verilebilir. Eski dönemde cami, kilise vb. gibi kullanılan yapıların sonrasında ihtilalci ideolojinin etkeni ile yeni bir işlev kazanması ya da toplum fazlalığına uygun olarak değiştirilmesi örnek olarak verilebilir. Bu yönde yapılan mimari üründeki değişim toplumun faydası için yapılmış olsa da yapının ilk seferdeki sahip olduğu şey bozulmuş hale gelmektedir.

İhtilalci ideolojiyle sağlanan erk olarak tanımladığımız otorite ve güç, mimarlık alanı kapsamında ele alındığında mimarlığın etken iktidara ve güce hizmet eden ve de onları yüceltip toplum içerisinde varlıklarını görünebilir kılmayı sağlayan bir araç olarak görölmektedir. Bu yönüyle ele alındığında uygulanan mimarlık, etken güce ait veya sahiplendiği yapıları benimsenen düşünce ve inanç koşullarında aktararak, etken gücün etkisini fiziksel halde topluma göstermeyi sağlamaktadır.

İhtilalci ideolojiler sonucu yapılan mimarlık, her ideolojide de olduğu kendini benimsetme ve aktarma isteğiyle yapılmaktadır. Bu yönde ele alındığında var olan olarak kabul edilen eski ve değişim sağlatan yeni kavramı çekişmesi varlık göstermektedir. İdeolojilerin oluşum kaynaklarından biri olan farklı düşünce çekişmesi ihtilalci ideolojilerin de oluşumuna sebep olmuştur. Konuyla ilgili olarak yapılan mimari ve yakın sanatsal çalışmalarda bu sayede yapılan mücadelelerin sonucu olarak yeni akımlarla kendini göstermiştir. Bu konuya ek olarak tarihi süreç ele alındığında yeniyi arayan mimari ve yakın sanatsal çalışmalar genel olarak toplumun iyiliği ve düzenin iyiliği için eskiyi yok sayma tutumları göstermiştir. Ancak bu oluşum durumu çoğu ideolojinin de meydana gelmesini sağlamıştır. İhtilalci ideolojilerin etken olduğu durum ise bu konudaki var olana karşı baskıcı ve vurdumduymaz tavırla oluşmaktadır.

İhtilalci ideolojilerin etken olduğu mimarlıkla meydana gelen siyasi, dini, kültürel vb. gibi toplumun yaşadığı fiziksel ve sosyal çevrede bulunan yapı gruplarıyla kendisini göstermektedir. Buradaki ihtilalci etki de alt ideolojilerle yansıtılmaktadır. Örnek olarak Totalitarizm alt ideolojisi ihtilalci tutum göstererek çeşitli dayatmalar ve zorlamalarla ideolojisini yansıtmaktadır. Bu yönde ele alınan Totalitarizm ile yapılan mimari de ideolojiyi yücelten ve sonuç olarak toplum içerisinde yapıyı sembolize etmesiyle devamlılık göstermeyi sağlamaktadır. Genel tutum ise ihtilalci ideolojilerin gereği olarak kökten değişim ve farklılık oluşturmaya sağlamaktadır.

İhtilalci ideoloji ve mimarlık arasındaki etkileşimi tez konusuyla ilgili olarak dini yapı örnekleri verilmiştir. Bu konuyla ilgili ilk örnek şimdiki adıyla Ayasofya Camiidir. (Şekil 17). Yapının gösterdiği ihtilalci tutum, yapının eskiden kilise olarak dini işlev göstermesinden sonraki süreçte Müslümanların eline geçen İstanbul'un kiliseyi cami olarak kullanımını sağlamasıyla oluşturulmuştur. Yapının kilise olarak eski hali ele alındığında minareleri yoktur fakat dünden bugüne cami tasarımı var olan minare kullanımı yapının yeni biçimini oluşturmuştur (Şekil 18). Bu yönde yapılan mimari çalışma topluma yöneliktir ve bu sebeple din ve inancı yayma politikası etken tutularak yapıda değişimler meydana getirilerek tekrar kullanım sağlanmıştır. Bu gibi yapı örneklerinde amaç iyi bir politikayla sağlanmaya çalışılsa da aynı zamanda var olanın benliğinde yıkım da gerçekleşmektedir.

Şekil 17. Ayasofya Camii (URL-17)

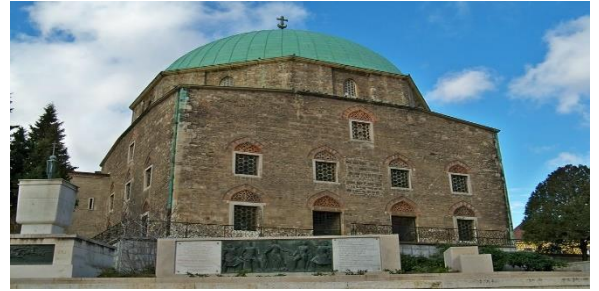

Şekil 18. Eski kiliseye minare eklenmesi ile oluşan kurgu (URL-18)

İhtilalci tutumun etken olduğu bir diğer dini yapı örneği Macaristan'daki yeni adıyla Kutsal Meryem Ana Kilisesidir (Şekil 19). Yapının gösterdiği ihtilalci tutum Osmanlı döneminde Gazi Kasım Paşa Camii olarak inşa edilen yapının kiliseye dönüştürülmesiyle sağlanmıştır. Önceki cami formuna ait minare, minber, pencereler, bezemeler ve mihrap ihtilalci ideolojilerin gereği olarak kaldırılmış veya değiştirilmiştir. Yapının orijinal haline ait sadece yapı planlamasını oluşturan dış duvarlar ve yapı örtüsünü oluşturan sekizgen kubbe devamlılık gösterebilmiştir (Şekil 20). Kilise doğal olarak cami tipolojisine sahip olduğundan klasik merkezi kilise kurgusundan farklılıklar göstermektedir. Yapıdaki doğal aydınlatma ve havalandırma gibi çözümler Osmanlı Cami Mimarisinin izlerini taşımaktadır.

Şekil 19. Kutsal Meryem Ana Kilisesi (URL-19)

Şekil 20. Kilisenin dış duvarları ve sekizgen kubbesi (URL-20)

İhtilalci tutumun etken olduğu mimari dini projelerden bir diğeri de 1927-1940 yılları arasında yapılan Kopenhag'daki Grundtvig Kilisesidir (Şekil 21). Yapının oluşturduğu ihtilalci tutum Ekspresyonizm ve Gotik Mimarisinin izlerini taşımakla sağlanmaktadır. Yapı mimarisinin bu akımlardan etkilenmesi sonucu ekspresyonizm ile doğanın var olan kurgularını bozan ve yok sayan dışa vurumcu tavır etkili olmuştur. Gotik mimarisinin yapı tasarımında etkisi ise yapının belirli bir hiyerarşik kurguyla yapılmasını ve yüksek form girdileriyle hümanist algıyı bozan bir yapı tasarımı elde edilmiştir. Bunlarla etkili olarak ihtilalci tutumun oluşturduğu sembolik etki yapının anıtsal bir kurguyla tasarlanmasını sağlamıştır. Bu anıtsallığı sağlamak ve sembolik bir değer oluşturmak için yapının ön cephesi kiliselerdeki büyük orglara benzer şekilde yapılmasıyla sağlanmak istenmiştir (Şekil 22).

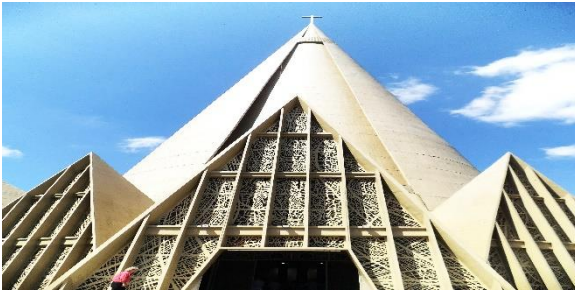

Şekil 21. Grundtvig Kilisesi (URL-21)

Şekil 22. Kilisenin Anıtsal Formu (URL-22)

İhtilalci tutumun etken olduğu bu bölümdeki son örnek ise Brezilya'daki 1972 yılında tamamlanan Maringa Katedralidir. (Şekil 23). Yapının mimarideki gösterdiği ihtilalci tutum modern yapı unsurlarının kullanılarak oldukça yüksek bir yapı elde edilmesiyle sağlanmaktadır. Katedral bulunduğu fiziksel çevre içerisinde uyumsuz ve hiyerarşik algıyla anıtsal bir kurgu elde edilmesiyle tasarlanmıştır. Katedral'in bulunduğu şehir esas alındığında dünya standartlarında en yeşil şehirlerden biri olarak kabul görmektedir. Bu bilgi esasında yapının şehir dokusunda da uyum göstermediği söylemek mümkündür. Katedral formu tasarlanırken ki sembolize etme amacı, Sputnik uydu formundan esas alınması ile sağlanmıştır (Şekil 24).

Şekil 23. Maringa Katedrali (URL-23)

Şekil 24. Katedral Formunun Anıtsal Tasarımı (URL-24)

1.4.2.4. Mimarlıkta Karşıt İdeolojisi

Dünden bugüne ideolojiler, bireyin bulunduğu fiziksel çevredeki toplumun yapılarını anlamayı mümkün kalan nitelikteki olgu olarak varlık göstermektedir. Bu nedenle insanlar, bulundukları toplumların fiziksel ve sosyal gerçeklerine ilişkin bilgi edinmekte ve konuların üzerinde kendi çıkarımlarını da oluşturabilmektedir. Bu durumun bilincinde olan toplumdaki birey, geçmiş ve gelecek hakkında fikir sahibi olmayı ve etkileşimin farkındalığını ideolojiler arası kıyaslama yaparak elde edebilmektedir. Bu durumdaki karşılaştırmayla savunulan ve aktarılmak istenen söz konusu ideolojinin geçerliliği hakkında bireyin yorum yapabilmesi sağlanmaktadır. Buradaki kıyaslama veya bir diğer deyişle karşılaştırma tutumu farklı düşünce ve inanç olgularının oluşmasına da zemin oluşturmaktadır. Bu yönde gelişen yerleşik değerlere ve var olana karşıt tutum, karşıt ideolojileri oluşturmaktadır.

Karşıt ideolojiler, insanın içinde bulunduğu toplumu anlama gayretine yönelmesiyle etkili olan var olan değerler bütününe değişmesi gerekliliğini savunan ve farklı olarak nitelendirilebilecek karşıt çalışmalarla oluşturulmaktadır. İdeolojiler yapısı gereği insan veya belirli bir toplum tarafından oluşturulup aktarılmak istenmektedir. Bu yönde insan elinden oluşan ideolojinin olumlu veya olumsuz sonuç ve durumlar oluşturması olası olarak kabul görmektedir. Bu durumu esas alan karşıt ideolojiler, var olan herhangi bir düşünce veya inanç sisteminin aksine kontrast çalışmalar meydana getirerek bir antitez oluşturmaktadır. Burada oluşturulan karşıt tutumu, diğer ideolojilerde de olduğu gibi toplumun iyiliğine olarak aktaran karşıt ideolojiler, sonuç olarak toplumda etkisini göstermektedir.

Karşıt ideolojiler, bireyin ve bireyin bulunduğu toplumun yaşadığı çevreyi farklı değerlendirmesini ve gördüğü farklılıkları aktarmasıyla yansıtılmaktadır. Buradaki oluşturulan karşıt tutum; bireye ve bulunduğu çevredeki toplumun ortak değerlerine zarar vermeyen fakat toplum için gerekli olarak savundukları farklıyı öneren ve zamanın koşullarına ayak uyduramayan var olan sisteme nazaran yararlı sonuçlar elde etmeyi amaçlayan bir tutumdur (Berndt vd, 1968).

Karşıt ideolojilerin kendi düşüncelerinin savunmasını, bulunduğumuz evrendeki hemen hemen her şeyin bir karşıtının olduğunun bilinmesi ve bu zıtlıklar bütününde yaşantımızı sürdürdüğümüzü göstermesiyle açıklanmaktadır. Bu sebeple var olanın zıddının da toplumda etken olduğunu göstermek isteyen karşıt tutum, karşıt ideolojilerini topluma aktararak bulunulan çevrede etken ideoloji olmaya çalışmaktadır. Buradaki fikir çatışması karşıt tutumu gösteren olgudur.

İdeoloji kavramının eleştirel ve negatif yan anlamları her zaman için, çelişkili ve ters yüz edilmiş bir gerçekliğin gizlenmesi ya da çarpıtılmasıyla bir şekilde bağlantılı olan özel bir hatanın eleştirisi için kullanılır. Bu nedenle hem sınırlı hem de tarihsel bir kavramdır: Sınırlıdır, zira her çeşit hatayı kapsamaz ve egemen olan bütün fikirleri etkilemez; tarihseldir; zira, çelişkilerin evrimine dayanır (Larrain, 1983: 42).

Düşünen ve inanç sahibi bir varlık olan insanın bulunduğu fiziksel ve sosyal çevrede daima fikir ayrılıkları olmuştur. Bu süreç boyunca olan çelişkiler, dönemin düşünce ve inanç zeminini şekillendiren ve toplumda varlık gösteren olgulardır.

Karşıt ideolojisi reformist ideolojiler ve ihtilalci ideolojilerle benzerlik gösterdiği durumlar söz konusudur. Karşıt ideoloji de reformist ideolojiler gibi yenilikçi bir tutuma sahiptir ve bu yönde var olanın aksine çalışmalar yürütüp yeni kurgularla oluşmaktadır. İhtilalci ideolojilerle olan benzer tutum ise var olanın aksine düşünme biçimidir. Ancak karşıt ideoloji ihtilalci ideolojinin aksine var olan kurgu ve düzenin işlediği düşünürse etkinlik göstermemektedir. İhtilalci ideolojinin sahip olduğu baskıcı ve ezici tutum, karşıt ideolojiler de benimsenmemektedir.

Karşıt ideolojilerin sahip olduğu tutum mimarlık alanında etkisini var olan yapı kurgusunun aksine yeni çözümler ve farklılık getirmeyeyle sağlanmaktadır. Mimarlığın tarihsel süreci ele alındığında çeşitli mimari akımların kendilerinin aksine kurgulanan da mimari akımların yapıldığını görmek mümkün olmuştur. Bu durumda toplumun gün geçtikçe gelişen düşünsel boyutlarıyla etkileşimli olarak yenilik arayışı ve var olan tutuma karşı farklı olgular oluşturmaya sebep olmuştur.

Karşıt ideolojiler, evrende her şeyin tezaadının ve daha iyisinin olabileceği düşüncesiyle varlık göstermektedir. Bu tutum mimarlıkta etkisini ölçülerde zıtlıkta, yapıya ait elemanların kendi aralarında sahip olduğu zıtlıkta, renk zıtlığında, doku zıtlığında ve biçim kurgusuna etkileyen üsluptaki zıtlıkla oluşturulan farklılıkla kendini göstermektedir. Bu örneklerin çoğalması yapı kurgusunun sahip olduğu herhangi bir olgunun aksine uygulanan tutumla kendini göstermektedir.

Karşıt tutumla yapılan mimaride, çelişki kendini göstermektedir. Buradaki çelişki yapı formunun var olan diğer kurgulara göre farklılık göstermesiyle oluşturulmaktadır. Bu sayede yapılan farklı tasarımla karşıt tutum vurgulanır ve toplumda ilgi uyandırma sağlanıp toplum üzerinde de etkiyi göstermek amaçlanmaktadır. Bunun nedeni ise karşıt tutumun var olanın aksine yapılan çalışmalarla ve oluşturulan çelişkiyle benliğini yansıtmışından kaynaklanmaktadır.

Zıtlık kullanımı gözün farklılıkları algılayabilmesinin yolunu açmaktadır. Çeşitlilik, bir tasarımdaki küçük farklılıklara gönderme yaparken; zıtlık, tasarımdaki elemanlar arasındaki büyük farkları işaret etmektedir (Gatto, Porter ve Selleck, 2011).

Karşıt tutumun getirisi olarak mimarlıkta sürekli gelişim ve farklılıklar meydana gelmiştir. Bu yönde yapılan mimari çalışmalar eskiye dair öykünme ve eskinin devamlılığını reddetmektedir. Çünkü genel olarak karşıt tutumun etken olduğu ideolojiler, doğası gereği var olanın aksine olacak tutumun toplum için daima daha yararlı olacağını savunmaktadır. Mimari açıdan ele alındığında tarihsel süreçte birçok değişimin olduğu görülmektedir ve bu değişimlerin bazılarının var olan akımların aksine olan olguları takip ettiği görülmektedir.

Karşıt tutumla yapılan mimarlıktaki tasarım olguları bulunduğu toplumdaki fiziksel çevrenin kurgularının aksine çözümler ve farklılıklar göstermektedir. Karşıt tutumun dikkat çekicilik getirisi, ideolojilerde kullanıldığı gibi mimaride de kullanılarak ilgi çekici ve sıra dışı kurgularla yapılar tasarlanmaktadır. Bu karşıt tutumun mimaride kullanılmasının bir sebebi de insanın doğası gereği meraklı ve ilgisinin açık olmasından kaynaklanmaktadır. Genel olarak insanın, bulunduğu toplumdaki farklı olgu ve kurguları anlamaya çalışma isteği karşıt tutumun getirisi olarak mimaride farklı tasarımlara yol açmıştır.

Karşıt tutumu tasarımda vurgulayan mimar, bir birey olarak toplum için daha iyisini oluşturan tasarımlar yapmayı amaçlamaktadır. Bu amacı doğrultusunda var olan kurguların aksine kendi getirdiği ya da yeni ortaya çıkan var olanın aksi tutumu tasarımda değerlendirmektedir. Bu amaç doğrultusunda mimarın çalışma isteğini sağlayan olgular ise; mimarın sağladığı farklı kurguyla dikkat çekme isteği ve mimarın yeniyi arayışıyla aktarmasından kaynaklanmaktadır. Bu yönleriyle ele alındığında karşıt tutumu benimseyen mimar çalışmalarında serbesttir. Bu sebeple değiştirmek istenen ve bu sayede farklı gösterilmek istenen kurgular tasarımda da yer bulmaktadır.

Karşıt ideolojilerle etkileşim içerisinde olan mimari, inşa edilen dini, siyasi, kültürel vb. gibi bireyin bulunduğu toplumun fiziksel ve sosyal çevresinde etken yapı gruplarında kendini göstermektedir. Bu yönde karşıt tutumu alt ideolojiler sağlamaktadır. Örnek olarak başlangıçta Derrida ile felsefi alanda etken olup daha sonra sanat ve mimaride de etkisini gösteren Dekonstrüktivizm, karşıt ideoloji olgularını yansıtmaktadır. Yapıbozumculuk olarak Türkçeye aktarılan alt ideoloji, toplum içerisinde yapılan genel mimarinin var olan kurgu ve çözümlerin aksine farklı tasarımlara yönlendirmektedir. Bu sayede karşıt tutumun amaçladığı tezatlık ile toplum ilgisini çekme sağlanarak, yeni düşünce ve inanç olguları mimariyle aktarılmaktadır.

Karşıt ideoloji ve mimarlık arasındaki etkileşim tez konusuyla ilgili olarak dini yapı örnekleri verilmiştir. Bu konuyla ilgili ilk örnek Güney Afrika’da bulunan Bosjes Şapelidir. (Şekil 25). Yapının gösterdiği karşıt tutum, mimarisinin klasik olarak tabir edilen genel şapel mimarisine ait kurgu ve çözümlerin dışına çıkmasıyla ve ayrıca farklı çözümleriyle bulunduğu fiziksel ve sosyal çevre içerisinde etkileyici bir forma sahip olmasıdır. Yapıya ait formun heykelimsi dalgalı biçimi ve bulunduğu yerdeki su ile etkileşimi sembolizm etkilerini de göstermektedir (Şekil 26). Bununla birlikte şapel bulunduğu çevrede yalnız bir yapı olarak tasarlanmış olup, doğal çevre içerisinde bulunmaktadır. Bu sebepten ötürü yapı tasarımı doğal kurguya saygılı bir tutum sergileyerek ve günümüz mimarisinin getirilerinden faydalanarak doğal biçim ve kurgulara tasarımda yer verilmiştir.

Şekil 25. Bosjes Şapeli (URL-25)

Şekil 26. Şapel formunun su ile sağladığı sembolizm etkisi (URL-26)

Karşıt tutumun etken olduğu bir diğer dini yapı örneği Meksika’daki Gün batımı Şapelidir (Şekil 27). Yapının gösterdiği karşıt tutum, form kurgusundaki ana amaçtır. Doğadaki zıtlık olgusunu benimseyen mimar grubu, tasarımdaki ana itici gücü tezat olguların aktarılmasıyla yansıtmaya çalışmıştır. Bu yönde tasarımda şeffaf ve sağlam, hafif ve ağır, klasik oranlar ve sıra dışı oranlar, malzemede cam ve beton gibi zıt kullanımlar yapı tasarımı oluşturmaktadır. Buna ek olarak tasarımın bir diğer belirleyici olgusu doğallık sağlamayı amaçlamaktır (Şekil 28). Bu yönde yapılan çalışmalarla elde edilen form, doğallığı yansıttığı gibi ayrıca klasik olarak tabir edilen genel şapel mimarisine ait çözümlerin dışına çıkılarak karşıt ideoloji tutumunun etkileri aktarılmaya çalışılmıştır.

Şekil 27. Gün batımı Şapeli (URL-27)

Şekil 28. Şapelin doğal çevredeki kurgusu (URL-28)

Karşıt tutumun etken olduğu mimari dini projelerden bir diğeri de Meksika'daki San Josemaría Escrivá Kilisesidir (Şekil 29). Yapının oluşturduğu karşıt tutum, Hristiyanlara ait balık sembolünü farklı yorumlamasıyla sağlanmıştır. Bu sayede formun tasarım kurgusu genel kilise kurgularından farklılıklar göstermektedir. Yapılan kilise tasarımı sembolizm, biyomorfik ve dinamizm olgularını sağlama amacıyla hem doğaya öykünme göstermiş hem de yapılan formdaki doğal sürekli biçimle formun genel yapısında hareketlilik elde edilmiştir. Kilisenin yapıldığı konumun açıklığı ve sağlanabilecek anıtsallığın etkisi de tasarımda belirleyici olmuştur (Şekil 30). Bu nedenle karşıt tutumun da olgularından olan etkileycilik esası ile var olan klasik kurguların dışına çıkmış ve tasarımdaki tezatlıkla ilgi çekme amacıyla toplumla buluşmuştur.

Şekil 29. San Josemaría Escrivá Kilisesi
(URL-29)

Şekil 30. Kilisenin Anıtsal Formu
(URL-30)

Karşıt tutumun etken olduğu bu bölümdeki son örnek ise Japonya'daki Kurdele Şapelidir. (Şekil 31). Yapının mimarideki gösterdiği karşıt tutum modern yapı unsurlarının kullanılarak oldukça sıra dışı ve de görüldüğünde şapel etkisi dahi göstermeyen bir tasarımın yapılmasıyla sağlanmaktadır. Şapel formu, iki sarmal merdivenin zeminden üst bölgelere kadar devam etmesiyle oluşturulmuştur. Bulunduğu fiziksel çevre içerisinde doğaya ait organik biçimleri tercih eden şapel tasarımı uyumsuz ve hiyerarşik algıyla anıtsal bir kurgu elde edilmesiyle tasarlanmıştır. Şapelin genel olarak düğün amaçlı kullanımı esas alınmıştır ve bu sebeple iki yolun en üstte birleştiği, iki sarmal merdiven kullanımı formda etkileycilik sağlamaktadır. Merdivenler iki ayrı yolun birleşmesini sembolize etmektedir (Şekil 32).

Şekil 31. Kurdele Şapeli (URL-31)

Şekil 32. Şapel formunda hayat birleşiminin sembolize edilmesi (URL-32)

1.5. Mimarlıkta İdeolojinin Yansıması: Form

Mimarlığın görsel açıdan sağladığı avantajlardan ve topluma benimsetilmesi istenen ideolojinin aktarılmasında diğer alanlara göre daha etkili olduğu hakkındaki bilgilere önceki bölümlerde yer verilmiştir. Mimarlığın toplum çevresinde görsel etkisi ve algıda çekiciliği ideolojinin yansıtılmasında kullanılmış değerli disiplinlerden birisi olmasını ve ideolojinin aktarılmasını sağlamaktadır.

Geçmişten günümüze geçen tarihi süreç içerisinde mimarlık; toplumla etkileşimli olarak fiziksel ve kültürel çevre içinde değişime uğramış ve yeniliklerin sağlanması ile yeni yaşam biçimleri oluşturmuştur. Mimarlık bireyin hayatında etkileşimde bulunduğu; mekân, biçim, doku gibi öğelerle etkileşimde bulunmuş ve yaşanan zamana ait değerleri inceleyerek sosyal ve fiziksel ortama uyarlanmıştır. Zaman zaman oluşturulan mimari stiller değişim göstermiş ve gelişimde bulunmuştur. Bu yönde gelişen ve değişen tarihsel süreçte her zaman mimari ürünün algısında çekiciliği sağlayan mimari form olmuştur. Günümüze kadar olan süreçte mimari formun değişimi ve gelişimi de mimarlıkta gerçekleşen gelişmelere bağlı olarak gerçekleşmektedir.

Form kavramı olarak birçok alanla ilişki içindedir. Müzik, biyoloji, felsefe vs. gibi disiplinlerde de form kavramı kullanılmaktadır. Mimarlıkta form kavramının tanımı ise; üç boyuttaki alan içerisinde bir hacmi veya biçimsel düzeni belirten herhangi bir öge olarak tanımlanmaktadır. Form, yapısı gereği fiziksel ve sosyal çevre ile ilişkili ve fonksiyonel, anlamsal, mekânsal gibi parametreleri barındıran bir sistemdir. Bu oluşturulan sistemin belirttiklerinin kavranabilmesi için formun sahip olduğu görsel üzerinden geometriksel ve matematiksel değerlendirme yapılması gerekir. Buna ek olarak matematik ve geometri, mimarinin oluşumundan bugüne kadar etkili olmuş ve bununla birlikte mimari tasarımdaki form oluşumunu doğrudan etkilemiştir.

Kitlesele form, mimarlık ürünün fiziksel ve toplumsal çevresiyle ilişkilerini belirleyen, işlevsel, mekânsal, tinsel, simgesel, anlamsal vb. yüklerle dolu bir olgudur. Bu nedenlerle mimarın en duyarlı olduğu alanlardan biridir (Onat, 1995). Bu önüyle ele alındığı form kavramı mimarlığın ve topluma ait düşünce ile inanç sistemlerine bağlı olarak oluşan ideolojilerin etkisinde oluşturulmaktadır. Mimarın toplum için yaptığı mesleğinin etkisi topluma ait ideolojilerin yapıdaki form tasarımıyla etkisini göstermektedir. Genel olarak form olgusunda bunun gösterilme sebebi, ilk olarak yapı formunun toplumdaki birey tarafından fark edilmesinden kaynaklanmaktadır.

Form, mimarın yaptığı tasarımdaki belirtmek istediği sözü, oluşturmak ve yansıtmak istediği anlamı gösteren birincil yapı elemanıdır. İdeoloji ile ilişkisi de bu sağladığı işlev ile oluşmaktadır. Formun mimara sağladığı dışavurum özelliği, formun en karakteristik özelliğidir. Buradaki formun oluşturduğu dışavurum mimarın kişisel ve özgün tutumunu yansıtmaktadır. Bu sayede mimarın tutumundan oluşturulan form bir anlam ve önem kazanmaktadır. Sonuç olarak form ideoloji ile ilişkili olarak bir düşünce ve inanç sistemini belirtmektedir.

Mimarlığın tarihi gelişimi sürecinde tasarlanan yapıların form özelliklerine ve tasarımın meydana gelişine türlü yönlendirmeler veya kısıtlamalar yapılmıştır. Her biri kendi tutumlarına göre, uygulanacak mimari nesnenin hangi ölçütlere göre yapılması gerektiğini gösteren tarihsel dönemler, fiziksel ve sosyal çevre, serbest düşünce, teolojik ve kültürel benliklere göre somut ve belirli bir sistem sahibi form oluşumunu sağlamışlardır. Bu form oluşumunun tanımlanması somut olan malzeme, strüktür, etken kuvvet, arazi verileri gibi etkenleri belirtirken, günümüzdeki form oluşumu daha soyut olan yaklaşımlarla tanımlanmaktadır. Bu etki mimaride etkili olan Modernizm'in katkısıdır. Dönemin form-fonksiyon ilişkisi somut bir etkileşim gösterse de fonksiyonun bir amaç ve bir düşünce sistemi oluşumu sonucu idea' ya dönüşmesi soyut yaklaşımların etkisini göstermektedir. Buna ek olarak mimarlık eski dönemde de soyut yaklaşımların etkisini göstermiştir fakat dönemlerin daha katı kuralcılığı ve sınırlayıcılığı form tasarımı da kısıtlamış ve bunun sonucu olarak formun oluşturduğu dışavurum daha dar bir kapsamda kendini göstermiştir.

Form tanımı için yukarıda da belirtildiği üzere somut ve soyut ikiliği etkili olmuştur. Bununla birlikte formun mimarlık alanındaki değeri değişirken formun tanımı da değişim göstermiştir. Form farklı algılara göre görüntü, biçim, oluşum, idea gibi anlamlar kazanarak bunları ifade etmiştir. Formun hangi anlamı yansıttığını incelemeyen yola çıkılarak, formun oluşumunda nasıl kullanılması gerektiği ve formun neye bürünmesi veya ne olması gerektiği değerlendirilmiştir. Bunun sonucu olarak form, bazen araç bazense amaç gereği oluşturulmuştur.

Bir amaç olarak biçim her zaman biçimcilikle sonuçlanır. Çünkü bu çaba bir içe değil, bir dışa doğru yöneliktir (Conrads, 1991). Bu yönüyle ele alındığında mimari formda ideolojinin gösterilmesi topluma aktarılacak istenen düşünce ve inançların formda yansıtılmasıyla sağlanmaktadır. Buradaki yapılan tasarımdaki form kullanımı bir ideolojik amaç göstermektedir.

Tasarımda oluşturulan form, sembolik ifadelerle algı değerini arttırmaktadır. Bu yönde yapılan tasarımlar ifadelerini direkt olarak yansıtmaktadır. Bu konuyla ilgili Khan: “Sembolik formların incelenmesi, insan yaratıcılığının anlaşılmasının anahtarı olacaktır. Anlamlı bir görüntünün algılanması, ancak gören insanın da aktif olarak organizasyonun sürecine katılması ile mümkündür. Sonra görüntünün bireyinde tecrübe dağarcığına aktarılması, kişinin eski deneyimleri ile yoğurulmuş görüntünün yeni mesajını yaratacağı bir tarzda kaynaştırılması ile olanak kazanacaktır (Kahn, 1957). Bu yönüyle belirtilen olgu formun belirli amaçlarla yapıldığı, ancak insan algısının bunu algılamasının gerektiğini söylemektedir. Bir diğer deyişle tasarımdaki amaçla aktarılacak istenen düşünce veya inanç sisteminin, toplumdaki birey tarafından algılanabilir olması gerekmektedir. Aksi halde formla aktarılacak istenen toplumla etkileşime giremediği için etkinlik gösterememektedir. Bu sebeple ideolojilerin toplum için oluşması gibi, yapılan mimari formun da toplum için yapılması gerekmektedir. Yapılan tasarımdaki algılanabilir ifadeler kullanılması, toplumdaki birey için çekici bir durum oluşturmaktadır. Aksi takdirde yapılan yabancı ifade tercihi ise toplumdaki birey tarafından kuşku oluşturabilmektedir. Bu da sonuç olarak toplumdaki bireyin, yapılan mimari formla etkileşime geçmemesini sağladığı gibi, formun da amacını topluma geçirememesini sağlamaktadır.

Mimari formun uyarıcı etkileri ve onu hisseden bireyde meydana gelen etkileşim, gözlenen ve gözleyen arasındaki ilişki üzerinde odaklanmaktadır. Gözlemci bir taraftan niceliksel değerleri kaydederken, diğer taraftan niteliksel tanımlamaları içeren öznel verilere sahip olmaktadır. Niceliksel değerlerin görsel etkileri, çizgi, yüzey, hacim gibi görsel öğelerin bir araya geliş ilkeleri doğrultusunda biçimlenirken; geçmiş deneyim, kültür farklılıkları gibi öznel verilerle birleşmektedir (Aydınlı, 1993).

Mimarlığın oluşturduğu form, amaç üzerine yapılan bir gösterge olabilmektedir. Örnek olarak Karyatit sütunlarındaki kadın figürlerini gösteren Vitruvius bu figürlerin, Greklere karşı Persler’in yanında yer alan Karya halkının daha sonra Grekler tarafından esir alınan kadınlarını temsil ettiğini söyler. Bu sütunların taşıdıkları ağırlık, esir kadınların halkının günahlarını taşımasını simgeler ve kamusal yapılarda maddeye dönüştürülerek ileriki nesillere aktarılır (Vitruvius, 1914).

Birer göstergeler sistemi olarak adlandırabileceğimiz diğer alanlar, sadece kendileri olmadıkları bir şeye işaret ederken, mimari göstergeler, işaret ettikleri şeyin kendisidirler (Gleiter, 2014). Bu sebeple form ideolojiyi yansıtmaya amacı göstermektedir.

“Formun, beni ilgilendiren karakteristikleri, onun sadece algılanan özellikleri değil, aynı zamanda, sembolik ve çağrışımsal özellikleri, anlamıdır. Demek istediğim, ben sadece form olarak ne gördüğümüz ile değil, aynı zamanda, gördüğümüzden ne anladığımız ile de ilgiliyim.” (Brown, 1976). Bu yönüyle ele alındığında formun yansıttığı algısal çözüm, mimariyi oluşturduğu gibi, mimariyle sağlanan anlamları da aktarmayı sağlamaktadır. Bu yönde mimarlık alanı, ideolojinin sağladığı düşünce ve inanç sistemleriyle etkileşimde bulunmuş ve bulunulan toplumda bu olguları yansıtmayı sağlamıştır.

Mimari tasarımdaki form olgusu, bulunduğu fiziksel ve sosyal çevredeki insanlar tarafından ilk algılanan mimari niteliklerdendir. İnsan algısı üzerindeki etkisini formun sağladığı renk, doku, biçim vb. kavramlar oluşturmaktadır. Bununla birlikte form olgusu, tasarımı yapan mimarın düşünsel boyutlarını, onun dünyasını, benimsemiş olduklarını ve onun yapı kurgusundaki tercihlerini oluşturan niyetinin, mimari bir ürün olarak madde üzerinde görünmesini sağlamaktadır.

Form tasarımı başlangıç olarak belirli bazı birimlerin bir araya gelmesiyle oluşturulmaktadır. Bunlar; nokta, çizgi, düzlem ve hacimdir. Bunun devamında ise matematik ve geometri devreye girerek iki boyutta asıl üç temel form sağlayıcı birim kullanılmaktadır. Bunlar ise üçgen, daire ve karedir. Bununla birlikte tasarım sürecindeki üç boyutlu geometrik form üretimini sağlayan asal form birimleri de etkili olmaktadır. Bunlar ise küp, prizmalar, piramitler, silindir, koni ve küredir. Bu yönde ele alındığında formun tasarım sürecindeki oluşumunun matematiksel ve geometrik olgular sayesinde meydana geldiği belirli bir gerçektir.

İki boyutlu sanatta dış yapının, üç boyutlu hacim veya kütle gibi gözükmesi de form olarak algılanabilir düşüncesi; formun farklı boyutlardaki yapısının insanların duyu ve düşüncelerinin iletmelerindeki bir iletim aracı olarak düşünülebilir (Zelanski, Fisher, 1987).

Mimarlıkta kullanılan bu formlar, Öklid geometrisi olarak adlandırılmaktadır. Geçmişten günümüze mimar, bu formların sağladığı oluşumlarla tasarımı yapmıştır. Tasarıda görsel sistematik oluşturma ve estetik sağlama amaçlı güzellik kaygısı, tasarımı matematiksel ölçütlerden faydalanarak meydana getirmiştir. Bunlara örnek olarak bilindiği üzere Eski Yunan mimarisinde altın oran kullanımı, Eski Mısır mimarisinde matematiğin fayda sağladığı astronomi hesaplamaları, Rönesans dönemi mimarisinde eskiye öykünerek oran ve simetrisinin tasarımda tercih edilmesi, Modern mimaride yukarıda bahsi geçen asal formların kullanımı, Postmodern mimaride ise doluluk-boşluk ilişkisi sağlama amaçlı formda doldurma veya boşaltmanın yapımı mimaride matematiğin etkisine örnek verilebilir.

Geometri ve Matematiğin mimari yapının formunda ilk olarak kullanılma tercihi, geçmişteki etken olan bu olguların tanrısallığı yeryüzünde oluşturmaktan kaynaklanmaktadır. Geometrinin tasarımda kullanılışının önemi yapıların oran ve boyutlarındaki denge kurgusunun tanrısal bir ifade olarak görülmesinden kaynaklanmaktadır. Günümüzde de etkisini koruyan matematik ve geometri olguları mimariyi oluşturduğu gibi, onun amaçlarını da uygulanan mimaride göstermeyi sağlamaktadır. ‘İyi tasarım, formun zamansız prensiplerine göre temellendirilir; bu prensipler tanrısallık kaynaklıdır ve geometrik sistemler bu prensipleri ifade edebilir’ (Gelernter,1995).

Mimarlığın tarihi boyunca kullanılmış geometrik ve matematiksel üst sistemler mutlaklık özelliği taşıırken, bu sistemlerin kurallarının çiğnenmesi bağımlılık özelliğini ve çeşitliliği beraberinde getirir. Yapıyı bir kural doğrultusunda tanımlamak zorlaşır (Dahinden, 1956).

Mimarlıkta kullanılan matematik ve geometrinin sağladığı Öklid geometrisi belirgin ve kesin bir mimari tasarım anlayışı oluşmasına sebebiyet vermiştir. Bu durumdan ötürü mimari tasarım süreci çeşitli sınırlamalarla yapılmaktaydı. Bu dönemdeki süreç boyunca mimarlıkta yeninin ve doğru olanın arayışı içinde olan mimar ve tasarımcılar da yapılan engellemelerin etkisinde kalmış ve tasarımda yeni bir düşünce oluşturma güçlüğüle sağlanabilmiştir. Dönemdeki her gelişme ve değişme toplumu etkisinde bıraktığı gibi mimarı da etkisinde bırakmış ve bu yönde mimar yeni arayışlara yönelmiştir. Mimari alanda yapılan yenilik arayışı tasarım, form, malzeme, strüktür gibi kavramları barındırarak gelişmiştir.

Form bileşeni mimarlıkta zaman içinde kazandığı farklı açılımlar doğrultusunda tasarım sürecine entegre edilmiştir. Konumlandığı her bir paradigma çerçevesinde farklı çağrışımları beraberinde getiren bu kavram, Modernizm öncesi ve sonrasında en belirgin şekilde görülen bir kırılma yaşayarak karşımıza çıkmıştır (Forty, 2004).

Bu bölümdeki anlatılanların sonucu olarak form, zamansal süreçte birçok anlam kazanmış ve birçok alanla da ilişkili olmuştur. Mimarinin ideolojiyi yansıtmadaki elverişliliği sayesinde form ideoloji ile etkileşimi birincil şekilde sağlamaktadır. Yapının algılanmasındaki sağlanan etkileşimde ilk bileşenin yapının formu olması, ideolojinin de yapının formunu kullanarak belirtilmek istenen düşünce ve inanç sistemini aktarması sağlanmıştır. Bu bağlamda form, görünür olan madde olgusundan da öteye daha geniş anlamalara sahip olup, mimarın benimsediği ve aktarmak istediği ideolojik olguların yansıtıcısı olarak kullanılmaktadır.

1.5.1. Form Tasarımında İdeolojik Kriterler

Mimari form tasarımı gelişimi süresince, insanın düşünce ve inanç sisteminden meydana gelen ideoloji kriterinden etkilenme göstermiştir. Bu yöndeki etki yapılan çalışmadaki tasarımda, bulunulan toplumun özelliklerini, kimliklerini yansıtmasıyla gerçekleştirilmektedir. Buradaki etkinin bu şekilde yansıtılma sebebi ise, ideoloji kavramının sahip olduğu düşünceyi veya inancı toplumda var edebilme ve devam ettirebilme isteğinden kaynaklanmaktadır. İdeoloji kavramının herhangi bir düşünce veya inancın toplumda etken olmasıyla ilişkili olma durumu, birçok ideolojinin varlığını meydana getirmektedir. Bununla birlikte benimsenen ideolojilerin etken tutumu, farklı algı oluşturunca olgularla bulunulan ortama aktarım sağlamayı amaçlamaktadır. Bu yönde mimari form tasarımında da ideolojik kriterlerin ve olguların etkisi görülmektedir. Bunun sebebi ideolojinin, mimari ürünü algılanması istediği olguyu aktarıcı bir ürün olarak görmesinden kaynaklanmaktadır. İdeoloji kavramının genel olması ve ortama göre şekillenmesine bağlı olarak form tasarımında belirli bir kriter sınıflandırması bulunmamaktadır. Bu sebeple yapılan tasarım çalışmaları incelendiğinde türlü farklılıklara sahip olmaktadır. Tez konusuyla ilişkili olarak belirtilen dini yapılarda da aynı durum söz konusudur. Dini farklılıklar ve bunun sonucu olarak benimsenen ideolojilerin etkisinde farklı tasarım kurguları oluşturulmuştur.

İdeoloji kavramının geniş yelpazesi, genel anlamda dört başlıkta toparlanıp, felsefeci ve sosyologlar tarafından kabul görmüştür. Bu yönde belirtilen dört başlık önceki bölümlerde de değinilen tutucu fikir, düzeltimci, ihtilalci ve karşıt ideolojisidir. Bu başlıkların sahip olduğu genel tutum mimari alandaki form tasarımında etki göstermektedir.

- Tutucu Fikir: Topluma ait var olan kurguların devam ettirilmesi gerekliliğini savunan ve fazla yeniliği istemeyen tutumdur.
- Düzeltimci: Toplumda var olan olgulara keskin bir bakış açısına sahip olmadan, toplum için yeniliğin daha iyi sonuçlar getireceğini öngören tutumdur.
- İhtilalci: Toplumda var olan olgulara karşı, yenisini direktip var olanı hiçe sayan ya da bulunulan toplumda anti-hümanist algı olgular oluşturan tutumdur.
- Karşıt: Toplumda etkin rol gösteren ya da gösterecek olana zıt olarak meydana gelen kontrast düşünceleri savunan tutumdur.

1.5.2. Form Tasarımında Kavramsal Kriterler

Mimari form tasarımının geçmişten günümüze gelişiminde tasarım süreci boyunca belirli kavramsal kriterler sonucu meydana getirilmektedir. Önceki dönemlere ait düşünsel boyutlarla meydana getirilen bu kriterler, gelişim göstererek ve devamlılık göstererek bir sonraki dönemin tasarım sürecinde de etken rol göstermektedir. Bu yönüyle ele alındığında tez konusuyla ilişkili olarak dini yapı grubuna ait form tasarımları da günümüz dönemine kadar belirli kavramsal kriterler sonucu tasarımları yapılmıştır. Bu yönde dini mimarinin tek bir tipolojisinin olmaması ve farklılık göstermesi, dini yapılarda farklı algısal sonuçları meydana getirmektedir. Bu sebeple temel algısal kriterlerini belirten Gestalt ilkeleri ve bazı kavramlar referans alınarak, yapı tasarımında meydana getirilen formun kavramsal açıdan değerlendirilmesi sağlanmıştır. Buradaki Gestalt ilkelerini oluşturan kavramlar yakınlık, benzerlik, kapalılık, devamlılık, prägnanz ve şekil-zemindir. Buna ek olarak belirlen diğer kavramlar ise dini yapı gruplarında etkili olabilen anıtsallık ve simgesellik kavramlarıdır.

- Yakınlık: Bulunduğu konumda birbirine yakın duran elemanların bir bütünü algılatmasını ifade etmektedir. “Organizma bir alandaki nesneleri birbirine olan yakınlıklarına göre gruplandırarak algılama eğilimindedir” (Senemoğlu,2010).

- Benzerlik: Herhangi yönden eş değer özellik gösteren elemanların bir bütünü algılatmasını ifade etmektedir. Bu skala renk, doku vb. akla gelecek herhangi olgular sonucu gerçekleşebilmektedir. “Bütün anlamına gelen Gestalt psikolojisine göre organizma birbirine benzeyen uyarıcıları gruplayarak algılama eğilimindedir” (Erdal, 2015).

- Kapalılık: Bulunduğu düzlemde elemanın düzlemde var olan boşlukları algıda doldurması ile bir bütünü ifade etmesidir. “Gestalt kuramına göre, organizma, tamamlanmamış etkinlikleri, şekilleri ve sesleri tamamlayarak algılamaktadır” (Zeren, 2008).

- Şekil-Zemin: Ön planda duran elemanın belirli bir şekli algılatırken, arka planda fon olarak kalan elemanın zemin olarak algılanmasını ifade etmektedir. “Bireyin kullandığı zemin, onun algılamasını belirlemektedir. Zemin değişince, algılama da değişmektedir; algılama zeminin bir sonucudur” (Cüceloğlu, 2010).

- Devamlılık: Aynı yönde hareket eylemi izlenimi gösteren çizgi, nokta gibi elemanların bir bütün ifade etmesidir. “Aynı yönde giden noktalar, çizgiler vb. birimler birlikte gruplanarak algılanma eğilimindedir” (Senemoğlu,2010).

- Pragnanz: Kişinin elemanı en basit ve anlaşılır şekilde algılama eğilimini belirtmektedir. Sade ve düzenin bir bütünü meydana getirdiği belirtilmektedir. “Bu yasaya göre, diğer unsurlar eşit olduğu takdirde, birey basit, düzenli bir şekilde organize edilmiş figürleri algılama eğilimindedir. Bu yasada algılamanın simetrik, düzenli, düzgün olan iyi bir biçime, şekle, bütüne doğru olduğunu göstermektedir” (Senemoğlu,2010).

- Simgesellik: Elemanın bulunduğu ortama özgü aidiyet ve kimlik olgularını yansıtarak toplum benliğini algılatmasını ifade etmektedir. Bu kavramla yapılan çalışmada eleman aidiyet gösterdiği olguya dair zihinde oluşum meydana getirerek önceden var olanı ya da hatırlatmak isteneni ifade etmektedir.

- Anıtsallık: Elemanın bulunduğu ortamdaki önemli olguları yansıtmalarıyla değerli olarak algılanmasını ifade etmektedir. Bu kavramla yapılan çalışmada eleman bulunduğu ortamın bireylerini etkileyen veya etkisi altında tutacak olanı yansıtarak elemanın önemini ifade etmektedir.

1.3.2.1. Form Tasarımında Biçimsel Kriterler

Mimari form, kavramsal etkiler sonucu oluştuğu gibi biçimsel olguların etkisinde de tasarımı alınan kararlar sonucu etkili olmuştur. Mimari formun, dışarıdan bakan birey için kendini ifade etme tutumu, biçimsel kararlar etkisinde meydana gelmektedir. Bu yönde yapılan çalışmadaki biçimsel kararlar, bireyin algısında şekillenmektedir. Zaman geçtikçe mimari form kavramı algıda gelişerek biçimlenmeye dönüştüğü gibi, form üretiminin oluşumunu da meydana getirmektedir. Günümüzün getirdiği avantajlardan en önemlisi olan bilim ve teknolojinin gelişimi, mimarlık alanında da etkili olmakta ve bu yönde form oluşum sürecini etkilemektedir. Bu yönde tez konusuyla ilgili olarak verilen dini yapı grubuna ait farklı örneklerde de form oluşumunda farklılıkları ve yenilikleri görmek mevcuttur. Ayrıca buna ek olarak gelişimin getirisi olarak form oluşumunu etkileyen kavramların ve alınan kararların değerlendirilmesi sayesinde sonraki dönemlerin ne şekilde gelişeceğini görmekte mümkün olmaktadır. Bunun sebebi ise genel olarak gelişim sürecinin belirli çalışmaların kullanılması ve devamlılığının sağlanması ile yapılmaktadır.

Bu yönde form tasarımında belirlenen biçimsel kriterler süreklilik, geçirgenlik, denge, simetri, tekrar, hiyerarşi, vurgu, malzeme, yönelim, oran, uyum ve ana tema olarak belirlenmiştir. Buna ek olarak burada belirtilen çoğu kavram temel tasarım ilkelerine aittir.

- **Süreklilik:** Önceden yapılmış veya varlığını sürdüren olguların, işlevini ve devamlılığını sürdürerek yapılan çalışmalardır. Bu çalışmalardaki amaç, bir olgunun devamlılığını ve kullanılabilirliğini göstererek, bu olgunun sürekliliğini gösterme eğilimindedir. Bununla birlikte sürekliliği oluşturacak etkenler herhangi bir önceden varlık göstermiş veya hâlâ gösteren olguların tekrar kullanım göstermesiyle sağlanmaktadır. Rossi, süreklilikleri bugün hâlâ deneyimlenebilen “geçmiş”ler olarak tanımlamaktadır (Rossi, 1984).

- **Geçirgenlik:** Form çalışmasındaki kendi içerisinde belirli tercihler sonucu, oluşturulan doluluk-boşluk ile sağlanan düzendir. Çalışmadaki geçirgen olma tercihinin genel olarak amacı iç-dış etkileşimi sağlayarak, yapının dışarıyla yabancılaştırmamasını sağlamak ve onunla etkileşim kurmayı oluşturmaktır. “Yüzey boşluklarında kullanılan, saydamlık ve yansıtıcı etki, içeriği ve dışarıyı bir ekranın üzerindeki yansımalar gibi birleştirir” (Özcan, 2003).

- **Denge:** Tasarımda kullanımı sağlanan elemanların bir bütünü ifade etmesi ve kendi aralarında eşit düzen sağlamasıdır. Bu parçalar arasında renk, doku vb. etkenler ortak bütünlük göstermelidir. “Bir kompozisyonda, renk, ölçek, açı, yön ve ışık tonu gibi biçim öğelerinin birbiriyle çelişki içinde algılanmalarını sağlayan, bunların karşıt değerlerini yumuşak geçişlerle birbirine yaklaştıran ya da bir bütün olarak algılatan bir tasarım sonunda elde edilmiş niteliktir” (Eczacıbaşı, 1997).

- **Simetri:** Bir eksenin iki tarafında ya da belirli merkezin etrafı boyunca biçim ve olguların gösterdiği düzendir. Burada belirlenen eksenin etrafında şekillenen eleman veya elemanlar, eksenin diğer tarafında da benzerlik göstermesiyle sağlanmaktadır. “Dikey bir çizgi çekildiğinde iki eş taraf neredeyse birbirinin aynısı olan vücudumuz örnek gösterilebilmektedir” (Stout, 2000). “Tasarımlarda simetri kullanılmasından nedenlerinden biri de denge yaratmak ve sakinlik hissi ile beraber insanın bedensel olarak sahip olduğu simetri ile paralellik kurma duygusundan gelmektedir” (Bayazıt, 2008).

- **Tekrar:** Tasarımda kullanım gösteren elemanların benzerlik gösterip bir bütün oluşturmasıyla ya da kendi aralarında belirli mesafe kurgusu oluşturarak bir bütünü ifade etmesiyle sağlanmaktadır. “Hem mimar hem de yapı ustaları için en basit yöntem aynı yapı elemanlarının düzenli olarak tekrarlamasıdır; örneğin boş, dolu, boş, dolu gibi... Bu adeta bir, iki, bir iki saymak gibidir ve herkesin kavrayabileceği bir ritim” (Rasmussen, 2016). “Tasarımda mekânların gerektirdiği boyutsal oranlarla değil, önceden belirlenmiş standartlara göre hareket etmek gerekir. Bu şekilde tasarlanan mekân üzerinde, verilen oranların yapıda tekrar etmesiyle görsel bir denetim sağlanacaktır” (Moussavi, 2011).

- **Hiyerarşi:** Biçim, yön, ölçü, aralık gibi olguların bulunduğu iki karşıt bölümde, birinden diğerine doğru kademeli olarak geçişi ifade etmektedir. Hiyerarşi, herhangi bir konuda elemanlar arasında farklı derece oluşturulmasıyla sağlanmaktadır. “Parçaların bütün içinde belirli bir öncelik dizgisine göre algılanmaları. Hiyerarşik düzende parçadan bütüne bir gelişme, büyüme, zenginleşme söz konusudur. Hiyerarşik bir yapıda tekil öğeler alt gruplar, alt gruplar ana gruplar, ana gruplar da aynı birleşme şemasıyla bütünü oluşturur.” (Eczacıbaşı, 1997).

- **Vurgu:** Tasarımda dikkat çekme amaçlı yapılan uygulamalardır. Yapılan vurgu; renk, doku, şekil vb. olguların kullanımıyla sağlanmaktadır. “Renk, form, doku kontrastları ve çizgi ile sağlanabilen vurgu; mekân içinde dikkatleri bir alana veya bir objeye çekebilmek için kullanılan bir tasarım bileşenidir” (Uzun, 1999).

- **Malzeme:** Tasarımda belirleyici olan malzeme, hem sağladığı fayda ve kullanılabilirlik için hem de görünüş ve dekoratif nitelikte kullanılmaktadır. Birçok parametreyle etkileşimde olan malzeme, bu parametreler sonucu tasarımın amaçladığı konfor için önemli değer taşımaktadır. Bu sebeple malzeme tercihi, tasarımın görsel aktarımında da geçmişten günümüze etkisini göstermektedir. “Malzemenin üretimine yönelik teknolojilerin gelişmesi ve malzemelerin çeşitlenmesi, tasarım etkinliğini, tasarım ürününü ve mimarlığın geleneksel değerler sistemini doğrudan etkilemektedir” (Güzer, 2006).

- **Yönelim:** Tasarımın bulunduğu ortama ve bu ortamın oluşturduğu rüzgâr, güneş, yağmur vb. gibi fiziksel etmenlere göre yapılmasıdır. Fiziksel etmenler tasarımın belirleyicisi olarak rol almaktadır.

- Oran: Tasarımda kullanılan elemanın diğer elemanlarla ve genel bütünle olan ilişkisidir. Oran olgusu, biçimsel kurguda estetiği göz önünde bulundurarak yapılan matematiksel ve geometriksel çalışmalar sonucu tasarımda kullanılmaktadır. “Tarih boyunca mimaride bazı stiller ve tasarım eğilimlerinde, bir oran ve orantı aracı olarak görülmüş ve hem kütle hem de cephe tasarımında sıklıkla kullanılmıştır (Scholfeld, 1958). “Doğadaki varlığı bilinen altın oran, estetik yargısının verilmesinde somut bir belirleyici olarak karşımıza çıkar” (Ricketts 1982)

- Uyum: Tasarımdaki elemanların kendi aralarında veya tasarımın oluşturduğu bütünün bulunduğu ortam ile gösterdiği benzerlik ve dengedir. Tasarımdaki uyum; renk, doku vb. etkenlerin birbiriyle gösterdiği etkileşim sonucu görülmektedir. “Parçalar arasında harmoni olmama durumunda, bütüncül bir organizasyon gerçekleştirilememektedir. Bütünü meydana getiren öğeler arasında uyum olmadığında tasarımın genelini kavramada zorluk çekilmektedir (Ching, 1979). “Tasarımda harmoni, bütünü oluşturan elemanların güzellik duygusu verecek şekilde birleşimini ifade etmektedir. Bir tasarımın öğeleri arasındaki ahengi ifade eden harmoni için, bu uyumun niteliğinin bozulmadan çeşitlilik içermesi önemli bir ölçüttür. Eser üretiminde, büyük ölçüde üzerinde durulan bir kavramdır. Birçok sanatçı ve mimar eserlerinde harmoni duygusunu kullanmıştır” (Bayazıt, 2008).

- Ana Tema: Tasarımda kullanıcı veya bulunulan çevreye ait olgular sonucu istek ve gereksinimlerin tasarımda biçimsel etki göstermesidir. Buradaki ana tema, tasarımın çıkış noktasını göstermektedir ve bu çıkış noktası herhangi bir karar olabilmektedir. Ana tema genellikle topluma ait olgulardan ve yapının tasarımını sağlayan mimarın etkisinde kaldığı ve benimsediği olgular sonucu meydana gelmektedir. “İnsana ait işlevsel ve kültürel boyutları içeren fizyolojik ve psikolojik gereksinimler, formların organizasyonu için bir çıkış noktasını, bir referans noktasının varlığını gerekli kılmaktadır” (Ching, 1979).

2. YAPILAN ÇALIŞMALAR

2.1. Araştırma Yöntem ve Teknikleri

Yapılan çalışmada ilk olarak konu hakkında genel bilgi aktarma sağlanmıştır. Çalışmanın temeli olan sorun ve bu sorunla ilgili olarak çalışmanın amacı ve kapsamına yer verilmiştir. Bununla birlikte var olan literatür çalışmalarından fayda sağlanarak konu hakkında bilgilendirme yapılmıştır. Bu yönde yapılan çalışma ideoloji ve mimarlık olgularıyla ilgili araştırma bilgilerine sahip olup, dini yapı grupları da çalışmanın kapsam olgusu olarak belirlenmiştir.

Literatür araştırması sürecinde öncelikli olarak ideolojinin varlığı ve tanımı üzerine durulmuştur. Sonrasında ise mimari ile ilişki gösteren ideoloji olgusunun, mimari alanda varlığını gösterme amacı ve şekli üzerine bilgiler verilmiştir. İdeoloji kavramının var olan geniş yelpazesi, yapılan araştırmalar sonucu genel ideoloji türleri olarak dört başlıkta toplanmıştır. Buna ek olarak çalışma kapsamını oluşturan dini mimari hakkında da bilgilendirme sağlanıp, belirtilen dört başlık üzerinde mimarlık ve ideoloji etkileşimi gösterilmeye çalışılmıştır. Bu yönde yapılan çalışmalar mimari anlamda form tasarımında aktarılmıştır.

Dini mimariye ait yapıların belirli tek bir tipolojiye sahip olmama durumu, belirli tek bir form analizi sağlayan olgunun olmamasını sağlamaktadır. Bu yönde form analizi sağlayacak genel başlıklar olan ideolojik, kavramsal ve biçimsel kriterler belirlenip çalışmada kullanılmıştır. Bu yönde ideolojik kapsamda belirtilen dört genel ideoloji türüne, bazı alt ideolojilerin eklenmesi sağlanmıştır. Kavramsal kriterlerde ise mimariye etkisi belirlenmiş olan Gestalt ilkeleri ve bazı kavramlar kullanılmıştır. Form analizinde biçimsel kriter olarak da mimarinin temelini oluşturan temel tasarım ilkelerinden ve bazı etken biçimsel kavramlardan faydalanılmıştır.

Yapılan çalışmalarda; ideolojik yaklaşımı gösteren kriterler, kavramsal kriterler ve biçimsel kriterler sonucu olarak form analizini sağlayacak analiz tablosu oluşturulmuştur. Önceden belirtilen dört genel ideoloji, örneklem grubunun başlıkları olarak kullanıp, her bir başlığa ait sekiz dini yapı örneği incelenmiştir. Bu yönde çalışması yapılan toplam otuz iki örneğe ait değerlendirmeler yapılmış ve bulgular edinilmiştir. Yapılara ait elde edilen verilerin irdelenmesi sağlanmış ve sonuç edinimler çalışmada belirtilmiştir. Buna ek olarak Araştırma modeli Tablo 1, yapılan çalışmaların algılanması için yapılmıştır.

Tablo 1. Araştırma Modeli

1. BÖLÜM GENEL BİLGİLER	Giriş	İdeoloji-Mimarlık kavramlarının ilişkisi üzerine bilgi verilmesi
	Problemin Tanıtılması	- Gelişen ve değişen dünyada ideoloji kavramının mimarlıktaki etken durumu - Mimaride ideoloji kullanımının belirtilme ihtiyacı
	Çalışma Amacı ve Kapsamı	Mimari dini yapıların aktardığı ideolojileri belirtmek ve mimari eserlerin tasarımında yapılan uygulamaların hangi ideoloji ve hangi sebeple yapıldığını aktarmak
	Literatür Taraması	- İdeoloji Kavramı - Dini Mimari - Mimarlık ve İdeoloji İlişkisi - Form Kavramı
2. BÖLÜM YAPILAN ÇALIŞMALAR	Araştırma Yönteminin Belirlenmesi	- Analiz Tablosu Kriterlerinin Belirlenmesi -İdeolojik Kriterler -Kavramsal Kriterler -Biçimsel Kriterler - Bu yönde analiz tablosunun oluşturulması
	Örneklem Grubunun Belirlenmesi	- İdeolojik etki gösteren dini yapı örneklerinin tespiti - Yapılara ait kimlik kartı oluşturulması
3. BÖLÜM BULGULAR	Analiz Tablolarının Yapılması	Kimlik kartında belirtilen yapılara ait analiz tablolarının oluşturulması
	Bulguların Edinimi	Analizi tablosundaki verilere dair bulguların tespiti
4. BÖLÜM İRDELEME	İrdeleme ve Değerlendirme	- Analizlere bağlı olarak edinilen veriler kapsamında değer tablolarının yapılması - Dört gruba ait örneklerin değer tablolarında karşılaştırılması
5. BÖLÜM SONUÇLAR	Sonuç	Yapılan çalışmalar sonucunda elde edilen verilerin belirtilmesi

2.1.1. Analiz Tablosu Kriterlerinin Tanıtılması

Mimarlık ve ideoloji arasındaki etkileşimi gösterme amaçlı olarak yapılan çalışma dini yapı grubuna ait örnekleri kapsamaktadır. Bu kapsamda ele alındığında dini yapıların genel olarak belirli bir tasarım kriterinin ve tek tipolojisinin olmaması durumundan ötürü, yapılan araştırma genelde tasarımları inceleme kriterleri olan kavramlarla analiz edilmiştir. Bununla birlikte çalışma tasarım yaklaşımını belirleyen ideoloji ve formun süreç içerisindeki gelişimini, kullanılışını ve etki gördüğü parametreleri göstermektedir. Bu bağlamda mimari form baz alınarak mimari ve ideoloji arasındaki etkilerini gösterme amaçlı içerisinde genel ideoloji tutumları ve farklılık gösteren alt ideolojileri belirten ideolojik kriterler, mimari formun ideolojiyle ya da tasarımıyla meydana getirdiği algısal tutumu gösterme amaçlı kavramsal kriterler ve son olarak mimari formun sahip olduğu biçimsel olguları gösterme amaçlı biçimsel kriterler analiz sürecinde gösterilmiştir. Sonuç olarak üç ana başlıkla belirtilen analiz tablosu, görsel ve yazınsal eklerle desteklenmiştir. Üç ana başlık belirlenmiş olup analiz tablosu ve değerlendirme yöntemi aşağıda ifade edilmiştir.

❖ İdeolojik Kriterler

Mimarlık ve ideoloji arasındaki etkileşimi gösterme amaçlı yapılan çalışma boyunca belirtilen dört genel ideoloji grubu araştırmada belirtilen yapıların sahip olduğu tutumu göstermektedir. Bu dört genel ideoloji; tutucu fikir, düzeltimci, ihtilalci ve karşıt ideolojilerdir. Bunlara ek olarak ideolojinin geniş yelpazesi sonucu, tasarımlar farklı ideolojik düşünce ve inanç boyutlarını yansıtabilmektedir. Ancak spesifik olarak bir alt ideolojinin, diğer örneklerde olmama durumundan kaynaklı olarak, alt ideolojiler sınıflandırılmayıp analiz tablosunda belirtilerek aktarılmıştır. Bu sayede tasarımda etken olan ideolojilerin etkileri yansıtılmaya çalışılmıştır.

-Tutucu Fikir (Muhafazakârlık) İdeolojisi: Toplum içerisinde devamlılık gösteren tasarım olgularının devam ettirilme gerekliliğini benimseyen ve bununla birlikte fazla yeni oluşumu tercih etmeyen tutumdur. Mimaride, yapılmış klasik ve geleneksel kurguların devamlılığı sağlayarak uygulanan bu yaklaşım, bulunduğu toplum için bu çözümlerin daha doğru olduğu savunmaktadır. Bunun sebebi ise; muhafazakâr tutum gereği yeninin yabancı olması ve yeninin hiçbir zaman toplumun gerekliliklerini önceden azaltan tutumların aksine gösteremeyeceğinin düşünülmesidir. Bu anlayışla mimari form tasarımında deneyimlenmiş olan ve toplumun içinde varlık gösteren kurgular tercih edilmektedir. Yeninin oluşturacağı bilinmezlik etkileri tasarımda görülmemektedir. Tanıdık ve bilindik kurgular tercih edilir.

-Düzeltilimci (Reformist) İdeolojisi: Günümüz koşullarının gelişiminin ve değişiminin etkisi olarak toplumu oluşturan bireyin de istek ve gereksinimleri değişim göstermektedir. Bu yönde istek ve gereksinimleri karşılayacak yeni arayışı ve var olanı döneme uygun düzeltme sağlama, bu ideolojinin tutumunu göstermektedir. Bu ideolojinin yeniyi ve düzeltme gerekliliğini belirtme amacı ise; dönemin koşullarına ve toplumun yeni gereksinimlerine karşı yeni olguların ve bireyin düşünsel boyutlarında gelişen yeninin toplum için daha faydalı olduğu savunmalarıdır. Mimarideki etkisi çokça görülmekte ve mimarinin yeniyi arama ilgisi, bu ideolojinin tutumunu yansıtmaktadır. Mimari formdaki etkisi, farklı ve çeşitli örnekler sağlamasıyla ve var olanın döneme uygun yorumlanmasıyla sağlanmaktadır. Bununla birlikte yeni arayışı, tasarımda da yaratıcılığı sağlamaktadır. Benzer olmayan ve topluma yabancı olarak görülebilecek kurgular, bu anlayışın sonucudur.

-İhtilalci İdeolojisi: Bulunduğu dönemin ve ortamın değişkenlik gösteren fiziksel çevresi ve sosyal çevresi göz önünde bulundurularak, kökten değişimi kesin bir tutumla belirten düşünce ve inanç sistemleridir. Her ideoloji de benzer şekilde olduğu gibi, toplum için iyi olanın kökten değişim olması gerektiği savunulmakta ve bu yönde ezici tutum kullanılmaktadır. Mimarideki etkisi, var olan tasarım olgularının toplum için değiştirilmesi gerektiğini savunan ve bununla birlikte anti-hümanist algı oluşturabilecek ezici tasarım kurgularıyla yansıtılmaktadır. Bu şekilde çalışılma sebebi ise, savunulan ve benimsenen ideolojinin masif ve ezici üstünlükle tanıtılarak bir güç algısı oluşturulmaya çalışılmıştır. Bununla birlikte genel olarak, bu yönde yapılan mimari çalışmalar belirli güce ve otoriteye sahip kişiler veya gruplar tarafından yaptırılarak, güçlerini hatırlatma isteklerini karşılanmaktadır.

-Karşıt İdeolojisi: Kavramı gereği var olan veya yeni belirtilen herhangi bir konuya dair, onun aksine meydana getirilen zıt düşünce ve inanç sistemini belirtmektedir. Bu yönde yapılan çalışma yenilikle sağlanmaktadır, fakat belirli bir tutuma zıt olarak meydana getirilmektedir. Evrende her şeyin tezadının, daha iyi sonuçlanacağı belirtilmektedir. Mimarideki etkisi, var olan tasarım kurgularının aksine oluşum sağlanarak yapılmaktadır. Bu yönde yapılan tasarımlar ise farklı ve sıra dışı kurguları amaçlayarak inşa edilip, toplumun ilgisini çekmeyi amaçlamaktadır. Aktarılmak istenen ideoloji tezat ile aktarılmaktadır.

Bu dört başlığa ek olarak yapılar, tasarım sürecinde alt ideolojilerden de etkilenmiştir. Bu yönde yapılarda etkilenilen ve gözlemlenen 27 alt ideolojinin tasarımda etkisi şu şekildedir:

-Absolüt İdealizm (Saltık İdealizm): Salt, kesin ve kusurdan arındırılmış düşüncesiyle yapılan tasarımlardır. Oluşturulan varlığın toplumda etkisini göstermesinin kesin olmasıyla kesin varoluş göstermek amaçlanmaktadır.

-Abstraksiyonizm (Soyutlamacılık): Varlık gösteren olgunun bulunduğu çevreyle ayırım gösterme durumudur. Tasarımda bu tutum, yapının iç bölümünün dış bölümden sakınılmasıyla ya da etkileşim göstermemesiyle sağlanmaktadır.

-Altruizm (Özgecilik): Varlık gösterecek olgunun kendi için çıkar göstermeyip bulunduğu yer ve çevre için yarar veya önem gösterme tutumudur. Tasarımda ise bu tutum, yapının çevre yapılarla veya çevresindeki doğayla olumlu etkileşim göstererek, çevreye de değer kazandırmayı sağlamaktadır.

-Amorfizm (Biçimsizlik): Varlık gösterecek olgunun bilinmeyen veya sıra dışılık göstererek farklılık gösterme durumudur. Tasarımda bu etki, yapının bilinenin aksine farklı biçim oluşturmasıyla sağlanmaktadır.

-Anatosizm (Yenibaştancılık): Önceden varlık göstermiş veya hâlâ varlığı devam ettiren olguların yeniden ele alınarak değerlendirilmesi sonucuyla önem kazandırılmasıdır. Yapılan tasarımda bu tutum, bulunulan alana tekrar kullanım ve yeniden önem sağlamakla gerçekleştirilmektedir.

-Antagonizm (Tepkicilik): Ortaya konan olgunun alışılmışın aksine bir ifade göstererek tepki oluşturulması durumudur. Tasarımda bu tutum, bilinen ve klasikleşmiş tasarım olgularının aksine alışılmışın dışında çözümlerle tasarımın yapılmasıyla sağlanmaktadır.

-Bahaizm (Bahailik): Bahai dininin kural ve olgulara uygun olma durumu ve ona uygun yaşama durumudur. Tasarımdaki etkisi ise, Bahai dininin sağladığı kuralların yapılan tasarımın oluşturmasını sağlamaktadır.

-Brütalizm (Brütçülük): Mimariyle ilişki gösteren bu tutum, yapı tasarımında beton kullanımının, tasarımın belirleyici olgularından biri olmasıyla ve tasarımı şekillendiren bir olgu olmasıyla sağlanmaktadır.

-Didaktisizm (Tümdengelimcilik): Bir önermeden veya bir olgudan özel sonuçlar çıkarma tutumudur. Bu tutumun tasarımda etkisi ise, yapılan tasarımın insanın düşünsel boyutlarında meydana gelen herhangi bir öneriyle ya da etkisinde kaldığı bir durumdan tasarımın oluşturulmasıyla sağlanmaktadır.

-Dinamizm (Devinimcilik): Bir varlığa hareketlilik sağlama ya da bu durumu algılatma tutumudur. Mimari tasarımda bu tutum, tasarımda hareketlilik sağlanmasıyla oluşturulmaktadır.

-Düalizm (İkilikçilik): Yaşanılan toplumda var olan bir olgunun aksi olgusuyla birlikte gösterimiyle ikilik gösterilmektedir. Tasarımda bu tutum, geçmişten günümüze varlık gösteren herhangi bir olgunun yapı tasarımında aksi olgusuyla beraber kullanım göstermesiyle sağlanmaktadır. Bir diğer deyişle tasarımda zıt olguların beraber kullanımı ile sağlanmaktadır.

-Eklektisizm (Seçmecilik): Yapılan herhangi bir çalışma için uygun olan veya uygun bulunan çeşitli olguların birlikte kullanım sağlaması tutumudur. Mimari tasarımda ise, yapılan tasarım anlayışında birçok farklı olgu ve unsurun birlikte kullanımıyla sağlanmaktadır.

-Ekspresyonizm (Dışavurumculuk): Kişinin kendi düşüncelerini, benimsediği olguları ve öznel heyecanlarını yaptığı çalışmayla belirtme tutumudur. Tasarımdaki etkisi ise, mimarın kendi kişiliğini yansıttığı, kendini ifade ettiği ve kendine özgü ifadelerin tasarımda kullanılmasıyla sağlanmaktadır.

-Enviromentalizm (Çevrecilik): Ortaya konan olgunun çevre için ve çevrenin yararına olma tutumudur. Tasarımda bu etki ise, yapılan tasarımın bulunduğu çevreyle olumlu etkileşim göstermesi ve çevreyle uyumluluk göstermesiyle sağlanmaktadır.

-Formalizm (Biçimsel Tutuculuk): Din ve sanatta saptanmış yöntem ve kalıplara, geleneklere uyum gösterme tutumudur. Tasarımda bu tutum, tasarımın bulunduğu toplum ve çevrenin etkisinde kalarak belirli biçimsel olgulara göre yapılmasıyla sağlanmaktadır.

-Fütürizm (Gelecekçilik): Bulunulan dönemdeki var olan olguların aksine geleceğe yönelik ilerici, öngörücü ve yenilikçi olma tutumudur. Tasarımda bu etki, yapılan tasarımın klasikleşmiş ve var olan tasarım olgularının aksine yenilikçi ve ilerici olmasıyla sağlanmaktadır.

-Hümanizm (İnsancılık): Yapılan herhangi bir çalışmanın insan merkezli olma tutumudur. Tasarımda bu tutum, tasarımın her insana göre ve onlar için olmasıyla sağlanmaktadır.

-İrrasyonalizm (Aykırıcılık): Ortaya konan olgunun var olan olgulara aykırı olma tutumudur. Tasarımda bu tutum, tasarımın bilindik ve tanınan çözümlerin aksine farklı olma ve tepki göstermesiyle sağlanmaktadır.

-Konvensiyonalizm (Görenekçilik): Toplumca benimsenen geleneklere uyma ve geleneklere uygun yaşama tutumudur. Tasarımdaki bu tutumun etkisi ise, önceden var olan veya hâlâ toplum içerisinde varlık gösteren olguların tekrar kullanımının oluşturulmasıyla devamlılık sağlanmaktadır.

-Minimalizm (Sadecilik): Aza indirgeme, sadeyi elde etme tutumudur. Mimari tasarımda bu etki ise, yapılan tasarımın sadeliği ve nesnelliği ön planda tutularak yapılmasıyla sağlanmaktadır.

-Perfeksiyonizm (Mükemmelcilik): Ortaya konanolguda kusursuz, eksiksiz, mükemmel olma tutumudur. Tasarımda bu tutum, tasarımın en iyiyi elde etmeyi amaçlamasıyla ve mükemmeli oluşturma amacıyla sağlanmaktadır.

-Pürizm (Arıtcılık): Ortaya konanolguda karmaşıklığı bozma ve arıtcı olma tutumudur. Tasarımda bu tutum, tasarımın sadeliği amaçlayıp gereksiz süslemeye yer vermeyerek yapılmasıyla sağlanmaktadır.

-Radikalizm (Köktencilik): Normalin ve alışlagelmişin dışında köklü değişimi amaçlayan tutumdur. Tasarımda ise, var olan tasarım olgularının yetersiz görülüp yok sayılması veya değiştirilmesi anlayışıyla sağlanmaktadır.

-Restorasyonizm (Restorasyonculuk): Var olana yeniden kullanım sağlama ve kullanılabilir duruma getirme tutumudur. Mimari tasarımda bu tutum ise, önceden yapılmış olan tasarımın yeniden kullanımının oluşturulup devamlılığı sağlanmaktadır.

-Revizyonizm (Yenileştirmecilik): Var olan bir olgunun yenilenmesi veya yeniden ele alıp değerlendirilerek düzeltimin sağlanması tutumudur. Tasarımda bu tutum, var olan tasarım olgularına yeniden ele alınarak yeni bir vizyon ve yeni bir yorum oluşturulmasıyla sağlanmaktadır.

-Sembolizm (Simgecilik): Yapılan somut bir çalışmada herhangi bir simge veya sembolden etkilenecek, yapılan çalışmada yer verilmesi tutumudur. Mimari tasarımda bu tutum ise, yapılan tasarımda belirli olgu veya simgeden öykünme gösterilmesiyle sağlanmaktadır.

-Transformizm (Dönüşümcülük): Var olanolguda farklılık amaçlanarak değişim ve dönüşüm sağlama tutumudur. Tasarımda bu tutum ise, yapılan tasarımda getirilmek istenen yeni olgularla var olan kurguda değişim sağlanmaktadır.

❖ Kavramsal Kriterler

Mimarlık ve ideoloji etkileşiminin gösterildiği dini yapıların tasarımında kavramsal kriterler de etken olmuştur. Bu yönde yapılan form tasarımının fiziksel değerlendirmesine ek olarak algısal boyutlarını göstermek amacıyla Gestalt ilkeleri ve bazı kavramlar kullanılmıştır. Çalışma kapsamında ele alınan dini yapılar belirli ideolojilerin sağladığı düşünce ve inanç sistemi sonucu meydana getirilmiştir. Bu sebeple benimsenen düşünce ve inanç sisteminin kavramsal etkileri, yapılan mimari ürünün biçiminde algı meydana getirmektedir. Bu yönde ideoloji etkeninde yapılan dini yapılar algısal bir boyut taşımaktadır. Dini yapılar, ideoloji kavramının gereği olarak düşünce ve inanç sistemini kullanarak toplumdaki hâkim ve topluma ait kimliği, tasarımdaki yapı kimliğinin algısal kurgularıyla yansıtmaktadır.

-Yakınlık: Bu algı formu oluşturan olgular içerisinde birbirine daha yakın gözükmekte olan elemanların birlikte gruplanmasıyla sağlanmaktadır. Genel olarak tasarlanan form kurgusunda vurgu sağlama amaçlı olarak yapılmaktadır.

-Benzerlik: Formu oluşturan olgulardaki renk, malzeme, doku, yön vb. gibi herhangi bir ortak değer göstermesiyle oluşturulmaktadır. Bu sayede sağlanan ortak kurgu formda belirli bir grup veya ortak değer algısı oluşturmaktadır.

-Kapalılık: Formu olgusunda belirli bir elemanın tam olarak diğer bütünle tamamlanma göstermemesine rağmen tam anlatım kazanabilmesi amacıyla algıda tamamlanması olarak belirtilmektedir. Algıdaki tamamlanmayı tanım kazandırma amaçlı tamamlama etkisi varoluşsal değer olarak kabul görmektedir. Bu yönde formda tamamlama etkisini gösterebilecek değerler algıda tamamlanmış olarak algı oluşturmaktadır.

-Şekil-Zemin: Algıda bulunan yerle yapılan olgunun etkileşiminde zemin bulunan yeri, şekil de yapılan olguyu temsil etmektedir. Bu yönde yapılan form olgusunda şekil tanımıyla bulunan yerin zemin tanımı ilişkilendirilmektedir. Buradaki bulunan yer yapılan form için arka bir fon sağlamaktadır.

-Devamlılık: Form kurgusunda aynı yönde yönelme gösteren veya süreklilik gösteren olguların devamlılık gösterdiği algı kriteridir. Nesnelerin parçalarının bir grup oluşturma eğiliminde olduğu ve bu nesnelerin yan yana konumlandırılması bu bütünlüğü sağlayan değer olduğu belirtmektedir. İki nesnenin kesişim göstermesi sonucu olarak, birey bu iki nesneyi iki ayrı bölünmemiş bir nesne olarak algılamaktadır. Varoluşsal algımız olarak belirli ve net yön değişimleri gösteren kavramlar olmasına rağmen, yapılan kesişim sonucu

iki ayrı olgu tek bir bütün veya grup olarak kabul görmektedir. Bu yönde algımız fazla olan nesne kurgusunu tek bir olgu olarak algılamaktadır.

-Pragnanz: Formdaki parçaların düzenli, yalın ve sıralı bir bütün veya bir örüntü oluşturmasıyla grup kurgusu algılatmaktadır. Bu yönde bu algı kriteri bireyin formları en basit, en anlaşılır ve kendince en tutarlı biçimde algılamasıyla sağlanmaktadır. Bu durum bireyin varoluşsal oluşumu gereği olarak dünyayı algıarken karmaşık ve yabancı olana duyulan kuşku gereği onu ortadan kaldırması ve olan gerçekliği en yalın haliyle algılamasını sağlamaktadır. Konu dışı olguların ve uyarıcıların dikkate alınmaması, konunun çevresini algıda oluşturmayı sağlamaktadır. Bu algı ilkesi, tüm Gestalt ilkelerinin temelini oluşturan netlik fikrine odaklanmaktadır. Özlülük anlamına gelen bu kelime belirginlik ve netlik kavramlarına odaklanmayı belirtmektedir.

-Simgesellik: Yapılan mimariyle form kurgusu kendini ifade etme ve fark ettirme eğilimiyle oluşturulmaktadır. Bu yönde toplumsal algıda bilindik ve tanınır olguların tercihi ile yabancı olmayan simgesel kurgularla algıda etki oluşturmaktadır. Bu yönde yapılan tasarım aidiyet, kimlik vb. gibi kavramlarla etkileşim göstermektedir. Bu algıyı aktarmakta olan form geçmişin veya var olanın izlerini taşımaktadır. Bu sebeple yapılan form tasarımı bulunduğu çevrenin kimliğini yansıtan bir olguya sahip olarak simgeselliği algılatmaktadır. Simgeselliğin formdaki yansımasını sağlayan olgular ise, formun oluşumundaki strüktür, malzeme, doku, renk vb. etkenlerle sağlanmaktadır.

-Anıtsallık: Toplum içerisinde etken olmuş ve güçlü olarak tanımlanabilecek olguların anlatımı sağlayan bir algı kriteridir. Bu yönde mimaride yapılan formdaki kurgunun etkileyiciliği ve güçlü etkisi anıtsallık algısı olarak değerlendirilmektedir. Bu etkinin formda gösterimi tercih edilen malzeme, doku, renk vb. form etkenleriyle sağlanabilmektedir.

❖ Biçimsel Kriterler

Tasarımın form analizi için yapının sahip olduğu fiziksel özellikleri değerlendirebilmek amacıyla mimari tasarım ilkeleri ve bazı kavramlardan yararlanılmıştır. Bu kriterlerinin seçilme sebebi ise, çalışma kapsamında kullanılan dini yapı grubuna ait mimari ürünlerin belirli bir tipolojisi olmamasından ve kendi aralarında ortak özellikler göstermemesinden kaynaklanmaktadır. Bu yönde tasarıma ait formu değerlendirmek için, her mimari tasarıma ait değerlendirme sağlayabilecek kavramlara yer verilmiştir. Bu sebeple bilindik ve yabancı olmayan tasarımda biçimsel kriterler seçilerek aktarımda kolaylık sağlanması amaçlanmıştır.

-Süreklilik: Yapılan mimari çalışmalar genel olarak diğer tüm alanlarda olduğu gibi belirli önceki çalışmaların değerlendirilmesi sonucu ve bu yönde tasarım yapılmasıyla meydana gelmektedir. Bu yönde yapılan mimari çalışma var olanın devamlılığı sağlamasıyla sürekliliği meydana getirmektedir. Geleneksel olarak tabir edilebileceğimiz eskiden toplumda etken olan mimari uygulamaların, hangi gerekçe ve koşullar sonucu yapıldığı tespit edilerek, günümüz mimari anlayışında kullanılmasıyla sürekliliği sağlanmaktadır. Buna ek olarak dışarıdan bakan birey için ilk anlatıcı rolünü üstlenen mimari form olgusu, yapılan süreklilik çalışması anlatımında rol sahibidir.

-Geçirgenlik: Formun sahip olduğu doluluk-boşluk etkileşimde sağladığı düzenin oluşturduğu boşluklardır. Mimari formun tasarım sürecinde sağlamak istediği yapının bulunduğu çevreyle ilişkisini meydana getiren ve etkileşimi sağlayan boşluklardır. Mimari formun genel yüzeyindeki oluşturulan boşluklarla iç ve dış arasında etkileşim sağlanmaktadır.

-Denge: Genel bir kurgu oluşturan ögenin ya da ögelerin meydana getirdiği grubun birliktelik göstererek bir bütün ve düzen sağlaması durumudur. Bu yönde yapılan mimari formda, biçimlerdeki benzerlik veya eşdeğer özellik gösterme tutumu dengeyi göstermektedir. Buna ek olarak denge kavramı, dışarıdan izleyen bireyin düşünsel boyutlarına göre de farklılık gösterebilmektedir.

-Simetri: Kavram olarak yaşadığımız doğaya çoğu yönde özgü olan simetri kavramı mimari alanda da etki göstererek tasarım sürecinde yer bulmuştur. Simetri olgusu, belirli bir eksen üzerinde etkili olarak eksenin her iki tarafında benzerlik ve eşdeğer özellikler göstermesiyle oluşturulmaktadır. Tanımın gereği olarak denge ve düzen kavramlarıyla etkileşim göstermektedir.

-Tekrar: Mimari formdaki ölçü, şekil, kullanımdaki ahenk, renk vb. olguların belirli biçimde formda tekrara düşmesiyle meydana gelmektedir. Genel olarak bu olgu benzer elemanların tekrarlı kullanımı ve yapı için formda işlevsel çözümler gerektiren düzenlemeler sonucu meydana gelmektedir. Tekrar genel olarak tüm sanatsal alanlarda etki göstermektedir. Müzik alanı ele alınırsa tekrar işitsel olup, mimari alandaki etkisi ise görsel olmaktadır.

-Hiyerarşi: Mimari form kurgusunda genellikle yükseklik ve görülebilir olma tutumuyla formda yapılan düzenlemelerle oluşturulmaktadır. Yapılan çalışma yapının çevresiyle de etkileşim göstererek de oluşturulabilmektedir. Bu yöndeki tasarlanan form kurgusu, çevre yapılarında biçimsel kurgularından etkilenecek tasarlanmaktadır.

-Vurgu: Mimari form genel olarak etkileyiciliği ile bireye kendini ifade etme tutumundadır. Bu yönde form düzenlemesinde vurgu sağlamakta tasarımda kullanım sağlamaktadır. Vurgudaki amaç formda iletilmek veya gösterilmek isteneni biçim, malzeme vb. olgularla göstermekle sağlanmaktadır.

-Malzeme: Mimari formun görsel aktarımında belirleyici rol oynayan malzeme kriteri, geçmişten günümüze kullanım çeşitliliği oluşturarak gelişim göstermiştir. Malzeme faktörünün sağladığı doku, renk vb. etkiler algısal sürece etkide bulunduğu gibi, tasarımdaki tercihler sonucu biçimsel kriterlerden biri olarak kabul görmektedir.

-Yönelim: Tasarımda yapılan çalışmanın, tasarlandığı ve bulunduğu araziye bağlı olarak etkiler göstermesini belirtmektedir. Bu amaçla yapılan çalışmalar fiziksel etkenler etkisinde oluşum göstermektedir. Buradaki etki, bulunulan çevrenin oluşturduğu kriterlere göre tasarım alanında konum belirleme veya bulunduğu çevre içerisinde matematiksel olarak var olan oluşumun devamlılığı sağlamakla oluşturulmaktadır. Bu sebeple form tasarımı çevre kriterlere bağlı olarak güneş, yağmur, rüzgâr vb. dış etkenlere göre tasarlanmaktadır. Sonuç olarak meydana getirilen tasarımın bulunulan çevreyle uyumu göz önünde bulundurulmaktadır.

-Oran: Yapı tasarımının bulunduğu çevre veya kendi oluşumunda gösterdiği matematiksel ve geometriksel etkidir. Oran kriteri, tasarımda kullanılan elemanlar arasında veya çevre yapılarla etkileşim içerisinde olarak görsel uyumu desteklemektedir. Bu yönde alındığında oran kriteri için, form tasarımında bulunan elemanlar veya formun çevre yapılarla sağladığı sayısal anlamdaki uyum olarak belirtilebilmektedir.

-Uyum: Tasarımdaki malzeme, doku, renk vb. gibi birçok tasarım etkeninde sağlanan ilişkiler sonucu meydana gelmektedir. Oran kavramına benzer olarak bulunulan çevreyle de uyum sağlamak mümkündür. Bu yöndeki uyum kriteri, kontrast kavramına zıt olarak tercih edilmektedir. Tasarımdaki kullanım gösteren tercihlerde benzerlik ve denge kriterleriyle ilişkili olarak meydana gelmektedir.

-Ana tema: İnsana ait olan fizyolojik ve psikolojik gereksinimler sonucu olan gereksinimlerin, tasarımda belirleyici olmasıyla birlikte biçimsel etki göstermesini belirtmektedir. Bu yönde ana tema, genel olarak bulunulan topluma ait olgulardan veya yapının tasarımın oluşturan mimarın etkilendiği ve etkisinde kaldığı olgular sonucu meydana gelmektedir. Bu yönde meydana gelen tasarımlar, herhangi bir çıkış noktasını belirten çalışmalardan meydana gelmektedir.

2.1.2. Analiz Tablosunun Oluşturulması

Mimarlık ve ideoloji etkileşimi göstermek amaçlı seçilen dini mimariye ait yapı örnekleri örneklem grubunu oluşturmaktadır. Belirlenen örneklem grubunun daha iyi algılanabilmesi ve belirlenen kriterler eşliğinde analiz edilebilmesi için analiz tablosu oluşturulmuştur. Hazırlanan analiz tablosunda, analizi yapılacak örneklerle ait kimlik tanıtımını sağlamak amacıyla yapı adı, mimar/tasarımcı adı, yapım yılı ve yapı işlevi bilgileri verilmiştir. Örneklem grubunun incelenmesi için analiz kriterleri belirlenmiş ve bu kriterlerin tanımlamaları sağlanmıştır. Bu belirlenen kriterlerin örneklem grubundaki örneklerin analizi için, üç ana başlıkta toplanmasıyla analiz tablosunda kullanılmıştır. Bu üç ana kriter; ideolojik kriterler, kavramsal kriterler ve biçimsel kriterlerdir. Analiz tablosunda belirtilen üç ana kritere ait alt başlıklar ile tasarıma ait form analizi yapılmıştır. Bununla birlikte analiz tablosunda örneklem grubuna ait tasarı örneklerinin görsel verileri için; plan, görünüş ve bazı yapı görsellerine yer verilmiştir. Bunun sebebi ise; yapılan analiz tablosunun yazınsal olduğu gibi, görsel verilerinin de açıklayıcı olmasından kaynaklanmaktadır. Kimlik tablosu oluşturularak tanıtımı sağlanan örneklem grubunun analizi için açıklaması yapılan kriterler şunlardır:

- ❖ İdeolojik Kriterler:
 - Genel İdeolojik Tutumu: Tutucu Fikir (Muhafazakârlık) İdeolojisi, Düzeltimci (Reformist) İdeolojisi, İhtilalci İdeolojisi, Karşıt İdeolojisi
 - Yapının Sahip Olduğu Alt İdeolojiler: Örneklem grubundaki örneklerle ait alt ideolojilerin analiz tablosunda bilgilendirmesi yapılmıştır.
- ❖ Kavramsal Kriterler: Yakınlık, Benzerlik, Kapalılık, Şekil-Zemin, Devamlılık, Pragnanz, Simgesellik, Anıtsallık
- ❖ Biçimsel Kriterler: Süreklilik, Geçirgenlik, Denge, Simetri, Tekrar, Hiyerarşi, Vurgu, Malzeme, Yönelim, Oran, Uyum, Ana Tema

Analiz tablosu (Tablo 2) belirtilen kriterler ve olgular sonucu oluşturulmuştur. Örneklem grubunun kapsamındaki dini mimariye ait örneklerin mimarlık ve ideoloji etkileşimini form aracılığıyla gösterimi analizde belirtilmek amaçlanmıştır. Bu yöndeki çalışmada örneklerin daha iyi algılanması ve anlaşılabilir olmayı sağlamak için birçok

parametre etkisinde, örneklerin hangi parametrelerden etki gördüğü işaretleme yapılarak, örnekler arasında karşılaştırmalı sonuç elde etmek istenmektedir. Bu yönde çalışma kapsamında incelen yapı örneğine ait form, belirlenen kriterlerin birden fazlasına sahip olabilmektedir. Bu sayede belirlenen kriterlerin arasında, form tasarımının hangi etki ve parametreler sonucu yapıldığına ulaşım amaçlanmaktadır. Çalışma kapsamındaki örneklem grubuna ait örnekler, oluşturulan analiz tablosu eşliğinde analizleri yapılmış ve sonrasında irdelenmesi sağlanıp değerlendirilmiştir.

Tablo 2. Örneklem Grubunun Analiz Tablosu

[illegible]

2.1.3. Örneklem Belirlenmesi

Mimarlık ve ideoloji arasındaki etkileşimi gösterme amaçlı olarak yapılan çalışma dini yapı grubuna ait örnekler içerisinde sınırlandırılmıştır. Bunun etken sebebi ideolojinin kavramı gereği belirli düşünce ve inanç sistemini belirtmesinden kaynaklanmaktadır. Farklı inanç gruplarına ve farklı kültürlere ait örnekler baz alınarak örneklem grupları oluşturulmuştur. Yapılan dini mimarideki etkisini gösterme amaçlı dört genel başlıkta ideoloji grupları oluşturulmuş ve bu yönde yapı örneklerine yer verilmiştir. Örneklemenin oluşturulmasında belirli bir zaman kısıtlaması uygulanmamıştır. Bunun sebebi ise dini mimarinin ideolojik etkilerinin geçmişte de var olduğu göstermek ve dini mimarideki bu etkenin günümüze geldikçe de devam ettiği göstermektir. Buna ek olarak seçilen yapı örnekleri genellikle 20. yy ve günümüz 21. yy örneklerinden oluşturulmuştur. Bu zaman kapsamı dışında olan örnekler konunun aktarımını sağlamak amacıyla etken örnekler olarak kabul gördüğünden bu örneklerle de yer verilmiştir. Genel olarak literatürde bilindik ve tanınan dini mimari örneklerine yer verilerek konunun aktarılmasında kolaylık sağlanmıştır. Bu sebeple yapılan araştırma kapsamında üzerine makaleler ve türlü çalışmalar bulunan yapı örnekleri seçilmiştir.

Mimarlık ve İdeoloji kapsamında yapılan araştırmalar sonucu mimarlık alanı ideolojinin benimsediği olguları aktarma aracı olarak en etkili alanlardan biridir. Bunun sebebi mimarinin toplum içerisindeki etken varlığı ve ideolojinin toplumda varlık gösterme isteğinden kaynaklanmaktadır. Bu yönüyle ele alındığında varlığı çok eskilere dayanan dini yapı grubuna ait örnekler toplum için yapıldığı gibi topluma yapılan mimarisiyle aktarımda da bulunmaktadır. Mimarlık ve ideolojinin birlikte etken olduğu tutumu ilk aktaran olgu mimaride form olgusudur. Bu sebeple seçilen dini yapı grubuna ait örnekler, mimarı tarafından belirli aktarımlar oluşturan ve form olgusuyla ifade sunan yapılarıdır.

Örneklem grubu dört genel ideoloji grubu olarak tutucu fikir, düzeltimci, ihtilalci ve karşıt olarak sınıflandırılmıştır. Bu grupların seçilme sebebi ideoloji grubunun kapsam genişliğinden kaynaklanarak indirgeme sağlanamamasından kaynaklanmaktadır. Belirtilen gruplar literatürde etken genel ideolojileridir. Bu yönde her grup için sekiz örnek hazırlanmıştır. Aktarılan örnekler, tasarım ve proje aşamasını tamamlamış ve inşa edilmiş yapı örnekleri olarak belirlenmiştir. Yapı örneklerini tanıtmak amacıyla kimlik tablosu oluşturulmuştur. Bu tabloda yapıya ait kimlik bilgileri olan yapım yeri, yapım yılı, yapı mimarı bilgileri ve bununla birlikte yapıya ait bilgi ve görsellere yer verilmiştir.

2.1.3.1. Tutucu Fikir (Muhafazakârlık) İdeolojisi Örnekleri

Tutucu Fikir İdeolojisi örneklem grubu farklı din gruplarına mensup olarak seçilmiştir. Herhangi bir ülkeye odaklanılmayıp farklı örnekler bir araya getirilmiştir. Dini yapı grubu içerisine dahil olan ve bu grup içerisinde çeşitlilik göz önünde bulundurularak farklı din gruplarına mensup, fakat ortak genel ideolojiyi savunan örneklerle yer verilmiştir. Hazırlanan örneklem grubunun literatürde yer alan ve tanınan örnekler olmasına dikkat edilmiştir. Bununla birlikte örneklem grubunun herhangi bir zaman sınırlaması yoktur. Tez konusu aktaran ve bu yönde yapılan mimari ürünler grupta değerlendirilmiştir. Tutucu fikir (Muhafazakârlık) İdeolojisi örneklem grubu şu şekildedir.

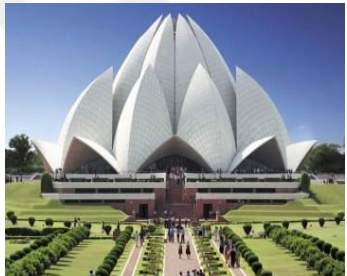
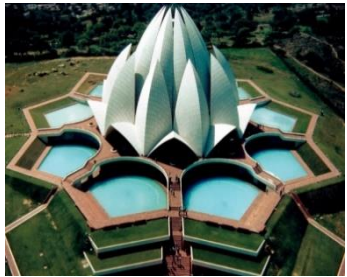
- Las Lajas Tapınağı / 1949
- Kristal Katedrali / 1980
- Thorncrown Şapeli / 1980
- Lotus Tapınağı / 1986
- Akshardam Tapınağı / 2005
- Sancaklar Camii / 2013
- Taş ve Işık Tapınağı / 2016
- La Sagrada Familia Bazilikası / Devam Ediyor

Tespiti yapılan örneklerin analizi yapılmadan önce yapıları gösterme ve tanıtmaya yönelik olarak Tablo 1'deki kimlik kartları hazırlanmıştır. Tutucu Fikir (Muhafazakârlık) İdeolojisi örneklem grubuna ait kod 1 numarasıdır. Bununla birlikte belirtilen yapı sırasına göre örnekler numaralandırılmıştır.

Tablo 3. Tutucu Fikir (Muhafazakârlık) İdeolojisine Ait Dini Yapı Örnekleri Tasarım Bilgileri

Proje Adı: Las Lajas Tapınağı	Yapı No: 1.1.	
Mimarı: J. Gualberto Pérez, Lucindo Espinosa		
Genel İdeolojisi: Tutucu Fikir (Muhafazakârlık) İdeolojisi		
Yapı Konumu: Kolombiya	Yapım Yılı: 1949	
Dünyanın en seçkin mimari eserlerinden biri, Ekvador sınırından çok da uzak olmayan Kolombiya şehri Ipiales yakınlarındaki bir Roma Katolik bazilikasıdır. Bu yerin büyüleyici yanı, Guitara Nehri'nin aktığı kanyonun içine inşa edilmiş olmasıdır. "Las Lajas Tapınağı" olarak da bilinen Las Lajas Katedrali, vadinin diğer tarafına 50 metre yüksekliğinde bir köprü ile bağlanan kanyonun dibinden 100 metre yükseklikte bulunmaktadır. Kilise 27,5 metre uzunluğunda ve 15 metre genişliğindedir. Neo-Gotik üslupta karakteristik tonozlarla inşa edilmiştir. İtalyan Walter Wolf tarafından yapılan vitraylarla süslenmiştir. Kilise, 33 yıllık bir zaman diliminde Neo-Gotik ve Neo-Romanesk tarzda inşa edilmiştir. Yapının bulunduğu konumda yapılma sebebi 1754 yılındaki mucizevi olaydan kaynaklanmaktadır. Bu olayın toplumda süreklilik sağlaması ve kabulü sonucu yapı inşası gerçekleştirilmiştir. Yapı ibadethane olarak kullanım sağladığı gibi hac aktivitesini gerçekleştirmektedir (Url-33, 2021).		
Proje Adı: Kristal Katedrali	Yapı No: 1.2.	
Mimarı: Philip Johnson, John Burgee		
Genel İdeolojisi: Tutucu Fikir (Muhafazakârlık) İdeolojisi		
Yapı Konumu: Amerika	Yapım Yılı: 1980	
Kristal Katedral dini bir tiyatro ve televizyon stüdyosu olması amacıyla 1980 yılında inşa edilmiştir. Televizyon yoluyla misyonerlik yapan Robert Schuller isimli bir din adamının isteği üzerine tasarlanmıştır. Toplam 3000 kişilik cemaati barındırabilen katedral, Schuller'in 'kilise gökyüzüne ve dışarıdaki dünyaya açık olsun' isteği üzerine tamamıyla cam ile kaplanmıştır. 10,000'den fazla cam panel, çelik bir iskelete sabitlenerek katedralin cephesini oluşturmaktadır. Tek parçadan oluşan ve monokromatik bir mekân oluşturmak için, katedral yıldız şeklinde bir plan düzenine sahiptir. Oluşturulan yekpare devasa hacim, 120 metre uzunluğa ve 60 metre genişliğe varan ölçüleri ile ihtişamlı bir iç mekân tanımlamaktadır. Plan şeması, Hristiyan mimarisinde sıkça görülen Latin Haç plan düzleminin farklı bir yorumudur. Kilisede bulunan tüm oturma yerlerini rahibin ve koronun bulunduğu mihraba yaklaştırmak için kilisenin nef(nave) kısmı kısaltılmış ve transept kısmı genişletilmiştir (Url-34, 2021).		

Tablo 3'ün devamı

Proje Adı: Thorncrown Şapeli	Yapı No: 1.3.	
Mimarı: E. Fay Jones		
Genel İdeolojisi: Tutucu Fikir (Muhafazakârlık) İdeolojisi		
Yapı Konumu: Amerika	Yapım Yılı: 1980	
Arkansas'ın Ozark Dağları'nı çevreleyen ormanların ortasında gizlenmiş olan Thorncrown Şapeli, meşe, çam ve akçağaçların arasında yer almaktadır. Thorncrown Şapeli, doğru planlamanın bir binanın sahadaki etkisini nasıl azaltabileceğini göstermektedir. Dikey ve çapraz kirişlerin oluşturduğu iskelet sistemi, orman bölgede yetişen çamlardan uzunlamasına kesimler ile yapılmıştır. Şapelin tüm malzemelerinin seçimi dikkatlice düşünülmüş ve yerel kaynaklar kullanılmıştır. Şapel tasarımı Paris'teki Gotik kilisesi Sainte Chappelle'ye öykünme göstererek yapılmıştır. Thorncrown Şapeli'nin en önemli özelliği çevresiyle tamamen uyum sağlamasıdır. Camlı cephe, ormanın ortasında oldukça ağır bir nesne olabilecek şeyi hafif, neredeyse görünmez bir yapıya dönüştürmektedir. Şeffaf cephe, ziyaretçilerin bina içindeyken ormanı deneyimlemelerine olanak tanımaktadır. Bina, iklime ve çevredeki bitki örtüsüne göre değişmektedir ve her ziyaretin benzersiz olmasını sağlamaktadır (Url-35, 2021).		
Proje Adı: Lotus Tapınağı	Yapı No: 1.4.	
Mimarı: Fariborz Sahba		
Genel İdeolojisi: Tutucu Fikir (Muhafazakârlık) İdeolojisi		
Yapı Konumu: Hindistan	Yapım Yılı: 1986	
Fariborz Sahba, Hindu geleneğinde saflığı ve temizliği sembolize eden Lotus çiçeğinden kavramsal olarak esinlenen tapınak projesini geliştirmiştir. Bu kavram, denklemlere dönüştürülen ve daha sonra yapısal analiz ve mühendislik planları için bir temel olarak kullanılan, küreler, silindirler, toroidler ve koniler gibi tanımlanmış geometrik formlara dönüştürülmüştür. Modernizmin en iyi örneklerden biri olan bina, diğer Bahai ibadet evleri ile ortak mimari özelliklere sahiptir. Tapınakların önemli üç ortak özelliği bulunmaktadır: Dokuz taraflı bir dairesel şekle sahip olmaları, bir kubbelerinin bulunması ve Bahai inançlarına göre dünyada bulunan dokuz dini temsilen dokuz kapısının olması. Lotus Tapınağı da diğerleri gibi dokuz dairesel yapı olarak düzenlenmiştir. Dokuz giriş kapısı ile birlikte üç kat olarak yukarıya yükselen ve lotus çiçeğinin taç yapraklarını oluşturan 27 adet mermer yaprak binaya ana şeklini kazandırmaktadır. Kapıları oluşturan dokuz yaprak, dokuz girişi sınırlandırmaktadır (Url-36, 2021).		

Tablo 3'ün devamı

Proje Adı: Akshardam Tapınağı	Yapı No: 1.5.	
Mimarı: BAPS		
Genel İdeolojisi: Tutucu Fikir (Muhafazakârlık) İdeolojisi		
Yapı Konumu: Hindistan	Yapım Yılı: 2005	
Yamuna Nehri'nin kıyısında, ismi “taşınamayan Tanrı'nın mesleği” olarak adlandırılan Hindu tapınağı kompleksi Akshardham bulunmaktadır. Yapı, Hindistan'ın kültürü ve maneviyatı adına yapılan sadece en büyük anıt değil, aynı zamanda en önemli anıt olarak kabul görmektedir. Tabanı 147 filin üzerinde durmakta olan Akshardham Mandir, barışı, saflığı ve Tanrı sevgisini simgeleyen eşsiz Rajasthan kumtaşı, pembe granit ve kar beyazı mermerden inşa edilmiştir. Bu yapıya bakarken göze çarpan ilk şey, tapınağın tüm çevresine yerleştirilmiş rafine pilasterlerdir. 234 sütunun tamamı el oyması desenleri ve Hint mitolojisinden sahneler ile dekore edilmiştir. İbadet evinin bir başka özelliği de çok sayıda Hindu tanrısının onuruna dikilmiş çok sayıda heykel bulundurmasıdır. Her birinin duvarları zarif kuş, hayvan ve dansçı figürleriyle dekore edilmiştir. Mandir'in kendisi manevi ve sembolik bir anlama sahip birkaç bölüme ayrılmıştır. Zarif desenlerle süslenmiş 9 kubbe ile taçlandırılmıştır (Url-37, 2021).		
Proje Adı: Sancaklar Camii	Yapı No: 1.6.	
Mimarı: Emre Arolat		
Genel İdeolojisi: Tutucu Fikir (Muhafazakârlık) İdeolojisi		
Yapı Konumu: Türkiye	Yapım Yılı: 2013	
Emre Arolat tarafından Büyükçekmece'de, tasarlanan Sancaklar Camii, modern İslami mimarinin en önemli temsilcilerinden biri olarak dikkat çekmektedir. Osmanlı mimarisinin, günümüz inşaat teknikleri ve teknolojik gelişmeler sonucunda çağ dışı kalması sebebiyle, bu kalıpların dışına çıkmak isteyen Emre Arolat, alışılmışın dışına çıkarak sade ve etkileyici bir camii kazandırmıştır. İslam dininde ibadet edilen alanın temiz olan herhangi bir yer olabilmesi ve camiinin herhangi bir belirli şekli olmaması, Emre Arolat'ın tasarımının en önemli çıkış noktasıdır. Şekle dayalı kalıpların dışına çıkarak, fiziksel ve duygusal algılara hitap eden bir camii yaratılmaya çalışılmıştır. Camiinin tasarımında Hz. Muhammed'e ilk vahiy gelen yer olan Hira mağarasından esinlenildiği söylenmektedir. Yapının tasarım özelliklerinden bir tanesi de eğimli kırsal arazi ile kurduğu ilişkidir. Camiinin eğimle birlikte kaybolması ve camiinin minaresi dışında diğer kısımların gözükmemesi amaçlanmıştır (Url-38, 2021).		

Tablo 3'ün devamı

Proje Adı: Taş ve Işık Tapınağı		Yapı No: 1.7.
Mimarı: SpaceMatters		
Genel İdeolojisi: Tutucu Fikir (Muhafazakârlık) İdeolojisi		
Yapı Konumu: Hindistan	Yapım Yılı: 2016	
Proje, geleneksel tipolojilerin ve inşaat tekniklerinin çağdaş yorumlarını keşfetmek ve oluşturmak için yapılmıştır. Rajasthan'ın kültürel açıdan zengin bölgesinde bulunan, bölgenin mimarisine bağlamsal yanıt, tapınak tasarımının sembolik yönlerinden ödün vermeden modern tapınak mimarisinin sınırlarını zorlamaya çalışan bir tasarım oluşturmuştur. Taş duvar kullanma kararı, bölgenin yapı tarzına saygı gösterme ve yine o bölgedeki bir tapınakta yenilik sağlama girişimidir. Mükemmel taş kalitesi ve kullanmak istediğimiz yetenekli geleneksel zanaatkarlık bilgisi derinliği gibi kaynakların mevcudiyeti, taşın kullanılabilir tek malzeme olarak kabul edilmesine yol açmıştır. Taşın ağırlığı hafiflikle dengelenmesi için ışığın yapıyla etkileşim sağlamasıyla yapılmıştır. Birbirine kenetlenen taş doğrama, gün boyunca tapınağın iç kutsal alanına ışığın girmesine izin vermek ve gece boyunca tapınağın ışığının dışarı çıkmasına izin vermek için kullanılmaktadır (Url-39, 2021).		
Proje Adı: La Sagrada Familia Bazilikası		Yapı No: 1.8.
Mimarı: Antoni Gaudi vd.		
Genel İdeolojisi: Tutucu Fikir (Muhafazakârlık) İdeolojisi		
Yapı Konumu: İspanya	Yapım Yılı: Devam Ediyor	
Neo-gotik ve Art Nouveau tarzıyla Gaudi tarafından yapımına başlanmış ve ölümüyle yarım kalıp şimdiye hâlâ devam eden bir bazilikadır. Tam adı Templo Expiatorio de la Sagrada Familia (Kutsal Aile Kefaret Tapınağı) olan yapı, La Sagrada Familia (Kutsal Aile) Katedrali olarak bilinmektedir. Katedralde Gaudi'nin, haç şeklindeki plan şemasını koruduğunu görülmektedir. Gotik katedrallerde tipik bir özellik olarak karşımıza çıkan plan şeması, La Sagrada Familia'da birkaç önemli noktayla ayrılmaktadır. Bunun en önemlisi Gaudi'nin açılı kolonlar ve hiperboloit tonozlar ile oluşturduğu sistem ve bu sistemle payandaya ihtiyaç duymayan taşıyıcı tasarımıdır. Yapının dışındaki bir elemanın desteğine gerek kalmadan yatay yükler kilisenin içindeki kolonlarla aktarılmaktadır. La Sagrada Familia 3 boyutlu formlara -hiperboloit, parabol, spiral, konik-sahip yüzeyleri kullanmaktadır. Bu şekiller daha ince ve daha sağlam bir taşıyıcının oluşturulmasını sağlamış ve kilisenin akustik ve ışık kalitesini de bir hayli arttırmıştır (Url-40, 2021).		

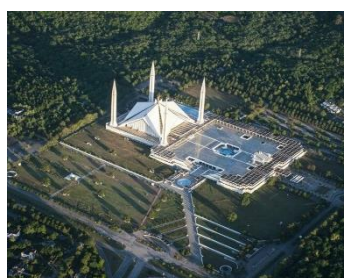

2.1.3.2. Düzeltimci (Reformist) İdeolojisi Örnekleri

Düzeltimci İdeolojisi örneklem grubu farklı din gruplarına mensup olarak seçilmiştir. Herhangi bir ülkeye odaklanılmayıp farklı örnekler bir araya getirilmiştir. Dini yapı grubu içerisine dahil olan ve bu grup içerisinde çeşitlilik göz önünde bulundurularak farklı din gruplarına mensup, fakat ortak genel ideolojiyi savunan örneklerle yer verilmiştir. Hazırlanan örneklem grubunun literatürde yer alan ve tanınan örnekler olmasına dikkat edilmiştir. Bununla birlikte örneklem grubunun herhangi bir zaman sınırlaması yoktur. Tez konusu aktaran ve bu yönde yapılan mimari ürünler grupta değerlendirilmiştir. Düzeltimci (Reformist) İdeolojisi örneklem grubu şu şekildedir.

- Brasília Katedrali / 1970
- Faysal Camii / 1986
- San Giovanni Battista Kilisesi / 1996
- Işık Kilisesi / 1999
- Yeşil Vadi Camii / 2010
- Yaşam Işığı Kilisesi / 2014
- Marmara İlahiyat Camii / 2015
- Muhammed Hanif Jame Camii / 2018

Tespiti yapılan örneklerin analizi yapılmadan önce yapıları gösterme ve tanıtmaya amacıyla yönelik olarak Tablo 2'deki kimlik kartları hazırlanmıştır. Düzeltimci (Reformist) İdeolojisi örneklem grubuna ait kod 2 numarasıdır. Bununla birlikte belirtilen yapı sırasına göre örnekler numaralandırılmıştır.

Tablo 4. Düzeltimci (Reformist) İdeolojisine Ait Dini Yapı Örnekleri Tasarım Bilgileri

Proje Adı: Brasília Katedrali	Yapı No: 2.1.	
Mimarı: Oscar Niemeyer		
Genel İdeolojisi: Düzeltimci (Reformist) İdeolojisi		
Yapı Konumu: Brezilya	Yapım Yılı: 1970	
Brezilya'nın başkenti Brasília'da bulunan Brasilia Katedrali, farklı tasarım yapısıyla dikkat çeken önemli bir mimaridir. Oscar Niemeyer tarafından tasarlanan bu devasa katedral, betonarme bir yapıdan oluşuyor ve hiperbolik şekli sayesinde oldukça dikkat çekmektedir. Brasilia Katedrali 40 metre yüksekliğindedir ve dört bin kişi kapasitelidir. Kilise planı merkezi dairesel şekildedir ve 60 metre çapa sahiptir. Kilise yapılarının toplumdaki değerinin fazla olması gereği olarak karakteristik ve sıra dışı görünüme sahip bir tasarımla inşa edilmiştir. 70 metreye kadar yükselen on altı kolon, binanın strüktürünü oluşturacak şekilde yerleştirildiğinde kaba tasarım ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte büyük vitray pencereler, sütunlar arasında bulunarak yapı formunu tamamlamaktadır. Dua eden ellerden esinlenilmiş ve gökyüzüne doğru yükselen bir dini kurgu tasarımda gösterilmiştir. Ayrıca yapının sembolizm etkisinde kalarak toplum içerisinde etkileyciliğini koruması amaçlanmıştır (Url-41, 2021).		
Proje Adı: Faysal Camii	Yapı No: 2.2.	
Mimarı: Vedat Dalokay		
Genel İdeolojisi: Düzeltimci (Reformist) İdeolojisi		
Yapı Konumu: Pakistan	Yapım Yılı: 1986	
1966 yılında Pakistan'ı ziyaret eden Suudi Kralı Faisal tarafından Pakistan halkına bir armağan olarak yaptırılan Kral Faisal Cami ve Külliyesi, İslamabad kentinde konumlanmaktadır. Kral Faisal Cami tasarlanırken, geçmiş cami örnekleri göz önünde tutularak hareket edilmiştir. Buna bağlı olarak, minarelerin yapılmasında Edirne Selimiye Cami örnek oluşturmıştır. Hep açık mekânlı olan Moğol camileriyle, Osmanlı cami tipinin sentezi olan bir açık mekân tipolojisine sahip Kral Faisal Cami, dışarıda oluşturulan namazgahın yaklaşık 2 bin kişi alabileceği şekilde planlamıştır. Kırmızı çatılı caminin piramidini meydana getiren plaklar arasında bırakılan boşluk sayesinde yapıya hem doğal ışık girmekte hem de havalandırma işlevi görmektedir. Caminin bu biçimlenme içerisinde ışık almasının diğer bir getirisi ise, taşıyıcıların gizlenmesine olanak sağlamasıdır. Çatı strüktürünün dağların bir uzantısı niteliği taşımasının yanında, çadır kültürünün tekrarı olarak piramidal kurgu sağlanmıştır (Url-42, 2021).		

Tablo 4'ün devamı

Proje Adı: San Giovanni Battista Kilisesi	Yapı No: 2.3.	
Mimarı: Mario Botta		
Genel İdeolojisi: Düzeltimci (Reformist) İdeolojisi		
Yapı Konumu: İsviçre	Yapım Yılı: 1996	
Mogno köyündeki çığ sonucu var olanın kilisenin yıkılmasıyla yeni bir kilise ihtiyacı oluşmuştur. Kilise, anıtsal nitelikleri ifade etmek ve mekânın manevi niteliklerini geliştirmek için yerel taşlarla inşa edilmiştir. Botta, yakın Peccia vadisindeki parlak Cristallina mermeri katmanlarını Valle Maggia'dan karanlık gnays ile birleştirmiştir. Botta ayrıca değişen ışık modellerini ve evrenle ilişkisini dairesel bir cam çatı aracılığıyla tanıtmıştır. Cam çatı gökyüzü ötesine açılır ve tapını İlahî Olan'a yaklaştırmaktadır. Kilisenin planı ise dairesel olup, bu kurguya eşlik eden silindirik duvar biçimi yapı formunu oluşturmaktadır. Botta silindirik kule kurgusu yüzünü kente dönmüş kafaya benzetmektedir. Bu sebeple tasarımda etkileşimi amaçlamaktadır. Bununla birlikte yapıda renk kullanmamasının sebebi ise, renk yoksunluğunu felsefi olarak değerli bulmasından kaynaklanmaktadır ve bunun için kilise kurgusunda da bunun uygun olduğunu tasarımında göstermektedir (Url-43, 2021).		
Proje Adı: Işık Kilisesi	Yapı No: 2.4.	
Mimarı: Tadao Ando		
Genel İdeolojisi: Düzeltimci (Reformist) İdeolojisi		
Yapı Konumu: Japonya	Yapım Yılı: 1999	
Tadao Ando'nun modern mimarlığa imzalarından biri olarak değerlendirilen kilise, Ando'nun doğa ve mimarlık arasında felsefi çalışmalarını kucaklayan bir yaklaşımla tasarlanmıştır. Yapı ışıkla ve yeni mekânsal algılarla tanımlanmaktadır. Işık Kilisesi, Ibaraki'deki eski bir Hristiyan kompleksinin yenilenmesiyle ortaya çıkmıştır. Alandaki yenilemenin ilk aşaması olan Tadao Ando imzalı kilise 1999'da tamamlanmıştır. İkilikleri konu alan bir mimariye sahip varoluşun ikili doğası; cisim/boşluk, ışık/karanlık, şiddetli/durgun etkilerini göstermektedir. Birbirleriyle var olan bu farklı kavramlar kiliseyi süsten uzak, sade bir boşluğa dönüştürmüştür. İçeride ışığın ve katı cisimlerin etkileşimi ziyaretçilerin kendi içlerindeki dünyevi ve ruhsal karakteri fark etmelerini sağlayacak bir atmosfer yaratma amacıyla kullanılmıştır. Işık Kilisesi, minimal ve indirgeyici tasarımıyla kilise dinsel öğelerinin yerini zaman zaman boş; hatta oluşturduğu boşlukla tanımsız sayılabilecek basit, haç şeklinde bir kütleye bırakmıştır. (Url-44, 2021).		

Tablo 4'ün devamı

Proje Adı: Yeşil Vadi Camii	Yapı No: 2.5.	
Mimarı: Adnan Kazmaoğlu		
Genel İdeolojisi: Düzeltimci (Reformist) İdeolojisi		
Yapı Konumu: Türkiye	Yapım Yılı: 2010	
İç içe geçmiş iki küreden oluşuyormuş gibi görünen ve beyaz mermerden kaplaması ile oldukça şık duran Yeşil Vadi Camii, Mimar Adnan Kazmaoğlu tarafından tasarlanmıştır. İnşaati tamamlanan caminin minaresi güneş saati işlevi görmekte ve minarenin gölgesinin düştüğü cami avlusunun kaplamasına güneş saati kadranı işlenmiştir. Güneş saati, "soyut ve somut zeminde yaşam, zaman ve ölüm dizgesini" simgelemektedir. Caminin ana mekânı ve formu, kütle çapı 25 m olan bir yarım küreden çıkarmalarla elde edilmiştir. Yarım kürenin yarısının çapı 20 metreye düşürülüp 2,5 m kalınlıkta bir küresel parça çıkarılarak mahfil ve alt mekânı, bir küre kesmesi boşaltılarak son cemaat yeri, düşey bir dilim çıkarılarak taç kapı ve giriş mekânı, bir kabuk parça çıkarılarak mihrap, çeşitli boyutlu kabuk parçalar çıkarılarak son cemaat yeri kolonadı ve ana mekâna açılan pencereler elde edilmiştir. Geleneksel, mekânsal, ve anlamsal kriterleri göz önünde bulundurarak, toplumsal bellekteki cami imajını yansıtmak istenmiştir (Url-45, 2021).		
Proje Adı: Yaşam Işığı Kilisesi	Yapı No: 2.6.	
Mimarı: IISAC, shinslab architecture		
Genel İdeolojisi: Düzeltimci (Reformist) İdeolojisi		
Yapı Konumu: Güney Kore	Yapım Yılı: 2014	
Çevresindeki doğa ile harmanlanan kilise, dış cam yapısıyla komşu atmosferini yansıtmaktadır. Işık, camın içinden içeri girip filtreleyerek, doğayla tamamen uyumlu bir atmosfer yaratmaktadır. Şapelin içindeki dairesel iç form, Sibiryâ kırmızı sedir ağacından asılı ağaç gövdelerinden oluşturulmuştur. Sade formlar ve mekânlar sergileyen, hiçbir resim ve heykel kullanmadan kilise, Protestanlık ilkelerine uygun bir iç mekân yaratmaktadır. Asma ağaç gövdelerinin dairesel düzeniyle yapı, erken dönem ibadethanelerinin biçimlerini yansıtmaktadır. Kilise, Pazar ayinleri ile sınırlı kalmayıp, insanların hayatlarının günlük bir parçası olmayacağı amaçlayacak şekilde, insanların ibadet etmelerine ve dini törenlere ev sahipliği yapmalarına izin vererek her gün kullanıma açıktır. Yüzden fazla insanı barındırabilen kilisenin ibadet bölümüne ek olarak, birden fazla oda, bir restoran ve bir kafeye bağlantı sağlanmıştır. İbadet bölümüne ait plan ve kesit mimari olgusu haç kurgusuna bağlı olarak tasarlanmıştır (Url-46, 2021).		

Tablo 4'ün devamı

Proje Adı: Marmara İlahiyat Camii	Yapı No: 2.7.	
Mimarı: Hassa Mimarlık		
Genel İdeolojisi: Düzeltimci (Reformist) İdeolojisi		
Yapı Konumu: Türkiye	Yapım Yılı: 2015	
Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Camii, mimarlık geleneğimizin bugünün diliyle bir yorumu olarak tasarlanmıştır. Makro ölçekten mikro ölçeğe kâinatın bütününde yer alan dönme hareketinden ilham alan proje, parçadaki bütün ve bütündeki parça kavramlarını tabiattaki nautilus formunun fraktal yapısı ve 1000 yıllık geleneksel kırlangıç tavan tekniğinin ilhamıyla birleştirerek, cami mimarlığında yeni bir ufuk arayışındadır. Onikigen planlı, betonarme altyapı üzerine çelik konstrüksiyon olarak inşa edilen cami; 12 adet çelik taşıyıcı üzerine oturtulan 35 m çapında ve 35 m yüksekliğinde merkezi kubbe, özel geometrik yapısına uygun birleşim detayları ile kademe kademe yükselmektedir. Ana kubbe alemi, paslanmaz çelik karkas ve cam kaplama olarak tasarlanmıştır. Selçuklu ve Osmanlı mimarisinde kullanılan Türk üçgenlerinden esintiler de camide bulunmaktadır. Işık ve gölge camiinin dış mekânla ilişkisi arasında şeffaflık oluşturmakta ve dış-iç etkileşimi net şekilde okunabilmektedir (Url-47, 2021).		
Proje Adı: Muhammed Hanif Jame Camii	Yapı No: 2.8.	
Mimarı: Shatotto		
Genel İdeolojisi: Düzeltimci (Reformist) İdeolojisi		
Yapı Konumu: Bangladeş	Yapım Yılı: 2018	
Bangladeş'in Dakka kentinde yer alan cami; yoğun ve sakin, eski ve yeni, klasik ve çağdaş kavramlarının harmanlandığı bir geçiş mekânı oluşturmaktadır. Yapının, yaklaşık 400 yıl önce, Babürler tarafından inşa edilen Azam Şah Camii'nden esinlenilerek tasarlandığı belirtilmektedir. Alışlagelmiş cami tasarımlarından farklı olan bu yapıda tasarım kurgularında farklılıklar görülmektedir. Yapı tasarımında bir amaç olan eski ve yeni kavramları arasındaki etkileşim yapı da gösterilmeye çalışılmıştır. Çağdaş olguların kullanıldığı camide, tasarım aşamasından uygulamaya kadar geleneksel fikirlere de bağlılık göstermiştir. Bu sayede tasarım her iki olgunun uygun standartlarına bağlılık göstermektedir. Tuğla ve betonun hâkim olduğu yapıda, yerel materyal kullanımına özen gösterilmiştir. Bu malzemeler aynı zamanda, Dakka'nın tropikal iklimine uyum sağlamaktadır. Bu sebeple projede; yerel olarak üretilen, ekonomik ve sürdürülebilir malzemelerin kullanılmasına dikkat edilmiştir (Url-48, 2021).		

2.1.3.3. İhtilalci İdeolojisi Örnekleri

İhtilalci İdeolojisi örneklem grubu farklı din gruplarına mensup olarak seçilmiştir. Herhangi bir ülkeye odaklanılmayıp farklı örnekler bir araya getirilmiştir. Dini yapı grubu içerisine dahil olan ve bu grup içerisinde çeşitlilik göz önünde bulundurularak farklı din gruplarına mensup, fakat ortak genel ideolojiyi savunan örneklerle yer verilmiştir. Hazırlanan örneklem grubunun literatürde yer alan ve tanınan örnekler olmasına dikkat edilmiştir. Bununla birlikte örneklem grubunun herhangi bir zaman sınırlaması yoktur. Tez konusu aktaran ve bu yönde yapılan mimari ürünler grupta değerlendirilmiştir. İhtilalci İdeolojisi örneklem grubu şu şekildedir.

- Ayasofya Camii / 537
- Kurtuba Katedrali / 987
- Kutsal Meryem Ana Kilisesi / 1546
- Uzuncaova Kilisesi / 1592
- Grundtvig Kilisesi / 1940
- Liverpool Metropolitan Katedrali / 1967
- Maringá Katedrali / 1972
- Hallgrimur Kilisesi / 1986

Tespiti yapılan örneklerin analizi yapılmadan önce yapıları gösterme ve tanıtmaya yönelik olarak Tablo 3'deki kimlik kartları hazırlanmıştır. İhtilalci İdeolojisi örneklem grubuna ait kod 3 numarasıdır. Bununla birlikte belirtilen yapı sırasına göre örnekler numaralandırılmıştır.

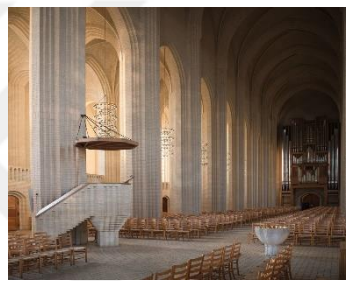
Tablo 5. İhtilalci İdeolojisine Ait Dini Yapı Örnekleri Tasarım Bilgileri

Proje Adı: Ayasofya Camii	Yapı No: 3.1.	
Mimarı: Miletli İsidoros, Trallesli Anthemios		
Genel İdeolojisi: İhtilalci İdeolojisi		
Yapı Konumu: Türkiye	Yapım Yılı: 537	
Doğu Roma İmparatorluğu'nun İstanbul'da yapmış olduğu en büyük kilise olup aynı yerde üç kez inşa edilmiştir. İlk yapıldığında Megale Ekklesia (Büyük Kilise) olarak adlandırılmış, 5'inci yüzyıldan İstanbul'un fethine kadar Hagia Sophia (Kutsal Bilgelik) olarak isimlendirilmiştir. Fetih sonucu olarak ihtilalci tutum gereği kilise işlevi camiye dönüştürülmüştür. Fetih'ten hemen sonra yapı güçlendirilerek en iyi şekilde korunmuş ve Osmanlı Dönemi ilaveleri ile birlikte cami olarak varlığını sürdürmüştür. 16'ncı ve 17'nci yüzyıllarda, caminin içine mihraplar, minber, müezzin mahfilleri, vaaz kürsüsü ve maksureler eklenmiştir. Yapının dışına farklı dönemlerde yaptırılan minareler, medrese, sıbyan mektebi, muvakkithane, şadırvan, sebiller, güneş saatleri, müteveli heyeti odası ile Ayasofya-i Kebir Camii, Osmanlı Dönemi'nde kompleks bir yapıya dönüştürülmüştür. 1934'de müzeye dönüştürülmüş ve 2020'ye kadar müze olarak hizmet vermiştir. 2020 yılında tekrar cami statüsü kazanmıştır. (Url-49, 2021).		
Proje Adı: Kurtuba Katedrali	Yapı No: 3.2.	
Mimarı: mimar ocağı, Hernan Ruiz, Juan de Ochoa Praves vd.		
Genel İdeolojisi: İhtilalci İdeolojisi		
Yapı Konumu: İspanya	Yapım Yılı: 987	
Yapı 786-987 yılları arasında kademeli çalışmalarla cami olarak yapılmıştır. İspanya'da Endelüs Emevileri tarafından cami olarak inşa edilen yapı, tarihsel süreçte Müslümanların İspanya'daki topraklarının fethedilmesi sonucu kiliseye dönüştürülmüştür. Yapı çoğu dini yapıya göre tarihinin en ihtişamlı ve etkileyici yapılardan biri olmasıyla bilinmektedir. Kurtuba Camii'nin en güzel kısmı mihrabı ve minberidir. Mihrap at nalı şeklindedir. Mihrap kemerinin dayandığı sütunlar eşsiz güzelliğindedir. Kurtuba Camii Kemerleri Caminin dış süsleri çok zarar görmüş olmasına rağmen iç süsleri hâlâ göz kamaştırıcıdır. Mabedin bir diğer özelliği de kemerlerin iki katlı olmasıdır ve bu özellik yalnız bu camide bulunmaktadır. 1236 yılında öncelikle Katolik kilisesine ve sonrasında katedrale dönüştürülmüştür. Var olan camiye ait minarenin büyük bölümü yıkılıp, kilisenin çan kulesi olarak değerlendirilmiştir. Bununla birlikte yapının cami tipolojisi çoğu çözümde değişikliği uğramıştır (Url-50, 2021).		

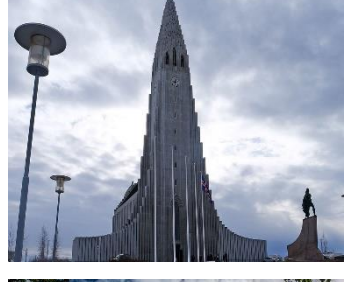
Tablo 5'in devamı

Proje Adı: Kutsal Meryem Ana Kilisesi	Yapı No: 3.3.	
Mimarı: Hassa Mimarlar Ocağı		
Genel İdeolojisi: İhtilalci İdeolojisi		
Yapı Konumu: Macaristan	Yapım Yılı: 1546	
Eski adıyla Gazi Kasım Paşa Camii olarak bilinen yapı Osmanlı döneminde Macaristan fethi sonrası inşa edilmiştir. Budin Valisi Gazi Kasım Paşa tarafından 1543-1546 yılları arasında yaptırılmış olan cami; altı sütun üzerine oturtulmuş yedi önemli Türk kültür varlıklarından birisi olarak kabul edilmektedir. İhtilalci tutum gereği cami minaresinin jesuistler tarafından 1702'de yıktırılmasının ardından ayakta kalan camiinin görünümü barok mimarisiyle değiştirilip kiliseye çevrilmiştir. Bunun bir diğer sebebi ise yapının bulunduğu konumun şehirdeki merkez olmasından kaynaklanmaktadır. Binada 18. ve 20. yüzyıllar arasında bir dizi değişiklik yapılmıştır. Orijinal yapının ana kare kısmı ve sekizgen kasnaklı kubbesi kullanılmaya devam etmektedir. Yapının evrilmesiyle Türk pencere kurgularının çoğu kapatılmış ya da kapatılmıştır. Bununla birlikte yapının şu anki kullanılan mihrabı orijinal olmayıp kilise kurgusuna uygun bir mihrap tasarımı inşa edilmiştir (Url-51, 2021).		
Proje Adı: Uzuncaova Kilisesi	Yapı No: 3.4.	
Mimarı: Mimar Sinan		
Genel İdeolojisi: İhtilalci İdeolojisi		
Yapı Konumu: Bulgaristan	Yapım Yılı: 1592	
Osmanlı döneminde Mimar Sinan tarafından inşa edilen cami ihtilalci tutum gereği toplum gereksinimi adına kiliseye çevrilmiştir. Eski adıyla Sinan Paşa Camii tasarım olarak Osmanlı mimarisinin cami tipolojisini hâlâ gösteren kilisede, işlevin değişmesi üzerine kilise tipolojisinin de etkileri gözükmemektedir. Bu değişim gerçekleşme sebebi Bulgaristan'ın Bağımsızlığı kazanması ve Türk nüfusun mübadele sonucu Türkiye yollanması ile gerçekleştirilmiştir. Mimar Sinan'ın diğer camilerinde de olduğu gibi akustik ve ışıklandırma çözümleri etkileyicidir. Bu sebeple yapının bu konforu korunma amacıyla bazı düzenlemelerden kaçınılmıştır. Caminin, 1905-1906'da Türkiye tarafından Bulgar hükümetine hibe edildiği ve ardından kiliseye çevrildiği bilinmektedir. İlk olarak minaresi yıkılan camiinin bazı pencereleri de kapatılmıştır. Bununla birlikte mihrap bölümünde değişikliklerde yapılmıştır. Bunun harici olarak yapıdaki revaklar, kubbe, dış duvarlarla sağlanan sınırlar korunmuştur (Url-52, 2021).		

Tablo 5'in devamı

Proje Adı: Grundtvig Kilisesi	Yapı No: 3.5.	
Mimarı: Peder Wilhelm Jensen-Klint		
Genel İdeolojisi: İhtilalci İdeolojisi		
Yapı Konumu: Danimarka	Yapım Yılı: 1940	
Jensen-Klint'in Grundtvig Kilisesi için tasarladığı tasarım mimari tarzların bir sentezidir. Mimari açıdan, ekspresyonist kilise mimarisinin en nadir örneklerinden biri olan Grundtvig Kilisesi, yeryüzünde var olan herhangi bir kiliseye hiçbir yönden benzememektedir. Projeye hazırlanırken mimar, birçok Danimarka köy kilisesini, özellikle de basamaklı Zealand adasındakileri incelemiştir. Geleneksel yapım teknikleri, malzemeleri ve dekorasyonu tasarımına ilham vermiştir. Klint, Tuğla Dışavurumculuğunun modern geometrik formlarını Gotik mimarinin klasik dikeyiyle birleştirmiştir. Yapının en dikkat çekici özelliği batı cephesidir. 49 metre yüksekliğindeki çan kulesini içermektedir. Güçlü dikeyliği ile heybetli cephe, kişinin gözlerini gökyüzüne doğru yönlendirmektedir. Kulenin alt yarısı basit tuğladan oluşurken, üst kısımlar sağlam, dalgalı bir yüzeyin görünümünü sunmaktadır. Plan kurgusu ve form kurgusundaki tasarımlar Gotik izlenimini göstermektedir. Ayrıca yapı sembolizm etkisi de göstermektedir (Url-53, 2021).		
Proje Adı: Liverpool Metropolitan Katedrali	Yapı No: 3.6.	
Mimarı: Sir Edwin Lutyens, Sir Frederick Gibberd		
Genel İdeolojisi: İhtilalci İdeolojisi		
Yapı Konumu: İngiltere	Yapım Yılı: 1967	
Katedral'in planı dairesel olup, çapı 59 metredir. Katedralin şekli kesik koni biçimdedir ve üst bölümüne taç biçimde bir tasarımla inşa edilmiştir. Gibberd, ortasında sunak olan ve katedralin bir ucunda duran katedralin çatısını yükseltmiş bir platforma dönüştüren dairesel bir bina tasarlamıştır. Katedral, Portland taş kaplaması ve çatısı alüminyum kaplama ile betondan inşa edilmiştir. Gibberd'in tasarımı son derece yenilikçiydi ve dairesel plan formu, katedralin gövdesini aydınlatan yaklaşık iki bin tonluk devasa dairesel feneri taşıyan on altı yapısal kirişle sunağı her şeyin merkezine yerleştirdi. Çevrenin etrafında, ana alandan bağımsızlıklarını vurgulamak için camlı şeritlerle ayrılmış, nervürlerin aralıklarında çeşitli tasarımlara sahip bölümler durmaktadır. Bina sembolizm etkisini gösterme amacıyla yapı üzerinde İngiltere kraliyet ailesine ithafen taç formuyla tamamlanmıştır. Yapı tasarımı sonuç olarak, iki mimarın tasarımlarının birleşimiyle oluşturulmuştur (Url-54, 2021).		

Tablo 5'in devamı

Proje Adı: Maringá Katedrali	Yapı No: 3.7.	
Mimarı: Jose Augusto Bellucci		
Genel İdeolojisi: İhtilalci İdeolojisi		
Yapı Konumu: Brezilya	Yapım Yılı: 1972	
Keskin ve cesur konik şekli ile Brezilya'nın silüetine hâkim olan Maringa Katedrali, 124 metre yüksekliğindedir ve Güney Amerika'nın en yüksek kilisesi olarak kabul görmüştür. Kilisenin 84 metre yükseklikte bir seyir terası vardır ve yapının kilise işlevi dışında farklı işlev kazandırmaktadır. Fütürist düşünceyle kilise tasarımının formu Rus uzay gemisi Sputnik'in biçiminden öykünme sağlanmıştır. Bu tercihle dini yapıda sembolizmde etkisi görülmektedir. Bununla birlikte yapı formunda sağlanan hiyerarşi ve yüksek tercihler Gotik mimarisinin de izlerini göstermektedir. Katedral'in inşası yüksekliğinden ve brütalist mimarinin etkisi olarak fazla detaydan ötürü on üç yıl sürmüştür. 3500 kişiye hizmet eden katedral merkezi yapının dört akstan sağladığı etkileşimle sirkülasyonu sağlamaktadır. Yapı formu merkezdeki büyük koni ile ona etkileşim gösteren kesik piramit biçimlerinden oluşturulmuştur. Ayrıca yapı çevresi suyla tasarlanarak yapının devasa etkisi suda da gösterilmiştir (Url-55, 2021).		
Proje Adı: Hallgrimur Kilisesi	Yapı No: 3.8.	
Mimarı: Guðjón Samúelsson		
Genel İdeolojisi: İhtilalci İdeolojisi		
Yapı Konumu: İzlanda	Yapım Yılı: 1986	
İzlanda'nın başkenti Reykjavík'te bulunan Hallgrimur Kilisesi sadece şehrin değil tüm ülkenin en bilinen yapılarından biri olarak öne çıkmaktadır. Şehrin merkezindeki yüksek bir tepenin üzerine konumlanmış durumdaki 74 metrelik yapı, İzlanda'nın en büyük kilisesi olma özelliği taşımaktadır. Samuelsson, binayı çizerken İzlanda'nın volkanik dağlarının ve buzullarının şekillerini yansıtan bir tasarımda karar kılmıştır. 1945'te yapımına başlanan kilisenin tamamlanması tam 38 yıl sürmüştür. Yerinde dökme beton kullanılarak inşa edilen ve iç mekânı 1676 metrekarelik bir alana yayılan kilise, ekspresyonist mimarinin izlerini taşımaktadır. Lüteriyan mezhebin minimalist geleneklerine uygun şekilde inşa edilen yapının dışı gibi, içi de sade tasarımıyla öne çıkmıştır. Kilisenin içinde sade olarak nitelendirilemeyecek tek şeyse, 15 metre genişliğe sahip ve 5 bin 275 borudan oluşan kilise orgu olarak göze çarpmaktadır. İzlanda'da tanınmış şair ve rahip Hallgrimur Petursson'a atıf olarak inşa edilmiştir (Url-56, 2021).		

2.1.3.4. Karşıt İdeolojisi Örnekleri

Karşıt İdeolojisi örneklem grubu farklı din gruplarına mensup olarak seçilmiştir. Herhangi bir ülkeye odaklanılmayıp farklı örnekler bir araya getirilmiştir. Dini yapı grubu içerisine dahil olan ve bu grup içerisinde çeşitlilik göz önünde bulundurularak farklı din gruplarına mensup, fakat ortak genel ideolojiyi savunan örneklerle yer verilmiştir. Hazırlanan örneklem grubunun literatürde yer alan ve tanınan örnekler olmasına dikkat edilmiştir. Bununla birlikte örneklem grubunun herhangi bir zaman sınırlaması yoktur. Tez konusu aktaran ve bu yönde yapılan mimari ürünler grupta değerlendirilmiştir. Karşıt İdeolojisi örneklem grubu şu şekildedir.

- Ronchamp Şapeli / 1954
- Hava Kuvvetleri Akademisi Şapeli / 1962
- Wotruba Kilisesi / 1976
- San Josemaría Escrivá Kilisesi / 2008
- Gün batımı Şapeli / 2011
- Kurdele Şapeli / 2013
- Kuzey Işıkları Katedrali / 2013
- Bosjes Şapeli / 2016

Tespiti yapılan örneklerin analizi yapılmadan önce yapıları gösterme ve tanıtmaya yönelik olarak Tablo 4'deki kimlik kartları hazırlanmıştır. Karşıt İdeolojisi örneklem grubuna ait kod 4 numarasıdır. Bununla birlikte belirtilen yapı sırasına göre örnekler numaralandırılmıştır.

Tablo 6. Karşıt İdeolojisine Ait Dini Yapı Örnekleri Tasarım Bilgileri

Proje Adı: Ronchamp Şapeli	Yapı No: 4.1.	
Mimarı: Le Corbusier		
Genel İdeolojisi: Karşıt İdeolojisi		
Yapı Konumu: Fransa	Yapım Yılı: 1954	
Şapel, Le Corbusier'in en sıra dışı projelerinden biridir. Yapı tasarımı, savaş sonrası yıkılan bir kilisenin yerine yenisinin yapılmasıyla başlamıştır. Şapelin yanıltıcı, farklı ve çoğu bölümdeki abartılı tasarımı, Le Corbusier'in tarzının tamamen dışında olduğunu ve ayrıca klasik şapel tipolojisinden de farklılıklar olduğunu göstermektedir. Bu yönüyle şapel mimaride tek bir tarza atfedilmeyecek kadar farklıdır. Corbusier medite edici ve ruhani bir etkiyi tasarımda isteyerek, sade beyaz duvar tercihinde ve şapel içi ruhani algı için renkli cam kullanımı tercih etmiştir. Şapelin bulunduğu konum, tepe üzerinde ve toplumdan uzaktır. Yapılan düzensiz form kurgusu duvarlarda ve çatıda etkisini göstermektedir. Kalın hafif kıvrılan duvarlar, beton ve yığma konstrüksiyonu ve devasa kıvrımlı çatıyı destekler niteliktedir. Kıvrımlı devasa çatı ise cennete erişme amaçlı yapı üzerinde yüzer şekilde bir form tercihiyle yapılmıştır. Duvarda incelik şeklinde yerleştirilen pencereler, ışığın gücünü arttırmaktadır (Url-57, 2021).		
Proje Adı: Hava Kuvvetleri Akademisi Şapeli	Yapı No: 4.2.	
Mimarı: Walter Netsch, Harold E. Wagoner		
Genel İdeolojisi: Karşıt İdeolojisi		
Yapı Konumu: Amerika	Yapım Yılı: 1962	
Yapı tasarımıyla ve sahip olduğu sıra dışı mimarisiyle benzersiz yapı, dini mimari eserlerden kendini ayırtmaktadır. Bir diğer ayırtıcı durum ise şapelin tüm dinlere ibadet imkânı sunan bir Hristiyan yapısı olması kaynaklanmaktadır. Kilise içerisinde Ortodokslar, Protestanlar, Katolikler, Budistler, Yahudiler ve Müslümanlara özel ibadet alanları bulunmaktadır. Bütün ibadethanelerin kapıları birbirinden farklı bir giriş kapısına sahip ve böylece ibadetlerini yapan kişilerin birbirine müdahale etme olasılığı ortadan kaldırmaktadır. Yapı tasarımı Gotik mimarisinin sivri ve yüksek yapı kurgusunun farklı değerlendirilmesi ve şekillendirilmesiyle oluşturulmuştur. Yüz özdeş tetrahedron çelik malzemeden yapılan on yedi sıra kule, yapının anıtsal kurgusunu gösteren formu oluşturmaktadır. Formun sahip olduğu iskelet, alüminyum panellerle kaplanmıştır. Diğer boş kalan yerler ise aralıklı vitray ve normal cam malzeme kullanımı ile tamamlanmıştır. Yapı ayrıca uçağın kanat formuna da öykünme göstermiştir (Url-58, 2021).		

Tablo 6'nın devamı

Proje Adı: Wotrubu Kilisesi	Yapı No: 4.3.	
Mimarı: Fritz Wortuba, Fritz G. Mary		
Genel İdeolojisi: Karşıt İdeolojisi		
Yapı Konumu: Avusturya	Yapım Yılı: 1976	
Wotrubu Kilisesi, Avusturyalı sanatçı ve heykeltıraş Fritz Wotrubu'nun planlarına göre 1974 ile 1976 yılları arasında inşa edilmiştir. Görünüşte gevşek bir şekilde düzenlenmiş, camla dolu boşlukları açan ve ışığın binaya girmesine izin veren 152 beton bloktan oluşmaktadır. Kilise, mimarlık ve sanatın sınırlarıyla oynayan, düzensizliğiyle eşsiz, brutalist bir eser olarak kabul görmektedir. Sanatçı Wotrubu'nun tasarımı, Fritz Gerhard Mayer tarafından teknik bir planla yapılmıştır. Tasarımdaki amaç heykeltıraşın yaratmak istediği anıtsal kurgunun genel kullanılan kurguları bozarak yenilikçi bir tasarım oluşturmasıyla sağlanmıştır. Kilise mimarlıkta alışılmadık şekilde, arazisi belli olmadan tasarlanmıştır. Sonrasında Viyana'ya bakan ve yemyeşil peyzajına, dingin yapısına tezatlık yaratacağı bir alana konumlandırılmıştır. Bu tezatlığın sebebi, belirli bir kütle organizasyonu ve simetriye bağlı kalmayan eserin oldukça dinamik hatta kaotik bir kompozisyon oluşturmasındandır (Url-59, 2021).		
Proje Adı: San Josemaría Escrivá Kilisesi	Yapı No: 4.4.	
Mimarı: Javier Sordo Madaleno Bringas		
Genel İdeolojisi: Karşıt İdeolojisi		
Yapı Konumu: Meksika	Yapım Yılı: 2008	
José María Escrivá Kilisesi en geleneksel Hristiyan sembollerinden balığı temsil eden iki elipsin ana hatlarının oluşturduğu bir forma sahiptir. Bu tutumuyla formda sembolizm ve dinamizm etkisini göstermektedir. İki eğri yüzeyin birlikte yükseldiği ve birbirine yaklaştığı kilisede, haç formundaki boşluk hem doğal ışığın yapı içerisine girmesine olanak sağlamakta hem de kullanılan malzemeye ışığın etkisiyle dikkat çekmektedir. Dış yüzeyler için pul şeklindeki çinko paneller, zeytin ağaçlarının ve diğer ahşap malzemelerle teraslardan oluşan bir taban olan taş kaide üzerine dikilen yapıyı tanımlayan yalıtkan ve esnek bir yüzey oluşturmaktadır. Ana bina, yüksekliği ve mekânsal düzeniyle ön plana çıkan bir narteks ile kompleksin genel şeklini tanımlarken, karşı tarafta ilginç bir ışık ve gölge oyunu yaratan ve bu alana gerekli bağımsızlık ve mahremiyeti sağlayan çatı pencereleri ve açıklıklarla günah çıkarma odaları, kutsal eşyaların ve koronun bulunduğu yer almaktadır (Url-60, 2021).		

Tablo 6'nın devamı

Proje Adı: Gün batımı Şapeli	Yapı No: 4.5.	
Mimarı: BNKR Arquitectura		
Genel İdeolojisi: Karşıt İdeolojisi		
Yapı Konumu: Meksika	Yapım Yılı: 2011	
Sunset Şapeli, adını mimarlarının bu kütleye ulaşırken geliştirdiği yaklaşımlar sonucu almıştır. Betonun etkileyici bir şekilde kullanımıyla dikkat çeken yapı, Meksika'nın Acapulco şehrinde bulunmaktadır. Ekip tasarımını iki noktaya ayırmıştır. Bunlardan biri iki kişinin en mutlu günü yaşadığı bir evlilik şapeli olmak, diğer ise tam aksine ölenlerin uğurlandığı ve arkalarından yas tutulduğu bir şapel olmaktır. İki zıt dayanak tasarımlarını şekillendirmiştir. Zıtlıklar ekip için mimaride cam/beton, şeffaflık/katılık, uçuk/ağır, klasik oranlar/gözle görülür kaos, hassas/yıkılmaz, gelip geçici/sürekli olarak yorumlanmıştır. Şapeli oluştururken de ekip bu mimari öğeleri yapılarına entegre ederken zıtlıklarından doğan etkileyici gerilimi olabildiğince yansıtmaya çalışmıştır. Beton kullanımının oldukça ilginç ve etkileyici bir örneği olarak Şapel, etrafındaki kayalara benzer bir karaktere büründürülmeye çalışılmıştır. Bu sebeple sembolizmi formda göstermektedir (Url-61, 2021).		
Proje Adı: Kurdele Şapeli	Yapı No: 4.6.	
Mimarı: Hiroshi Nakamura, NAP		
Genel İdeolojisi: Karşıt İdeolojisi		
Yapı Konumu: Japonya	Yapım Yılı: 2013	
Şapel tasarımıındaki mimari konsepti, projenin ana özelliği olan kesintisiz bir şerit oluşturan iki spiral etrafında gelişmektedir. Sembolik rolü, işlevsel olan tarafından ikiye form katlanır, birbirlerine yaslanırlar ve bağımsız bir yapı oluşturmaktadır. İki merdivenin bir araya gelmesi, estetik kaygıların yanı sıra strüktürel olarak da şapelin ayakta durmasına yardımcı olmaktadır. Ayrıca bu merdivenler geleneksel mimari unsurların rolünü üstlenirler ve böylece düğün şapeli oluşturmaktadırlar. Birbirini destekleyen spiraller, üç boyutlu bir çember olarak çalışan, yatay ve dikey titreşimleri sınırlandıran sabit bir yapı oluşturmaktadır. Düğün amaçlı yapılan şapel, amacını formda gösterme amaçlı farklı ve sembolik anıtsal bir yapı oluşturma tercihiyle yapılmıştır. Yapı, tanrının gözetimi altındaki iki ruhun birleşmesinin mimari bir metaforudur. Japonya İç Denizi'ne bakan tepede buluşan, gelin ve damadın bir araya gelen bireysel yollarını temsil eden iki dolaşık spiralle bu kurgu yansıtılmıştır (Url-62, 2021).		

Tablo 6'nın devamı

Proje Adı: Kuzey Işıkları Katedrali	Yapı No: 4.7.
Mimarı: Link Arkitektur, Schmidt Hammer Lassen Architects	
Genel İdeolojisi: Karşıt İdeolojisi	
Yapı Konumu: Norveç	Yapım Yılı: 2013
Kuzey Işıkları Katedralinin tasarımı, çevre doğa ve adından anlaşılacağı üzere kuzey ışıklarına özgü bir tasarımı benimseyerek geliştirilmiştir. Bu yönde yapılan tasarımın cephelerin yansıtıcı bir yüzey olarak titanyum malzeme tercih edilmiştir. Bu sayede yapı uygun zamanlarda kuzey ışıklarını yansıtan ve ruhani bir etki oluşturan yapıya dönüşmektedir. Sarmal bir gövdeye sahip olan katedral, yerden 47 metre yüksekte sivri bir çan kulesi oluşturacak şekilde sarmalanarak formu meydana getirmektedir. Yapı ayrıca sağladığı anıtsal kurguyla titanyum heykel gibi görülmektedir. Yapımı oldukça uğraşa sebep olan katedralin tasarımı, sayısız biçim varyasyonuna sahiptir. Malzeme olarak dış duvarlarda genelde ham beton ve ahşap kullanımı görülürken, cephe kaplamasında yapı tasarımında yansıtmayı sağlayan titanyum kullanılmıştır. Yapı formunun sağladığı yansıtma durumu bulunduğu toplum için durağan tabirini bozup, organik form biçimiyle de dinamik bir yapı etkisini göstermektedir (Url-63, 2021).	
Proje Adı: Bosjes Şapeli	Yapı No: 4.8.
Mimarı: Coetzee Steyn	
Genel İdeolojisi: Karşıt İdeolojisi	
Yapı Konumu: Güney Afrika	Yapım Yılı: 2016
Güney Afrika'da doğa içerisinde yer alan şapel, Coetzee Steyn tarafından tasarlanmıştır. Yapının sahip olduğu skin ve organik form, bulunduğu çevredeki dağ sıralarına ait silueti taklit ederek sembolik bir amaçla tasarlanmıştır. Yapı, beton dökümden meydana gelmektedir ve yapının boş kalan bölümlerinde cam malzeme kullanımı tercih edilmiştir. Bosjes Şapeli kanadın her dalgasının zirveye ulaştığı yerde oluşan cam genişliğini sembolik haçlarla birleştirilmiştir. Berrak beyaz form, görünür ağırlıksızlığını vurgulamak için konumlandırılmış yansıtıcı gölet ile sınırlanmıştır. Yapı bu gölet ile etkileşimde bulunarak formda dinamizm etkisini göstermektedir. Yapı planı dikdörtgen biçimindedir ve formun dalgalı etkisi iç bölümde etkisini gün içerisindeki doğal aydınlatmanın oluşturduğu gölgelerdeki değişikliklerle göstermektedir. Şapelin sahip olduğu organik form çevresine gösterdiği saygıdan ötürü bu yönde şekillenmektedir. Diğer klasik olarak yapılan şapel kurgularından farklı olmayı sağlamaktadır (Url-64, 2021).	

3. BULGULAR

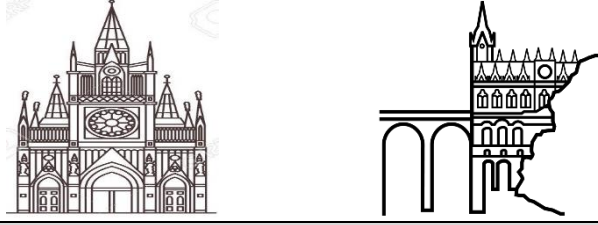
Mimarlık ve İdeoloji arasındaki ilişki, dini mimari ve ideolojiyi ileten form üzerine literatür çalışması detaylıca yapılmış ve sonrasında araştırma yöntemi aktarılmıştır. Buradaki araştırma yöntemiyle ilişkili olarak da örneklem grubunun analizi için analiz tablosu oluşturulmuştur. Örneklem grubunun tespiti ve örneklerle ait yapı kimlikleri, çalışma sürecinden ele alınan yapıların tanıtımını ve tasarım sürecinde hangi tasarım kararlarının neye göre tasarımda kullanıldığı hakkında yapılan analizin ilk adımını oluşturmaktadır. Çalışma sürecindeki analizi yapılan yapılara ait elde edilen bilgilerin ışığında, kullanılacak analiz kriterleriyle ilgili tespitler ve okumalar yapılmıştır.

Yapı kimliği verilen yapıya ait analiz tablosunda; öncelikle yapı adı, mimarı, yeri, yapım yılı ve işlevi gibi kimlik bilgileri verilmiştir. Sonrasında form analizi için ideolojik kriterler, kavramsal kriterler ve biçimsel kriterler başlıkları altında bilgilendirmesi yapılmış ve analiz tablosu teknik çizim ve yapı görselleri ile desteklenmiştir. Analiz tablosunda işaretleme yöntemiyle yapı formunun sahip olduğu özellikler belirtilmiştir. Analiz tablosuyla ilişkili olarak bir sonraki sayfada analiz tablosundaki işaretlemelere göre bilgilendirme yapılmıştır.

Yapılan çalışma sürecinde dört başlık altında 8 Tutucu Fikir (Muhafazakârlık) İdeolojisi Örnekleri, 8 Düzeltimci (Reformist) İdeolojisi Örnekleri, 8 İhtilalci İdeolojisi Örnekleri ve 8 Karşıt İdeolojisi Örneklerine yer verilmiştir. Sonrasında ise bu gruplar karşılaştırmalı şekilde irdelenmiştir.

Mimarlık ve İdeoloji arasındaki ilişkinin dini yapılar ait form üzerinden analizlerine ilişkin yapılan araştırma modeline göre analiz tablolarının (Tablo 2) bulguları şu şekildedir.

Tablo 7. Las Lajas Tapınağı Analiz Tablosu

Yapı No: 1.1				LAS LAJAS TAPINAĞI					
Kimlik Bilgileri				Yapının Çizimleri					
Mimarı: J. Gualberto Pérez vd.									
Yeri: Kolombiya									
Yapım Yılı: 1949									
İşlevi: Dini									
Yapı Görselleri				İdeolojik Kriterler					
				Genel İdeoloji	Tutucu Fikir (Muhafazakârlık) İdeolojisi				●
					Düzeltilimci (Reformist) İdeolojisi				
					İhtilalci İdeolojisi				
					Karşıt İdeolojisi				
				Yapının Sahip Olduğu Alt İdeolojiler	<u>Anatosizm (Yenibaştancılık):</u> Yapılan tasarımla, bulunulan alana tekrar kullanım ve yeniden önem sağlanmıştır.				
<u>Didaktisizm (Tümdengelimcilik):</u> Yapılan tasarım, bulunduğu ortama ait önemli hikayeler ve değerler sonucu tasarlanmıştır.									
<u>Konvensiyonalizm (Görenekçilik):</u> Tasarım, toplumun benimsenen olguları kapsamında yapılmıştır.									
<u>Restorasyonizm (Restorasyonculuk):</u> Öncesinde var olan tapınağın kullanım sağlayamamasından ötürü, tekrar tasarlanmıştır.									
Kavramsal Kriterler				Biçimsel Kriterler					
Yakınlık	Benzerlik	Kapalılık	Şekil-Zemin	Süreklilik	Geçirgenlik	Denge	Simetri	Tekrar	Hiyerarşi
●	●		●	●		●	●	●	●
Devamlılık	Pragnanz	Simgesellik	Anıtsallık	Vurgu	Malzeme	Yönelim	Oran	Uyum	Ana Tema
●			●	●			●	●	

Yapı Adı: Las Lajas Tapınağı

❖ İdeolojik Kriterler

- Tutucu Fikir (Muhafazakârlık) İdeolojisi: Tasarım, bulunduğu toplum için önemli hikayelerin ve değerlerin devamlılığını sağlamak amacıyla yapılmıştır. Toplum içerisinde var olan olguların aktarımının devam etmesi için yapılan yapı, form tasarımın Gotik revival tarzında yapılmasıyla ve eski olguların günümüze restorasyonla devam ettirilmesiyle etkileyicilik sağlamaktadır.

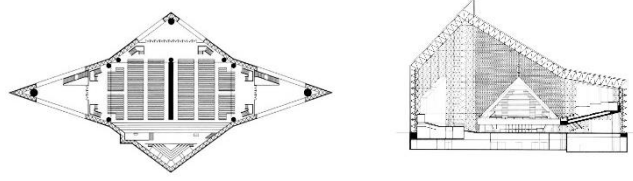
❖ Kavramsal Kriterler

- Yakınlık: Formdaki boşluklar ve onunla ilişkili yapı elemanları beraber kullanım göstererek bir grup olarak algılanmaktadır.
- Benzerlik: Formdaki genel kurguda ve kullanılan elemanlarda renk, doku ve boyut birliği benzerlik göstermektedir.
- Şekil-Zemin: Yapı formu bulunduğu ortamı zemin gibi kabul ederek, zemine göre tasarımda zeminle ilişkili şekil görülmektedir.
- Devamlılık: Yapı formundaki çizgisel kurguda yapı elemanı kullanım tercihi formda devamlılık göstermektedir.
- Anıtsallık: Yaşanmış değerlerin bir sonucu olarak yapılan yapı, Gotik revival tarzı ile anıtsal etkisini göstermektedir.

❖ Biçimsel Kriterler

- Süreklilik: Formda geçmişteki Gotik tasarımının etkileri görülmekte ve revival kurgu sağlama tercihiyle tasarımda süreklilik sağlanmaktadır.
- Denge: Keskin ve net bir kurguya sahip olan form kurgusu, yapı elemanlarının birliktelik ve benzerlik göstermesiyle sağlanmaktadır.
- Simetri: Formu ön cephesinin ortasından geçen eksenle simetri sağlamaktadır.
- Tekrar: Yapı formunda benzer ve sıralı kullanım gösteren elemanlarla tekrar sağlanmaktadır.
- Hiyerarşi: Yapı formu, ön cephesinden incelendiğinde orta bölüme doğru yükselme yaparak, hiyerarşi sağlanmaktadır.
- Vurgu: Gotik tasarımın etkisi olarak yapı formunun ön-orta bölümündeki yükselme ile boyutsal vurgu sağlanmaktadır.
- Oran: Yapı formu, belirli ölçüler ve boyutsal girdilerin etkilerini net bir biçimde düzenli kurgusuyla göstermektedir.
- Uyum: Formun sahip olduğu kompozisyon uyumu sağlamaktadır.

Tablo 8. Kristal Katedrali Analiz Tablosu

Yapı No: 1.2				KRİSTAL KATEDRALİ					
Kimlik Bilgileri				Yapının Çizimleri					
Mimarı: Philip Johnson vd.									
Yeri: Amerika									
Yapım Yılı: 1980									
İşlevi: Dini									
Yapı Görselleri				İdeolojik Kriterler					
				Genel İdeoloji	Tutucu Fikir (Muhafazakârlık) İdeolojisi				●
					Düzeltilimci (Reformist) İdeolojisi				
					İhtilalci İdeolojisi				
					Karşıt İdeolojisi				
				Yapının Sahip Olduğu Alt İdeolojiler	Altruizm (Özgecilik): Bulunulan alanda soyut bir tasarım tercihiyle çevre düşünülerek tasarım yapılmıştır.				
Didaktisizm (Tümdengelimcilik): Tasarım, bulunduğu çevredeki yeşil olgunun devamlılığını düşünerek yapılmıştır.									
Dinamizm (Devimselcilik): Yapılan soyut form ile yansıtılan olgularda devinim gösterilmiştir.									
Sembolizm (Simgecilik): Tasarım, kristalin sahip olduğu doku ve bazı biçimsel özellikleri göstermektedir.									
Kavramsal Kriterler				Biçimsel Kriterler					
Yakınlık	Benzerlik	Kapalılık	Şekil-Zemin	Süreklilik	Geçirgenlik	Denge	Simetri	Tekrar	Hiyerarşi
	●	●			●	●			
Devamlılık	Pragnanz	Simgesellik	Anıtsallık	Vurgu	Malzeme	Yönelim	Oran	Uyum	Ana Tema
	●	●		●	●	●		●	●

Yapı Adı: Kristal Katedrali

❖ İdeolojik Kriterler

- Tutucu Fikir (Muhafazakârlık) İdeolojisi: Tasarım, bulunduğu çevreyle uyum gösteren ve bulunduğu çevre dokuya zarar vermeyecek şekilde, bu olguların devamlılığı kendi örtüsünde gösterecek şekilde tasarlanmıştır. Bu yönde yapılan tasarım bulunduğu çevredeki yeşil olgulardan etkilenerek oldukça soyut bir tasarım yaklaşımını göstermektedir. Bununla birlikte tasarım doğanın ve yaşamın sağladığı devinimi gösterecek şekilde yapılmıştır.

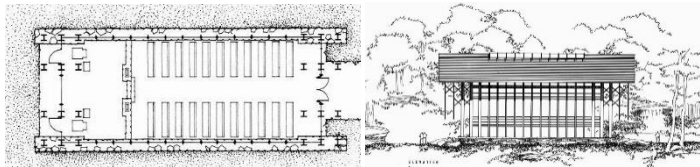
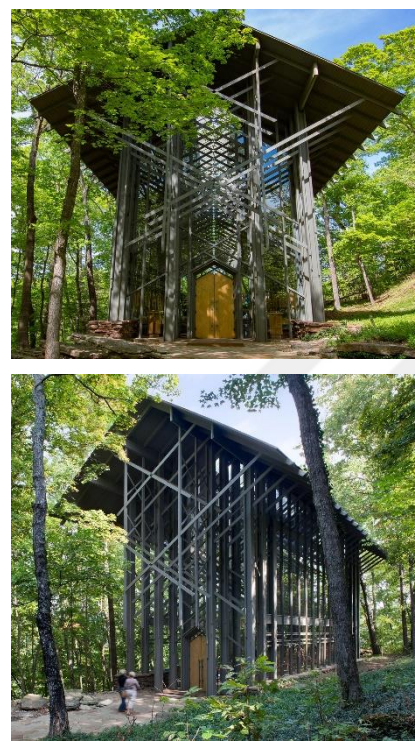
❖ Kavramsal Kriterler

- Benzerlik: Yapı formuna ait genel kurguda, amaçlanan soyut etki sonucu olarak benzer saydam yüzeyler kullanılarak bir bütün sağlamaktadır.
- Kapalılık: Yapının sağladığı soyut etki, ayırık olan kulenin yapıyla beraber etkileşim gösterdiği algısını sağlamaktadır.
- Pragnanz: Formdaki genel kurguda düzenli ve yalın kurgu mevcuttur ve buna ek olarak anlaşılır ve düzeni bozmayan bir algı sağlanmaktadır.
- Simgesellik: Yapı formu isminden de anlaşılacağı üzere kristal'e öykünme göstererek, onun doku ve biçimsel girdilerini göstermektedir.

❖ Biçimsel Kriterler

- Geçirgenlik: Formun genelinde kullanılan saydam malzeme tercihi, iç-dış etkileşimi göstererek geçirgenliği sağlamaktadır.
- Denge: Yapı formundaki tercih edilen malzemenin sürekliliği sebebiyle, düzeni bozan olgu bulunmamakta ve yapılan düzenle denge sağlanmaktadır.
- Vurgu: Yapı formunda boyutsal olarak belirgin olan kule kurgusunda sağlanan düzenleme ve etkileyici soyutluğu, kuleye vurgu sağlamaktadır.
- Malzeme: Tasarımdaki soyutluk sağlama amacı sebebiyle, soyut malzeme tercihi yapı formunu meydana getirmektedir.
- Yönelim: Tasarımın yapı çevresini ele alınarak tasarlanması, aynı zamanda fiziksel kriterlerin de değerlendirilerek tasarlanmasını sağlamıştır.
- Uyum: Yapı formuna ait genel formda ve yapının çevresiyle kurduğu soyut etkileşim uyum kriterini sağlamaktadır.
- Ana Tema: Yapının tasarlanırken amacı, çevresel bağlamda olumsuz etki oluşturmayan ve etkileşim gösterebilen bir form yapımını sağlamaktır. Bu yöndeki amaçla tasarım inşa edilmiştir.

Tablo 9. Thorncrown Şapeli Analiz Tablosu

Yapı No: 1.3				THORNCROWN ŞAPELİ										
Kimlik Bilgileri				Yapının Çizimleri										
Mimarı: E. Fay Jones														
Yeri: Amerika														
Yapım Yılı: 1980														
İşlevi: Dini														
Yapı Görselleri				İdeolojik Kriterler										
				Genel İdeoloji	Tutucu Fikir (Muhafazakârlık) İdeolojisi				●					
					Düzeltilimci (Reformist) İdeolojisi									
					İhtilalci İdeolojisi									
					Karşıt İdeolojisi									
				Yapının Sahip Olduğu Alt İdeolojiler	<u>Altruizm (Özgecilik):</u> Bulunduğu doğa içerisinde soyut bir tasarım tercihiyle çevre düşünülerek tasarım yapılmıştır.									
<u>Enviromentalizm (Çevrecilik):</u> Yapı tasarımındaki süreçte doğaya olumsuz etki yaratmama ve etkileşim kurma sağlanmıştır.														
					<u>Konvensiyonalizm (Görenekçilik):</u> Tasarım, bulunduğu çevreye ait geleneksel malzeme kullanımı göstermektedir.									
					<u>Minimalizm (Sadecilik):</u> Tasarım formu çevreyle etkileşimini sade ve anlaşılır bir tavırla yapmıştır.									
Kavramsal Kriterler				Biçimsel Kriterler										
Yakınlık	Benzerlik	Kapalılık	Şekil-Zemin	Süreklilik	Geçirgenlik	Denge	Simetri	Tekrar	Hiyerarşi					
	●	●	●		●	●	●	●						
Devamlılık	Pragnanz	Simgesellik	Anıtsallık	Vurgu	Malzeme	Yönelim	Oran	Uyum	Ana Tema					
●	●				●		●	●	●					

Yapı Adı: Thorncrown Şapeli

❖ İdeolojik Kriterler

- Tutucu Fikir (Muhafazakârlık) İdeolojisi: Tasarım bulunduğu çevrenin sağladığı ruhani dinginliği ve sakinliği baz alarak, doğa-yapı etkileşimi gösterecek ve doğanın devamlılığını koruma amacıyla inşa edilmiştir. Buna ek olarak şapel formu, soyut kurgusuyla doğa hakkında farkındalık oluşturarak doğayla uyumlu tasarımı göstermeyi amaçlamıştır. Bu yönde doğaya uyumu, doğaya ait olan malzemelerin yapı tasarımında kullanımı ile gösteren form, geleneksel olguların ve doğa olguların muhafaza edilmesini amaç edinmiştir.

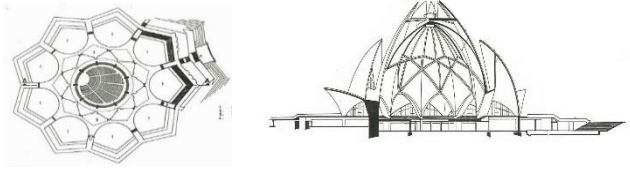
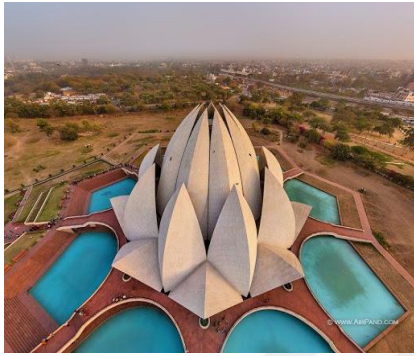
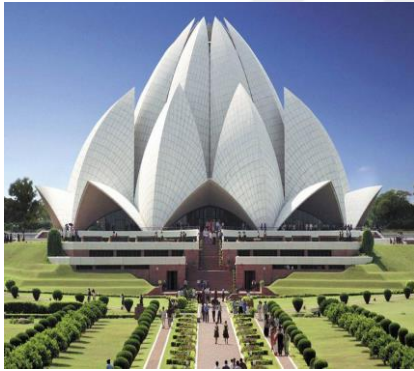
❖ Kavramsal Kriterler

- Benzerlik: Formdaki genel kurguda kullanılan yapı elemanları renk, doku ve boyut gibi unsurlarda birlik gösterdiğinden benzerlik kriterini sağlamaktadır.
- Kapalılık: Yapı formunun oluşturduğu doluluk-boşluk etkisi boş alanların algıda tanımlanmasını ve kapalılık ilkesini sağlamaktadır.
- Şekil-Zemin: Tasarımın amacı olarak doğa içerisinde bulunan yapıda, çevre zemini gösterirken yapı şekli belirterek, ilkeyi sağlamaktadır.
- Devamlılık: Yapı formundaki şeritli ve çizgisel tasarım kurgusu devamlılık ilkesini sağlamaktadır.
- Pragnanz: Formun sahip olduğu basit ve anlaşılır etki, yapının sahip olduğu düzenin algılanmasını belirterek, ilkeyi sağlamaktadır.

❖ Biçimsel Kriterler

- Geçirgenlik: Formdaki doluluk-boşluk etkisi, yapı ve çevresi arasında iç-dış etkileşimini sağlayacak biçimdedir.
- Denge: Formdaki belirgin boyutsal ve malzeme benzerliği, tasarımdaki düzeni belirtmekte ve denge kriterini sağlamaktadır.
- Simetri: Yapı ön cephesinin iki taraflı benzerlik göstermektedir.
- Tekrar: Form genelindeki ölçü, şekil gibi benzerlik gösteren elemanlar tekrar kriterini sağlamaktadır.
- Malzeme: Tasarımdaki malzemeler, bulunulan coğrafya ait malzemelerdir.
- Oran: Form genelinde belirli boyutsal kurgu devam ettirilmektedir.
- Uyum: Formdaki soyut etki yapı-çevre arasında uyum sağlama amaçlıdır.
- Ana Tema: Formun, bulunduğu çevreyle en iyi şekilde etkileşim gösterebildiği ve doğaya zarar vermeme amacıyla tasarım yapılmıştır.

Tablo 10. Lotus Tapınağı Analiz Tablosu

Yapı No: 1.4				LOTUS TAPINAĞI						
Kimlik Bilgileri				Yapının Çizimleri						
Mimarı: Fariborz Sahba										
Yeri: Hindistan										
Yapım Yılı: 1986										
İşlevi: Dini										
Yapı Görselleri				İdeolojik Kriterler						
 				Genel İdeoloji	Tutucu Fikir (Muhafazakârlık) İdeolojisi				●	
					Düzeltilimci (Reformist) İdeolojisi					
					İhtilalci İdeolojisi					
					Karşıt İdeolojisi					
				Yapının Sahip Olduğu Alt İdeolojiler	<u>Bahaizm (Bahailik):</u> Tasarım Bahai dininin unsurları göz önünde bulundurularak yapılmıştır.					
<u>Didaktisizm (Tümdengelimcilik):</u> Bahailiğin hoşgörü ve uyum unsurundan yola çıkarak bulunulan yere uygun tasarlanmıştır.										
<u>Formalizm (Biçimsel Tutuculuk):</u> Dinin gereği olarak belirli yapı tipolojisine uygun bir tasarım yapılmıştır.										
<u>Sembolizm (Simgecilik):</u> Tasarım, bulunduğu çevreye ait bir sembol olan Lotus çiçeğine öykünerek tasarlanmıştır.										
Kavramsal Kriterler				Biçimsel Kriterler						
Yakınlık	Benzerlik	Kapalılık	Şekil-Zemin	Süreklilik	Geçirgenlik	Denge	Simetri	Tekrar	Hiyerarşi	
●	●		●			●	●	●	●	
Devamlılık	Pragnanz	Simgesellik	Anıtsallık	Vurgu	Malzeme	Yönelim	Oran	Uyum	Ana Tema	
	●	●					●	●	●	

Yapı Adı: Lotus Tapınağı

❖ İdeolojik Kriterler

- Tutucu Fikir (Muhafazakârlık) İdeolojisi: Tasarım, Bahai dininin ulusal tapınaklarından biri olup, dinin yayılması ve her dine mensup kişilerin inanç aktivitelerini yapabilme imkânı sunmaktadır. Bu yönde hoşgörülü olan din, bir kavram olarak inanç unsurunun hangi dine mensup olunursa olunsun devam ettirilme gerekliliğini aktarmaktadır. Bu sebeple insanın benlik gereği inanma güdüsünün devam ettirilmesini ve varlığının korunmasını belirtmektedir. Tasarımda Lotus tercihi ise saflık ifadesini gösterme amaçlıdır.

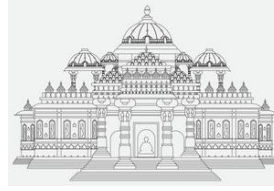
❖ Kavramsal Kriterler

- Yakınlık: Formdaki birlik gösteren çiçek kurgusu, yakınlık sağlamaktadır.
- Benzerlik: Formun sahip olduğu genel kurgudaki yapı elemanları renk, doku ve boyut unsurlarında birlik gösterdiğinden benzerlik kriterini sağlamaktadır.
- Şekil-Zemin: Tasarımın lotus çiçeğine öykünmesi tasarımda yapılan havuzların zemin, yapının da çiçek şekli ifade etmesiyle ilkeyi sağlamaktadır.
- Pragnanz: Formun sahip olduğu sade ve düzen kurgusu, anlaşılır bir olgu ifade ederek pragnanz ilkesini sağlamaktadır.
- Simgesellik: Tasarım, Hint coğrafyası tarafından önemli olan lotus çiçeğine öykünme göstererek simgeselliği sağlamaktadır.

❖ Biçimsel Kriterler

- Denge: Formun çiçek tasarımı, doğada olan düzeni temsil etmekte ve yapı elemanı kullanımında da denge ilkesini sağlamaktadır.
- Simetri: Yapı ön cephesinin ortasında dikey ekseninde iki taraflı benzerlik göstererek simetri kriterini sağlamaktadır.
- Tekrar: Doğal formu elde etme amaçlı olarak çiçek şeklindeki tekrar unsuru yapı tasarımında da görülmektedir.
- Hiyerarşi: Doğal forma ait çiçeğin kapalı şekli hiyerarşi oluşturmaktadır.
- Oran: Doğal varlığın sahip olduğu oran unsuru kullanılarak, yapı tasarımında da benzer oran kriteri uygulanmıştır.
- Uyum: Yapı tasarımında lotus eksik bırakılmadan bulunduğu ortamla beraber inşa edilerek, kendi oluşumu içerisinde uyum kriterini sağlamaktadır.
- Ana Tema: Bulunulan çevreyle etkileşim ve yabancı olarak algılanmama tercihinin sonucu olarak topluma ait bir olguya uygun tasarım yapılmıştır.

Tablo 11. Akshardam Tapınağı Analiz Tablosu

Yapı No: 1.5				AKSHARDAM TAPINAĞI					
Kimlik Bilgileri				Yapının Çizimleri					
Mimarı: BAPS				 					
Yeri: Hindistan									
Yapım Yılı: 2005									
İşlevi: Dini									
Yapı Görselleri				İdeolojik Kriterler					
 				Genel İdeoloji	Tutucu Fikir (Muhafazakârlık) İdeolojisi				●
					Düzeltilimci (Reformist) İdeolojisi				
					İhtilalci İdeolojisi				
					Karşıt İdeolojisi				
				Yapının Sahip Olduğu Alt İdeolojiler	<u>Didaktisizm (Tümdengelimcilik):</u> Tasarım, eski kurguyu eskiden kopmayarak yeniye uyarlama düşüncesiyle yapılmıştır.				
<u>Formalizm (Biçimsel Tutuculuk):</u> Tasarım Hinduizm'in tasarım unsurları göz önünde bulundurularak yapılmıştır.									
<u>Konvensiyonalizm (Görenekçilik):</u> Tasarım, bulunduğu çevreye ait olan kurgu ve olguların kullanımını yapmıştır.									
<u>Perfeksiyonizm (Mükemmecilik):</u> Tasarım, gelmiş geçmiş en önemli tapınak olma tutkusuyla yapılmıştır.									
Kavramsal Kriterler				Biçimsel Kriterler					
Yakınlık	Benzerlik	Kapalılık	Şekil-Zemin	Süreklilik	Geçirgenlik	Denge	Simetri	Tekrar	Hiyerarşi
●	●			●		●	●	●	●
Devamlılık	Pragnanz	Simgesellik	Anıtsallık	Vurgu	Malzeme	Yönelim	Oran	Uyum	Ana Tema
●			●	●	●		●	●	●

Yapı Adı: Akshardam Tapınağı

❖ İdeolojik Kriterler

- Tutucu Fikir (Muhafazakârlık) İdeolojisi: Tasarım, Hinduizm dininin en büyük ve en önemli tapınağı olup, Hinduizm'in önemli değer verdiği geçmiş ve yaşanmış değerlerin sonucu olarak geleneksel biçimde yapılmıştır. Bu yöndeki dini yapının aktarmak istediği, geleneksel olarak nitelendirilen var olan olguların devamlılığını göstermek ve var olanı korumayı belirtmektedir. Bu etkiyi de tasarımda, geleneksel kurgunun modern olgularla etkileşim göstermesiyle sağlamaktadır.

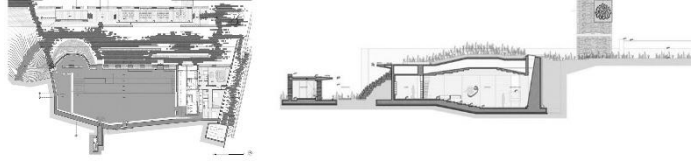
❖ Kavramsal Kriterler

- Yakınlık: Formdaki bazı yapı elemanlarının birlikte kullanılıp, bir grubu algılatması yakınlık kriteri sağlamaktadır.
- Benzerlik: Formun genel kurgusundaki yapı elemanları renk, doku ve boyut gibi değerlerde birlik gösterdiğinden benzerlik kriterini sağlamaktadır.
- Devamlılık: Form boyunca çizgisel kullanım gözlemlenen yapı elemanları, devamlılık kriterini sağlamaktadır.
- Anıtsallık: Tasarım, toplum için önemli değerleri barındıran kompleks kurgusuyla ve boyutsal etkisiyle anıtsallığı sağlamaktadır.

❖ Biçimsel Kriterler

- Süreklilik: Hindu mimarisinin geleneksel çözümlerine yer veren tasarım, süreklilik kriterini sağlamaktadır.
- Denge: Form genelindeki malzeme ve boyutsal düzen denge kriterini gösterir.
- Simetri: Ön cephe orta ekseninde iki taraflı benzerlikle simetri sağlamaktadır.
- Tekrar: Devamlı benzer eleman kullanımı tekrarı kriterini sağlamaktadır.
- Hiyerarşi: Tasarımın görkemli olma amacı, merkezi bölüme yükselme göstererek hiyerarşi kurgusu sağlamaktadır.
- Vurgu: Formun merkezi bölümündeki kubbe kurgusu, vurguyu sağlamaktadır.
- Malzeme: Formdaki geleneksel tavır, geleneksel malzeme kullandırmıştır.
- Oran: Formun genelindeki kompozisyon boyutsal benzerlik sağlamaktadır.
- Uyum: Yapı tasarımı genelinde belirli boyut kurgusu ve benzer malzeme kullanımı, tasarım içerisinde uyum kriterini sağlamaktadır.
- Ana Tema: İhtişamlı ve etkileyici bir tasarım yapma amacıyla yapılan tasarım, biçimsel olarak rekorlara sahiptir.

Tablo 12. Sancaklar Camii Analiz Tablosu

Yapı No: 1.6				SANCAKLAR CAMİİ						
Kimlik Bilgileri				Yapının Çizimleri						
Mimarı: Emre Arolat										
Yeri: Türkiye										
Yapım Yılı: 2016										
İşlevi: Dini										
Yapı Görselleri				İdeolojik Kriterler						
				Genel İdeoloji	Tutucu Fikir (Muhafazakârlık) İdeolojisi				●	
					Düzeltilimci (Reformist) İdeolojisi					
					İhtilalci İdeolojisi					
					Karşıt İdeolojisi					
				Yapının Sahip Olduğu Alt İdeolojiler	Abstraksiyonizm (Sovutlamacılık): Tasarım, kendini dışarıdan soyutlayan bir tutumla inşa edilmiştir.					
Amorfizm (Biçimsizlik): Tasarımın göstermek istediği doğal kurgu etkisi, amorf tasarım tercihiyle sağlanmıştır.										
Enviromentalizm (Çevrecilik): Yapı tasarımındaki süreçte doğaya olumsuz etki yaratmama ve etkileşim kurma sağlanmıştır.										
Sembolizm (Simgecilik): Yapının tasarım konsepti, Hira mağarasına öykünmeyi belirtmektedir.										
Kavramsal Kriterler				Biçimsel Kriterler						
Yakınlık	Benzerlik	Kapalılık	Şekil-Zemin	Süreklilik	Geçirgenlik	Denge	Simetri	Tekrar	Hiyerarşi	
	●		●			●		●	●	
Devamlılık	Pragnanz	Simgesellik	Anıtsallık	Vurgu	Malzeme	Yönelim	Oran	Uyum	Ana Tema	
●		●		●		●		●	●	

Yapı Adı: Sancaklar Camii

❖ İdeolojik Kriterler

- Tutucu Fikir (Muhafazakârlık) İdeolojisi: Yapı tasarımının sahip olduğu muhafazakâr tutum, İslam dininde önemli görülen Hira mağarasına öykünme göstererek, onun varlığının devam ettirilmesini ve hatırlatılmasını sağlamaktadır. Buna ek olarak yapı tasarımının sağladığı doğayla etkileşim tutumu, muhafazakâr tutumla ilişkili olarak doğa-yapı ilişkisini göz önünde bulundurmakta ve varlığının devam ettirilmesi gereken doğa içerisindeki uygun çalışma biçimini yansıtmaktadır.

❖ Kavramsal Kriterler

- Benzerlik: Formda kullanılan yapı elemanlarının renk, doku ve boyut gibi değerlerde birlik göstermesinden ötürü benzerlik kriterini sağlamaktadır.
- Şekil-Zemin: Formun bulunduğu araziyle sağladığı birlikte eğimli arazi zemin, uygulanan tasarımda şekli ifade ederek, kriteri sağlamaktadır.
- Devamlılık: Form boyunca kullanılan ve çizgisellik gösteren dış duvardaki taş kurgusu, devamlılık kriterini sağlamaktadır.
- Simgesellik: Tasarım, Hira mağarasının sembolik etkisinden yola çıkarak ve mağaraya benzer bir form tasarımı sağlayarak, simgeselliği sağlamıştır.

❖ Biçimsel Kriterler

- Denge: Yapının form genelindeki malzeme ve boyutsal benzerlikle sağladığı düzen, denge kriterini gösterir.
- Tekrar: Form genelinde kullanılan taş malzemenin devamlı kullanımı tekrar kriterini sağlamaktadır.
- Hiyerarşi: Tasarımın bulunduğu araziyle de ilişkili olarak eğim boyunca, minarenin bulunduğu yere doğru yükselme göstererek kriteri sağlamaktadır.
- Vurgu: Formun en belirgin ve yapının konumunu işaret eden minaresi, yapının vurgu kriterini sağladığı göstermektedir.
- Yönelim: Yapının doğayla sağladığı etkileşim, yapının fiziksel çevresiyle uyumu göz önünde bulundurduğunu göstermektedir.
- Uyum: Yapı tasarımı, çevresiyle uyumu göz önünde bulundurarak, olabildiğince doğal bir tasarımı hedefleyerek uyum kriterini sağlamaktadır.
- Ana Tema: Yapı tasarımındaki doğaya uyum amacı, neticesinde sonuç tasarımı ortaya koyarak biçimsel etkisini göstermiştir.

Tablo 13. Taş ve Işık Tapnağı Analiz Tablosu

Yapı No: 1.7				TAŞ VE IŞIK TAPINAĞI						
Kimlik Bilgileri				Yapının Çizimleri						
Mimarı: SpaceMatters										
Yeri: Hindistan										
Yapım Yılı: 2016										
İşlevi: Dini										
Yapı Görselleri				İdeolojik Kriterler						
				Genel İdeoloji	Tutucu Fikir (Muhafazakârlık) İdeolojisi					●
					Düzeltilimci (Reformist) İdeolojisi					
					İhtilalci İdeolojisi					
					Karşıt İdeolojisi					
				Yapının Sahip Olduğu Alt İdeolojiler	Didaktisizm (Tümdengelimcilik): Tasarım, eski kurguyu eskiden kopmayarak yeniye uyarlama düşüncesiyle yapılmıştır.					
Formalizm (Biçimsel Tutuculuk): Tasarım, Hinduizm mimarisine ait olguların kullanımıyla yapılmıştır.										
Konvensiyonalizm (Görenekçilik): Tasarım, Hinduizm'e ait geleneksel olguların devamlılığını sağlayacak şekilde tasarlanmıştır.										
Pürizm (Arıtcılık): Tasarım formu sade ve net biçimlerin tercihiyle süslemeden uzak olarak yapılmıştır.										
Kavramsal Kriterler				Biçimsel Kriterler						
Yakınlık	Benzerlik	Kapalılık	Şekil-Zemin	Süreklilik	Geçirgenlik	Denge	Simetri	Tekrar	Hiyerarşi	
●	●	●		●	●	●	●	●	●	
Devamlılık	Pragnanz	Simgesellik	Anıtsallık	Vurgu	Malzeme	Yönelim	Oran	Uyum	Ana Tema	
●	●			●	●		●	●		

Yapı Adı: Taş ve Işık Tapınağı

❖ İdeolojik Kriterler

- Tutucu Fikir (Muhafazakârlık) İdeolojisi: Yapı tasarımının sahip olduğu muhafazakâr tutum, Hinduizm'e ait mimari olguların devamlılığını sağlama ve geçmişte var olanının kullanımı sağlama amacıdır. Bu tutumla ilişkili olarak geleneksel kurgu ve olguların önemini yansıtan yapı, var olandan kopulmaması gerektiğini ve hatırlatılması gereğiyle inşa edilmiştir. Eski tutumun kökten değişim göstermeden günümüz koşullarına uygun devam ettirilebileceği savunulmaktadır.

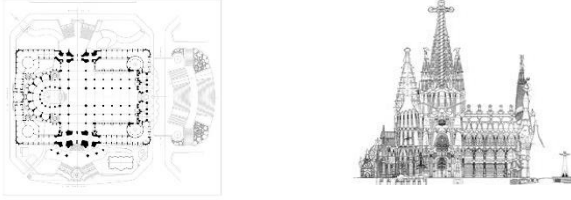
❖ Kavramsal Kriterler

- Yakınlık: Formdaki birlik oluşturan elemanlar, algıda yakınlık sağlamaktadır.
- Benzerlik: Formda kullanılan taş malzemenin doku ve boyutsal birliği benzerlik kriterini sağlamaktadır.
- Kapalılık: Formdaki doluluk-boşlukla sağlanan etki, algıda tamamlanan bir yapıyı ifade etmektedir.
- Devamlılık: Formda çizgisellik gösteren kurgu, devamlılık sağlamaktadır.
- Pragnanz: Formun sahip olduğu sade ve düzen kurgusu, anlaşılır bir olgu ifade ederek pragnanz ilkesini sağlamaktadır.

❖ Biçimsel Kriterler

- Süreklilik: Formdaki geleneksel tercihler süreklilik kriterini sağlamaktadır.
- Geçirgenlik: Formdaki doluluk-boşluk ilişkisi, iç-dış etkileşimini doğurarak, geçirgenlik ilkesini sağlamaktadır.
- Denge: Formdaki malzeme ve boyutsal benzerlik, denge kriteri göstermektedir.
- Tekrar: Formdaki taş malzemenin devamlı kullanımı kriteri sağlamaktadır.
- Hiyerarşi: Form, kenar bölümlerinden merkezine doğru yükselme göstermesiyle hiyerarşi kriterini sağlamaktadır.
- Vurgu: Yapı formunun belirgin kubbesi, vurgu kriterini sağlamaktadır.
- Malzeme: Geleneksel mimari tutum, geleneksel malzeme tercihini sağlayarak biçimde malzemenin belirleyici olmasını sağlamıştır.
- Oran: Form kendi oluşumu içerisinde belirli uygun bir düzen göstererek, oran kriterini sağlamaktadır.
- Uyum: Yapı tasarımı, çevresiyle uyumu göz önünde bulundurarak, çevreye ait tasarım kurgusuyla yapılmıştır.

Tablo 14. La Sagrada Familia Bazilikası Analiz Tablosu

Yapı No: 1.8				LA SAGRADA FAMILIA BAZLİKASI					
Kimlik Bilgileri				Yapının Çizimleri					
Mimarı: Antoni Gaudi vd.									
Yeri: İspanya									
Yapım Yılı: Devam Ediyor									
İşlevi: Dini									
Yapı Görselleri				İdeolojik Kriterler					
				Genel İdeoloji	Tutucu Fikir (Muhafazakârlık) İdeolojisi				●
					Düzeltilimci (Reformist) İdeolojisi				
					İhtilalci İdeolojisi				
					Karşıt İdeolojisi				
				Yapının Sahip Olduğu Alt İdeolojiler	<u>Dinamizm (Devimselcilik):</u> Tasarımdaki doğadan esinlenme olgusu, tasarımın hareketli olmasını sağlamıştır.				
<u>Eklektisizm (Seçmecilik):</u> Yapı tasarımı bünyesinde birçok farklı anlayış ve kurguyu barındırarak inşa edilmiştir.									
<u>Perfeksiyonizm (Mükemmecilik):</u> Tasarımın uzun sürece yapılma sebebi en iyi tasarımı inşa edebilme tutkusunu göstermektedir.									
<u>Restorasyonizm (Restorasyonculuk):</u> Yapı, inşası yapıldığı gibi hem de restorasyon işlemi yapılarak devamlılığı sağlanmaktadır.									
Kavramsal Kriterler				Biçimsel Kriterler					
Yakınlık	Benzerlik	Kapalılık	Şekil-Zemin	Süreklilik	Geçirgenlik	Denge	Simetri	Tekrar	Hiyerarşi
●	●	●		●	●		●	●	●
Devamlılık	Pragnanz	Simgesellik	Anıtsallık	Vurgu	Malzeme	Yönelim	Oran	Uyum	Ana Tema
		●	●	●			●		●

Yapı Adı: La Sagrada Familia Bazilikası

❖ İdeolojik Kriterler

- Tutucu Fikir (Muhafazakârlık) İdeolojisi: Yapı tasarımının sahip olduğu muhafazakâr tutum, Gaudi'nin başlattığı yapının inşa edilmesini amaçlamaktadır. Bu yönüyle yapının sahip olduğu kurgu ve birçok farklı olgunun devamlılığının sağlanması amaçlanarak, tasarımın bir yandan devamlılığının sağlanabilmesi için hem restorasyonu yapılırken hem de inşası yapılmaktadır. Yapının sıra dışı kurgusunun aktarımını sağlamak bir diğer amaçtır.

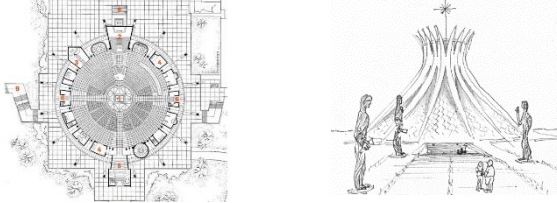
❖ Kavramsal Kriterler

- Yakınlık: Form, farklı elemanlarla oluşturulan grupların, bir birlik ifade etmesiyle yakınlık kriterini sağlamaktadır.
- Benzerlik: Form genelinde olmasa da bazı bölümlerdeki kullanılan malzemenin doku ve boyutsal birliği benzerlik kriterini sağlamaktadır.
- Kapalılık: Formdaki doluluk-boşluk etkisiyle, algıda boş alanların tamamlanması kapalılık ilkesini sağlamaktadır.
- Simgesellik: Yapı tarihçesiyle, bulunduğu ortam sembol olduğundan ötürü simgesel etki sağlamaktadır.
- Anıtsallık: Yapı tasarımının tarihçesinin de etkisiyle ve masif kurgusuyla, tasarım anıtsal kriteri sağlamaktadır.

❖ Biçimsel Kriterler

- Süreklilik: Form tasarımındaki Art Nouveau ve Neo-Gotik etkileri devam ettirilerek, tasarım gerçekleştirilmektedir.
- Geçirgenlik: Formdaki doluluk-boşluk ilişkisi, iç-dış etkileşimini doğurarak, geçirgenlik ilkesini sağlamaktadır.
- Simetri: Ön cephedeki iki taraflı benzerlik göstermesiyle ile sağlanmaktadır.
- Tekrar: Formdaki benzer kullanımın devamlılığı tekrar ilkesini sağlamaktadır.
- Hiyerarşi: Formun ön kulelerine doğru yükselmeyle hiyerarşi sağlanmaktadır.
- Vurgu: Yapı formunun kuleleri, boyutsal vurgu kriterini sağlamaktadır.
- Oran: Form kendi oluşumu içerisinde belirli uygun bir düzen göstererek, oran kriterini sağlamaktadır.
- Ana Tema: Gaudi'nin şehre mirasını devam ettirme amaçlı olarak yapılan yapı, onun biçimsel kararlarına göre hareket etmektedir.

Tablo 15. Brasilia Katedrali Analiz Tablosu

Yapı No: 2.1				BRASİLİA KATEDRALİ					
Kimlik Bilgileri				Yapının Çizimleri					
Mimarı: Oscar Niemeyer									
Yeri: Brezilya									
Yapım Yılı: 1970									
İşlevi: Dini									
Yapı Görselleri				İdeolojik Kriterler					
				Genel İdeoloji	Tutucu Fikir (Muhafazakârlık) İdeolojisi				
					Düzeltilimci (Reformist) İdeolojisi				●
					İhtilalci İdeolojisi				
					Karşıt İdeolojisi				
				Yapının Sahip Olduğu Alt İdeolojiler	Didaktisizm (Tümdengelimcilik): Tasarım, ülkenin gücünü ve yaşamışlıklarını göstermeyi amaçlayacak biçimde tasarlanmıştır.				
Fütürizm (Gelecekçilik): Tasarım, yapıldığı dönemi ve geleceği için yapıp, ideallerinde devamlılık sağlamaktadır.									
Revizyonizm (Yenileştirmecilik): Tasarım, önceki yapılarda var olan kurgulara tasarımda yer vererek yeni algı oluşturmaktadır.									
Sembolizm (Simgecilik): Form, dini olguyla ilişkili olarak dua eden elleri sembolize etmektedir.									
Kavramsal Kriterler				Biçimsel Kriterler					
Yakınlık	Benzerlik	Kapalılık	Şekil-Zemin	Süreklilik	Geçirgenlik	Denge	Simetri	Tekrar	Hiyerarşi
●	●			●	●	●	●	●	●
Devamlılık	Pragnanz	Simgesellik	Anıtsallık	Vurgu	Malzeme	Yönelim	Oran	Uyum	Ana Tema
		●	●	●			●	●	●

Yapı Adı: Brasilia Katedrali

❖ İdeolojik Kriterler

- Düzeltimci (Reformist) İdeolojisi: Yapı tasarımının sahip olduğu reformist tutum, klasik olarak tabir verilebilecek dini yapılarının aksine fütürist ve yenilikçi bir tasarımı yapmakla gösterilmiştir. Var olan olguların ve modern olguların, yenilikçi tutumla dönemin koşullarına ve değerlerine daha uygun olduğu gösteren tasarım, eski olguların değişim göstermesini ve yapılan tasarımın amacıyla ilişkili olarak gücün yenilikle sağlandığını belirtmektedir.

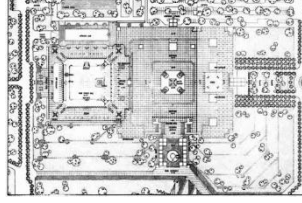
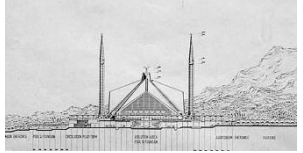
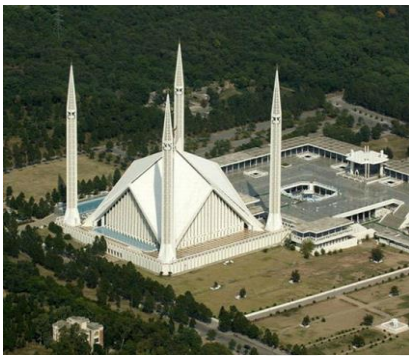
❖ Kavramsal Kriterler

- Yakınlık: Formda oluşturulan bölümler kendi aralarında bir düzeni ifade ettiğinden yakınlık ilkesi sağlanmaktadır.
- Benzerlik: Form genelindeki bölümlerde, benzer malzeme ve boyutsal girdilerin kullanımı benzerlik ilkesini sağlamaktadır.
- Simgesellik: Yapının öykünme gösterdiği dua eden el biçimi formda simgesellik etkisini sağlamaktadır.
- Anıtsallık: Yapının tasarım amaçlarından biri olan ülkenin gücünü gösterme amacı, formun anıtsal bir kurguyla heykelsi biçimde yapımını sağlamaktadır.

❖ Biçimsel Kriterler

- Süreklilik: Form tasarımındaki Gotik mimarinin etkilerinin modern ile gösterimi eski olguların sürekliliğini sağlamaktadır.
- Geçirgenlik: Formdaki doluluk-boşluk ilişkisi, vitray cam kullanımı ile iç-dış etkileşimini oluşturarak geçirgenliği sağlamaktadır.
- Denge: Formun genelinde benzer tutum ve düzen, dengeyi sağlamaktadır.
- Simetri: Yapı formun dairesel kurgusu ve bozulmayan düzeni uygun olan hemen hemen her yerden alınan eksenle simetriyi sağlamaktadır.
- Tekrar: Formda hiperbol beton ve vitray cam kullanımı tekrarı sağlamaktadır.
- Hiyerarşi: Formun merkezi bölümüne doğru hiyerarşi etkisi görülmektedir.
- Vurgu: Yapı formundaki taca benzer kurgu, vurgunun sağlandığı bölümdür.
- Oran: Form kendi oluşumu içerisinde belirli uygun bir düzen göstererek, oran kriterini sağlamaktadır.
- Uyum: Formun sürekli düzeni kendi arasında uyumu sağlamaktadır.
- Ana Tema: Ülkenin gücünü ve değerlerini gösterme amacıyla yapılan yapı etkileycilik sağlayıcı, sembolizm etkisinde bir biçimi oluşturmuştur.

Tablo 16. Faysal Camii Analiz Tablosu

Yapı No: 2.2				FAYSAL CAMİİ						
Kimlik Bilgileri				Yapının Çizimleri						
Mimarı: Vedat Dalokay				 						
Yeri: Pakistan										
Yapım Yılı: 1986										
İşlevi: Dini										
Yapı Görselleri				İdeolojik Kriterler						
 				Genel İdeoloji	Tutucu Fikir (Muhafazakârlık) İdeolojisi					
					Düzeltilimci (Reformist) İdeolojisi				●	
					İhtilalci İdeolojisi					
					Karşıt İdeolojisi					
				Yapının Sahip Olduğu Alt İdeolojiler	<u>Konvensiyonalizm (Görenekçilik):</u> Tasarım, bulunduğu çevreye ait özgün tasarım değerlerinden etkilenerek yapılmıştır.					
<u>Pürizm (Arıtcılık):</u> Tasarım, süslemeden yoksun olarak sade bir kurgu sağlama amacıyla yapılmıştır.										
<u>Revizyonizm (Yenileştirmecilik):</u> Tasarım, önceki tasarım olgularının yeniyle ilişki sağlamasıyla yapılmıştır.										
<u>Sembolizm (Simgecilik):</u> Form, çadır biçimini ve bulunduğu ortamdaki dağları sembolize ederek yapılmıştır.										
Kavramsal Kriterler				Biçimsel Kriterler						
Yakınlık	Benzerlik	Kapalılık	Şekil-Zemin	Süreklilik	Geçirgenlik	Denge	Simetri	Tekrar	Hiyerarşi	
●	●		●	●	●	●	●	●	●	
Devamlılık	Pragnanz	Simgesellik	Anıtsallık	Vurgu	Malzeme	Yönelim	Oran	Uyum	Ana Tema	
●		●		●			●	●	●	

Yapı Adı: Faysal Camii

❖ İdeolojik Kriterler

- Düzeltimci (Reformist) İdeolojisi: Yapı tasarımının sahip olduğu reformist tutum, klasik olarak tabir edilebilecek tasarım olgularının güncel ve yenilikçi tutumla etkileşim içerisinde olması gerektiğini savunmaktadır. Aksi durumda var olan kurguların yenilikle ilişki kurmadan devamlılık gösteremeyeceğini belirten tutum, yenilikçi tavrın dönemin gerekliliği olduğunu aktarmaktadır.

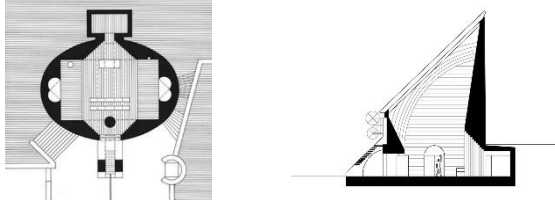
❖ Kavramsal Kriterler

- Yakınlık: Formdaki bölümler kendi aralarında bir düzeni ifade ettiğinden yakınlık ilkesi sağlanmaktadır.
- Benzerlik: Form genelindeki, benzer malzeme ve boyutsal girdilerin kullanımı benzerlik ilkesini sağlamaktadır.
- Şekil-Zemin: Yapının sembolize etkisi, çevredeki dağları zemin, yapıyı da şekil olarak algılatmaktadır.
- Devamlılık: Yapı formundaki çizgisel kurgu devamlılığı sağlamaktadır.
- Simgesellik: Yapının öykünme gösterdiği çadır formu ve çevre dağlarla etkileşim oluşturma amacı, formda simgesellik etkisini sağlamaktadır.

❖ Biçimsel Kriterler

- Süreklilik: Form tasarımındaki Osmanlı ve Moğol camii mimarisinin etkilerinin modern ile gösterimi eski olguların sürekliliğini sağlamaktadır.
- Geçirgenlik: Formdaki doluluk-boşluk ilişkisi, iç-dış etkileşimini oluşturarak geçirgenliği sağlamaktadır.
- Denge: Formun genelinde benzer tutum ve düzen, dengeyi sağlamaktadır.
- Simetri: Formun uygun yerlerden eksenli bölümü simetriyi sağlamaktadır.
- Tekrar: Formdaki benzer boyut ve malzeme kullanımı tekrarı sağlamaktadır.
- Hiyerarşi: Formun merkezi bölümüne doğru hiyerarşi etkisi görülmektedir.
- Vurgu: Yapı formunun merkezi bölümüne doğru yükseldiği bölüm ve yapı çevresindeki 4 minare vurgu sağlanan yerlerdir.
- Oran: Form kendi oluşumu içerisinde belirli uygun bir düzen göstererek, oran kriterini sağlamaktadır.
- Uyum: Form kendi arasında ve çevresiyle uyumu amaçlayarak yapılmıştır.
- Ana Tema: Eski olguların ve modern olguların birlikte kullanımı ile yenilikçi gösterimin amaç edinmesiyle, biçimde etkisini göstermektedir.

Tablo 17. San Giovanni Battista Kilisesi Analiz Tablosu

Yapı No: 2.3				SAN GIOVANNİ BATTİSTA KİLİSESİ					
Kimlik Bilgileri				Yapının Çizimleri					
Mimarı: Mario Botta									
Yeri: İsviçre									
Yapım Yılı: 1996									
İşlevi: Dini									
Yapı Görselleri				İdeolojik Kriterler					
				Genel İdeoloji	Tutucu Fikir (Muhafazakârlık) İdeolojisi				
					Düzeltilmci (Reformist) İdeolojisi				●
					İhtilalci İdeolojisi				
					Karşıt İdeolojisi				
				Yapının Sahip Olduğu Alt İdeolojiler	<u>Abstraksiyonizm (Soyutlamacılık):</u> Tasarım, kendini dışarıdan ayırtıran ve içeride ilahi bir ortamı amaçlayarak yapılmıştır.				
<u>Konvensiyonalizm (Görenekçilik):</u> Tasarımda kullanılan elemanların çoğu, toplum tarafından kullanılan malzemelerdir.									
<u>Pürizm (Arıtlılık):</u> Tasarım, süslemeden yoksun olarak sade bir kurgu sağlama amacıyla yapılmıştır.									
<u>Revizyonizm (Yenileştirmecilik):</u> Tasarım, önceki kilise tasarım olgularının modernleştirilmesiyle yapılmıştır.									
Kavramsal Kriterler				Biçimsel Kriterler					
Yakınlık	Benzerlik	Kapalılık	Şekil-Zemin	Süreklilik	Geçirgenlik	Denge	Simetri	Tekrar	Hiyerarşi
●	●			●	●	●	●	●	
Devamlılık	Pragnanz	Simgesellik	Anıtsallık	Vurgu	Malzeme	Yönelim	Oran	Uyum	Ana Tema
●	●			●	●	●	●	●	

Yapı Adı: San Giovanni Battista Kilisesi

❖ İdeolojik Kriterler

- Düzeltimci (Reformist) İdeolojisi: Yapı tasarımının sahip olduğu reformist tutum, öncesinde yıkılan kilisenin yerine, toplum için yabancılik oluşturmada modern bir yapı yapımla sağlanmıştır. Var olan olguların yıkıntıya uğraması sonucu, modern olguların dönemin koşullarına uygunluk gösterdiğini ve daha etkili olduğu tasarımda belirtilmektedir.

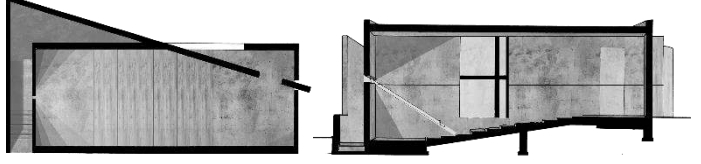
❖ Kavramsal Kriterler

- Yakınlık: Formdaki genel kurgudaki benzerlik ve birlik, algıda yakınlık kriterini sağlamaktadır.
- Benzerlik: Form genelindeki, benzer malzeme ve boyutsal girdilerin kullanımı benzerlik ilkesini sağlamaktadır.
- Devamlılık: Yapı formundaki çizgisel kurgu devamlılığı göstermektedir.
- Pragnanz: Formun sahip olduğu sade ve düzen kurgusu, anlaşılır bir olgu ifade ederek pragnanz ilkesini sağlamaktadır.

❖ Biçimsel Kriterler

- Süreklilik: Form tasarımında, toplum tarafından kullanılan malzemenin kullanımı biçimde süreklilik kriterini göstermektedir.
- Geçirgenlik: Formun üst bölümündeki açıklık iç-dış etkileşimi sağlayarak, yapı için geçirgenlik sağlamaktadır.
- Denge: Formun genelinde benzer tutum ve düzen, dengeyi sağlamaktadır.
- Simetri: Form, ön cephesi iki taraflı benzerlik göstererek simetri sağlamaktadır.
- Tekrar: Formdaki benzer boyut ve malzeme kullanımı tekrarı sağlamaktadır.
- Vurgu: Yapı formunun sahip olduğu kesik silindir formun üst bölümündeki saydam bölüm vurgu sağlamaktadır.
- Malzeme: Formdaki malzemeler, bulunulan çevreye aittir ve biçimde malzemenin etkeni görülmektedir.
- Yönelim: Yapıdaki açıklıkla güneş faktörüne özgün bir tasarım yapılarak, fiziksel faktöre göre tasarımda yönelim görülmektedir.
- Oran: Form kendi oluşumu içerisinde belirli uygun bir düzen göstererek, oran kriterini sağlamaktadır.
- Uyum: Formun kendi arasındaki sağladığı düzen ve ahenk, uyum kriterini sağlamaktadır.

Tablo 18. Işık Kilisesi Analiz Tablosu

Yapı No: 2.4				IŞIK KİLİSESİ						
Kimlik Bilgileri				Yapının Çizimleri						
Mimarı: Tadao Ando										
Yeri: Japonya										
Yapım Yılı: 1999										
İşlevi: Dini										
Yapı Görselleri				İdeolojik Kriterler						
				Genel İdeoloji	Tutucu Fikir (Muhafazakârlık) İdeolojisi					
					Düzeltilimci (Reformist) İdeolojisi				●	
					İhtilalci İdeolojisi					
					Karşıt İdeolojisi					
				Yapının Sahip Olduğu Alt İdeolojiler	Abstraksiyonizm (Soyutlamacılık): Tasarım, kendini dışarıdan ayırtıran ve içeride ilahi bir ortamı amaçlayarak yapılmıştır.					
Düalizm (İkilikçilik): Tasarımda ikilik belirten olguların etkileşimine yer verilerek tasarlanmıştır.										
Minimalizm (Sadecilik): Tasarım, sade ve yalın olma amacıyla tasarlanarak inşa edilmiştir.										
Pürizm (Arıtcılık): Tasarım, süslemeden yoksun olarak sade bir kurgu sağlama amacıyla yapılmıştır.										
Kavramsal Kriterler				Biçimsel Kriterler						
Yakınlık	Benzerlik	Kapalılık	Şekil-Zemin	Süreklilik	Geçirgenlik	Denge	Simetri	Tekrar	Hiyerarşi	
●	●	●			●	●		●		
Devamlılık	Pragnanz	Simgesellik	Anıtsallık	Vurgu	Malzeme	Yönelim	Oran	Uyum	Ana Tema	
	●			●			●	●	●	

Yapı Adı: Işık Kilisesi

❖ İdeolojik Kriterler

- Düzeltimci (Reformist) İdeolojisi: Yapı tasarımının sahip olduğu reformist tutum, sade ve yalın tasarım kurgusuyla klasik olandan ayrışım göstermesiyle sağlanmaktadır. Bu yönde aktarım için, tasarımda mütevazi ve sade kurguyla, ilahi bir kurgu sağlamak amaçlanmıştır. Bu sebeple yapı kurgusu kendini dışarıdan soyutlayan bir tavırla yenilikçi bir tutumu göstermektedir. Bununla birlikte yapı tasarımı, ilahi olan için yapılan kurgunun mütevazi olması gerektiği belirterek, var olan klasik olguların dışına çıkmaktadır.

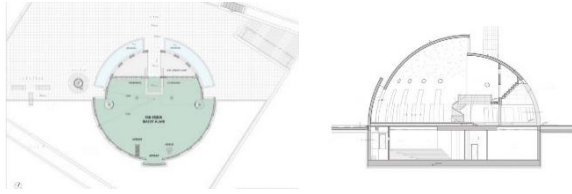
❖ Kavramsal Kriterler

- Yakınlık: Formdaki genel benzerlik ve birlik, algıda yakınlık kriterini sağlamaktadır.
- Benzerlik: Form genelindeki, benzer malzeme ve boyutsal girdilerin kullanımı benzerlik ilkesini sağlamaktadır.
- Kapalılık: Yapı formundaki açıklıklar, bütündeki düzenle ilişkili olarak algı sağladığından kapalılık ilkesini göstermektedir.
- Pragnanz: Formun sahip olduğu sade ve düzen kurgusu, anlaşılır bir olgu ifade ederek pragnanz ilkesini sağlamaktadır.

❖ Biçimsel Kriterler

- Geçirgenlik: Formun haç biçimindeki ve yanlardaki boşlukları, iç-dış etkileşimi sağlayarak, yapı için geçirgenlik sağlamaktadır.
- Denge: Formun genelindeki benzer tutum ve düzen, yapı formunda denge ilkesini sağlamaktadır.
- Tekrar: Formdaki benzer boyutta ve malzemede kullanım, tekrar ilkesini sağlamaktadır.
- Vurgu: Yapı formundaki haç biçimindeki açıklık, formda biçimsel olarak belirleyici olup vurgu ilkesini sağlamaktadır.
- Oran: Form kendi oluşumu içerisinde belirli uygun bir düzen göstererek, oran kriterini sağlamaktadır.
- Uyum: Formun kendi arasındaki sağladığı düzen ve ahenk, uyum kriterini sağlamaktadır.
- Ana Tema: Formun ikilik olgularını yansıtır ve yenilikçi tutumu gereği, tasarımda amacın biçimsel etkilerini göstermektedir.

Tablo 19. Yeşil Vadi Camii Analiz Tablosu

Yapı No: 2.5				YEŞİL VADI CAMİİ						
Kimlik Bilgileri				Yapının Çizimleri						
Mimarı: Adnan Kazmaoğlu										
Yeri: Türkiye										
Yapım Yılı: 2010										
İşlevi: Dini										
Yapı Görselleri				İdeolojik Kriterler						
 				Genel İdeoloji	Tutucu Fikir (Muhafazakârlık) İdeolojisi					
					Düzeltilmeci (Reformist) İdeolojisi				●	
					İhtilalci İdeolojisi					
					Karşıt İdeolojisi					
				Yapının Sahip Olduğu Alt İdeolojiler	<u>Konvensiyonalizm (Görenekçilik):</u> Tasarım, yabancılık oluşturmada toplum benliğinde olanı modern bir dille anlatmaktadır.					
<u>Pürizm (Arıtcılık):</u> Tasarım, süslemeden yoksun olarak sade ve yalın bir kurgu sağlama amacıyla yapılmıştır.										
	<u>Revizyonizm (Yenileştirmecilik):</u> Tasarım, var olan kurgulara yeniden bakış göstererek modern bir tutum göstermektedir.									
	<u>Sembolizm (Simgecilik):</u> Dairesel form ahiret-dünya ilişkisinden, minare de güneş saatinden esinlenmektedir.									
Kavramsal Kriterler				Biçimsel Kriterler						
Yakınlık	Benzerlik	Kapalılık	Şekil-Zemin	Süreklilik	Geçirgenlik	Denge	Simetri	Tekrar	Hiyerarşi	
●	●	●		●	●	●	●	●		
Devamlılık	Pragnanz	Simgesellik	Anıtsallık	Vurgu	Malzeme	Yönelim	Oran	Uyum	Ana Tema	
		●		●			●	●		

Yapı Adı: Yeşil Vadi Camii

❖ İdeolojik Kriterler

- Düzeltimci (Reformist) İdeolojisi: Yapı tasarımının sahip olduğu reformist tutum, öncesinde var olan camii tipolojisinin dönemin sağladığı teknolojik ve yenilikler sonucu revizyonu ile sağlanmıştır. Bu yönde toplum benliğinde yabancılaşma oluşturmada, yapıda dönemin sağladığı belirli konfor ve unsurlar tasarımda belirleyici olmuştur. Bu sayede yapı tasarımı, zaman geçtikçe değişen isteklerin ve yeniliklerin kullanımını sağlayarak, yenilikçi tutumu göstermektedir.

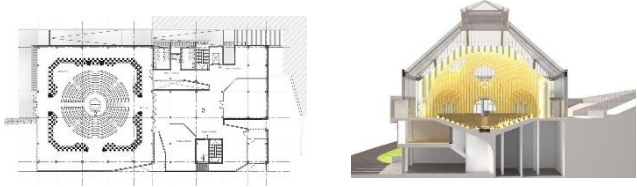
❖ Kavramsal Kriterler

- Yakınlık: Formdaki genel renk, doku vb. benzerlik ve birlik, algıda yakınlık kriterini sağlamaktadır.
- Benzerlik: Form genelindeki, birlik gösteren malzeme ve boyutsal girdilerin kullanımı benzerlik ilkesini sağlamaktadır.
- Kapalılık: Yapı formundaki açıklıklar, bütündeki düzenle ilişkili olarak algıda tamamlama sağladığından kapalılık ilkesini sağlamaktadır.
- Simgesellik: Formdaki dairesel kurgunun ahiret-dünya ilişkisiyle sonsuzluğu temsili ve minarenin güneş saati kullanımı simgeselliği sağlamaktadır.

❖ Biçimsel Kriterler

- Süreklilik: Form tasarımı, Osmanlı camii mimarisine ait kurgulardan yol çıkılarak modernle beraber kullanımıyla süreklilik sağlamıştır.
- Geçirgenlik: Formdaki açıklıklar iç-dış etkileşimini sağlayarak geçirgenlik ilkesini sağlamaktadır.
- Denge: Formun genelindeki benzer tutum ve düzen, yapı formunda denge ilkesini sağlamaktadır.
- Simetri: Uygun eksenle iki taraflı benzerlik gösteren yapı ilkeyi sağlamaktadır.
- Tekrar: Formdaki benzer boyuttaki açıklıklar ve benzer malzemede kullanımı, tekrar ilkesini sağlamaktadır.
- Vurgu: Formdaki iki daire birleşimindeki saydam bölüm vurgu sağlamaktadır.
- Oran: Form kendi oluşumu içerisinde bir düzen göstererek, oran kriterini sağlamaktadır.
- Uyum: Formun kendi arasındaki sağladığı düzen ve ahenk, uyum kriterini sağlamaktadır.

Tablo 20. Yaşam Işığı Kilisesi Analiz Tablosu

Yapı No: 2.6				YAŞAM IŞIĞI KİLİSESİ						
Kimlik Bilgileri				Yapının Çizimleri						
Mimarı: IISAC, shinslab										
Yeri: Güney Kore										
Yapım Yılı: 2014										
İşlevi: Dini										
Yapı Görselleri				İdeolojik Kriterler						
 				Genel İdeoloji	Tutucu Fikir (Muhafazakârlık) İdeolojisi					
					Düzeltilimci (Reformist) İdeolojisi			●		
					İhtilalci İdeolojisi					
					Karşıt İdeolojisi					
				Yapının Sahip Olduğu Alt İdeolojiler	Alturizm (Özgeçilik): Form bulunduğu çevrede doğayla olumlu ilişki sağlamak amaçlı saydam şekilde tasarlanmıştır.					
Enviromentalizm (Cevrecilik): Yapı tasarımındaki süreçte doğaya olumsuz etki yaratmama ve etkileşim kurma sağlanmıştır.										
Konvensiyonalizm (Görenekçilik): Tasarım, toplum benliğinde var olanı modern bir dille yansıtarak yapılmıştır.										
Revizyonizm (Yenileştirmecilik): Tasarım, var olan kurgulara yeniden bakış göstererek modern bir tutum göstermektedir.										
Kavramsal Kriterler				Biçimsel Kriterler						
Yakınlık	Benzerlik	Kapalılık	Şekil-Zemin	Süreklilik	Geçirgenlik	Denge	Simetri	Tekrar	Hiyerarşi	
●	●			●	●	●		●	●	
Devamlılık	Pragnanz	Simgesellik	Anıtsallık	Vurgu	Malzeme	Yönelim	Oran	Uyum	Ana Tema	
●				●	●	●	●	●		

Yapı Adı: Yaşam Işığı Kilisesi

❖ İdeolojik Kriterler

- Düzeltimci (Reformist) İdeolojisi: Yapı tasarımının sahip olduğu reformist tutum, geleneksel olgulara tamı tamına bağlı kalınmayıp yenilikçi düşüncenin sağladığı modern etkinin kullanımı aktarmaktadır. Yenilikçi tutumun yabancılaşma oluşturmamasını ise; geleneksel olguların kullanımıyla gösteren yapı, varlık gösteren olguların ötesine gitmeyi amaçlayarak yapılmıştır. Bu yönde yenilikçiliğin dönemle uyumu, doğanın yapıyla uyumunu göstermek ile aktarılmak istenmiştir.

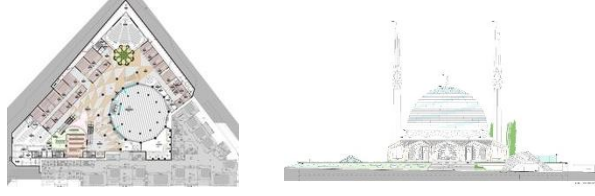
❖ Kavramsal Kriterler

- Yakınlık: Formdaki malzeme benzerliği ve boyutsal birlik, algıda yakınlık kriterini sağlamaktadır.
- Benzerlik: Form genelindeki, birlik gösteren malzeme ve boyutsal girdilerin kullanımı benzerlik ilkesini sağlamaktadır.
- Devamlılık: Formdaki yapı elemanlarının çizgisel kullanımı devamlılık ilkesini sağlamaktadır.

❖ Biçimsel Kriterler

- Süreklilik: Form tasarımı, geleneksel ahşap malzemenin modern malzemeyle beraber kullanımı sayesinde süreklilik sağlamaktadır.
- Geçirgenlik: Formdaki saydam kurgu, iç-dış etkileşimi oluşturarak geçirgenlik kriterini sağlamaktadır.
- Denge: Formun genelindeki benzer malzeme kullanım ve boyutsal düzen, yapı formunda denge ilkesini sağlamaktadır.
- Tekrar: Formdaki benzer boyuttaki ve benzer malzemede kullanım, tekrar ilkesini sağlamaktadır.
- Hiyerarşi: Form merkezi bölüme doğru yükselme göstermektedir.
- Vurgu: Formdaki merkezi üst bölüm boyutsal vurgu sağlamaktadır.
- Malzeme: Formla ilişki kurgulayan ahşap bölüm geleneksel malzeme olup modern saydam malzemeyle form tasarımını belirlemektedir.
- Yönelim: Formdaki saydam kurgu güneş faktörünün etkisinde tasarlanmıştır.
- Oran: Form kendi oluşumu içerisinde bir düzen göstererek, oran kriterini sağlamaktadır.
- Uyum: Formun kendi arasındaki sağladığı düzen uyum kriterini sağlamaktadır.

Tablo 21. Marmara İlahiyat Camii Analiz Tablosu

Yapı No: 2.7				MARMARA İLAHİYAT CAMİİ					
Kimlik Bilgileri				Yapının Çizimleri					
Mimarı: Hassa Mimarlık									
Yeri: Türkiye									
Yapım Yılı: 2015									
İşlevi: Dini									
Yapı Görselleri				İdeolojik Kriterler					
				Genel İdeoloji	Tutucu Fikir (Muhafazakârlık) İdeolojisi				
					Düzeltilimci (Reformist) İdeolojisi				●
					İhtilalci İdeolojisi				
					Karşıt İdeolojisi				
				Yapının Sahip Olduğu Alt İdeolojiler	Didaktisizm (Tümdengelimcilik): Tasarım, var olan olguları modernleştirme ve yeni vizyon amacıyla yapılmıştır.				
Konvensiyonalizm (Görenekçilik): Form kurgusu, eski olguların eşliğinde analizi yapılarak tasarlanmıştır.									
Pürizm (Arıtcılık): Tasarım, süslemeden yoksun olarak sade bir kurgu sağlama amacıyla yapılmıştır.									
Revizyonizm (Yenileştirmecilik): Tasarım, var olan kurgulara yeniden bakış göstererek modern bir tutum göstermektedir.									
Kavramsal Kriterler				Biçimsel Kriterler					
Yakınlık	Benzerlik	Kapalılık	Şekil-Zemin	Süreklilik	Geçirgenlik	Denge	Simetri	Tekrar	Hiyerarşi
●	●	●		●	●	●		●	●
Devamlılık	Pragnanz	Simgesellik	Anıtsallık	Vurgu	Malzeme	Yönelim	Oran	Uyum	Ana Tema
●	●			●			●	●	

Yapı Adı: Marmara İlahiyat Camii

❖ İdeolojik Kriterler

- Düzeltimci (Reformist) İdeolojisi: Yapı tasarımının sahip olduğu reformist tutum, geleneksel olgulara revizyon sağlayıp yenilikçi düşüncenin sağladığı modern etkinin kullanımı aktarmaktadır. Bu sebeple tasarım kurgusu, yabancılaşma oluşturmaya yönelik olan tasarım kurgularının yenilikçi düşüncelerin oluşturduğu modern olgularla ilişkisini gösterecek biçimde yapılmıştır. Bu yöndeki amaç dönemin estetik değerlerinin ve konfor koşullarının değişime sebep olduğu belirterek, yeni olanın var olana göre etkisini göstermektedir.

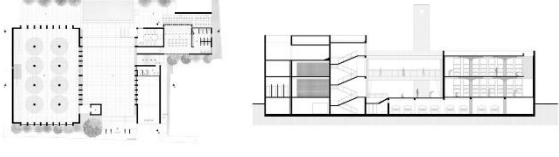
❖ Kavramsal Kriterler

- Yakınlık: Formdaki malzeme benzerliği ve boyutsal birlik oluşturma, algıda yakınlık kriterini sağlamaktadır.
- Benzerlik: Form genelindeki, malzeme ve boyutsal girdilerin kullanımı benzerlik ilkesini sağlamaktadır.
- Kapalılık: Formdaki kubbedeki saydam malzeme kullanımına rağmen, kubbe biçiminin algıda tamamlanması kapalılık ilkesini sağlamaktadır.
- Devamlılık: Kubbedeki çizgisel kullanım ve formdaki ilişkili kullanımlar, devamlılık ilkesini sağlamaktadır.
- Pragnanz: Tasarım kurgusundaki sade ve anlaşılır tutum, pragnanz ilkesini sağlamaktadır.

❖ Biçimsel Kriterler

- Süreklilik: Form tasarımındaki var olan olguların devamlılık göstermesi biçimde süreklilik kriterini sağlamaktadır.
- Geçirgenlik: Formdaki saydam kurgu, iç-dış etkileşimi oluşturarak geçirgenlik kriterini sağlamaktadır.
- Denge: Formun genelindeki benzer malzeme kullanım ve boyutsal düzenin varlığı, yapı formunda denge ilkesini sağlamaktadır.
- Tekrar: Formdaki benzer boyuttaki ve benzer malzemede kullanım, tekrar ilkesini sağlamaktadır.
- Hiyerarşi: Kubbe kurgusu hiyerarşi ilkesini sağlamaktadır.
- Vurgu: Kubbedeki saydam malzeme etkisi, formda vurgu sağlamaktadır.
- Oran: Form kendi içerisinde bir düzen göstererek, oran kriterini sağlamaktadır.
- Uyum: Formun kendi arasındaki sağladığı düzen uyum kriterini sağlamaktadır.

Tablo 22. Muhammed Hanif Jame Camii Analiz Tablosu

Yapı No: 2.8				MUHAMMED HANİF JAME CAMİİ					
Kimlik Bilgileri				Yapının Çizimleri					
Mimarı: Shatotto									
Yeri: Bangladeş									
Yapım Yılı: 2018									
İşlevi: Dini									
Yapı Görselleri				İdeolojik Kriterler					
				Genel İdeoloji	Tutucu Fikir (Muhafazakârlık) İdeolojisi				
					Düzeltilimci (Reformist) İdeolojisi				●
					İhtilalci İdeolojisi				
					Karşıt İdeolojisi				
				Yapının Sahip Olduğu Alt İdeolojiler	<u>Didaktisizm (Tümdengelimcilik):</u> Tasarım, var olan olgularla ilişkili olarak yeni vizyon sağlama amacıyla yapılmıştır.				
<u>Düalizm (İkilikçilik):</u> Tasarım farklı ve kontrast olguları yansıtacak biçimde tasarlanmıştır.									
<u>Konvensiyonalizm (Görenekçilik):</u> Form kurgusu, eski olguların eşliğinde analizi yapılarak tasarlanmıştır.									
<u>Revizyonizm (Yenileştirmecilik):</u> Tasarım, var olan kurgulara yeniden bakış göstererek modern bir tutum göstermektedir.									
Kavramsal Kriterler				Biçimsel Kriterler					
Yakınlık	Benzerlik	Kapalılık	Şekil-Zemin	Süreklilik	Geçirgenlik	Denge	Simetri	Tekrar	Hiyerarşi
●	●	●		●	●	●		●	
Devamlılık	Pragnanz	Simgesellik	Anıtsallık	Vurgu	Malzeme	Yönelim	Oran	Uyum	Ana Tema
●				●	●		●	●	●

Yapı Adı: Muhammed Hanif Jame Camii

❖ İdeolojik Kriterler

- Düzeltimci (Reformist) İdeolojisi: Yapı tasarımının sahip olduğu reformist tutum, geleneksel olgulara revizyon sağlayıp yenilikçi düşüncenin sağladığı modern etkinin kullanımı aktarmaktadır. Yapılan tasarım kurgusunun, yabancılaşma oluşturmaması için gelenekselin yenilikçi düşüncelerin oluşturduğu modern olgularla ilişkisi sağlanacak biçimde tasarım yapılmıştır. Bu sayede aktarılan düşünce, gelenekselin modernle ilişki kurabileceğini ve yeniliklerle sabit tutumdan uzaklaşılması gerektiği savunulmaktadır.

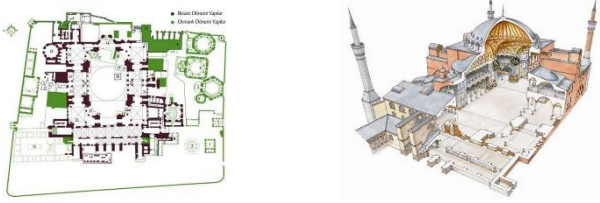
❖ Kavramsal Kriterler

- Yakınlık: Formdaki malzeme ve boyutsal birliğin varlığı, algıda yakınlık kriterini sağlamaktadır.
- Benzerlik: Form genelindeki, malzeme ve boyutsal girdilerin birlikte oluşturduğu birlik, benzerlik ilkesini sağlamaktadır.
- Kapalılık: Formdaki uygulanan birçok doluluk-boşluk etkisi, boyutsal anlamda düzen sağladığından ötürü algıda tamamlanma sağlamaktadır.
- Devamlılık: Formdaki yapı elemanlarında yatay ve dikey çizgisel sürekli kullanım devamlılık ilkesini sağlamaktadır.

❖ Biçimsel Kriterler

- Süreklilik: Form tasarımındaki var olan olguların revizyonu sağlanarak kullanımıyla devamlılık göstermesi, biçimde süreklilik kriterini sağlamaktadır.
- Geçirgenlik: Formda boşluk belirten yüzeyler, iç-dış etkileşimi oluşturarak geçirgenlik kriterini sağlamaktadır.
- Denge: Formun genelindeki benzer malzeme kullanım ve boyutsal düzenin korunması, yapı formunda denge ilkesini sağlamaktadır.
- Tekrar: Formda benzer boyut ve malzemedeki kullanım, ilkeyi sağlamaktadır.
- Vurgu: Yapıya ait minare, formda boyutsal vurgu sağlamaktadır.
- Malzeme: Yerel malzemelerin modern tutumla kullanımı, form tasarımında belirleyicidir.
- Oran: Form kendi içerisinde bir düzen göstererek, oran kriterini sağlamaktadır.
- Uyum: Formun kendi arasındaki sağladığı düzen uyum kriterini sağlamaktadır.
- Ana tema: Gelenekselin modernleştirilmesi amacı yapının biçimsel kurgusunda etkili olmuştur.

Tablo 23. Ayasofya Camii Analiz Tablosu

Yapı No: 3.1				AYASOFYA CAMİİ							
Kimlik Bilgileri				Yapının Çizimleri							
Mimarı: Miletli İsidoros vd.											
Yeri: Türkiye											
Yapım Yılı: 537											
İşlevi: Dini											
Yapı Görselleri				İdeolojik Kriterler							
				Genel İdeoloji	Tutucu Fikir (Muhafazakârlık) İdeolojisi						
					Düzeltilmci (Reformist) İdeolojisi						
					İhtilalci İdeolojisi				●		
					Karşıt İdeolojisi						
				Yapının Sahip Olduğu Alt İdeolojiler	Absolüt İdealizm (Saltık İdealizm): Yapı dönüşümü, belirli ve net düşünceler sonucu gerçekleştirilerek yeni halini almıştır.						
Perfeksiyonizm (Mükemmelmecilik): Her iki döneminde de yapı, evrenselliği ve etkileyciliği sağlamaktadır.											
				Radikalizm (Köktencilik): Yapı, Müslüman toplum için alışlagelmişin dışında anlamından dolayı değişime uğramıştır.							
				Transformizm (Dönüşümcülük): Yapı getirmek istediği yeni olgularla var olan kurguda değişim sağlamaktadır.							
Kavramsal Kriterler				Biçimsel Kriterler							
Yakınlık	Benzerlik	Kapalılık	Şekil-Zemin	Süreklilik	Geçirgenlik	Denge	Simetri	Tekrar	Hiyerarşi		
●	●			●		●	●	●	●		
Devamlılık	Pragnanz	Simgesellik	Anıtsallık	Vurgu	Malzeme	Yönelim	Oran	Uyum	Ana Tema		
●			●	●			●	●	●		

Yapı Adı: Ayasofya Camii

❖ İdeolojik Kriterler

- İhtilalci İdeolojisi: Yapı tasarımının sahip olduğu ihtilalci tutum, yapının baştaki kilise kurgusunun, her ne kadar yeni toplum için camiye dönüştürülmesi amaçlansa da kilise kurgusunun bozulmasından kaynaklanmaktadır. Bu yönüyle var olanın değişime uğratılması ve önceki durumun bozulması, ihtilalci tutumun gereği olarak meydana gelmektedir. Değişimin sebebi ise ihtilalci tutumun gücü hedef almasından kaynaklı olarak, kendi düşünce ve inanç sistemi yanında bir başkasının istenmemesinden kaynaklanmaktadır.

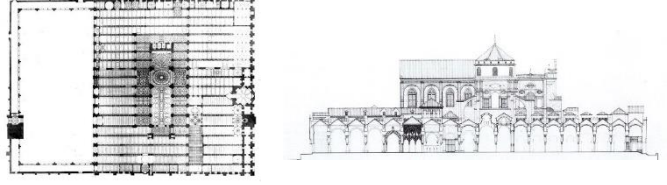
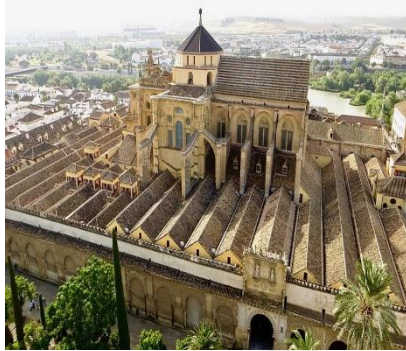
❖ Kavramsal Kriterler

- Yakınlık: Formdaki malzeme ve boyutsal birliğin varlığı, algıda yakınlık kriterini sağlamaktadır.
- Benzerlik: Form genelindeki, malzeme ve boyutsal girdilerin birlikte oluşturduğu birlik, benzerlik ilkesini sağlamaktadır.
- Devamlılık: Formdaki kubbelerdeki yatay çizgisellik ilkeyi sağlamaktadır.
- Anıtsallık: Yapının tarihsel önemi ve tasarımının sahip olduğu masif kurgu, formda anıtsallığı göstermektedir.

❖ Biçimsel Kriterler

- Süreklilik: Form tasarımının eski olmasından da kaynaklı olarak eski var olan olguların devamlılığı günümüzde de sağlanmaktadır.
- Denge: Formun genelindeki benzer malzeme kullanımı ve boyutsal düzenin korunması, yapı formunda denge ilkesini sağlamaktadır.
- Simetri: Formda ön cepheden alınan uygun eksenle iki taraflı benzerlik görülmektedir.
- Tekrar: Formda benzer boyut ve malzemedeki kullanım, ilkeyi sağlamaktadır.
- Hiyerarşi: Form merkezindeki kubbeye doğru yükselme görülmektedir.
- Vurgu: Yapıya ait büyük kubbe ve minareler, boyutsal vurgu sağlamaktadır.
- Oran: Form kendi içerisinde bir düzen göstererek, oran kriterini sağlamaktadır.
- Uyum: Formun kendi arasındaki sağladığı düzen uyum kriterini sağlamaktadır.
- Ana tema: Yapının dini amaçlar sonucu olarak, kilise formunun camii formuna biçimsel kurguda değişimi, ana temanın biçimde etkisini göstermektedir.

Tablo 24. Kurtuba Katedrali Analiz Tablosu

Yapı No: 3.2				KURTUBA KATEDRALI						
Kimlik Bilgileri				Yapının Çizimleri						
Mimarı: mimar ocağı, H.Ruiz vd.										
Yeri: İspanya										
Yapım Yılı: 987										
İşlevi: Dini										
Yapı Görselleri				İdeolojik Kriterler						
 				Genel İdeoloji	Tutucu Fikir (Muhafazakârlık) İdeolojisi					
					Düzeltilimci (Reformist) İdeolojisi					
					İhtilalci İdeolojisi				●	
					Karşıt İdeolojisi					
				Yapının Sahip Olduğu Alt İdeolojiler	<u>Absolüt İdealizm (Saltık İdealizm):</u> Yapı dönüşümü, belirli ve net düşünceler sonucu gerçekleştirilerek yeni halini almıştır.					
<u>Perfeksiyonizm (Mükemmecilik):</u> Her iki döneminde de yapı, evrenselliği ve etkileyciliği sağlamaktadır.										
<u>Radikalizm (Köktencilik):</u> Yapı, Hristiyan toplum için alışlagelmişin dışında anlamından dolayı değişime uğramıştır.										
<u>Transformizm (Dönüşümcülük):</u> Yapı getirmek istediği yeni olgularla var olan kurguda değişim sağlamaktadır.										
Kavramsal Kriterler				Biçimsel Kriterler						
Yakınlık	Benzerlik	Kapalılık	Şekil-Zemin	Süreklilik	Geçirgenlik	Denge	Simetri	Tekrar	Hiyerarşi	
●	●			●		●	●	●	●	
Devamlılık	Pragnanz	Simgesellik	Anıtsallık	Vurgu	Malzeme	Yönelim	Oran	Uyum	Ana Tema	
●			●	●			●	●	●	

Yapı Adı: Kurtuba Katedrali

❖ İdeolojik Kriterler

- İhtilalci İdeolojisi: Yapı tasarımının sahip olduğu ihtilalci tutum, yapının baştaki camii kurgusunun, her ne kadar yeni toplum için katedrale dönüştürülmesi amaçlansa da camii kurgusunun bozulmasından kaynaklanmaktadır. Bu yönüyle var olanın değişime uğratılması ve önceki kurgunun değişime uğratılması, ihtilalci tutumun gereği olarak meydana gelmektedir. Değişimin nedeni ise ihtilalci tutumun gücü hedef almasından kaynaklı olarak, kendi düşünce ve inanç sistemi yanında bir başkasının istenmemesinden kaynaklanmaktadır.

❖ Kavramsal Kriterler

- Yakınlık: Formdaki malzeme ve boyutsal birliğin varlığı, algıda yakınlık kriterini sağlamaktadır.
- Benzerlik: Form genelindeki, malzeme ve boyutsal girdilerin birlikte oluşturduğu birlik, benzerlik ilkesini sağlamaktadır.
- Devamlılık: Formdaki yatay çizgisellik devamlılık ilkesini sağlamaktadır.
- Anıtsallık: Yapının tarihsel değeri ve tasarımının sahip olduğu büyük kurgu, formda anıtsallığı göstermektedir.

❖ Biçimsel Kriterler

- Süreklilik: Form tasarımının eski olmasından da kaynaklı olarak eski var olan olguların devamlılığı günümüzde de sağlanmaktadır.
- Denge: Formun genelindeki benzer malzeme kullanımı ve boyutsal düzenin korunması, yapı formunda denge ilkesini sağlamaktadır.
- Simetri: Yapılan katedral kurgusu uygun eksenle iki taraflı benzerlik sağlamaktadır.
- Tekrar: Formda benzer boyut ve malzemedeki kullanım, ilkeyi sağlamaktadır.
- Hiyerarşi: Form merkezindeki kubbeye doğru yükselme görülmektedir.
- Vurgu: Yapıdaki kubbe, formda boyutsal vurgu sağlamaktadır.
- Oran: Formun kendi içerisindeki boyutsal düzeni, oran kriterini sağlamaktadır.
- Uyum: Formun kendi arasındaki sağladığı birlik, uyum kriterini sağlamaktadır.
- Ana tema: Yapının dini amaçlar sonucu olarak, camii formunun kilise formuna biçimsel kurguda değişimi, ana temanın biçimde etkisini göstermektedir.

Tablo 25. Kutsal Meryem Ana Kilisesi Analiz Tablosu

Yapı No: 3.3				KUTSAL MERYEM ANA KİLİSESİ					
Kimlik Bilgileri				Yapının Çizimleri					
Mimarı: Hassa mimarlar ocağı, vd									
Yeri: Macaristan									
Yapım Yılı: 1546									
İşlevi: Dini									
Yapı Görselleri				İdeolojik Kriterler					
 				Genel İdeoloji	Tutucu Fikir (Muhafazakârlık) İdeolojisi				
					Düzeltilimci (Reformist) İdeolojisi				
					İhtilalci İdeolojisi				●
					Karşıt İdeolojisi				
				Yapının Sahip Olduğu Alt İdeolojiler	<u>Absolüt İdealizm (Saltık İdealizm):</u> Yapı dönüşümü, belirli ve net düşünceler sonucu gerçekleştirilerek yeni halini almıştır.				
<u>Formalizm (Biçimsel Tutuculuk):</u> Yapı dönüşüm sürecinde kilise tipolojisine göre biçimde değişiklikler göstermektedir.									
<u>Radikalizm (Köktencilik):</u> Yapı, Hristiyan toplum için alışlagelmişin dışında anlamından dolayı değişime uğramıştır.									
<u>Transformizm (Dönüşümcülük):</u> Yapı getirmek istediği yeni olgularla var olan kurguda değişim sağlamaktadır.									
Kavramsal Kriterler				Biçimsel Kriterler					
Yakınlık	Benzerlik	Kapalılık	Şekil-Zemin	Süreklilik	Geçirgenlik	Denge	Simetri	Tekrar	Hiyerarşi
●	●			●		●	●	●	●
Devamlılık	Pragnanz	Simgesellik	Anıtsallık	Vurgu	Malzeme	Yönelim	Oran	Uyum	Ana Tema
●			●	●			●	●	●

Yapı Adı: Kutsal Meryem Ana Kilisesi

❖ İdeolojik Kriterler

- İhtilalci İdeolojisi: Yapı tasarımının sahip olduğu ihtilalci tutum, yapının baştaki camii kurgusunun, Hristiyan toplumu için kiliseye dönüştürülmesinin sonucu olarak camii kurgusunun bozulmasından kaynaklanmaktadır. Bu yönüyle var olanın değişim göstermesi ve önceki kurgunun farklılaştırılması, ihtilalci tutumun gereği olarak meydana gelmektedir. Değişimin nedeni ise ihtilalci tutumun gücü hedef almasından kaynaklı olarak, kendi düşünce ve inanç sistemi yanında bir başkasının istenmemesinden kaynaklanmaktadır.

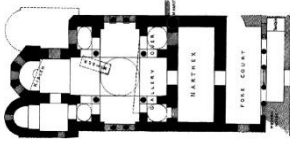
❖ Kavramsal Kriterler

- Yakınlık: Formdaki malzeme ve boyutsal birliğin benzerlik göstermesi, algıda yakınlık kriterini sağlamaktadır.
- Benzerlik: Form genelindeki, malzeme ve boyutsal girdilerin birlikte oluşturduğu grup, benzerlik ilkesini sağlamaktadır.
- Devamlılık: Formun yeni kurgusunda yapılan yatay çizgisellik devamlılık ilkesini sağlamaktadır.
- Anıtsallık: Yapının tarihsel varlığı ve tasarımın bulunduğu konumdaki önemi, formda anıtsallığı göstermektedir.

❖ Biçimsel Kriterler

- Süreklilik: Form tasarımının eski olmasından da kaynaklı olarak eski var olan olguların günümüzde de devamlılığı sağlanmaktadır.
- Denge: Formun genelindeki benzerlik gösteren malzeme kullanımı ve boyutsal düzenin korunması, yapı formunda denge ilkesini sağlamaktadır.
- Simetri: Yapılan kilise uygun eksenle iki taraflı benzerlik göstererek simetri kriterini sağlamaktadır.
- Tekrar: Formda benzer boyut ve malzemedeki kullanım, tekrar kriterini sağlamaktadır.
- Hiyerarşi: Form kurgusu, kubbeye doğru yükselme görülmektedir.
- Vurgu: Yapıdaki kubbe, formda boyutsal vurgu sağlamaktadır.
- Oran: Formun kendi içerisindeki boyutsal düzeni, oran kriterini sağlamaktadır.
- Uyum: Formun kendi arasındaki sağladığı birlik, uyum kriterini sağlamaktadır.
- Ana tema: Yapının dini amaçlar sonucu olarak, camii formunun kilise formuna biçimsel kurguda değişimi, ana temanın biçimde etkisini göstermektedir.

Tablo 26. Uzuncaova Kilisesi Analiz Tablosu

Yapı No: 3.4				UZUNCAOVA KİLİSESİ						
Kimlik Bilgileri				Yapının Çizimleri						
Mimarı: Mimar Sinan vd.				 						
Yeri: Bulgaristan										
Yapım Yılı: 1592										
İşlevi: Dini										
Yapı Görselleri				İdeolojik Kriterler						
 				Genel İdeoloji	Tutucu Fikir (Muhafazakârlık) İdeolojisi					
					Düzeltilimci (Reformist) İdeolojisi					
					İhtilalci İdeolojisi					●
					Karşıt İdeolojisi					
				Yapının Sahip Olduğu Alt İdeolojiler	Absolüt İdealizm (Saltık İdealizm): Yapı dönüşümü, belirli ve net düşünceler sonucu gerçekleştirilerek yeni halini almıştır.					
Formalizm (Biçimsel Tutuculuk): Yapı dönüşüm sürecinde kilise tipolojisine göre biçimde değişiklikler göstermektedir.										
Radikalizm (Köktencilik): Yapı, Hristiyan toplum için alışlagelmişin dışında anlamından dolayı değişime uğramıştır.										
Transformizm (Dönüşümcülük): Yapı getirmek istediği yeni olgularla var olan kurguda değişim sağlamaktadır.										
Kavramsal Kriterler				Biçimsel Kriterler						
Yakınlık	Benzerlik	Kapalılık	Şekil-Zemin	Süreklilik	Geçirgenlik	Denge	Simetri	Tekrar	Hiyerarşi	
●	●	●		●		●	●	●	●	
Devamlılık	Pragnanz	Simgesellik	Anıtsallık	Vurgu	Malzeme	Yönelim	Oran	Uyum	Ana Tema	
●				●			●	●	●	

Yapı Adı: Uzuncaova Kilisesi

❖ İdeolojik Kriterler

- İhtilalci İdeolojisi: Yapı tasarımının sahip olduğu ihtilalci tutum, yapının baştaki yapılmış olan camii kurgusunun, Hristiyan toplumu için kiliseye dönüştürülmesinin sonucu olarak camii kurgusunun bozulmasından kaynaklanmaktadır. Bu yönüyle var olanın değişim görmesi ve önceki kurgunun değiştirilmesi, ihtilalci tutumun gereği olarak meydana gelmektedir. Değişimin nedeni ise ihtilalci tutumun gücü hedef almasından kaynaklı olarak, kendi düşünce ve inanç sistemi yanında bir başkasının istenmemesinden kaynaklanmaktadır.

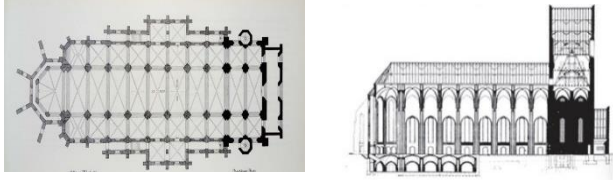
❖ Kavramsal Kriterler

- Yakınlık: Formdaki malzeme ve boyutsal birliğin benzerlik göstermesi, algıda yakınlık kriterini sağlamaktadır.
- Benzerlik: Form genelindeki, malzeme ve boyutsal girdilerin birlikte oluşturduğu grup, benzerlik ilkesini sağlamaktadır.
- Kapalılık: Formdaki doluluk-boşluk etkileşimi, algısal düzlemde tamamlama oluşturduğundan kapalılık kriterini sağlanmaktadır.
- Devamlılık: Formdaki yatay çizgisellik devamlılık ilkesini sağlamaktadır.

❖ Biçimsel Kriterler

- Süreklilik: Form tasarımının eski olmasından da kaynaklı olarak eski var olan olguların günümüzde de devamlılığı sağlanmaktadır.
- Denge: Formun genelindeki benzerlik gösteren malzeme kullanımı ve boyutsal düzenin birliği, yapı formunda denge ilkesini sağlamaktadır.
- Simetri: Yapılan kilise uygun eksenle iki taraflı benzerlik göstererek simetri kriterini sağlamaktadır.
- Tekrar: Formda benzer boyut ve malzemedeki kullanım, ilkeyi sağlamaktadır.
- Hiyerarşi: Form kurgusu, merkezdeki ana kubbeye doğru yükselme göstererek hiyerarşi sağlamaktadır.
- Vurgu: Yapıdaki ana kubbe, formda boyutsal vurgu sağlamaktadır.
- Oran: Formun kendi içerisindeki boyutsal düzeni, oran kriterini sağlamaktadır.
- Uyum: Formun kendi arasındaki sağladığı düzen, kriteri sağlamaktadır.
- Ana tema: Yapının dini amaçlar sonucu olarak, camii formunun kilise formuna biçimsel kurguda değişimi, ana temanın biçimde etkisini göstermektedir.

Tablo 27. Grundtvig Kilisesi Analiz Tablosu

Yapı No: 3.5				GRUNDTVIG KİLİSESİ						
Kimlik Bilgileri				Yapının Çizimleri						
Mimarı: Peder W. Jensen-Klint										
Yeri: Danimarka										
Yapım Yılı: 1940										
İşlevi: Dini										
Yapı Görselleri				İdeolojik Kriterler						
				Genel İdeoloji	Tutucu Fikir (Muhafazakârlık) İdeolojisi					
					Düzeltilimci (Reformist) İdeolojisi					
					İhtilalci İdeolojisi					●
					Karşıt İdeolojisi					
				Yapının Sahip Olduğu Alt İdeolojiler	Absolüt İdealizm (Saltık İdealizm): Yapı tasarımı, bulunduğu toplum için etkileyici ve görünür olma isteğiyle yapılmıştır.					
Ekspresyonizm (Dışavurumculuk): Tasarım, alışılmışın dışında bir form kurgusuna ve malzemenin farklı kullanımına sahiptir.										
Perfeksiyonizm (Mükemmecilik): Tasarım, boyutları ve amaçladığı gücü yansıtmak için eşsiz bir görünümle yapılmıştır.										
Sembolizm (Simgecilik): Yapı formu, kiliselerde bulunan org biçiminden öykünme göstererek yapılmıştır.										
Kavramsal Kriterler				Biçimsel Kriterler						
Yakınlık	Benzerlik	Kapalılık	Şekil-Zemin	Süreklilik	Geçirgenlik	Denge	Simetri	Tekrar	Hiyerarşi	
●	●			●		●	●	●	●	
Devamlılık	Pragnanz	Simgesellik	Anıtsallık	Vurgu	Malzeme	Yönelim	Oran	Uyum	Ana Tema	
●		●	●	●	●		●	●	●	

Yapı Adı: Grudtvig Kilisesi

❖ İdeolojik Kriterler

- İhtilalci İdeolojisi: Yapı tasarımının sahip olduğu ihtilalci tutum, yapının masif kurgusu ve ezici boyutsal kurgusuyla yansıtılmaktadır. Bu yöndeki mükemmeliyetçi tavır, toplum içerisinde boyutsal olarak anti-hümanist bir tasarım yapılmasına sebep olmuştur. Bununla birlikte dini bir grup tarafından yaptırılan yapı, din ve inancın toplum içerisinde sağlamak istediği gücü yansıtmak için, bu şekilde bir tasarımla gücü algılatmayı amaçlamaktadır.

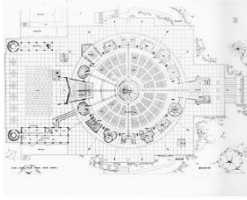
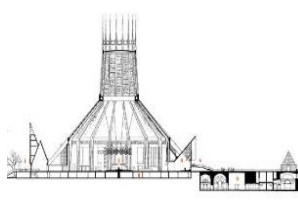
❖ Kavramsal Kriterler

- Yakınlık: Formdaki birlik oluşturan kurgular, algıda yakınlık sağlamaktadır.
- Benzerlik: Form genelindeki, malzeme ve boyutsal girdilerin birlikte oluşturduğu grup, benzerlik ilkesini sağlamaktadır.
- Devamlılık: Formdaki yatay ve dikey çizgisellik algıda devamlılık kriterini sağlamaktadır.
- Simgesellik: Formun belirgin ön cephesi, org şekline öykünme göstermektedir.
- Anıtsallık: Yapının heykelsi ve masif kurgusu anıtsallığı sağlamaktadır.

❖ Biçimsel Kriterler

- Süreklilik: Form tasarımındaki geleneksel ve Gotik mimarisini etkilerinin gözlemlenmesi sürekliliği sağlanmaktadır.
- Denge: Formun genelindeki benzer malzeme kullanımı ve boyutsal düzenin birliği, yapı formunda denge ilkesini sağlamaktadır.
- Simetri: Formun ön cephesi uygun ekseninde iki taraflı benzerlikle simetri sağlamaktadır.
- Tekrar: Formdaki benzer boyut ve malzemedeki kullanım, tekrar kriterini sağlamaktadır.
- Hiyerarşi: Form, ön cepheye doğru yükselme göstermektedir.
- Vurgu: Yapıdaki sembolik ön cephe, formda sembolik vurgu sağlamaktadır.
- Malzeme: Formda geleneksel malzemenin farklı biçimde kullanılmıştır.
- Oran: Formun kendi içerisindeki boyutsal düzeni, oran kriterini sağlamaktadır.
- Uyum: Formun kendi arasındaki sağladığı düzen, kriteri sağlamaktadır.
- Ana tema: Yapının mükemmeliyetçi ve eşsiz olma amacı, ana temanın biçimde etkisini göstermektedir.

Tablo 28. Liverpool Metropolitan Katedrali Analiz Tablosu

Yapı No: 3.6				LİVERPOOL METROPOLİTAN KATEDRALİ							
Kimlik Bilgileri				Yapının Çizimleri							
Mimarı: Sir Edwin Lutyens vd.				 							
Yeri: İngiltere											
Yapım Yılı: 1967											
İşlevi: Dini											
Yapı Görselleri				İdeolojik Kriterler							
 				Genel İdeoloji	Tutucu Fikir (Muhafazakârlık) İdeolojisi						
					Düzeltilimci (Reformist) İdeolojisi						
					İhtilalci İdeolojisi				●		
					Karşıt İdeolojisi						
				Yapının Sahip Olduğu Alt İdeolojiler	<u>Absolüt İdealizm (Saltık İdealizm):</u> Yapı tasarımı, bulunduğu toplum için etkileyici ve kraliyeti temsil isteğiyle yapılmıştır.						
<u>Konvansiyonalizm (Görenekçilik):</u> Tasarım, eski mimari tasarım olgularının modernle ilişki kullanımıyla yapılmıştır.											
				<u>Perfeksiyonizm (Mükemmelmecilik):</u> Tasarım, amaçladığı gücü yansıtmak için eşsiz bir görünümle yapılmıştır.							
				<u>Sembolizm (Simgecilik):</u> Form, kraliyeti temsil amaçlı olarak taç biçiminin formda kullanımını sağlamıştır.							
Kavramsal Kriterler				Biçimsel Kriterler							
Yakınlık	Benzerlik	Kapalılık	Şekil-Zemin	Süreklilik	Geçirgenlik	Denge	Simetri	Tekrar	Hiyerarşi		
●	●			●		●	●	●	●		
Devamlılık	Pragnanz	Simgesellik	Anıtsallık	Vurgu	Malzeme	Yönelim	Oran	Uyum	Ana Tema		
●		●	●	●			●	●	●		

Yapı Adı: Liverpool Metropolitan Katedrali

❖ İdeolojik Kriterler

- İhtilalci İdeolojisi: Yapı tasarımının sahip olduğu ihtilalci tutum, yapının ezici boyutsal kurgusu ve kraliyetin halk üzerindeki gücünün temsiliyle yansıtılmaktadır. Bu yöndeki mükemmeliyetçi ve sembolik tavır sonucu olarak, toplum içerisinde boyutsal olarak anti-hümanist bir tasarıma ve monarşik gücün etken rolünün gözlemlendiği bir tasarımın yapılmasına sebep olmuştur.

❖ Kavramsal Kriterler

- Yakınlık: Formdaki birlik oluşturan elemanlar, algıda yakınlık sağlamaktadır.
- Benzerlik: Formdaki, malzeme ve boyutsal girdilerin birlikte oluşturduğu birlik, benzerlik ilkesini sağlamaktadır.
- Devamlılık: Formdaki yatay ve dikey çizgisellik devamlılık sağlamaktadır.
- Simgesellik: Formdaki taç biçimine öykünme, simgeselliği göstermektedir.
- Anıtsallık: Yapının heykelsi ve sembolik anlamı anıtsallığı sağlamaktadır.

❖ Biçimsel Kriterler

- Süreklilik: Form tasarımındaki Gotik mimarisinin modernle kullanımı ve Gotik etkilerinin gözlemlenmesi sürekliliği sağlamaktadır.
- Denge: Formdaki benzer malzeme kullanımı ve boyutsal düzenin birliği, yapı formunda denge ilkesini sağlamaktadır.
- Simetri: Formun ön cephesi uygun eksende iki taraflı benzerlik sağlamaktadır.
- Tekrar: Formdaki benzer boyutta ve benzer malzemedeki ilişkili kullanım, tekrar ilkesini sağlamaktadır.
- Hiyerarşi: Form, merkezdeki taç biçimine doğru yükselme göstermektedir.
- Vurgu: Yapıdaki sembolik kraliyet tacı kurgusu, formda sembolik vurgu sağlamaktadır.
- Oran: Formun kendi içerisindeki boyutsal düzeni ve oluşturduğu birlik, oran kriterini sağlamaktadır.
- Uyum: Formun kendi arasındaki sağladığı boyutsal ve benzer malzeme kullanım düzeni, uyum kriteri sağlamaktadır.
- Ana tema: Yapının mükemmeliyetçi ve kraliyeti temsil amacı, ana temanın biçimde etkisini göstermektedir.

Tablo 29. Maringá Katedrali Analiz Tablosu

Yapı No: 3.7				MARİNGA KATEDRALİ							
Kimlik Bilgileri				Yapının Çizimleri							
Mimarı: Jose Augusto Bellucci				 							
Yeri: Brezilya											
Yapım Yılı: 1972											
İşlevi: Dini											
Yapı Görselleri				İdeolojik Kriterler							
 				Genel İdeoloji	Tutucu Fikir (Muhafazakârlık) İdeolojisi						
					Düzeltilimci (Reformist) İdeolojisi						
					İhtilalci İdeolojisi				●		
					Karşıt İdeolojisi						
				Yapının Sahip Olduğu Alt İdeolojiler	Absolüt İdealizm (Saltık İdealizm): Yapı tasarımı, bulunduğu toplum için etkileyici ve yüksek boyutu sağlama isteğiyle yapılmıştır.						
Fütürizm (Gelecekçilik): Tasarım, sıra dışı kurgusuyla etkileycilik sağlama amacıyla yapılmıştır.											
				Perfeksiyonizm (Mükemmelmecilik): Tasarım, amaçladığı boyutsal vurgu ve gücü yansıtmak için eşsiz bir görünümle yapılmıştır.							
				Sembolizm (Simgecilik): Form, dönemdeki fenomen olan Sputnik uydusuna ait forma öykünme göstermektedir.							
Kavramsal Kriterler				Biçimsel Kriterler							
Yakınlık	Benzerlik	Kapalılık	Şekil-Zemin	Süreklilik	Geçirgenlik	Denge	Simetri	Tekrar	Hiyerarşi		
●	●		●	●		●	●	●	●		
Devamlılık	Pragnanz	Simgesellik	Anıtsallık	Vurgu	Malzeme	Yönelim	Oran	Uyum	Ana Tema		
		●	●	●			●	●	●		

Yapı Adı: Maringá Katedrali

❖ İdeolojik Kriterler

- İhtilalci İdeolojisi: Yapı tasarımının sahip olduğu ihtilalci tutum, yapının ezici boyutsal kurgusu ve bu boyutsal kurgunun bulunduğu çevre için anti-hümanist etkisiyle görülmektedir. Bu yöndeki tasarımın amacının fütürist ve mükemmeliyetçi tavrı, bu durumu ortaya çıkaran olgulardır. Buna ek olarak böyle bir işlevin dini yapıda yapılma sebebi ise; din ve inancın göstermek istediği gücü yansıtmaya isteğinden kaynaklanmaktadır.

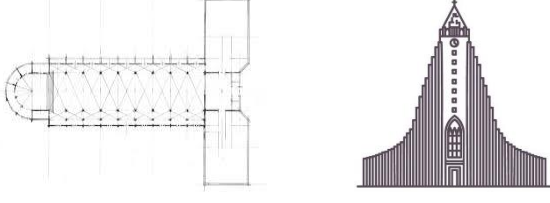
❖ Kavramsal Kriterler

- Yakınlık: Formdaki birlik oluşturan elemanlar, algıda yakınlık sağlamaktadır.
- Benzerlik: Formdaki, malzeme ve boyutsal girdilerin birlikte oluşturduğu birlik, benzerlik ilkesini sağlamaktadır.
- Şekil-Zemin: Yapının sahip olduğu boyutsal etkinin artırılması için kullanılan havuz zemini, yapı da şekli belirtmektedir.
- Simgesellik: Formda Sputnik uydusuna öykünme, simgeselliği göstermektedir.
- Anıtsallık: Yapının heykelsi ve boyutsal kurgusu anıtsallığı sağlamaktadır.

❖ Biçimsel Kriterler

- Süreklilik: Form tasarımındaki Gotik mimarisinin modernle kullanımının gözlemlenmesi sürekliliği sağlanmaktadır.
- Geçirgenlik: Formda alt bölümdeki vitray cam kullanımı iç-dış etkileşimiyle geçirgenlik kriterini sağlamaktadır.
- Denge: Formdaki benzer malzeme kullanımı ve boyutsal düzenin birliği, yapı formunda denge ilkesini sağlamaktadır.
- Simetri: Form, uygun eksende iki taraflı benzerlik sağlamaktadır.
- Tekrar: Formdaki benzer boyutta ve malzemedeki kullanım devamlılığı, tekrar ilkesini sağlamaktadır.
- Hiyerarşi: Form, merkeze doğru yükselme göstermektedir.
- Vurgu: Yapıdaki belirgin koni, formda boyutsal vurgu sağlamaktadır.
- Oran: Formun kendi içerisindeki boyutsal düzeni, oran kriterini sağlamaktadır.
- Uyum: Formun kendi arasındaki sağladığı boyutsal ve benzer malzeme kullanım düzeni, uyum kriteri sağlamaktadır.
- Ana tema: Yapının mükemmeliyetçi ve fütürist amacı, ana temanın biçimde etkisini göstermektedir.

Tablo 30. Hallgrimur Kilisesi Analiz Tablosu

Yapı No: 3.8				HALLGRİMUR KİLİSESİ					
Kimlik Bilgileri				Yapının Çizimleri					
Mimarı: Guðjón Samúelsson									
Yeri: İzlanda									
Yapım Yılı: 1986									
İşlevi: Dini									
Yapı Görselleri				İdeolojik Kriterler					
				Genel İdeoloji	Tutucu Fikir (Muhafazakârlık) İdeolojisi				
					Düzeltilimci (Reformist) İdeolojisi				
					İhtilalci İdeolojisi				●
					Karşıt İdeolojisi				
				Yapının Sahip Olduğu Alt İdeolojiler	Absolüt İdealizm (Saltık İdealizm): Yapı tasarımı, bulunduğu toplum için etkileyici ve yüksek boyutu sağlama isteğiyle yapılmıştır.				
Ekspresyonizm (Dışavurumculuk): Tasarım, alışılmışın dışında bir form kurgusunu amaçlayarak yapılmıştır.									
Perfeksiyonizm (Mükemmelmecilik): Tasarım, amaçladığı boyutsal vurgu ve gücü yansıtmak için eşsiz bir görünümle yapılmıştır.									
Sembolizm (Simgecilik): Form, bulunduğu çevredeki volkanik dağ ve buzul şekillerinden öykünme sergilemektedir.									
Kavramsal Kriterler				Biçimsel Kriterler					
Yakınlık	Benzerlik	Kapalılık	Şekil-Zemin	Süreklilik	Geçirgenlik	Denge	Simetri	Tekrar	Hiyerarşi
●	●				●	●	●	●	●
Devamlılık	Pragnanz	Simgesellik	Anıtsallık	Vurgu	Malzeme	Yönelim	Oran	Uyum	Ana Tema
●		●	●	●			●	●	●

Yapı Adı: Hallgrimur Kilisesi

❖ İdeolojik Kriterler

- İhtilalci İdeolojisi: Yapı tasarımının sahip olduğu ihtilalci tutum, yapının ezici boyutsal kurgusu ve bu boyutsal kurgunun bulunduğu çevrede de yüksek bir alanda kurgulanıp oluşturduğu anti-hümanist etkisiyle görülmektedir. Bu yöndeki tasarımın amacının sembolik ve mükemmeliyetçi tavrı, bu durumu ortaya çıkaran olgulardır. Buna ek olarak şehrin hemen hemen her yerinden görülebilen yapı, dini olguların gücünü ifade etme amacıyla yapılmıştır.

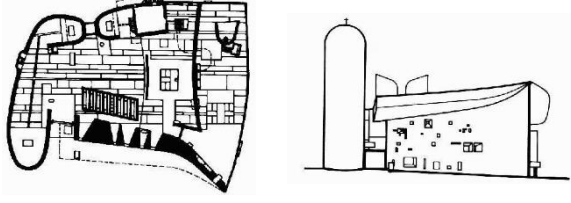
❖ Kavramsal Kriterler

- Yakınlık: Formdaki beraber biçimde birlik gösteren elemanlar, algıda yakınlık sağlamaktadır.
- Benzerlik: Formdaki, malzeme ve boyutsal girdilerin birlikte oluşturduğu birlik düzeni, benzerlik ilkesini sağlamaktadır.
- Devamlılık: Formda genel olarak ön cephedeki dikey ve diğer bölümlerdeki yatay çizgisel yapı elemanı kullanımı devamlılık sağlamaktadır.
- Simgesellik: Formda, bulunulan çevreye ait volkanik dağ ve buzullara öykünme görülmektedir.
- Anıtsallık: Yapının heykelsi ve boyutsal kurgusu anıtsallığı sağlamaktadır.

❖ Biçimsel Kriterler

- Denge: Formdaki benzer malzeme kullanımı ve boyutsal düzenin birliği, yapı formunda denge ilkesini sağlamaktadır.
- Simetri: Form, uygun ekseninde iki taraflı benzerlik göstererek simetri kriterini sağlamaktadır.
- Tekrar: Formdaki benzer boyutta ve malzemedeki kullanım devamlılığı, tekrar ilkesini sağlamaktadır.
- Hiyerarşi: Form, ön cepheye doğru yükselme göstermektedir.
- Vurgu: Yapıdaki belirgin kule, formda boyutsal vurgu sağlamaktadır.
- Oran: Formun kendi içerisindeki boyutsal düzen birliği, oran kriterini sağlamaktadır.
- Uyum: Formun kendi arasındaki sağladığı boyutsal ve benzer malzeme kullanım düzeni, uyum kriteri sağlamaktadır.
- Ana tema: Yapının mükemmeliyetçi ve sembolik amacı, ana temanın biçimde etkisini göstermektedir.

Tablo 31. Ronchamp Şapeli Analiz Tablosu

Yapı No: 4.1				RONCHAMP ŞAPELİ					
Kimlik Bilgileri				Yapının Çizimleri					
Mimarı: Le Corbusier									
Yeri: Fransa									
Yapım Yılı: 1954									
İşlevi: Dini									
Yapı Görselleri				İdeolojik Kriterler					
				Genel İdeoloji	Tutucu Fikir (Muhafazakârlık) İdeolojisi				
					Düzeltilimci (Reformist) İdeolojisi				
					İhtilalci İdeolojisi				
					Karşıt İdeolojisi				●
				Yapının Sahip Olduğu Alt İdeolojiler	Amorfizm (Biçimsizlik): Yapı tasarımının amaçladığı sıra dışılık formda biçimsiz ve farklı bir kurguyu sağlamıştır.				
Antagonizm (Tepkicilik): Tasarım, alışılmışın dışında bir form kurgusunu amaçlayarak yapılmıştır.									
İrrasyonalizm (Aykırıılık): Tasarım, var olan kurgularla birlikte değerlendirilemeyecek kadar aykırıdır.									
Pürizm (Arıtlılık): Tasarım, süslemeden yoksun olarak sade bir kurgu sağlama amacıyla yapılmıştır.									
Kavramsal Kriterler				Biçimsel Kriterler					
Yakınlık	Benzerlik	Kapalılık	Şekil-Zemin	Süreklilik	Geçirgenlik	Denge	Simetri	Tekrar	Hiyerarşi
●	●				●	●			
Devamlılık	Pragnanz	Simgesellik	Anıtsallık	Vurgu	Malzeme	Yönelim	Oran	Uyum	Ana Tema
●			●	●	●	●			●

Yapı Adı: Ronchamp Şapeli

❖ İdeolojik Kriterler

- Karşıt İdeolojisi: Yapı tasarımının sahip olduğu karşıt tutum, yapının var olan olguların aksine karşıt olarak yapılan sıra dışı ve farklı tasarım kurgusuyla gösterilmektedir. Bu yöndeki yapının sahip olduğu amorf biçim ve irrasyonel tutum, yapının diğer olgulardan kendini soyutlamasını sağlamaktadır. Buna ek olarak yapı her ne kadar karşıt bir tutumla yapılmış olsa da klasik olarak tabir görebilecek yapılara göre daha konforlu bir çözüm, yapılan karşıt tutumla gösterilmektedir.

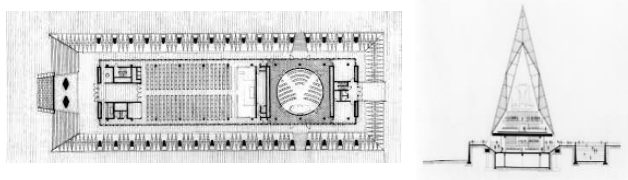
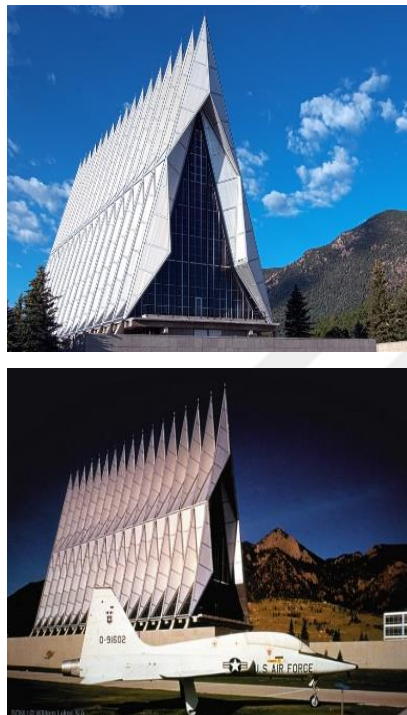
❖ Kavramsal Kriterler

- Yakınlık: Formda az da olsa beraber birlik gösteren yapı elemanları, algıda yakınlık sağlamaktadır.
- Benzerlik: Formda az da olsa aralıklı gözlemlenen malzeme ve boyutsal girdilerin birlikte oluşturduğu birlik düzeni, benzerlik ilkesini sağlamaktadır.
- Devamlılık: Formdaki eğimli amorf çatı kurgusu devamlılık algısı sağlamaktadır.
- Anıtsallık: Yapının formunun sahip olduğu heykelsi formu anıtsallığı sağlamaktadır.

❖ Biçimsel Kriterler

- Geçirgenlik: Formdaki birbirinden farklılık gösteren boşlukların sağladığı, iç-dış etkileşimiyle geçirgenlik kriterini sağlamaktadır.
- Denge: Formdaki benzer malzeme kullanımının birliği, yapı formunda denge ilkesini sağlamaktadır.
- Vurgu: Yapı formundaki amorf çatı, formda estetik etkiyle vurgu sağlamaktadır.
- Malzeme: Amorf formu elde etmek amacıyla, tasarımda beton malzeme kullanılmıştır.
- Yönelim: Yapı formu ışık kullanımda biçimsel tercihler gösterdiğinden yönelim kriterini sağlamaktadır.
- Ana tema: Yapının sıra dışı olma ve var olandan farklı olma amacı, form tasarımında ana temanın biçimde etkisini göstermektedir.

Tablo 32. Hava Kuvvetleri Akademisi Şapeli Analiz Tablosu

Yapı No: 4.2				HAVA KUVVETLERİ AKADEMİSİ ŞAPELİ							
Kimlik Bilgileri				Yapının Çizimleri							
Mimarı: Walter Netsch vd.											
Yeri: Amerika											
Yapım Yılı: 1962											
İşlevi: Dini											
Yapı Görselleri				İdeolojik Kriterler							
				Genel İdeoloji	Tutucu Fikir (Muhafazakârlık) İdeolojisi						
					Düzeltilimci (Reformist) İdeolojisi						
					İhtilalci İdeolojisi						
					Karşıt İdeolojisi				●		
				Yapının Sahip Olduğu Alt İdeolojiler	<u>Antagonizm (Tepkicilik):</u> Tasarım, alışılmışın dışında bir form kurgusunu amaçlayarak yapılmıştır.						
<u>Hümanizm (İnsancılık):</u> Tasarım, çoğu dini yapılara ait tabuları bozup her dine ait ibadet imkânı sağlamaktadır.											
				<u>Revizyonizm (Yenileştirmecilik):</u> Tasarım, Gotik mimarisi olgularının yeniden yorumlanmasıyla yapılmıştır.							
				<u>Sembolizm (Simgecilik):</u> Tasarım, bulunduğu yerle ilişki olarak uçak kanadından öykünme göstererek yapılmıştır.							
Kavramsal Kriterler				Biçimsel Kriterler							
Yakınlık	Benzerlik	Kapalılık	Şekil-Zemin	Süreklilik	Geçirgenlik	Denge	Simetri	Tekrar	Hiyerarşi		
●	●	●		●	●	●	●	●	●		
Devamlılık	Pragnanz	Simgesellik	Anıtsallık	Vurgu	Malzeme	Yönelim	Oran	Uyum	Ana Tema		
●		●	●				●	●	●		

Yapı Adı: Hava Kuvvetleri Akademisi Şapeli

❖ İdeolojik Kriterler

- Karşıt İdeolojisi: Yapı tasarımının sahip olduğu karşıt tutum, yapının var olan olgulara tamamen yeni ve farklı bir revizyon oluşturmasıyla sağlanmaktadır. Bu yöndeki yapının sahip olduğu revizyonist ve sembolist tutum, yapının diğer olgulardan kendini soyutlamasını sağlamaktadır. Buna ek olarak yapı her ne kadar karşıt bir tutumla yapılmış olsa da hümanist bir tutuma sahip olarak, diğer çoğu dini yapının sağlamadığı durumu değiştirerek her dine mensup kişinin yapı içerisinde ibadetini gerçekleştirebilme imkânı sunmaktadır.

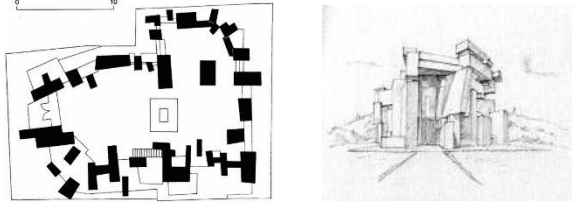
❖ Kavramsal Kriterler

- Yakınlık: Formda beraber birlik gösteren elemanlar, yakınlık sağlamaktadır.
- Benzerlik: Formda malzeme ve boyutsal girdilerin birlikte oluşturduğu birlik düzeni, benzerlik ilkesini sağlamaktadır.
- Kapalılık: Formdaki boşluklar algıda tamamlandığından kriteri sağlamaktadır.
- Devamlılık: Formdaki dikey çizgisel kurgu devamlılık algısı sağlamaktadır.
- Simgesellik: Formdaki uçak kanadına öykünme simgeselliği sağlamaktadır.
- Anıtsallık: Formun sahip olduğu heykelsi biçim, anıtsallığı sağlamaktadır.

❖ Biçimsel Kriterler

- Süreklilik: Formda Gotik mimarisinin etkilerinin günümüzde de görülmesi sağlanmıştır.
- Geçirgenlik: Formdaki boşlukların sağladığı, iç-dış etkileşimiyle geçirgenlik kriterini sağlamaktadır.
- Denge: Formdaki benzer malzeme ve boyutsal girdilerin birliği, yapı formunda denge ilkesini sağlamaktadır.
- Simetri: Form uygun ekseninde iki taraflı benzerlik sağlamaktadır.
- Tekrar: Formdaki benzer boyutta ve malzemedeki kullanım devamlılığı, tekrar ilkesini sağlamaktadır.
- Hiyerarşi: Form zeminden üst örtüye doğru yükselme göstermektedir.
- Oran: Formun kendi içerisindeki boyutsal düzeni, oran kriterini sağlamaktadır.
- Ana tema: Yapının revizyonist ve sembolik amacı, ana temanın biçimde etkisini göstermektedir.

Tablo 33. Wotruba Kilisesi Analiz Tablosu

Yapı No: 4.3				WOTRUBA KİLİSESİ					
Kimlik Bilgileri				Yapının Çizimleri					
Mimarı: Fritiz Wortuba vd.									
Yeri: Avusturya									
Yapım Yılı: 1976									
İşlevi: Dini									
Yapı Görselleri				İdeolojik Kriterler					
				Genel İdeoloji	Tutucu Fikir (Muhafazakârlık) İdeolojisi				
					Düzeltilimci (Reformist) İdeolojisi				
					İhtilalci İdeolojisi				
					Karşıt İdeolojisi				●
				Yapının Sahip Olduğu Alt İdeolojiler	<u>Amorfizm (Biçimsizlik):</u> Yapı tasarımının amaçladığı sıra dışılık formda biçimsiz ve farklı bir kurguyu sağlamıştır.				
<u>Antagonizm (Tepkicilik):</u> Tasarım, alışılmışın dışında bir form kurgusunu amaçlayarak yapılmıştır.									
	<u>Brütalizm (Brütçülük):</u> Tasarım, heykelsi olma amacıyla beton malzeme kullanımıyla yapılmıştır.								
	<u>İrrasyonalizm (Aykırcılık):</u> Tasarım, klasik olana tepki olarak farklılık sağlama amacıyla yapılmıştır.								
Kavramsal Kriterler				Biçimsel Kriterler					
Yakınlık	Benzerlik	Kapalılık	Şekil-Zemin	Süreklilik	Geçirgenlik	Denge	Simetri	Tekrar	Hiyerarşi
	●	●	●		●			●	
Devamlılık	Pragnanz	Simgesellik	Anıtsallık	Vurgu	Malzeme	Yönelim	Oran	Uyum	Ana Tema
			●	●	●				●

Yapı Adı: Wotruba Kilisesi

❖ İdeolojik Kriterler

- Karşıt İdeolojisi: Yapı tasarımının sahip olduğu karşıt tutum, yapının var olan olgulara tamamen farklı bir vizyon oluşturmasıyla sağlanmaktadır. Bu yöndeki yapının sahip olduğu brütalist ve irrasyonalist tutum gereği olarak, yapı tasarımı heykelsi bir tasarımla diğer tasarım olgularından kendini soyutlamasını sağlamaktadır. Buna ek olarak yapı formunun karşıt tutumu amorf bir biçimi de sağlayarak, klasik veya var olan tasarım olgularına göre oldukça sıra dışı bir form oluşturulmasını sağlamıştır.

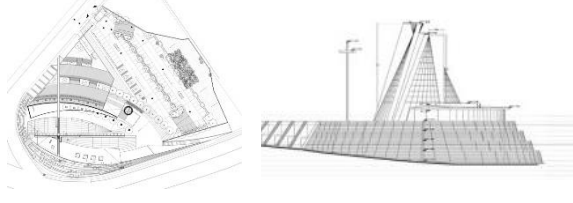
❖ Kavramsal Kriterler

- Benzerlik: Formda malzeme ve boyutsal girdilerin birlikte oluşturduğu birlik düzeni, benzerlik ilkesini sağlamaktadır.
- Kapalılık: Formdaki doluluk-boşluk etkileşimdeki boşluklar algıda tamamlandığından kapalılık kriterini sağlamaktadır.
- Şekil-Zemin: Form aykırılık sağlama amacıyla yeşil alanı zemin, sıra dışı olguyu da yapılan form tasarımıyla şekli tanımlamaktadır.
- Anıtsallık: Form tasarımının sahip olduğu heykelsi biçim, anıtsallığı sağlamaktadır.

❖ Biçimsel Kriterler

- Geçirgenlik: Formdaki boşlukların sağladığı, iç-dış etkileşimiyle geçirgenlik kriterini sağlamaktadır.
- Tekrar: Formdaki benzer boyutta ve malzemedeki kullanım devamlılığı, tekrar ilkesini sağlamaktadır.
- Vurgu: Yapının giriş bölümündeki saydam yüzeyin diğer bölümlere göre boyutsal varlığının netliği, formdaki yapı girişine vurgu sağlamaktadır.
- Malzeme: Heykel kurgu sağlama amacı, form tasarımındaki malzemenin beton malzeme olmasına sebep olmuş ve malzeme etkeninde biçim oluşturulmuştur.
- Uyum: Formun kendi arasındaki sağladığı benzer malzeme kullanım düzeni, uyum kriteri sağlamaktadır.
- Ana tema: Yapının brütalist tutumu ve aykırılığı, biçimde heykelsi bir tarz sağlayarak ana temanın biçimde etkisini göstermektedir.

Tablo 34. San Josemaría Escrivá Kilisesi Analiz Tablosu

Yapı No: 4.4				SAN JOSEMARÍA ESCRIVÁ KİLİSESİ						
Kimlik Bilgileri				Yapının Çizimleri						
Mimarı: J. S. Madaleno Bringas										
Yeri: Meksika										
Yapım Yılı: 2008										
İşlevi: Dini										
Yapı Görselleri				İdeolojik Kriterler						
				Genel İdeoloji	Tutucu Fikir (Muhafazakârlık) İdeolojisi					
					Düzeltilimci (Reformist) İdeolojisi					
					İhtilalci İdeolojisi					
					Karşıt İdeolojisi				●	
				Yapının Sahip Olduğu Alt İdeolojiler	<u>Abstraksiyonizm (Soyutlamacılık):</u> Tasarım, kendini dışarıdan ayrıştıran ve içeride ilahi bir ortamı amaçlayarak yapılmıştır.					
<u>Antagonizm (Tepkicilik):</u> Tasarım, alışılmışın dışında bir form kurgusunu amaçlayarak yapılmıştır.										
<u>Reviyonizm (Yenileştiricilik):</u> Tasarım, geleneksel ve klasik kurgulara yeni bir yorum katmayla farklı bir kurguyu amaçlamıştır.										
<u>Sembolizm (Simgecilik):</u> Tasarım, Hristiyanlık dinindeki geleneksel balık sembolünden öykünme göstererek yapılmıştır.										
Kavramsal Kriterler				Biçimsel Kriterler						
Yakınlık	Benzerlik	Kapalılık	Şekil-Zemin	Süreklilik	Geçirgenlik	Denge	Simetri	Tekrar	Hiyerarşi	
●	●			●	●	●		●		
Devamlılık	Pragnanz	Simgesellik	Anıtsallık	Vurgu	Malzeme	Yönelim	Oran	Uyum	Ana Tema	
●		●		●	●		●	●	●	

Yapı Adı: San Josemaría Escrivá Kilisesi

❖ İdeolojik Kriterler

- Karşıt İdeolojisi: Yapı tasarımının sahip olduğu karşıt tutum, yapının var olan olgulara revizyon oluşturmasıyla farklılık sağlanmaktadır. Bu yöndeki yapının sahip olduğu revizyonist ve sembolist tutum gereği olarak, yapı tasarımı var olan sembol kurgusunun yeniden ele alınarak formun klasik form kurgusundan kendini farklılaştırmasını sağlamaktadır. Buna ek olarak yapı formunun çevreden kendini soyutlaması, form tasarımında antagonist etkilerini göstermektedir.

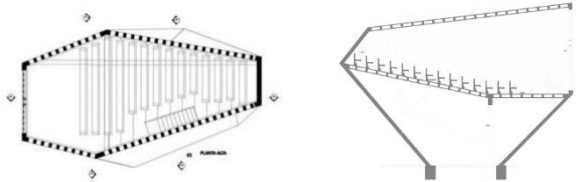
❖ Kavramsal Kriterler

- Yakınlık: Formdaki benzer yapı elemanların birlikte oluşturduğu birlik düzeni, yakınlık ilkesini sağlamaktadır.
- Benzerlik: Formda malzeme ve boyutsal girdilerin birlikte oluşturduğu birlik, benzerlik ilkesini sağlamaktadır.
- Devamlılık: Formdaki yatay ve dikey sürekli benzer yapı elemanlarının kullanımı, devamlılık kriterini sağlamaktadır.
- Simgesellik: Geleneksel balık biçimin planda kullanımının üç boyutta revizyonu sağlanarak balık sembolüne öykünme sağlanmıştır.

❖ Biçimsel Kriterler

- Süreklilik: Geleneksele ait bazı olguların tasarımda revizyonun sağlanması, var olanın sürekliliğini sağlamaktadır.
- Geçirgenlik: Formda iç-dış etkileşimiyle geçirgenlik kriterini sağlamaktadır.
- Denge: Form organik bir biçime sahiptir olsa, tasarımdaki benzer malzeme ve boyutsal kurgunun sağladığı birlik, denge kriterini sağlamaktadır.
- Tekrar: Formdaki benzer boyutta ve malzemedeki kullanım devamlılığı, tekrar ilkesini sağlamaktadır.
- Vurgu: Formda saydam yüzey malzemeyle, yapı girişine vurgu sağlamaktadır.
- Malzeme: Balık sembolüne öykünme, formda kullanılan malzemenin pul etkisini yaratacak çinko malzemesini olmasını sağlamıştır.
- Oran: Formun kendi içerisindeki boyutsal düzeni, oran kriterini sağlamaktadır.
- Uyum: Formun kendi arasındaki sağladığı düzen, kriteri sağlamaktadır.
- Ana tema: Yapının sembolist ve revizyonist olma amacı, ana temanın biçimde etkisini göstermektedir.

Tablo 35. Gün batımı Şapeli Analiz Tablosu

Yapı No: 4.5				GÜN BATIMI ŞAPELİ					
Kimlik Bilgileri				Yapının Çizimleri					
Mimarı: BNKR Arquitectura									
Yeri: Meksika									
Yapım Yılı: 2011									
İşlevi: Dini									
Yapı Görselleri				İdeolojik Kriterler					
				Genel İdeoloji	Tutucu Fikir (Muhafazakârlık) İdeolojisi				
					Düzeltilimci (Reformist) İdeolojisi				
					İhtilalci İdeolojisi				
					Karşıt İdeolojisi				●
				Yapının Sahip Olduğu Alt İdeolojiler	<u>Abstraksiyonizm (Soyutlamacılık):</u> Tasarım, kendini dışarıdan ayırtıran ve içeride ilahi bir ortamı amaçlayarak yapılmıştır.				
<u>Antagonizm (Tepkicilik):</u> Tasarım, var olan olguların aksine alışılmışın dışında bir formu amaçlayarak yapılmıştır.									
<u>Düalizm (İkilikçilik):</u> Tasarım farklı ve kontrast olguları yansıtacak biçimde tasarlanmıştır.									
<u>Pürizm (Arıtcılık):</u> Tasarım, süslemeden yoksun sade bir kurgu ve çevreyle uyum sağlama amacıyla yapılmıştır.									
Kavramsal Kriterler				Biçimsel Kriterler					
Yakınlık	Benzerlik	Kapalılık	Şekil-Zemin	Süreklilik	Geçirgenlik	Denge	Simetri	Tekrar	Hiyerarşi
●	●	●	●		●	●		●	
Devamlılık	Pragnanz	Simgesellik	Anıtsallık	Vurgu	Malzeme	Yönelim	Oran	Uyum	Ana Tema
●		●		●			●	●	●

Yapı Adı: Gün batımı Şapeli

❖ İdeolojik Kriterler

- Karşıt İdeolojisi: Yapı tasarımının sahip olduğu karşıt tutum, yapının var olan olguların aksine farklılık göstermesiyle sağlanmaktadır. Bu yöndeki yapının sahip olduğu akstraksiyonist ve antagonist tutum gereği olarak, yapı tasarımı var olan klasik form kurgusundan kendini farklılaştırmasını sağlamaktadır. Buna ek olarak formdaki düalist tutumda, karşıt düşüncelerin ve kontrast olguların birlikte kullanımını göstererek karşıt tutumların etkileşimini yansıtmaktadır.

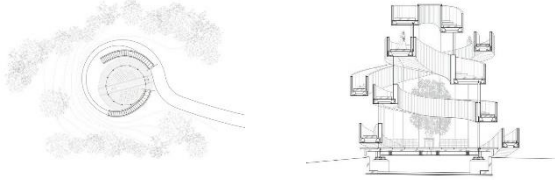
❖ Kavramsal Kriterler

- Yakınlık: Formdaki benzer yapı elemanların birlikte oluşturduğu birlik düzeni, yakınlık ilkesini sağlamaktadır.
- Benzerlik: Formda malzeme ve boyutsal girdilerin birlikte oluşturduğu birlik, benzerlik ilkesini sağlamaktadır.
- Kapalılık: Formdaki boşluklar algıda tamamlandığından kriteri sağlamaktadır.
- Şekil-Zemin: Bulunduğu yerdeki kayalarla uyumlu olarak doğa zemin, yapılan form şekli belirtmektedir.
- Devamlılık: Formdaki yatay ve dikey sürekli benzer yapı elemanlarının kullanımı, devamlılık kriterini sağlamaktadır.
- Simgesellik: Formun kayalarla uyumluluğu simgesellik sağlamaktadır.

❖ Biçimsel Kriterler

- Geçirgenlik: Formda iç-dış etkileşimiyle geçirgenlik kriterini sağlamaktadır.
- Denge: Form tasarımıdaki benzer malzeme ve boyutsal kurgunun sağladığı birlik, denge kriterini sağlamaktadır.
- Tekrar: Formdaki benzer boyutta ve malzemedeki kullanım devamlılığı, tekrar ilkesini sağlamaktadır.
- Vurgu: Formda saydam yüzeyle ilişki haç biçimi vurgu sağlamaktadır.
- Oran: Formun kendi içerisindeki gösterdiği boyutsal düzeni, oran kriterini sağlamaktadır.
- Uyum: Formun kendi arasındaki sağladığı düzen ve ahenk, uyum kriterini sağlamaktadır.
- Ana tema: Yapının soyutlamacı ve düalist tutumu, ana temanın biçimde etkisini göstermektedir.

Tablo 36. Kurdele Şapeli Analiz Tablosu

Yapı No: 4.6				KURDELE ŞAPELİ					
Kimlik Bilgileri				Yapının Çizimleri					
Mimarı: Hiroshi Nakamura, NAP									
Yeri: Japonya									
Yapım Yılı: 2013									
İşlevi: Dini									
Yapı Görselleri				İdeolojik Kriterler					
				Genel İdeoloji	Tutucu Fikir (Muhafazakârlık) İdeolojisi				
					Düzeltilimci (Reformist) İdeolojisi				
					İhtilalci İdeolojisi				
					Karşıt İdeolojisi				●
				Yapının Sahip Olduğu Alt İdeolojiler	<u>Amorfizm (Biçimsizlik):</u> Yapı tasarımının amaçladığı sıra dışılık formda farklı bir kurguyu sağlamıştır.				
<u>İrrasyonalizm (Aykıricılık):</u> Tasarım, klasik olana tepki olarak farklılık sağlama amacıyla yapılmıştır.									
<u>Pürizm (Arıtcılık):</u> Tasarım, süslemeden yoksun sade bir kurgu sağlama amacıyla yapılmıştır.									
<u>Sembolizm (Simgencilik):</u> Tasarım formunu belirleyen spiral merdivenler kurdeleye öykünme göstererek yapılmıştır.									
Kavramsal Kriterler				Biçimsel Kriterler					
Yakınlık	Benzerlik	Kapalılık	Şekil-Zemin	Süreklilik	Geçirgenlik	Denge	Simetri	Tekrar	Hiyerarşi
●	●	●			●	●		●	●
Devamlılık	Pragnanz	Simgesellik	Anıtsallık	Vurgu	Malzeme	Yönelim	Oran	Uyum	Ana Tema
●		●		●			●	●	●

Yapı Adı: Kurdele Şapeli

❖ İdeolojik Kriterler

- Karşıt İdeolojisi: Yapı tasarımının sahip olduğu karşıt tutum, yapının var olan olguların aksine sıra dışılık sağlaması ve herhangi bir benzerlik göstermemesiyle sağlanmaktadır. Bu yöndeki yapının sahip olduğu irrasyonalist ve sembolist tutum gereği olarak, yapı tasarımı klasik form kurgusundan kendini farklılaştırmasını sağlamaktadır. Bu sebeple tasarımın sahip olduğu tutum, tasarımcının karşıt düşünce ve inanç sistemine ait olgulardan meydana gelerek yapılmıştır.

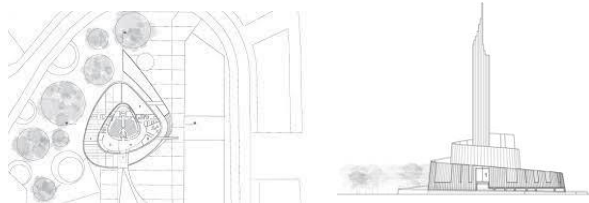
❖ Kavramsal Kriterler

- Yakınlık: Formdaki benzer yapı elemanların oluşturduğu birlik düzeni, yakınlık ilkesini sağlamaktadır.
- Benzerlik: Formda malzeme ve boyutsal girdilerin birlikte oluşturduğu birlik, benzerlik ilkesini sağlamaktadır.
- Kapalılık: Formdaki boşluklar algıda tamamlandığından kriteri sağlamaktadır.
- Devamlılık: Formdaki sürekli benzer yapı elemanlarının tekrarlı ve ilişkili kullanımı, devamlılık kriterini sağlamaktadır.
- Simgesellik: Form, iki kurdelenin birbirine geçmesi ve formu oluşturması biçimde simgesellik sağlamaktadır.

❖ Biçimsel Kriterler

- Geçirgenlik: Formdaki doluluk-boşluk ilişkisi, iç-dış etkileşimi doğurarak, geçirgenlik kriterini sağlamaktadır.
- Denge: Form tasarımıdaki benzer malzeme ve boyutsal kurgunun sağladığı birlik, denge kriterini sağlamaktadır.
- Tekrar: Formdaki benzer boyutta ve malzemedeki kullanım devamlılığı, tekrar ilkesini sağlamaktadır.
- Hiyerarşi: Formun zirve bölümüne doğru hiyerarşi sağlanmaktadır.
- Vurgu: Formu zirvesindeki birleşim alanı, vurgu sağlamaktadır.
- Oran: Formun kendi içerisindeki boyutsal düzeni, oran kriterini sağlamaktadır.
- Uyum: Formun kendi arasındaki sağladığı düzen ve ahenk, uyum kriterini sağlamaktadır.
- Ana tema: Yapının irrasyonalist ve sembolist tutumu, ana temanın biçimde etkisini göstermektedir.

Tablo 37. Kuzey Işıkları Katedrali Analiz Tablosu

Yapı No: 4.7				KUZEY IŞIKLARI KATEDRALİ					
Kimlik Bilgileri				Yapının Çizimleri					
Mimarı: SHL Architects									
Yeri: Norveç									
Yapım Yılı: 2013									
İşlevi: Dini									
Yapı Görselleri				İdeolojik Kriterler					
 				Genel İdeoloji	Tutucu Fikir (Muhafazakârlık) İdeolojisi				
					Düzeltilimci (Reformist) İdeolojisi				
					İhtilalci İdeolojisi				
					Karşıt İdeolojisi				●
				Yapının Sahip Olduğu Alt İdeolojiler	<u>Antagonizm (Tepkicilik):</u> Tasarım, var olan olguların aksine alışılmışın dışında bir formu amaçlayarak yapılmıştır.				
<u>Dinamizm (Devimselcilik):</u> Form, kuzey ışıkları ve diğer ışıkları yansıtarak devinim sağlanacak şekilde yapılmıştır.									
<u>Enviromentalizm (Çevrecilik):</u> Yapı tasarımındaki süreçte doğaya olumsuz etki yaratmama ve etkileşim kurma sağlanmıştır.									
<u>Pürizm (Ariticilik):</u> Tasarım, süslemeden yoksun sade bir kurgu sağlama amacıyla yapılmıştır.									
Kavramsal Kriterler				Biçimsel Kriterler					
Yakınlık	Benzerlik	Kapalılık	Şekil-Zemin	Süreklilik	Geçirgenlik	Denge	Simetri	Tekrar	Hiyerarşi
●	●	●			●	●		●	●
Devamlılık	Pragnanz	Simgesellik	Anıtsallık	Vurgu	Malzeme	Yönelim	Oran	Uyum	Ana Tema
●			●	●	●	●	●	●	●

Yapı Adı: Kuzey Işıkları Katedrali

❖ İdeolojik Kriterler

- Karşıt İdeolojisi: Yapı tasarımının sahip olduğu karşıt tutum, yapının var olan ve klasik tasarım olgularının aksine sıra dışılık oluşturmaya çalışmaktadır. Bu yöndeki yapının sahip olduğu devinimci ve antagonist tutumu gereği olarak, yapı tasarımı klasik form kurgusundan kendini farklılaştırmaktadır. Bununla birlikte yapı formu, farklılığı ifade ederek karşıt tutumunu göstermektedir. Buna ek olarak yapının karşıt tutumu sadece var olan klasik tasarım olgularına karşıdır. Formun sahip olduğu çevreci tutum, doğayla uyumu belirtmektedir.

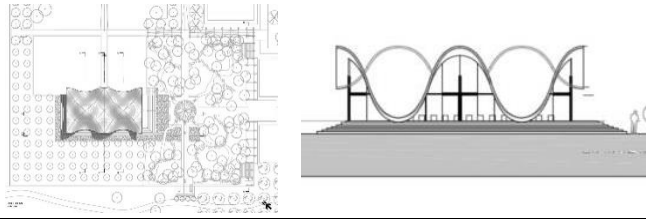
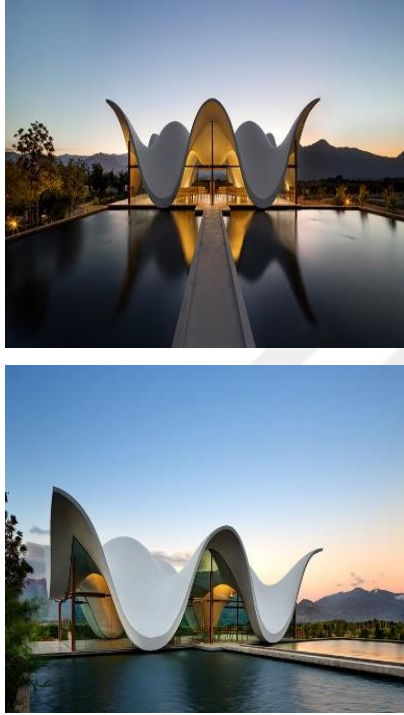
❖ Kavramsal Kriterler

- Yakınlık: Formdaki benzer yapı elemanların oluşturduğu birlik düzeni, yakınlık ilkesini sağlamaktadır.
- Benzerlik: Formda malzeme ve boyutsal girdilerin birlikte oluşturduğu birlik, benzerlik ilkesini sağlamaktadır.
- Kapalılık: Formdaki boşluklar algıda tamamlandığından kriteri sağlamaktadır.
- Devamlılık: Formdaki sürekli benzer yapı elemanlarının tekrarlı ve ilişkili kullanımı, devamlılık kriterini sağlamaktadır.
- Anıtsallık: Formdaki sarmal titanyum kurgusuyla heykelsi bir tasarım sağlanıp, anıtsallık sağlanmıştır.

❖ Biçimsel Kriterler

- Geçirgenlik: Formdaki doluluk-boşluk ilişkisi, iç-dış etkileşimi doğurarak, geçirgenlik kriterini sağlamaktadır.
- Denge: Form tasarımıdaki benzer malzeme ve boyutsal kurgunun sağladığı birlik, denge kriterini sağlamaktadır.
- Tekrar: Formda benzer boyut ve malzeme devamlılığı, tekrar sağlamaktadır.
- Hiyerarşi: Formun zirve bölümüne doğru hiyerarşi sağlanmaktadır.
- Vurgu: Formdaki kule, boyutsal vurguyu sağlamaktadır.
- Malzeme: Formda yansıtıcı olma amacıyla titanyum malzeme kullanılmıştır.
- Yönelim: Kuzey ışıkları fiziksel etkisine göre tasarım yapılmıştır.
- Oran: Formun kendi içerisindeki boyutsal düzeni, oran kriterini sağlamaktadır.
- Uyum: Formun kendi arasındaki sağladığı düzen, uyum kriteri sağlamaktadır.
- Ana tema: Yapının devinimci ve çevreci tutumu, ana temanın biçimde etkisini göstermektedir.

Tablo 38. Bosjes Şapeli Analiz Tablosu

Yapı No: 4.8				BOSJES ŞAPELİ					
Kimlik Bilgileri				Yapının Çizimleri					
Mimarı: Coetzee Steyn									
Yeri: Güney Afrika									
Yapım Yılı: 2016									
İşlevi: Dini									
Yapı Görselleri				İdeolojik Kriterler					
				Genel İdeoloji	Tutucu Fikir (Muhafazakârlık) İdeolojisi				
					Düzeltilimci (Reformist) İdeolojisi				
					İhtilalci İdeolojisi				
					Karşıt İdeolojisi				●
				Yapının Sahip Olduğu Alt İdeolojiler	<u>Amorfizm (Biçimsizlik):</u> Yapı tasarımının amaçladığı sıra dışılık formda farklı bir organik kurguyu sağlamıştır.				
<u>Antagonizm (Tepkicilik):</u> Tasarım, var olan olguların aksine alışılmışın dışında bir formu amaçlayarak yapılmıştır.									
<u>Enviromentalizm (Çevrecilik):</u> Yapı tasarımındaki süreçte doğaya olumsuz etki yaratmama ve etkileşim kurma sağlanmıştır.									
<u>Pürizm (Arıtcılık):</u> Tasarım, süslemeden yoksun sade bir kurgu sağlama amacıyla yapılmıştır.									
Kavramsal Kriterler				Biçimsel Kriterler					
Yakınlık	Benzerlik	Kapalılık	Şekil-Zemin	Süreklilik	Geçirgenlik	Denge	Simetri	Tekrar	Hiyerarşi
●	●	●			●	●	●	●	
Devamlılık	Pragnanz	Simgesellik	Anıtsallık	Vurgu	Malzeme	Yönelim	Oran	Uyum	Ana Tema
●	●			●			●	●	●

Yapı Adı: Bosjes Şapeli

❖ İdeolojik Kriterler

- Karşıt İdeolojisi: Yapı tasarımının sahip olduğu karşıt tutum, yapının var olan ve klasik tasarım olgularının aksine farklılığı amaçlayarak yapılmasıyla sağlanmaktadır. Bu yöndeki yapının sahip olduğu çevreci ve antagonist tutumu gereği olarak, yapı tasarımı klasik form kurgusundan kendini farklılaştırmaktadır. Bununla birlikte yapı formu, farklılığı ifade ederek karşıt tutumunu göstermektedir. Buna ek olarak yapının karşıt tutumu sadece var olan klasik tasarım olgularına karşı olup yapının sahip olduğu çevreci tutum gereği, doğayla uyumu karşıt tutum göstermemektedir.

❖ Kavramsal Kriterler

- Yakınlık: Formdaki benzer yapı elemanların oluşturduğu birlik düzeni, yakınlık ilkesini sağlamaktadır.
- Benzerlik: Formda malzeme ve boyutsal girdilerin birlikte oluşturduğu birlik, benzerlik ilkesini sağlamaktadır.
- Kapalılık: Formdaki boşluklar algıda tamamlandığından kriteri sağlamaktadır.
- Devamlılık: Formdaki sürekli benzer yapı elemanlarının tekrarlı ve ilişkili kullanımı, devamlılık kriterini sağlamaktadır.
- Pragnanz: Yapı formu sade ve anlaşılır ifadesiyle, pragnanzı sağlamaktadır.

❖ Biçimsel Kriterler

- Geçirgenlik: Formdaki doluluk-boşluk ilişkisi, iç-dış etkileşimi doğurarak, geçirgenlik kriterini sağlamaktadır.
- Denge: Form tasarımıdaki benzer malzeme ve boyutsal kurgunun sağladığı birlik, denge kriterini sağlamaktadır.
- Simetri: Uygun eksenle form, iki taraflı benzerlik göstermektedir.
- Tekrar: Formda benzer boyut ve malzemede devamlılık, kriteri sağlamaktadır.
- Vurgu: Formun amorf biçimi vurgu sağlamaktadır.
- Malzeme: Formda yansıtıcı olma amacıyla titanyum malzeme kullanılmıştır.
- Oran: Formun kendi içerisindeki boyutsal düzeni, oran kriterini sağlamaktadır.
- Uyum: Formun kendi arasındaki sağladığı malzeme ve boyutsal düzen birliği, uyum kriteri sağlamaktadır.
- Ana tema: Yapının biçimsizlik ve çevreci tutumu, ana temanın biçimde etkisini göstermektedir.

4. İRDELEMELER

Mimarlık ve İdeoloji arasındaki ilişki, dini mimari ve ideolojiyi ileten form üzerine literatür çalışması detaylıca yapılmış ve yapılan form tasarımındaki süreci etkileyen kriterler olan ideolojik kriterlere, kavramsal kriterlere ve biçimsel kriterlere göre örneklem grubundaki örnekler incelenmiştir. Herhangi bir ülke sınırlaması olmaksızın yapılan çalışma ideolojinin genel türleri olan tutucu fikir (muhafazakârlık) ideolojisi, düzeltimci (reformist) ideolojisi, ihtilalci ideolojisi ve karşıt ideoloji türlerinde gruplandırılarak 8'er örnek analiz edilmiş ve bulgular oluşturulmuştur.

Analiz tablolarının öncesinde belirtilen yapılara ait kimlik kartlarının oluşturulmasıyla genel bilgilerin verildiği genel analiz tabloları verilmiştir. Buradaki verilen bilgiler mimarı veya tasarımcı tarafından olup yapılan tasarımın formu hakkında bilgilendirme sağlamaktadır.

Analiz tablosuna göre elde edilen bilgiler ışığında çalışmadaki tutucu fikir (muhafazakârlık) ideolojisi, düzeltimci (reformist) ideolojisi, ihtilalci ideolojisi ve karşıt ideolojisi ne ait örneklem gruplarına ait bulgular üç ana başlıkta incelenmiştir.

Örneklem grubuna ait analiz tablolarındaki bulgular;

-İdeolojik Kriterler

-Kavramsal Kriterler

-Biçimsel Kriterler başlıkları altında irdelenecektir.

Belirlenen üç ana başlık altında toplam 32 örneğin değerlendirilmesi yapılmaktadır. Analiz tablolarında yer alan kriterler ve alınan kararlar sonucu örneklem gruplarının tercih ettiği olgular sayesindeki bilgiler ışığında irdemeler yapıp değerlendirme tabloları yapılacaktır. Hem sayısal hem de görsel ifadelerle değerlendirme yapılmış, çalışmanın genel sonucuna ulaşabilmek için örneklem grupları karşılaştırılarak analiz sonuçları irdelenmiştir.

4.1. İdeolojik Kriterler ile İlgili İrdemeler

Karşılaştırılması yapılan dört örneklem grubunun analizinin yapıldığı ilk başlık ideolojik kriterlerdir. Dört başlığa ait analizi yapılan 8'er örnekten toplam 32 tasarımın formu değerlendirilmiştir. Analiz tablosundaki ideolojik kriterler iki başlık altında incelenmiştir. Buradaki ilk grup genel grupları oluşturan dört genel ideoloji türüdür. Diğer grup ise yapı formunun tasarımına etken olan alt ideolojilerdir. Buradaki tespit sırasında yapıya ait alınan

bilgilerin ve yapının sağladığı görsel algının ışığında formun hangi ideolojik kriterlerle meydana geldiği tespit edilmiştir.

Genel ideolojiler aynı zamanda grupları da meydana getirdiğinden ve her bir grup için aynı sayıda 8'er örneğe yer verildiği için sayısal değerlendirmede %25 'er oran göstermektedir. Bu sebeple belirtilen dört grup için alınan bilgiler doğrultusunda form tasarımının sahip olduğu alt ideolojilerin irdelenmesi yapılmıştır. Bu kapsamda verilen alt ideolojiler 27 tane başlıkta irdelenmiştir.

- Absolüt İdealizm (Saltık İdealizm), tasarımda kesin, net ve ezici düşüncelerle yapılan tasarımdır. Bu alt ideoloji; ihtilalci ideolojisi grubunda 8 tane örnekte görülmektedir.
- Abstraksiyonizm (Soyutlamacılık), tasarımda iç bölümün dış bölüme karşı kendini kapatma hissiyatı oluşturmastır. Bu alt ideoloji; tutucu fikir ideolojisi grubunda 1 tane, düzeltimci ideolojisi grubunda 2 tane, karşıt ideolojisi grubunda 2 tane örnekte görülmektedir.
- Altruizm (Özgecilik): tasarımda bulunulan çevre göz önünde bulundurularak çevrenin değer kazanmasını amaçlayan tasarım anlayışdır. Bu alt ideoloji; tutucu fikir ideolojisi grubunda 2 tane, düzeltimci ideolojisi grubunda 1 tane örnekte görülmektedir.
- Amorfizm (Biçimsizlik), tasarımda belirli bir biçim göstermemektir. Bu alt ideoloji; tutucu fikir ideolojisi grubunda 1 tane, karşıt ideolojisi grubunda 4 tane örnekte görülmektedir.
- Anatosizm (Yenibaştancılık), yapılan tasarımın bulunduğu alana yeniden önem ve kullanım sağlama özelliğidir. Bu alt ideoloji; sadece tutucu fikir ideolojisi grubunda 1 tane örnekte görülmektedir.
- Antagonizm (Tepkicilik), tasarımın alışılmışın dışındaki kurgusuyla tepki göstermesi anlayışdır. Bu alt ideoloji; sadece karşıt ideolojisi grubunda 7 tane örnekte görülmektedir.
- Bahaizm (Bahailik), tasarımda Bahai dinine ait tasarım olgularının görülmesidir. Bu alt ideoloji; sadece tutucu fikir ideolojisi grubunda 1 tane örnekte görülmektedir.
- Brütalizm (Brütcülük), tasarım beton malzemenin etkili biçimde kullanımıştır. Bu alt ideoloji; sadece karşıt ideolojisi grubunda 1 tane örnekte görülmektedir.

- Didaktisizm (Tümdengelimcilik), yapılan tasarımın belirli olguları ifade etme ve hatırlatmayı sağlama durumudur. Bu alt ideoloji; tutucu fikir ideolojisi grubunda 5 tane, düzeltimci ideolojisi grubunda 3 tane örnekte görülmektedir.
- Dinamizm (Devinimcilik), tasarımda hareketlilik algısı oluşturmaz. Bu alt ideoloji; tutucu fikir ideolojisi grubunda 2 tane, karşıt ideolojisi grubunda 1 tane örnekte görülmektedir.
- Döalizm (İkikilik), tasarımın zıt olguları birlikte göstermesidir. Bu alt ideoloji; düzeltimci ideolojisi grubunda 2 tane, karşıt ideolojisi grubunda 1 tane örnekte görülmektedir.
- Eklektisizm (Seçmecilik), tasarım anlayışında birçok farklı olgulara yer verilmesidir. Bu alt ideoloji; sadece tutucu fikir ideolojisi grubunda 1 tane örnekte görülmektedir.
- Ekspresyonizm (Dışavurumculuk), tasarımda doğanın olduğu gibi kullanılmasının aksine duyguların etkili olduğu anlayıştır. Bu alt ideoloji; sadece ihtilalci ideolojisi grubunda 2 tane örnekte görülmektedir.
- Enviromentalizm (Çevrecilik), tasarımda bulunan çevreyle uyumluluk sağlama ve olumsuz etki göstermeme anlayışdır. Bu alt ideoloji; tutucu fikir ideolojisi grubunda 2 tane, düzeltimci ideolojisi grubunda 1 tane, karşıt ideolojisi grubunda 2 tane örnekte görülmektedir.
- Formalizm (Biçimsel Tutuculuk), tasarımın belirli biçimsel olgulara göre kurgulanması anlayışdır. Bu alt ideoloji; tutucu fikir ideolojisi grubunda 3 tane, ihtilalci ideolojisi grubunda 2 tane örnekte görülmektedir.
- Fütürizm (Gelecekçilik), tasarımın ilerici ve ileriye öngörebilen bir tasarım anlayışına sahip olmasıdır. Bu alt ideoloji; düzeltimci ideolojisi grubunda 1 tane, ihtilalci ideolojisi grubunda 1 tane örnekte görülmektedir.
- Hümanizm (İnsancılık), tasarımın insan merkezli olarak yapılma anlayışdır. Bu alt ideoloji; sadece karşıt ideolojisi grubunda 1 tane örnekte görülmektedir.
- İrrasyonalizm (Aykırcılık), tasarımın tepki ortaya koyma ve farklı olma amacıyla yapılması anlayışdır. Bu alt ideoloji; sadece karşıt ideolojisi grubunda 3 tane örnekte görülmektedir.
- Konvensiyonalizm (Görenekçilik), tasarımın eski olguların eşliğinde veya eskilerden etkilenecek yapılan tasarım anlayışdır. Bu alt ideoloji; tutucu fikir

ideolojisi grubunda 4 tane, düzeltimci ideolojisi grubunda 6 tane, ihtilalci ideolojisi grubunda 1 tane örnekte görülmektedir.

- Minimalizm (Sadecilik), tasarımın sade ve nesnelliği ön planda tuttuğu tasarım anlayışıdır. Bu alt ideoloji; tutucu fikir ideolojisi grubunda 1 tane, düzeltimci ideolojisi grubunda 1 tane, karşıt ideolojisi grubunda 1 tane örnekte görülmektedir.
- Perfeksiyonizm (Mükemmecilik), tasarımda en iyisini yapma ve en iyini elde edilmesini amaçlayan tasarım anlayışıdır. Bu alt ideoloji; tutucu fikir ideolojisi grubunda 2 tane, ihtilalci ideolojisi grubunda 6 tane örnekte görülmektedir.
- Pürizm (Arıtcılık), tasarımda sadeliği ön plana koyan ve gereksiz süslemeyi tercih etmeyen tasarım anlayışıdır. Bu alt ideoloji; tutucu fikir ideolojisi grubunda 1 tane, düzeltimci ideolojisi grubunda 4 tane, karşıt ideolojisi grubunda 5 tane örnekte görülmektedir.
- Radikalizm (Köktencilik), tasarımda var olan olguların yetersiz görülüp yok edilmesi veya değiştirilmesi anlayışıdır. Bu alt ideoloji; sadece ihtilalci ideolojisi grubunda 4 tane örnekte görülmektedir.
- Restorasyonizm (Restorasyonculuk), tasarım var olan kurgusunun devamlılığını sağlama anlayışıdır. Bu alt ideoloji; sadece tutucu fikir ideolojisi grubunda 2 tane örnekte görülmektedir.
- Revizyonizm (Yenileştirmecilik), tasarımda var olan olguların yeniden ele alınması ile yeni bir vizyonla yapımının sağlanması anlayışıdır. Bu alt ideoloji; düzeltimci ideolojisi grubunda 7 tane, karşıt ideolojisi grubunda 1 tane örnekte görülmektedir.
- Sembolizm (Simgencilik), tasarımda belirli olgulardan etkilenme veya öykünme anlayışıdır. Bu alt ideoloji; tutucu fikir ideolojisi grubunda 3 tane, düzeltimci ideolojisi grubunda 3 tane, ihtilalci ideolojisi grubunda 4 tane, karşıt ideolojisi grubunda 3 tane örnekte görülmektedir.
- Transformizm (Dönüşümcülük), tasarımın yeni olgularla var olanda değişim sağlama anlayışıdır. Bu alt ideoloji; sadece ihtilalci ideolojisi grubunda 4 tane örnekte görülmektedir.

Belirtilen alt ideoloji kriterlerinin, dini yapılara ait form tasarımda etkisi Tablo 39'da irdeleme tablosunda belirtilmiştir.

Tablo 39. Alt İdeolojik Kriterleri İrdeleme Tablosu

ALT İDEOLOJİ TİPLERİ	TUTUCU FİKİR İDEOLOJİSİ GRUBU	DÜZELTİMCİ İDEOLOJİSİ GRUBU	İHTİLALCI İDEOLOJİSİ GRUBU	KARŞIT İDEOLOJİSİ GRUBU	TOPLAM
Absolüt İdealizm	0	0	8	0	8
Abstraksiyonizm	1	2	0	2	5
Altruizm	2	0	0	2	4
Amorfizm	1	0	0	4	5
Anatosizm	1	0	0	0	1
Antagonizm	0	0	0	7	7
Bahaizm	1	0	0	0	1
Brütalizm	0	0	0	1	1
Didaktisizm	5	3	0	0	8
Dinamizm	2	0	0	1	3
Düalizm	0	2	0	1	3
Eklektisizm	1	0	0	0	1
Ekspresyonizm	0	0	2	0	2
Enviromentalizm	2	1	0	2	5
Formalizm	3	0	2	0	5
Fütürizm	0	1	1	0	2
Hümanizm	0	0	0	1	1
İrrasyonalizm	0	0	0	3	3
Konvensiyonalizm	4	6	1	0	11
Minimalizm	1	1	0	1	3
Perfeksiyonizm	2	0	6	0	8
Pürizm	1	4	0	5	10
Radikalizm	0	0	4	0	4
Restorasyonizm	2	0	0	0	2
Revizyonizm	0	7	0	1	8
Sembolizm	3	3	4	3	13
Transformizm	0	0	4	0	4

İdeolojik kriterlerin değerlendirildiği bu başlıkta bazı genel ideoloji gruplarına ait örneklerin benzer alt ideolojilere sahip olduğu görülmektedir. Bu yönde yapılan araştırmalar ve yapıların oluşturduğu algı ön planda tutularak belirlenen alt ideolojiler, bazı yapıların özgün tasarımlarında spesifik olarak tercih edilmiştir. Bu sebeple yapılan çalışma kapsamında verilen alt ideolojilerin, form tasarımında kullanımından ötürü her ne kadar diğer yapılarda hiç gözükmeyen bir alt ideoloji kavramı bile olsa, alınan bilgilerin tespitinden kaynaklı olarak irdelemede yer verilmiştir.

Alt ideoloji kriterlerindeki en yoğun kullanım Sembolizm ideolojisine aittir. Bunun sebebi ise sembolizmin oluşturduğu görsel aktarımdan kaynaklanmaktadır. Yine aynı şekilde sembolizm kattığı dikkat çekme ve algılanabilir bir tasarım oluşturma tutumu, dini yapılara ait form tasarımlarında kendini göstermektedir. Bir diğer yoğun kullanım gösteren alt ideoloji konvensiyonalizmdir. Kavramın görenekçi tutumu, tasarımın yabancılaşma oluşturmamasını sağlayarak dini yapılara ait formda izlenim sağlamaktadır. Yoğun kullanım gösteren bir diğer alt ideoloji ise pürizmdir. Pürizmin sade ve yalın kurgusu, dinin amaçladığı sadelik ve ilahilik kavramlarıyla etkileşim göstererek dini yapılara ait form tasarımında kullanım göstermektedir.

Belirtilen 27 alt ideolojideki bazı ideolojiler spesifik olarak yapının form tasarımında kullanıldığından az sayıda kullanım göstermektedir. Bunun sebebi belirlenen örneklem grubundaki örneklerle göre irdeleme yapılmasından kaynaklı olarak oluşturulmasındandır. Bu yönde Anatosizm, Bahaizm, Eklektisizm, Hümanizm ve Restorasyonizm alt ideolojileri yapılan araştırma doğrultusunda, dini yapıya ait form tasarımında etkilerini göstermektedir.

Yapılan irdelemedeki belirtilmesi gereken bir diğer durum ise bazı alt ideolojilerin, yapılan araştırmaların sonucu olarak belirlenmesiyle belirli genel ideolojilerle etkileşim gösterdiğini belirtmektedir. Bu sebeple verilen tablodaki Absolut İdealizm alt ideolojisi İhtilalci ideolojisi grubuyla, Antagonizm alt ideolojisi Karşıt İdeolojisi grubuyla, Perfeksiyonizm alt ideolojisi İhtilalci İdeolojisi grubuyla, Radikalizm alt ideolojisi İhtilalci İdeolojisi grubuyla, Revizyonizm alt ideolojisi Düzeltimci İdeolojisi grubuyla etkileşim göstermektedir. Bu yönde yapılan irdelemeler sonucu olarak burada belirtilen alt ideolojilerin, her genel ideolojiyle benzer tutumu yansıtmadığı görülmektedir.

Belirtilen alt ideoloji kriterlerinin, dini yapılara ait form tasarımda etkili olduğu belirtilmiştir. Bu yönde tasarım kararlarını ve form tasarımına ait kavramsal ve biçimsel kararları etkileyebilen ideolojik kriterlerin formda kullanılma sebebi, formun görsel aktarıcılığının ideolojiyi aktarmada kullanım göstermesinden kaynaklanmaktadır.

4.2. Kavramsal Kriterler ile İlgili İrdelemeler

Dini yapılara ait formdaki algısal analizin yapıldığı bu başlıkta analiz kriterlerinin tespiti için Gestalt ilkeleri ve bazı kavramlardan faydalanılmıştır. Bu yönde Tablo 40'daki analize göre değerlendirilmesi ve irdelemesi yapılmıştır. Genel olarak yapıya ait form kurgusunda birden fazla kavramsal kriterin etkisi tespit edilmiştir. Her bir örneğe ait kavramsal kriterler, analiz tablolarındaki verilere göre Tablo 40'da detaylıca verilmiştir.

- Yakınlık, tasarımda biçimi oluşturan olguların birlikte algılanarak gruplandırılmasıyla sağlanmaktadır. Bu kavramsal kriter; tutucu fikir ideolojisi grubunda 5 tane, düzeltimci ideolojisi grubunda 8 tane, ihtilalci ideolojisi grubunda 8 tane, karşıt ideolojisi grubunda 7 tane örnekte görülmektedir.
- Benzerlik, tasarımda biçimi oluşturan olgulardaki renk, malzeme, doku, yön vb. gibi değerlerde algıda birlik oluşturmalarıyla sağlanmaktadır. Bu kavramsal kriter; tutucu fikir ideolojisi grubunda 8 tane, düzeltimci ideolojisi grubunda 8 tane, ihtilalci ideolojisi grubunda 8 tane, karşıt ideolojisi grubunda 8 tane örnekte görülmektedir.
- Kapalılık, tasarımda biçimi oluşturan elemanların algıda tamamlanmasıyla sağlanmaktadır. Bu kavramsal kriter; tutucu fikir ideolojisi grubunda 4 tane, düzeltimci ideolojisi grubunda 4 tane, ihtilalci ideolojisi grubunda 2 tane, karşıt ideolojisi grubunda 6 tane örnekte görülmektedir.
- Şekil-Zemin, tasarımda bulunulan tasarım alanıyla algıda etkileşim göstermesiyle sağlanmaktadır. Bu kavramsal kriter; tutucu fikir ideolojisi grubunda 4 tane, düzeltimci ideolojisi grubunda 1 tane, ihtilalci ideolojisi grubunda 1 tane, karşıt ideolojisi grubunda 2 tane örnekte görülmektedir.
- Devamlılık, tasarımda aynı yönde yönelme gösteren ve süreklilik sağlayan elemanların algıda devamlılık oluşturmalarıyla sağlanmaktadır. Bu kavramsal kriter; tutucu fikir ideolojisi grubunda 5 tane, düzeltimci ideolojisi grubunda 5 tane, ihtilalci ideolojisi grubunda 7 tane, karşıt ideolojisi grubunda 7 tane örnekte görülmektedir.
- Pragnanz, tasarımın sade ve yalın bir kurguyla yapılıp, algıda anlaşılır bir ifade oluşturmalarıyla sağlanmaktadır. Bu kavramsal kriter; tutucu fikir ideolojisi grubunda 4 tane, düzeltimci ideolojisi grubunda 3 tane, karşıt ideolojisi grubunda 1 tane örnekte görülmektedir.

- Simgesellik, tasarımın etkileyciliğini artırma ve kendini ifade etme eğilimiyle topluma ait olgularla oluşturmasıyla sağlanmaktadır. Bu kavramsal kriter; tutucu fikir ideolojisi grubunda 4 tane, düzeltimci ideolojisi grubunda 3 tane, ihtilalci ideolojisi grubunda 4 tane, karşıt ideolojisi grubunda 4 tane örnekte görülmektedir.
- Anıtsallık, tasarımda toplumda etken olan veya gücü tanımlatabilecek bir kurguda oluşturulmasıyla sağlanmaktadır. Bu kavramsal kriter; tutucu fikir ideolojisi grubunda 3 tane, düzeltimci ideolojisi grubunda 1 tane, ihtilalci ideolojisi grubunda 7 tane, karşıt ideolojisi grubunda 4 tane örnekte görülmektedir.

Tablo 40. Kavramsal Kriterleri İrdeleme Tablosu

KAVRAMSAL KRİTERLER	TUTUCU FİKİR İDEOLOJİSİ GRUBU	DÜZELTİMÇİ İDEOLOJİSİ GRUBU	İHTİLALCI İDEOLOJİSİ GRUBU	KARŞIT İDEOLOJİSİ GRUBU	TOPLAM
Yakınlık	5	8	8	7	28
Benzerlik	8	8	8	8	32
Kapalılık	4	4	2	6	16
Şekil-Zemin	4	1	1	2	8
Devamlılık	5	5	7	7	24
Pragnanz	4	3	0	1	8
Simgesellik	4	3	4	4	15
Anıtsallık	3	1	7	4	15

Dini yapılara ait form tasarımıdaki algısal analizin sağlandığı bu bölümde, form tasarımının Gestalt ilkeleri ve bazı diğer belirlenen kavramlar neticesinde Tablo 40’da olduğu gibi irdelemesi yapılmıştır. Bu yönde yapılan dini mimariye ait tasarımdaki genel form baz alınarak formun algıda oluşturduğu kavramsal kriterlerin formdaki etkisi belirlenmiştir. Belirlenen yapı örneklerine ait formun fiziki ölçütlerinin yanı sıra duysal ve algısal etki sağlaması, bu yönde yapılan çalışmanın amacını oluşturmaktadır. Bu sebeple belirlenen yapılar ideolojik anlamda etki gösterdiği gibi kavramsal etkilerde de izlenim sağlamaktadır.

Hazırlanan irdeleme tablosunda da belirtildiği üzere en çok algısal etki benzerlik kavramsal kriterinde sağlanmıştır. Bunun başlıca sebebi genel olarak belirlenen örneklerin ve çoğu dini mimariye ait örnek yapıların algısal olarak sahip olduğu bir etken olmasından kaynaklanmaktadır. Form olgusunda genel benzer kurgu sağlama tercihi, en çok bu kavramın gözlemlenme sebebi olarak görülmektedir. Bu kriteri takip eden ve en çok kullanım gösteren diğer iki kriter ise yakınlık ve devamlılık kriteridir. Bu yöndeki yakınlık etkisi, form genelindeki ortak paydada bir grup biçimde formun algılanmasıyla sağlanmaktadır. Diğer belirtilen kriter devamlılık kriteri ise, tasarımda sağlanan sürekli ve birbiriyle ilişkili devamlı kullanım gösteren olgularla algısal kriteri sağlamaktadır. Tabloya göre belirlenen en az gözlemlenen kriterler ise eşit sayıdaki şekil-zemin ve pragnanz kavramsal kriterleridir. Bu kriterlerden şekil-zemin kriteri, yapılan tasarımın alanıyla uyumu temsil ederken; bir diğer kriter olan pragnanz kriteri, tasarımda anlaşılabilir ve herkes tarafından algılanabilmeyi esas almaktadır.

Kavramsal kriterlerin formda sağlamış olduğu algısal izlenimi, yapı kullanımını gösteren ve sağlayan bireyler için önemli değer oluşturmaktadır. Bu yönde yapı tasarımına ait formda, kavramsal kriterle oluşturulmak istenen ve çekiciliği sağlayabilecek algısal izlenim olumlu bir etkiyi amaçlayarak tasarımda değerlendirilerek kullanılmaktadır. Bu sebeple form tasarımdaki kavramsal kriterlerle sağlanan etkiler, form tasarımının oluşumunda belirleyici bir unsur olarak rol oynamaktadır.

4.3. Biçimsel Kriterler ile İlgili İrdelemeler

Örnekleme grubuna ait belirlenen dini yapı örneklerinin fiziksel boyutlarının değerlendirildiği bu başlıkta temel tasarım ilkelerine ve bazı ek biçimsel kavramlara yer verilmiştir. Bu yönde belirlenen dört ana gruba ait örnekler ile bu biçimsel kriterlerin ilişkili analizi sonucu Tablo 41'deki veriler elde edilmiştir. Bununla birlikte bu başlıkta tabloda verilen verilerin ve biçimsel kriterlerin doğrultusunda bazı tespitler elde edilip değerlendirmeleri yapılmıştır. Toplamda 12 başlıkta toplanan form tasarımda etken biçimsel kriterler, her örnekte birden fazla olarak gözlemlenebilmektedir. Bunun sebebi form tasarımı oluşumunun birden çok amaç ve istek doğrultusunda yapılmasından kaynaklanarak, birçok etkiyi de beraberinde gösterebilmesindendir.

- Süreklilik, yapılan tasarımdaki formun önceden yapılmış ve kullanılmış olan çalışmaların değerlendirilmesi sonucu olarak bu olguların devamlılığın sağlanmasıyla tasarımda kullanılmaktadır. Bu biçimsel kriter; tutucu fikir ideolojisi grubunda 4 tane, düzeltimci ideolojisi grubunda 7 tane, ihtilalci ideolojisi grubunda 7 tane, karşıt ideolojisi grubunda 2 tane örnekte görülmektedir.
- Geçirgenlik, yapılan tasarımda formun sahip olduğu doluluk-boşluk ilişkisindeki oluşumun meydana getirdiği boşluklarla tasarımda sağlanmaktadır. Bu biçimsel kriter; tutucu fikir ideolojisi grubunda 4 tane, düzeltimci ideolojisi grubunda 8 tane, karşıt ideolojisi grubunda 8 tane örnekte görülmektedir.
- Denge, yapılan tasarımdaki form olgusunun genel bir birliktelik göstererek bir bütünü ve düzeni sağlamasıyla meydana gelmektedir. Bu biçimsel kriter; tutucu fikir ideolojisi grubunda 7 tane, düzeltimci ideolojisi grubunda 8 tane, ihtilalci ideolojisi grubunda 8 tane, karşıt ideolojisi grubunda 7 tane örnekte görülmektedir.
- Simetri, yapılan tasarımdaki formun sahip olduğu belirli eksenlerde sağladığı iki taraflı benzerlikle meydana gelmektedir. Bu biçimsel kriter; tutucu fikir ideolojisi grubunda 6 tane, düzeltimci ideolojisi grubunda 4 tane, ihtilalci ideolojisi grubunda 8 tane, karşıt ideolojisi grubunda 2 tane örnekte görülmektedir.
- Tekrar, yapılan tasarımdaki formun sağladığı ölçü, şekil, renk, ahenk vb. unsurlarda belirli biçimde tekrar kullanımın saplanmasıyla meydana gelmektedir. Bu biçimsel kriter; tutucu fikir ideolojisi grubunda 7 tane, düzeltimci ideolojisi grubunda 8 tane, ihtilalci ideolojisi grubunda 8 tane, karşıt ideolojisi grubunda 7 tane örnekte görülmektedir.
- Hiyerarşi, yapılan tasarımdaki formun genel kurgusunda sağladığı yükseklik oluşumu ve görülebilir olma tutumuyla boyutsal yönde sağlanmaktadır. Bu biçimsel kriter; tutucu fikir ideolojisi grubunda 6 tane, düzeltimci ideolojisi grubunda 4 tane, ihtilalci ideolojisi grubunda 8 tane, karşıt ideolojisi grubunda 3 tane örnekte görülmektedir.
- Vurgu, yapılan tasarımdaki formun etkileyiciliği sağlama ve ifadeyi belirtme amaçlı olarak yapılmaktadır. Bu biçimsel kriter; tutucu fikir ideolojisi grubunda 6 tane, düzeltimci ideolojisi grubunda 8 tane, ihtilalci ideolojisi grubunda 8 tane, karşıt ideolojisi grubunda 7 tane örnekte görülmektedir.

- Malzeme, yapılan tasarımdaki formun meydana getirildiği öğelerin ve bu öğelerin oluşturduğu birliktelik malzeme kriterini biçimsel bir kriter olarak belirtmektedir. Bununla birlikte form-malzeme etkileşimi birbirini etkileyen sürekli bir ilişkiyi tasarımda göstermektedir. Bu biçimsel kriter; tutucu fikir ideolojisi grubunda 4 tane, düzeltimci ideolojisi grubunda 3 tane, ihtilalci ideolojisi grubunda 1 tane, karşıt ideolojisi grubunda 4 tane örnekte görülmektedir.
- Yönelim, yapılan tasarımdaki formun bulunduğu araziye ilişkin olarak ve çevrenin sahip olduğu fiziksel etmenler sonucu yapılmasıyla sağlanmaktadır. Başka bir ifadeyle çevrenin sağladığı fiziksel etmenlerin tasarımda belirleyici rol oynamasıyla yönelim kriteri sağlanmaktadır. Bu biçimsel kriter; tutucu fikir ideolojisi grubunda 2 tane, düzeltimci ideolojisi grubunda 2 tane, karşıt ideolojisi grubunda 2 tane örnekte görülmektedir.
- Oran, yapılan tasarımdaki formun bulunduğu çevreyle veya kendi genel kurgusunda sağladığı boyutsal düzenle meydana gelen görsel etkiyle sağlanmaktadır. Bu biçimsel kriter; tutucu fikir ideolojisi grubunda 6 tane, düzeltimci ideolojisi grubunda 8 tane, ihtilalci ideolojisi grubunda 8 tane, karşıt ideolojisi grubunda 6 tane örnekte görülmektedir.
- Uyum, yapılan tasarımdaki formun sahip olduğu kurguda malzeme, doku, renk vb. unsurlarda oluşturulan ahenk ile sağlanmaktadır. Formun kendi genel kurgusunda olduğu gibi çevresiyle de ahenk sağlanabilmektedir. Bu biçimsel kriter; tutucu fikir ideolojisi grubunda 7 tane, düzeltimci ideolojisi grubunda 8 tane, ihtilalci ideolojisi grubunda 8 tane, karşıt ideolojisi grubunda 6 tane örnekte görülmektedir.
- Ana tema, yapılan tasarımdaki formun insanın fizyolojik ve psikolojik gereksinimleri ile yapılan çalışmadaki amaçlarının tasarımda yer verilmesiyle sağlanmaktadır. Bu biçimsel kriter; tutucu fikir ideolojisi grubunda 6 tane, düzeltimci ideolojisi grubunda 4 tane, ihtilalci ideolojisi grubunda 8 tane, karşıt ideolojisi grubunda 8 tane örnekte görülmektedir.

Tablo 41. Biçimsel Kriterleri İrdeleme Tablosu

BİÇİMSEL KRİTERLER	TUTUCU FİKİR İDEOLOJİSİ GRUBU	DÜZELTİMCİ İDEOLOJİSİ GRUBU	İHTİLALCI İDEOLOJİSİ GRUBU	KARŞIT İDEOLOJİSİ GRUBU	TOPLAM
Süreklilik	4	7	7	2	20
Geçirgenlik	4	8	0	8	20
Denge	7	8	8	7	30
Simetri	6	4	8	2	20
Tekrar	7	8	8	7	30
Hiyerarşi	6	4	8	3	21
Vurgu	6	8	8	7	29
Malzeme	4	3	1	4	12
Yönelim	2	2	0	2	6
Oran	6	8	8	6	28
Uyum	7	8	8	6	29
Ana Tema	6	4	8	8	26

Örnek yapı formlarının biçimsel olarak 12 kriterde değerlendirildiği bu başlıkta, yapı formlarının oluşumlarını sorgulamaya dair irdeleme tablosu oluşturulmuştur. Buradaki veriler eşliğinde en çok biçimsel yönde tasarımda izlenim sağlayan kriterler başlıca denge ve tekrar kriteri, hemen sonrasında da vurgu ve uyum kriteri olmuştur. Belirtilen örnekler bazında yapılan çalışmada, bu kriterlerin fazla olması durumu denge, tekrar, vurgu ve uyum biçimsel kriterlerinin dini mimarideki tasarımda genel olarak kullanımından kaynaklanmaktadır. Bir diğer ifadeyle genel olarak dini yapı tasarımında bu biçimsel kriterlere sıkça yer verilmesinden bu kriterler yapılan irdelemede de sıkça gözlemlenmektedir.

Belirtilen dört fazla kullanımı görülen kriterden sonra, azımsanmayacak ölçüde kullanımı gözlemlenen kriterler ise oran ve ana tema kriterleridir. Buradaki oran kriterinin denge ve uyum kriteri ile sağladığı benzerlikler, oran kriterinin de fazla gözlemlenmesine sebep sağlamıştır. Ana tema kriteri ise ideolojinin sağladığı düşünsel boyutlarla tasarımcının belirli amaçları ve istekleri doğrultusunda yapıların yapılmasını sağlamıştır.

Hazırlanan irdeleme tablosuna göre orta derecede kullanımı gözlenen biçimsel kriterler; süreklilik, geçirgenlik, simetri ve hiyerarşi kriterleridir. Aynı şekilde dini mimaride sıkça gözlemlenebilen bu kriterler, belirlenen örnekler doğrultusundaki sayıyı göstermektedir. Burada belirtilen süreklilik kriteri dini mimaride önceden kullanım gösteren olguların devamlılığını belirtmektedir. Geçirgenlik kriteri dini yapıdaki doluluk-boşluk etkileşimde meydana gelen formdaki boşlukları belirtmektedir. Simetri kriteri dini yapı formunun uygun ekseninde iki taraflı benzerlik göstermesiyle sağlanmaktadır. Son olarak hiyerarşi kriteri de dini yapı formundaki boyutsal yükseklik etkileşimi ile gözlemlenebilmektedir.

Tablo hakkında yapılabilecek son irdeleme en az kullanımı gözlemlenen malzeme ve yönelim biçimsel kriteri içindir. Malzeme kriterinin kullanım azlığı sebebi, tasarımlara ait edinilen bilgilerde malzeme tercihinde özel olarak bir kullanım tercihinin genel olarak gözlemlenmemesinden kaynaklanmaktadır. Bunun aksine belirtilen örneklerde tasarımda belirleyici olarak malzeme unsuru biçimsel bir kriter olarak değerlendirilmiştir. Bir diğer az kullanım gösteren yönelim olgusunda ise yapılan dini yapılara ait formlara ait edinilen bilgilerde ve gözlemlerinde çevre faktörünün sağladığı fiziksel etmenlerin net bir biçimde tasarımda belirleyici bir rolünün olmamasından kaynaklanmaktadır.

Sonuç olarak hazırlanan Tablo 41'deki veriler eşliğinde belirtilen biçimsel kriterlerin formdaki etkisi farklı dağılımlar göstermektedir. Belirtilen örneklerin birlikte benzerlik gösterdiği veriler aynı şekilde hazırlanan tabloda gözlemlenebilmektedir.

5. SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Mimarlık alanında her zaman bir tartışma konusu olan yapı tasarımındaki anlayış tutumu; tasarımın yapımındaki tercihler ve tasarımcının benimsediği ya da savunduğu düşünsel boyutların etkisindeki ideolojilerle kendini göstermektedir. Bu yönüyle tasarımda belirleyiciliği olan ideoloji kavramının mimarlık alanındaki etkisi, dini mimariye ait yapı örnekleri üzerinden aktarılmasıyla amaçlanmıştır. Bununla birlikte genel olarak siyasi anlamlarla eşdeğer olarak görülen fakat birçok farklı alanla etkileşim gösteren ideoloji kavramının gerçek boyutları gösterilmesi amaçlanmıştır. Mimarlık ve ideoloji etkileşimi göstermek için belirlenen dini yapı örnekleri üzerinden yapılan ideolojik, kavramsal ve biçimsel kriterler eşliğinde dört ana grupta analizin gerçekleştirildiği çalışma ile tartışma konusu durum için bir kaynak oluşturma ve ideoloji kavramıyla ilişki olan mimarlık alanında farklı bir katkı sağlanması hedeflenmiştir. Bu sebeple hazırlanan çalışmada konu hakkında bilgilendirme sağlama amaçlı olarak literatür çalışmalarının aktarılması, belirlenen dini yapı örneklerinin bulunduğu örneklem gruplarının oluşturulması ve belirlenen araştırma yöntemi çerçevesinde hareket ederek yapılar için analizlerin ve değerlendirmelerin yapılması sağlanmıştır.

Bu bölümde mimarlık ve ideoloji etkileşimi aktarma amaçlı olarak çalışma sürecindeki elde edilen bilgiler, yapılan analizler ve irdelemeler sonucundaki verilere bağlı olarak ortaya çıkan sonuçlar aşağıdaki gibi ifade edilmektedir:

- İdeoloji kavramının sahip olduğu kendi düşünsel boyutlarını aktarma ve toplumda devamlılığını gösterebilme tutumu, birçok farklı alanla etkileşim gösterdiği gibi mimarlık alanıyla da ilişki kurarak toplum içinde varlığını yapılan mimari çalışmalarla göstermeyi sağlamıştır.

- İdeoloji kavramının kendini aktarması ve toplumda devamlılık sağlaması amaçlı olarak en çok ilişkili kullanım gösterdiği alanlardan biri de mimarlık alanıdır. Burada mimarlık alanının seçilme sebebi ise; yapılan tasarımların sağladığı üç boyutlu görsel aktarımıyla oluşturduğu etkileyiciliğin ve yapılan tasarımların toplum içerisindeki benliğini diğer alanlara göre daha etkili bir biçimde sağlamasından kaynaklanmaktadır.

- İdeoloji ve mimarlık olgularının birlikte etkileşim sağlama sebebi; her iki olgunun da var oldukları çevre içerisindeki toplum için uygulanması ve her iki olgunun da kendi devamlılığını sağlayarak toplumda varlık gösterme amacından kaynaklanmaktadır. Ortak amaçlarının oluşu her iki olgu için olanaklar oluşturup, birlikte kullanım sağlamaktadır.

- Çalışma konusuyla ilişkili olarak ele alınan din olgusu da ideoloji kavramıyla etkileşim göstermektedir. İdeolojinin amaç olarak benimsediği düşüncüyü farklı toplumlara aktarmak ve etkin olduğu alanı arttırmaya çalışmak istemesi, ideolojinin insanlara yön veren bir olgu olarak kabul göstermektedir. Din alanında ideoloji ele alındığında da benzer tutumla aktarım sağlamak amaçtır. Bu sayede toplumun benimsediği inanç olgusu farklı toplumları etkilemeye ve onları bulundukları topluma kazandırmaya çalışmaktadır.

- Din ve inanç olgusu köklü bir geçmişe ve geleneğe sahip olup, ideolojiler tarihi ise, bu kavramlara göre daha yenidir. İdeolojilerin sağladığı sistemsel düşünce kurgusu dini alanda da etkisini göstermiş ve sonuç olarak dinlere ait dini ideolojileri oluşturmuştur. Hemen hemen her dini ideolojinin ortak noktası ahlak ilkesidir.

- Din ve inanç unsuruyla oluşan ideolojilerin genel olarak diğer ideolojilerde de yaşandığı gibi başarıları kısa ömürlüdür. Bunun sebebi dinlerin doğası gereği kendini savunması ve kendisinin diğer var olanları reddetmesinden kaynaklanmaktadır. Bu sebeple genel olarak dinler kendi ideolojilerini ve öğretilerini benimsemeyenlere ötekileştirme uygulamaktadır. Ancak bu ifade yeni mensuplara kapıyı kapatmak değildir. Genel olarak din ve inançla gelişen ideolojiler toplumla aktarımını sağladığı için ötekileştirdiği bireyleri yok saymamaktadır. Bu durumun zorunlu olma sebebi ise, her din kendi varlık ve anlamını aktarma amacıyla olduğu için, diğer öğretilere tutumu bu şekilde gerçekleşmektedir.

- Mimarlık tarihinde dini mimari etkisinde yapılan eserler, diğer yapı türlerinin sağladığı eserlere göre daha etken bir rol göstermektedir. Bunun sebebi insanın benliği gereği inanma güdüsü ve geçmişe ait kültürlerin genelinde din olgusunun sahip olduğu evrensel ve yüceltilen benliğinden kaynaklanmaktadır. Bu yönde mimariyle yapılan ibadethaneler, tapınaklar vb. yapılar bulunulan herhangi bir toplumda en etken ve kalıcı yapılar olarak kabul görmektedir.

- İdeoloji kavramının düşünsel boyutla ilişkisinden kaynaklı olarak sınırsız bir alana hakimiyet gösterebildiği görülmektedir. Bu yöndeki sınırsız olgusunun değişimi için çoğu diğer konuda yapıldığı gibi insanlar için daha anlaşılır olması amaçlanarak sosyolog ve düşünürler tarafından çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmalardan en bilineni ve hâlâ kabul göreni 1959 yılındaki Dünya Sosyoloji Kongresi'nde belirlenen dört başlıkta sınıflandırma olarak kabul görmektedir. Bu başlıklar çalışmada da sıkça yer verilen Tutucu Fikir İdeolojisi, Düzeltimci İdeolojisi, İhtilalci İdeolojisi ve Karşıt İdeolojisi gruplarıdır. Bu başlıkların ortak özellikleri genel olarak her dal ve alanda etki gösterebilmelerinden kaynaklanmaktadır.

- Tutucu fikir ideolojisi sonucu yapılan mimarlık, mimarlığında oluşumu gereği geçmişle bağları ile etkileşimde olarak toplumun sahip olduğu kendi kimliğinden hareketle yapılan çalışmalarla sağlanmaktadır. Bulunduğu toplumun sosyal, kültürel, fiziksel vb. gibi etkenlerin farkında olarak topluma uygun, bilindik olanı devam ettirme amaçlanarak, tutucu fikir tutumun istediği toplum için en iyiyi sağlama düşüncesi mimarlık alanında geçmişteki deneyimlerin günümüzde de hayat bulması ile sağlanmaktadır. Tutucu fikir ideolojisinin deneyimlerden faydalanma sebebi, önceki uygulamaların toplum için hâlâ etken olduğu düşüncesinden kaynaklanmaktadır. Bununla birlikte yeninin yadırganma sebebi ise, yabancı olanın var olan üzerinde olumsuz etki oluşturacağının düşüncesinden kaynaklanmaktadır.

- Düzeltimci ideolojisi sonucu yapılan mimarlık, var olan olguları düzeltmeyi veya yenisini önermekle sağlanmaktadır. Bu yönde mimarlık alanının amaçladığı yeniyi arama tutkusu, bu ideolojinin benliğiyle benzer nitelikler göstermektedir. Mimarlıkta düzeltimci ideolojinin etkisi eski ile yeniyi mücadeleye sokarak meydana gelmektedir. Yeni üretim tarzı ve fikirlerin eski üretim tarzı ve fikirlerden etkilenecek meydana gelmesi, yeninin eskiyi aşması veya yeninin eskiyi düzeltmesiyle sağlanmaktadır. Bu ideolojideki tutumun düşüncesi yeniliğin toplumun yararına olacağının düşüncesidir.

- İhtilalci İdeolojisi sonucu yapılan mimarlık, kökten değişim ve yeniliği savunmaktadır. Bu yönde mimarlık alanında ele alındığında ihtilalci ideolojiler var olan ve yapılmış mimari ürünlerin varlığını yok saymakta veya etkili bir değişim oluşturmayla sağlanmaktadır. İhtilalci ideoloji mimarlık alanında etkisini, yapının eski etkisini veya eski etken durumunu değiştirmesiyle de sağlanmaktadır. Bununla birlikte erk olarak tanımlanan otorite ve güç, mimarlık alanında ele alındığında mimarlığın etken iktidara ve güce hizmet eden ve de onları yüceltip toplum içerisinde varlıklarını görünebilir kılmayı ve etken gücün etkisini fiziksel halde topluma göstermeyi sağlamaktadır.

- Karşıt İdeolojisi sonucu yapılan mimarlık, bireyin ve bireyin bulunduğu toplumun yaşadığı çevreyi farklı değerlendirmesini ve gördüğü farklılıkları aktarmasıyla yansıtılmaktadır. Buradaki tutum; bireye ve bulunduğu çevredeki toplumun ortak değerlerine zarar vermeyen fakat toplum için gerekli olduğunu savundukları farklıyı öneren ve zamanın koşullarına ayak uyduramayan sisteme nazaran yararlı sonuçlar elde etmeyi amaçlamaktadır. Karşıt tutumla yapılan mimaride, çelişki kendini göstermekte ve bu çelişki yapı formunun var olan diğer kurgulara göre farklılık göstermesiyle oluşturulmaktadır. Bu sayede yapılan tasarımla karşıt tutum vurgulanarak, toplumda ilgi uyandırma oluşturulup toplum üzerinde de etki gösterme sağlanmaktadır.

- Yapılan analizlerin tek bir yerde toparlandığı Ek Tablo 2 incelendiğinde ideolojik kriterler bazında 27 alt başlıkta derlenen alt ideolojilerden, bazı alt ideolojilerin net olarak belirli genel başlıkla etkileşim gösterdiği görülmektedir. Bu yönde tek bir örnek için spesifik bir kullanımı olmayıp, tek grupta birden fazla kullanımı görülen alt ideolojiler; Absolut İdealizm, Antagonizm, İrrasyonelizm, Radikalizm ve Transformizm alt ideolojileridir. Bu yönde belirtilmek istenen durum, her alt ideolojinin bütün gruplarda etki göstermediğinin gösterilmesidir.

- Ek Tablo 2'deki ideolojik incelemede toplamda en fazla kullanım görülen alt ideoloji Sembolizm olurken, en az kullanımın görüldüğü alt ideolojiler belirli örneklerde spesifik olarak görüldüğü için Anatosizm, Bahaizm, Brutalizm, Eklektisizm, Hümanizm ve Restorasyonizm olarak görülmektedir.

- Ek Tablo 2'de belirtilen kavramsal kriterler, 8 başlıkta derlenmiştir. Buradaki verilere göre her grupta farklı sayıda kullanımlar görülmektedir. Yapının form tasarımına ait algısal incelemede en fazla kullanımı görülen kavramsal kriter, Benzerlik kriteri olarak belirlenmiştir. Bunun sebebi ise, genel dini yapılarda sıkça görülen algısal bir olgu olmasından kaynaklanmaktadır. Buna ek olarak bu kriteri takip eden Yakınlık kriterinin de fazla kullanımının görölme sebebi benzer sebepten kaynaklanmaktadır.

- Ek Tablo 2'deki kavramsal kriter incelemesinde en az kullanımın görüldüğü kavramsal kriterler şekil-zemin ve malzeme kriteridir. Bu çalışmadaki belirlenen örneklerin bu yönde bir algı sağlamasından kaynaklı olarak, bu sayı belirlenmiştir.

- Ek Tablo 2'de belirtilen son kriter olan biçimsel kriterler, 12 başlıkta derlenerek incelemesi yapılmıştır. Bu bölümde yapılan analizde her bir başlık, belirlenen örnekler bazında farklı sayıda kullanımlar göstermektedir. Form tasarımına ait biçimsel kriterler üzerinden yapılan incelemede en fazla kullanımı belirlenen kriterler Denge ve Tekrar kriteri olarak görülmektedir. Bu kriterlere çok yakın kullanımı görülen diğer kriterler ise Vurgu ve Uyum kriterleri olmuştur. Bu kriter kullanımlarının benzer sayıda görölme sebebi, kriterlerin benzer özellikler taşımasından kaynaklanmaktadır.

- Ek tablo 2'deki biçimsel kriterler incelemesinde en az kullanımın görüldüğü biçimsel kriter Yönelim kriteri olarak belirlenmiştir. Bu yöndeki belirlenen yapılara ait tasarımların çevrenin sağladığı fiziksel etmenlere göre yapılmadığı görülmektedir. Bu kriteri en az kullanımda takip eden bir diğer kriter Malzeme kriteridir. Benzer şekilde yapılan araştırmaya göre malzeme olgusu her yapı tasarımına ait form belirleyici olarak kabul görmemektedir.

Yapılan bu çalışma ile katkı sağlaması beklenen ve devamında yapılabilecek çalışmalar için oluşturulan öneriler aşağıdaki gibi ifade edilmektedir:

- Günümüz yaşantısında genel olarak siyaset, politika olgularıyla eş değer gibi görülen ideoloji kavramının geniş yelpazesinin düşünceyle oluşturulduğu ve de bu geniş yelpazenin hemen hemen her alanla etkileşim sağladığı belirtilebilir. Bu çalışmada yer verilen mimarlık alanının dışında da benzer çalışmalar farklı alanlarda literatüre kazandırılabilir.

- İdeoloji kavramının sadece sosyolog ve diğer düşünürlerin üzerine durduğu bir kavram olarak görülmesinin aksine, kavramın düşünsel boyutlarla geliştiği vurgulanıp herkesin bu konu üzerinde tartışma oluşturabileceği belirtilebilir. Bu yönde bilinçlendirme sağlayıcı uygulamalar oluşturulabilir.

- Mimari anlamda tartışması sıkça yapılan tasarım anlayışı konusunda ideolojik kriterlerin de belirleyici olabildiği belirtilebilir ve bu konu üzerinde tartışılabilir.

- Yapılan mimari tasarımının oluşumunda ideolojik kriterler yeni bir değerlendirme ölçütü olarak belirlenebilir ve bununla birlikte tasarımda etkili olan düşünsel boyutlarla şekillenen ideolojilerin varlığı hakkında bilgilendirme de sağlanabilir.

- Bu çalışmada yer verilen dini yapı uygulamaları gibi diğer dini yapı çalışmaları üzerine bu yönde araştırma sağlanıp, mevcut benzerlikler ve farklılıklar üzerine yapılacak olan çalışmayla tartışma ortamı oluşturulabilir.

- Dini yapılar dışında mimari alanda uygulaması yapılan diğer yapı türleri üzerine de benzer bir çalışma sağlanarak, yeni bir kaynak oluşturulup literatüre kazandırılabilir.

Bu çalışma, mimarlık alanında ideoloji kavramının etkisinin görüldüğü dini yapı örneklerine değinerek yapılan uygulamaları belirten ve konu üzerine tartışma ortamı oluşturan bir altlık sunmaktadır. Çalışma dini yapı örneklerinin daha çok ideolojik bazda ve sonrasında kavramsal ve biçimsel bazda değerlendirilerek tek bir kaynaktan toplanan bir arşiv niteliği oluşturmaktadır. Buna ek olarak çalışma boyunca genel anlamda bilgilendirmesi yapılan verilerin mimarlık alanındaki etkileri gösterilmiş ve çalışma sürecinde analizler, irdelemeler ve değerlendirmeler yapılarak genel sonuçlar ortaya konmuştur.

6. KAYNAKLAR

- Anderson, N., Potonik, K., ve Zhou, J., 2014. "Innovation and Creativity in Organizations A Stateof- the-ScienceReview, Prospective Commentary, and Guiding Framework", Journal of Management, 40, 5, 1297-1333.
- Aydınlı, S., 1993. Mimarlıkta Estetik Değerler, İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi Baskı Atölyesi, İstanbul.
- Balamir A. K., 1985. Mimarlık Söyleminin Değişimi ve Eğitim Programları, Mimarlık, 85,8, 9-14.
- Bammat, N., 1987. İslam'da Mekan Anlayışı, İlim ve Sanat, 34,41-50.
- Bayazıt, N., 2008. Tasarımı Anlamak, İdeal Kültür Yayıncılık, İstanbul.
- Brown, D., S. 1976. On Architectural Formalism and Social Concern: A Discourse for Social Planners and Radical Chic Architects, 99-112.
- Ching, F., 1979. Mimarlık: Biçim, Mekan ve Düzen. (Çev. Lökçe, S.), Özgün Basım, İstanbul.
- Cimcöz, A., 1996. "İdeoloji, Erk ve Mimarlık", İdeoloji, Erk ve Mimarlık, İzmir, 40- 42.
- Conrads, U., 1991. 20. Yüzyıl Mimarisinde Program ve Manifestolar, (Çev. Yavuz, S.), Şevki Vanlı Mimarlık Vakfı.
- Cüceloğlu, D., 2010. İletişim Donanımları 'Keşke'siz Bir Yaşam için İletişim, 30. Baskı, Remzi Kitapevi, İstanbul.
- Dahinden, J., 1956. Versuch Einer Standortbestimmung Der Gegenwartsarchitektur, Doktora Tezi, ETH Zürich, Mimarlık Fakültesi, Zürich.
- Demirel, Y., ve Seçkin, Z., 2008. "Bilgi ve Bilgi Paylaşımının Yenilikçilik Üzerine Etkileri", Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 17,1, 189-202.
- Dumortier, B., 2007. Dinler Atlası İnançlar, İbadetler ve ülkeler. İkinci Baskı, Ntv yay.
- Durkheim, E., 1964. The Division of Labour in Society. New York.
- Eagleton, T., 1996. İdeoloji, (Çev. Özcan, M.), Ayrıntı Yayınları, 308 s.
- Eagleton, T., 1998. Eleştirinin Görevi, (Çev. Öztöpaş, S.), İstanbul.
- Eczacıbaşı., 1997. Eczacıbaşı sanat ansiklopedisi (3.cilt), Yem Yayıncılık.
- Erdal, G., 2015. İletişim ve Tipografi. Hayalperest Yayınevi, İstanbul.

- Ergil, D., 1983. "İdeoloji Üzerine Düşünceler", Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 38, 1, 69-95.
- Ergil, D., 2015. İdeoloji Üzerine Düşünceler, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 38, 1, 270.
- Erikson, E. H., 1950. *Childhood and society*, W W Norton & Co, 43-44.
- Eyüce, Ö., 1996. "İdeoloji, Erk ve Mimarlık İlişkileri ve İzmir'de Mimarlık İdeolojisi", *İdeoloji, Erk ve Mimarlık*, İzmir, 115-120.
- Freedon, M., 2006. "Ideology and Political Theory", Journal of Political Ideologies, 11, 1, 3-22.
- Foucault M., 2011. *Özne ve İktidar: Seçme Yazılar 2*, (Çev. Ergüden, I. ve Akınbay, O.), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Gatto, J., Porter, W., ve Selleck, J., 2011. *Exploring Visual Design: The Elements and Principles*. Worcester: Davis Publications.
- Gleiter, J., 2014. *Introduction, Symptom Design: Vom Zeigen und Sich-Zeigen der Dinge*, ed. Gleiter, J., Transcript Verlag, Bielefeld.
- Güzer, C.A., 2006. Bir sınır sorunu olarak doğal ve yapay, *Mimarlıkta Malzeme*, TMMOB Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi, İstanbul, 37-39.
- Berndt H., Lorewezer, A., ve Horn K., 1968. *Architektur als Ideologie*, Edition suhrkamp, Frankfurth am Main.
- İnceoğlu, A., 1996. "Totaliter Mimarlık ve Mekan", *İdeoloji, Erk ve Mimarlık*, İzmir, 152-161.
- Kazancı, M., 2003. "Althusser ile İdeoloji Üzerine Yapılamamış Bir Söyleşi", *İletişim Araştırmaları*, 1, 2, 37-54.
- Knoll, P., 1933. *Ideologija moderne arhitekture*, Arhitektura 9, Ljubljana, 124-130.
- Larrain, J., 1983. *Marxism and Ideology*. Londra, Macmillan.
- Mardin, Ş., 2007. *İdeoloji, İletişim Yayınları*, İstanbul.
- Melvin, J., 2009. *İzmler Mimarlığı Anlamak*, (Çev. Şahin, M.), İkinci Baskı, Yem Yayınevi, İstanbul.
- Monnier, G., 2006. *Mimarlık Tarihi*, Birinci Baskı, Dost Yayınevi, Ankara.
- Moussavi, F. 2011. *Biçimin İşlevi*, (Çev. Derviş, P.), Yem Yayınevi, İstanbul.
- Mutlu, B., 2001. *Mimarlık Tarihi Ders Notları*, Birinci Baskı, Mimarlık Vakfı Enstitüsü Yay., İstanbul.

- Oakeshoot, M., 1962. "On Being Conservative", Rationalism in Polilics and Other Essays, J.W. Arrowsmith Ltd., New York.
- Onat, E., 1995, Mimarlık, Form ve Geometri, Yem Yayınları, İstanbul.
- Özcan B., 2003. Mekânın İçinde ve Dışında Olmanın Fenomenolojisi, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Parsons, T., 1959. An Approach to the Sociology of Knowledge, Dünya Sosyoloji Kongresi'nde verilen tebliğ, World Congress of Sociology, 4, 25-49.
- Rasmussen, S. E., 2016. Yaşayan Mimari, (Çev. Erduran, Ö.), Remzi Kitapevi, İstanbul.
- Ricketts, R., M., 1982. The Biological Significance of The Divine Proportion and Fibonacci Series, Am J Orthod, 81,351-70.
- Rossi, A., 1984. The Architecture of The City, MIT Pres, Cambridge, Mass.
- Roth, L., 2000. Mimarlığın Öyküsü, Birinci Basım, Kabalcı Yay, İstanbul.
- Scholfield, P.H., 1958. The theory of Proportion in Architecture, Cambridge University Pres.
- Schulz, C, N., 1983. Meaning in Western Architecture, Italy, Rizzoli.
- Senemoğlu, N., 2010. Gelişim Öğrenme ve Öğretim, Pegem Akademi, Ankara.
- Stout, J., 2000. Design: Exploring the Elements and Principles. 4-H Youth Development Publications, 4-8.
- Tanyeli, U., 1989. "Anıtkabir Üzerine", Arredamento Dekorasyon Dergisi, no: 10.
- Therborn, G., 2008. İktidarın İdeolojisi İdeolojinin İktidarı, (Çev. Cüce, İ.), Dipnot Publications, Ankara.
- Tümer, G. ve Küçük A., 1997. Dinler Tarihi, Üçüncü Baskı, Ocak Yay, Ankara.
- Turani, A., 1992. Dünya Sanat Tarihi, Dördüncü Baskı, İstanbul.
- Uzun, G., 1999. Temel Tasarım. Çukurova Üniversitesi Ziraat Fakültesi Genel Yayın No: 196 Ders Kitapları Yayın No: A-62, Adana, 214s.
- Vitruvius., 1914. The Ten Books on Architecture, (Çev. Morgan, H. M.) Harvard University Press.
- Zelanski, P.ve Fisher, M. P., 1987. Shaping Space, Holt, Rinehart and Winston Inc., New York.
- Zeren, Ş.G., 2008. Gestalt Kuramı, İ. Yıldırım (Ed) Eğitim Psikolojisi içinde, Anı Yayıncılık, Ankara, 527-549.

- URL-1, <https://www.makemytrip.com/travel-guide/delhi/swaminarayan-akshardham-temple-religious.html>. 20 Aralık 2020.
- URL-2, <https://www.goibibo.com/destinations/delhi/places-to-visit-in-delhi/akshardham-temple-6852460519930778643/>. 20. Aralık 2020.
- URL-3, <https://tr.pinterest.com/pin/839147343038971795/>. 20 Aralık 2020.
- URL-4, <https://architecturever.com/2019/04/07/lotus-temple-new-delhi-its-bio-mimetic-history-biomimicry/>. 20 Aralık 2020.
- URL-5, <https://www.headout.com/de/sagrada-familia/sagrada-familia-schnelleinlass-tickets-mit-audioguide-e-7324/>. 21 Aralık 2020.
- URL-6, <https://mimarobot.com/forum/wiki/la-sagrada-familia/>. 21 Aralık 2020.
- URL-7, <https://medellinguru.com/las-lajas-sanctuary/>. 21 Aralık 2020.
- URL-8, <https://destinationlesstravel.com/las-lajas-sanctuary-colombia/>. 21 Aralık 2020.
- URL-9, https://www.mimarizm.com/makale/sah-faisal-cami-vedat-dalokay_113495. 22 Aralık 2020.
- URL-10, <https://www.bidunyahaber.org/pakistanda-bir-zarafet-timsali-sah-faysal-camii/>. 22.12.2020.
- URL-11, https://www.archdaily.com/577516/light-of-life-church-shinslab-architecture-iisac/548ca9abe58ece40d7000040-north_west_corner-jpg. 22 Aralık 2020.
- URL-12, https://www.archdaily.com/577516/light-of-life-church-shinslab-architecture-iisac/548ca9b0e58eceb16f000046-portada_south_view_of_the_chapel-jpg. 22 Aralık 2020.
- URL-13, <https://www.interactiongreen.com/church-light-tadao-ando/>. 22 Aralık 2020.
- URL-14, <https://archello.com/project/church-of-light>. 22 Aralık 2020.
- URL-15, <https://www.archdaily.com/931605/mayor-mohammad-hanif-jame-mosque-shatotto/5e171bc13312fd47f50000db-mayor-mohammad-hanif-jame-mosque-shatotto-photo>. 22 Aralık 2020.
- URL-16, <https://www.archdaily.com/931605/mayor-mohammad-hanif-jame-mosque-shatotto/5e171c713312fdf85200002b-mayor-mohammad-hanif-jame-mosque-shatotto-photo>. 22 Aralık 2020.
- URL-17, <https://www.milliyet.com.tr/gundem/ayasofya-cami-olacak-mi-ayasofyanin-onemi-nedir-cumhurbaskani-erdogan-acikladi-2849246>. 23 Aralık 2020.
- URL-18, <https://tr.wikipedia.org/wiki/Ayasofya>. 23 Aralık 2020.

- URL-19, <https://tr.pinterest.com/pin/382806037081303379/>. 23 Aralık 2020.
- URL-20, <https://www.flickr.com/photos/lidach/5220371573/>. 23 Aralık 2020.
- URL-21, <https://manchesterhistory.net/architecture/1920/grundtvigskirche.html>. 23 Aralık 2020.
- URL-22, <https://divisare.com/projects/325370-peder-vilhelm-jensen-klint-roberto-conte-grundtvig-church-1940>. 23 Aralık 2020.
- URL-23, <https://unexpectit.wordpress.com/2016/01/19/cathedral-of-maringa-cathedral-basilica-menor-nossa-senhora-de-gloria/>. 23 Aralık 2020.
- URL-24, <https://www.dronestagr.am/cathedral-of-maringa/>. 23 Aralık 2020.
- URL-25, <https://www.archdaily.com/867369/bosjes-chapel-steyn-studio/58cb1ceee58ecee2f60001fd-bosjes-chapel-steyn-studio-photo>. 24 Aralık 2020.
- URL-26, https://www.archdaily.com/867369/bosjes-chapel-steyn-studio/58cb1cb6e58ecec1a900035a-bosjes-chapel-steyn-studio-photo?next_project=no. 24 Aralık 2020.
- URL-27, <https://www.archdaily.com/114761/sunset-chapel-bnkr-arquitectura/50137fcf28ba0d15070004ae-sunset-chapel-bnkr-arquitectura-photo>. 24 Aralık 2020.
- URL-28, <https://share-architects.com/sunset-chapel-in-acapulco-a-project-by-esteban-suarez/>. 24 Aralık 2020.
- URL-29, <https://www.archdaily.com/97520/iglesia-san-josemaria-escriba-javier-sordo-madaleno-bringas/501350a028ba0d0ef0000ce7-iglesia-san-josemaria-escriba-javier-sordo-madaleno-bringas-photo>. 24 Aralık 2020.
- URL-30, <https://www.archilovers.com/projects/38540/san-josemaria-escriba-balaguer-church.html>. 24. Aralık 2020.
- URL-31, <https://www.dezeen.com/2015/02/05/intertwining-staircases-spiral-wedding-chapel-hiroshi-nakamura-japan/>. 24 Aralık 2020.
- URL-32, <https://www.flickr.com/photos/89474592@N06/24530641056>. 24 Aralık 2020.
- URL-33, <https://www.wondermondo.com/las-lajas-sanctuary/>. 02 Ocak 2021.
- URL-34, <https://www.arkitektuel.com/kristal-katedral/>. 02 Ocak 2021.
- URL-35, <https://en.wikiarquitectura.com/building/thorncrown-chapel/>. 02 Ocak 2021.
- URL-36, <https://archi101.com/yapilar/lotus-tapinagi/>. 02 Ocak 2021

- URL-37, <https://tr.declic13.org/4490-akshardham-in-delhi-indian-record-temple.html>. 02 Ocak 2021.
- URL-38, <https://www.arkitektuel.com/sancaklar-cami/>. 02 Ocak 2021.
- URL-39, <https://architizer.com/projects/temple-in-stone-and-light/>. 02 Ocak 2021.
- URL-40, <https://www.arkitektuel.com/la-sagrada-familia/>. 02 Ocak 2021.
- URL-41, <https://en.wikiarquitectura.com/building/brasilgia-cathedral/>. 06 Ocak 2021.
- URL-42, https://www.mimarizm.com/makale/sah-faisal-cami-vedat-dalokay_113495. 06 Ocak 2021.
- URL-43, <https://archeyes.com/san-giovanni-battista-church-in-switzerland-mario-botta/>. 06 Ocak 2021.
- URL-44, <https://www.arkitektuel.com/isik-kilisesi/>. 06 Ocak 2021.
- URL-45, <https://www.kiptas.istanbul/tr/projelerimiz/sosyal-sorumluluk-projeleri/yesil-vadi-camii>. 06 Ocak 2021.
- URL-46, <https://www.arch2o.com/the-light-of-life-church-shinslab-architecture-iisac/>. 06 Ocak 2021.
- URL-47, <https://www.icmimarlikdergisi.com/2016/09/02/marmara-universitesi-ilahiyat-fakultesi-camii-kultur-merkezi/>. 06 Ocak 2021.
- URL-48, <https://www.gzt.com/arkitekt/olum-ve-yasam-arasindaki-kopru-baskan-mohammad-hanif-jame-camii-3566497>. 06 Ocak 2021.
- URL-49, <https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/istanbul/gezilecekyer/ayasofya-muzesi>. 08 Ocak 2021.
- URL-50, <https://www.britannica.com/topic/Mosque-Cathedral-of-Cordoba>. 08 Ocak 2021.
- URL-51, <https://www.gpsmycity.com/attractions/the-mosque-of-pasha-qasim-35108.html>. 08 Ocak 2021.
- URL-52, [https://en.wikipedia.org/wiki/Church_of_the_Assumption_\(Uzundzhovo\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Church_of_the_Assumption_(Uzundzhovo)). 08 Ocak 2021.
- URL-53, <https://archeyes.com/peder-vilhelm-jensen-klint-grundtvig-church-1940/>. 08 Ocak 2021.
- URL-54, <https://www.gibberd.com/projects/liverpool-metropolitan-cathedral>. 08 Ocak 2021.

URL-55, <https://www.gazetadopovo.com.br/haus/arquitetura/icone-da-arquitetura-brutalista-brasileira-catedral-de-maringa-completa-45-anos/>. 08 Ocak 2021.

URL-56, <https://www.milliyetemlak.com/dergi/hallgrimur-kilisesi/>. 08 Ocak 2021.

URL-57, <https://www.arkitektuel.com/ronchamp/>. 10 Ocak 2021.

URL-58, <https://www.archdaily.com/63449/ad-classics-usafa-cadet-chapel-skidmore-owings-merrill-2>. 10 Ocak 2021.

URL-59, <http://architectuul.com/architecture/wotruba-church>. 10 Ocak 2021.

URL-60, <https://architizer.com/projects/san-josemaria-escriva-church/>. 10 Ocak 2021

URL-61, <https://www.arkitektuel.com/sunset-sapeli/>. 10 Ocak 2021.

URL-62, <https://www.arch2o.com/ribbon-chapel-hiroshi-nakamura-nap-co/>. 10 Ocak 2021.

URL-63, <https://www.shl.dk/northern-lights-cathedral/>. 10 Ocak 2021.

URL-64, <https://www.archdaily.com/867369/bosjes-chapel-steyn-studio>. 10 Ocak 2021.

7. EKLER

Ek Tablo 1. Örnekleme grubu yapı kimliği tanııtım kartı tablosu

Proje Adı:	Yapı No:	
Mimarı:		
Genel İdeolojisi:		
Yapı Konumu:	Yapım Yılı:	
YAPI HAKKINDA AÇIKLAMA METNİ		YAPI GÖRSELLERİ
Proje Adı:	Yapı No:	
Mimarı:		
Genel İdeolojisi:		
Yapı Konumu:	Yapım Yılı:	
YAPI HAKKINDA AÇIKLAMA METNİ		YAPI GÖRSELLERİ

Ek Tablo 2. Örneklem grubu bulgularının genel tablosu

[illegible]

ÖZGEÇMİŞ

19 Mayıs Üniversitesinde 2 senelik eğitim sürecinden sonra yatay geçiş ile Karadeniz Teknik Üniversitesine geçiş yapıp, lisans eğitimini burada tamamladı. Aynı yıl Karadeniz Teknik Üniversitesi Mimarlık Bölümü Bina Bilgisi Anabilim Dalında Yüksek Lisans eğitimine başladı.

Ailesinde mimarların olmasından kaynaklı olarak eğitim sürecindeki zamanda irili ufaklı birçok mimari çalışmada bulundu ve mimari ofiste çalıştı. B2 seviye İngilizce bilmektedir.